

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

ΠΜΣ στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Διπλωματική Εργασία

Θεωρία Συμμαχιών: Η Πολιτική Συμμαχιών της Ελλάδας κατά τη Διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπό το πρίσμα του Νεορεαλισμού

Νικολέττα Κουρούσιη

Πειραιάς, 2014

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Στους γονείς μου
Γεώργιο και Κυριακή

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον Καθηγητή Αθανάσιο Πλατιά για την τιμή που μου έχει κάνει να είναι ο επιβλέπων καθηγητής της παρούσας εργασίας και για την έμπνευση και την επίβλεψη αυτής της μελέτης. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Δρ. Ιωάννη Κωνσταντόπουλο για τις κριτικές παρατηρήσεις, τα σχόλια και τις συμβουλές του στο αρχικό στάδιο της εργασίας. Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επίκουρο Καθηγητή Κωνσταντίνο Κολιόπουλο για την εκούσια παροχή εκπαιδευτικού επιστημονικού υλικού καθώς και όλους τους Καθηγητές του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών για τις γνώσεις που αποκόμισα κατά τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες και την ευγνωμοσύνη στην οικογένεια μου για τη στήριξη, τη συμπαράσταση και τη βοήθεια καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	3
Περιεχόμενα.....	4
Κατάλογος Πινάκων.....	7
Κατάλογος Σχημάτων.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
1.1. Εισαγωγή.....	9
1.2. Μεθοδολογική Πορεία και διάρθρωση της ερευνητικής εργασίας.....	9
1.2.1. Επίπεδα Ανάλυσης.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΟ ΤΗ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	
2.1. Εισαγωγή.....	13
2.2. Οι Βασικές Αρχές του Πολιτικού Ρεαλισμού	
2.2.1. Διεθνής Αναρχία.....	14
2.2.2. Κράτος και Κρατική Κυριαρχία.....	15
2.2.3. Αρχή του Ορθολογισμού.....	16
2.2.4. Εθνικό Συμφέρον.....	16
2.2.5. Δίλημμα Ασφαλείας.....	17
2.2.6. Επιδίωξη της Ισχύος.....	18
2.2.7. Ο Ρόλος του Δικαίου και των Διεθνών Θεσμών.....	19
2.2.8. Ισορροπία Ισχύος.....	20
2.3. Οι Μορφές του Πολιτικού Ρεαλισμού.....	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΘΕΩΡΙΑ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ	
3.1. Εισαγωγή.....	25
3.2. Παράγοντες Δημιουργίας Συμμαχιών.....	26
3.2.1. Επίδραση της δομής του διεθνούς συστήματος στη δημιουργία συμμαχιών.....	27
3.2.1.1. Ο ρόλος της πολικότητας στη δημιουργία συμμαχιών.....	29

3.2.2. Δημιουργία συμμαχιών στα πλαίσια αντιμετώπισης μιας απειλής.....	31
3.2.2.1. Εξισορρόπηση της απειλής.....	32
3.2.2.2. Συστράτευση με την απειλή.....	35
3.2.3. Οι παράγοντες της ιδεολογικής σύγκλισης, της εξωτερικής βοήθειας και της εσωτερικής διεύθυνσης στη δημιουργία συμμαχιών.....	36
3.2.4. Σύμπλευση προς αποκόμιση κέρδους.....	40
...	
3.3. Οφέλη και Κόστη Συμμαχίας.....	43
3.4. Διαχείριση Συμμαχίας	
3.4.1. Συμμαχικές διαπραγματεύσεις.....	45
3.4.2. Δίλημμα ασφαλείας της συμμαχίας.....	48
3.5. Οι συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (1947-1989)	
4.1. Εισαγωγή.....	56
4.2. Η διαμόρφωση του ψυχροπολεμικού κλίματος.....	56
4.3 Τα στρατηγικά αίτια του Ψυχρού Πολέμου.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 - ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1947-1974	
5.1. Εισαγωγή.....	61
5.2. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία.....	62
5.3. Ο επιχειρησιακός ρόλος Ελλάδας και Τουρκίας στο ΝΑΤΟ.....	65
5.4. Οι σχέσεις της Ελλάδας με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ κατά την περίοδο 1947-1974.....	70
5.5. Το Κυπριακό υπό το πρίσμα του ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων ως ενδοσυμμαχική διαφορά τριών μελών του ΝΑΤΟ.....	77
5.6. Η στάση των ΗΠΑ στην τουρκική εισβολή και ο ρόλος του ΝΑΤΟ στην ασφάλεια της Ελλάδας.....	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974-1989	
6.1. Εισαγωγή.....	92

6.2. Η απειλητική σύμμαχος Τουρκία: Σχέσεις Ελλάδας- Τουρκίας κατά το διάστημα 1974-1989.....	95
6.3. Επανακαθορισμός των σχέσεων της Ελλάδας με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ.....	100
6.3.1. Εξήγηση των λόγων επανένταξης και παραμονής της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία.....	110
6.4. Οι προσπάθειες περιορισμού της εξάρτησης της Ελλάδας από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ σε Ευρώπη, Βαλκάνια και Μέση Ανατολή	
6.4.1. Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ελλάδας.....	111
6.4.2. Η προσπάθεια προσεταιρισμού των βαλκανικών χωρών.....	116
6.4.2.1. Προώθηση πολυμερούς συνεργασίας.....	123
6.4.2.2. Προώθηση διμερούς συνεργασίας	
6.4.2.2.1. Σχέσεις Ελλάδας – Αλβανίας.....	124
6.4.2.2.2. Σχέσεις Ελλάδας – Γουγκοσλαβίας.....	125
6.4.2.2.3. Σχέσεις Ελλάδας με Ρουμανία και Βουλγαρία.....	127
6.4.3. Το «άνοιγμα» της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή.....	129
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	
7.1. Σύνοψη – Συμπεράσματα.....	139
7.2. Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη.....	142
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	143

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1. : Αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Παράγοντας Κόστους).....	91
--	----

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

ΣΧΗΜΑ 1.1.: Ο Ρόλος και η Σημασία των Διεθνών Θεσμών.....	20
ΣΧΗΜΑ1.2.: Διάγραμμα υπολογισμού του εύρους των συμφερόντων των κρατών.....	42
ΣΧΗΜΑ 1.3.: A Map of Cold War, demonstrating the “Iron Curtain”.....	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Εισαγωγή

Τα κράτη ως οι κύριοι δρώντες του διεθνούς συστήματος που λειτουργούν σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, προκειμένου να εξασφαλίσουν το εθνικό τους συμφέρον και να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα δύνανται να επιλέξουν πέραν από το να αυξήσουν την ισχύ τους, είτε να προσθέσουν στη δική τους ισχύ αυτή των άλλων κρατών είτε να κατακρατούν την ισχύ των άλλων κρατών από τον αντίπαλο, επιλογές που επιτυγχάνονται μέσω της εισαγωγής σε μια πολιτική συμμαχιών.

Η συμμετοχή των κρατών σε συμμαχίες αποτελεί μια πρακτική που περιγράφεται για πρώτη φορά από τον Πατέρα των Διεθνών Σχέσεων, Θουκυδίδη και συνεχίζεται μέχρι σήμερα και ως εκ τούτου αντιλαμβανόμαστε ότι αποτελεί ένα σημαντικό αντικείμενο μελέτης της Θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, το οποίο θα μας απασχολήσει και στην παρούσα εργασία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συμμετοχή των μικρών κρατών στις συμμαχίες και ο ρόλος τους σε αυτές καθώς η ανάγκη τους για επιβίωση και κατοχύρωση της ασφάλειας τους είναι σαφώς μεγαλύτερη. Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με την πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, σε μια περίοδο όπου η συμμετοχή των κρατών σε συμμαχίες ήταν σε σημαντικό βαθμό επιτακτική για την επιβίωσή τους.

1.2. Μεθοδολογική πορεία και διάρθρωση της ερευνητικής εργασίας

Η χρησιμοποίηση των όρων “ισχύς”, “εθνικό συμφέρον”, “άναρχο διεθνές περιβάλλον” παραπέμπουν στον πολιτικό ρεαλισμό στη βάση των αρχών του οποίου και εστιάζοντας στον τομέα της θεωρίας συμμαχιών θα στηριχτεί η παρούσα εργασία. Ο έλεγχος της θεωρίας θα γίνει με τη μέθοδο της παρατήρησης και θα

χρησιμοποιηθεί το είδος της ανάλυσης περιπτώσιολογικής έρευνας¹. Με τη μέθοδο της παρατήρησης η έρευνα πραγματοποιεί προβλέψεις στη βάση μιας θεωρίας και έπειτα παρατηρούνται παθητικά τα στοιχεία θέτωντας το ερώτημα αν οι παρατηρήσεις συμφωνούν με τις προβλέψεις².

Με βάση την περιπτώσιολογική μελέτη της πολιτικής συμμαχιών της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και την εξέταση της δραστηριότητας της Ελλάδας και των συμμάχων της, η μεθοδολογία οδηγεί στην προσπάθεια να πιστοποιηθεί η ισχύς των εξής υποθέσεων εργασίας:

1) Οι μεγάλες δυνάμεις συμμαχούν εξαιτίας των απειλών στη μεταβολή της ισορροπίας ισχύος στο διεθνές σύστημα ενώ τα μικρά κράτη συμμαχούν εξαιτίας των απειλών στην κυριαρχία τους.

2) Οι συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών επηρεάζονται από την πολικότητα του διεθνούς συστήματος και από τη γεωπολιτική τους θέση.

3) Τα μικρά κράτη αντιμετωπίζονται από τις μεγάλες δυνάμεις στις συμμαχίες ως όργανα εξυπηρέτησης των συμφερόντων τους.

4) Η πραγματοποίηση των εθνικών συμφερόντων των κρατών υπερτερεί της επίτευξης των συμμαχικών σκοπών.

Η εργασία διαιρείται σε δύο μέρη, το πρώτο εκ των οποίων, δηλαδή το θεωρητικό σκέλος, αποτελείται από δύο κεφάλαια στα οποία γίνεται προσπάθεια για καταγραφή και εξέταση των αρχών του πολιτικού ρεαλισμού και έπειτα της θεωρίας συμμαχιών στη βάση των αρχών του πολιτικού ρεαλισμού (κυρίως του νεορεαλισμού) και αποτυπώνονται τα κύρια σημεία της θεωρίας που αποτελούν τα κλειδιά για την εξέταση της περιπτώσιολογικής έρευνας ακολούθως.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας συνίσταται από τρία κεφάλαια και επιχειρείται η σύνδεση της θεωρίας του πρώτου μέρους με την περιπτώσιολογική μελέτη του δεύτερου και εν τέλει ακολουθεί η καταγραφή των συμπερασμάτων.

---

¹ Βλ. VanEveraStephen, *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης*, μφ.Συλογίου Έλλη, Εκδόσεις Ποιότητα, Β' Έκδοση, Αθήνα, 2001,σελ 52.

² VanEveraStephen, *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης*, μφ.Συλογίου Έλλη, Εκδόσεις Ποιότητα, Β' Έκδοση, Αθήνα, 2001, σελ52.

Στο παρόν κεφάλαιο της εργασίας αποτυπώνονται οι στόχοι, τα μεθοδολογικά εργαλεία και καταγράφεται η πορεία της εργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται τα βασικά χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος, όπως αυτά καταγράφονται από τους θεωρητικούς του πολιτικού ρεαλισμού, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις έννοιες του εθνικού συμφέροντος, της ισχύος, της ισορροπίας ισχύος και έπειτα γίνεται μια αναφορά στις μορφές του πολιτικού ρεαλισμού και τις βασικές διαφορές τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται βασικές πτυχές της θεωρίας συμμαχιών, στη βάση των αρχών του νεορεαλισμού και εξετάζονται ζητήματα όπως τα κίνητρα δημιουργίας συμμαχιών, η διαχείριση της συμμαχίας, τα οφέλη και τα κόστη από τη συμμετοχή σε μια συμμαχία ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών και το ρόλο τους στις συμμαχίες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, όπου περνάμε από το θεωρητικό στο εμπειρικό σκέλος της εργασίας, σκιαγραφείται το διεθνές περιβάλλον όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και αναλύονται τα στρατηγικά αίτια της δημιουργίας του Ψυχρού Πολέμου, προκείμενου να γίνει σαφές μέσα σε πιο πλαίσιο διαμορφώθηκε η πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας στην περίοδο που εξετάζουμε.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται η πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την ένταξη της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία, την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, που οδήγησε στην αρχική αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO και αργότερα στον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων της χώρας με το NATO και την αμερικανική ηγεμονική δύναμη.

Στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται η πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας μετά το 1974 μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, σε μια περίοδο όπου η ιεράρχηση των απειλών που αντιμετώπιζε η χώρα είχε αλλάξει επηρεάζοντας σαφώς και τις συμμαχικές της σχέσεις.

Στο έβδομο κεφάλαιο ακολουθεί η καταγραφή των συμπερασμάτων της εργασίας και γίνονται προτάσεις για περαιτέρω μελέτη.

1.2.1. Επίπεδα ανάλυσης

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να διευκρινιστεί ότι καθώς στην εργασία η κύρια θεωρία που τίθεται σε έλεγχο είναι η θεωρία συμμαχιών στη βάση των αρχών του νεορεαλισμού που είναι μια κατεξοχήν συστημική θεωρία και αυτό είναι που διαφοροποιεί σε κάποιο βαθμό τον νεορεαλισμό από τον κλασικό ρεαλισμό και το νεοκλασικό ρεαλισμό³, ως εκ τούτου θα χρησιμοποιηθεί το πρώτο επίπεδο ανάλυσης, δηλαδή το συστημικό-παγκόσμιο επίπεδο όπου για την ερμηνεία των αποφάσεων των κρατών λαμβάνονται υπόψη οι συστημικοί παράγοντες, όπως η δομή και μορφή του διεθνούς συστήματος, η κατανομή της ισχύος, η διακρατική σύγκρουση κτλ. Τα άλλα δύο επίπεδα ανάλυσης στη βάση των οποίων εδράζεται η ερμηνεία των διεθνολογικών φαινομένων⁴, δηλαδή το κρατικό-εσωτερικό επίπεδο όπου για την ερμηνεία της εξωτερικής πολιτικής κυρίαρχο ρόλο έχουν οι εσωτερικοί παράγοντες του κράτους και το ατομικό επίπεδο ανάλυσης όπου για την ερμηνεία της λήψης αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική σημαίνοντα ρόλο έχουν οι προσωπικοί παράγοντες, δε θα χρησιμοποιηθούν στην εργασία.

---

³Για πληροφορίες σχετικά με τις μορφές του Πολιτικού Ρεαλισμού και τις διαφορές τους βλ. υποκεφάλαιο 2.3. της παρούσας εργασίας.

⁴Για τις διαφορές μεταξύ των τριών επιπέδων ανάλυσης βλ. Κουλουμπής Θεόδωρος Α., «Δομές και Διαμόρφωση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, 1974-1987», στο Κώνστας Δ.- Τσαρδανίδης Χ. (επίμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι. Ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1^{ος}, Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 57-59.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΟ ΤΗ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

2.1. Εισαγωγή

Ένας πολύ σημαντικός τομέας που εξετάζει η θεωρία των διεθνών σχέσεων αποτελεί η θεωρία συμμαχιών. Η έννοια της συμμαχίας, ως ένα μέσο συστράτευσης στον πόλεμο αλλά και σύζευξης οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συμφερόντων αναφέρεται για πρώτη φορά από τον «πατέρα» των διεθνών σχέσεων, Θουκυδίδη, στον Πελοποννησιακό Πόλεμο⁵ και συνεχίζεται να λαμβάνει χώρα στο σύγχρονο διεθνές σύστημα.

Μέσα από τις συμμαχίες αντικατοπτρίζονται τα κύρια χαρακτηριστικά που διέπουν το διεθνές σύστημα. Η έλλειψη μιας υπερεθνικής αρχής που να ρυθμίζει τις δράσεις των κρατών οδηγεί στη συμπεριφορά αυτοβοήθειας των κρατών και στη δημιουργία των μεταξύ τους συνασπισμών ενώ μέσα από τη δημιουργία και λειτουργία των συμμαχιών γίνεται αντιληπτός ο ρόλος που διαδραματίζει η ισχύς στις σχέσεις μεταξύ των κρατών και φανερώνονται τα συμφέροντα των κρατών καθώς διαφαίνεται αρχικώς το ενδιαφέρον τους για κατοχύρωση της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας τους, η επιδίωξη τους για ισχύ και το ζητούμενο θέσης- ρόλου μέσα στο διεθνές σύστημα. Επομένως όταν αναφερόμαστε στη θεωρία συμμαχιών δεν θα πρέπει να παραλείπουμε την εξέταση της δομής και των κύριων χαρακτηριστικών του διεθνούς συστήματος προκειμένου να κατανοήσουμε τις κινήσεις των δρώντων. Για την εργασία αυτή θα χρησιμοποιηθεί η ρεαλιστική προσέγγιση, της οποίας οι αρχές βρίσκονται στον Θουκυδίδη⁶, ως η επικρατούσα θεώρηση γιατί ερμηνεύει τη διεθνή δράση με τον πιο ικανοποιητικό τρόπο σε σύγκριση με άλλες θεωρήσεις⁷. Όπως

⁵ Θουκυδίδης, *Θουκυδίδου Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, μτφ. Βλάχος Σ. Άγγελος, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα, 1998[431 π.Χ. – 404 π.Χ]

⁶ Βλ. Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», Αθήνα, 2000.

⁷ Για τις ομοιότητες του συστήματος της εποχής του Θουκυδίδη με τη σύγχρονη εποχή βλ. Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό: Διαδρομή, Αντικείμενο, Περιεχόμενο και Γνωσιολογικό Υπόβαθρο*, Βιβλιοθήκη Ιστορίας, Θεωρίας και Πολιτικής Φιλοσοφίας των Διεθνών Σχέσεων Νο. 9, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003, σελ 252-268.

χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Keohane: «ο ρεαλισμός καθώς αναπτύχθηκε μέσα από μια μακρά παράδοση ξεκινώντας από τον Θουκυδίδη, συνεχίζει να παρέχει τη βάση για μια πολύτιμη έρευνα στις διεθνείς σχέσεις⁸». Οι φιλοδοξίες της ρεαλιστικής παράδοσης για να ανακαλύψει τους διαχρονικούς νόμους της παγκόσμιας πολιτικής και να επεξεργαστεί καθοδηγητικές θεωρίες που βασίζονται σε αυτούς τους νόμους είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της κυριαρχίας της προσέγγισης⁹. Ο πολιτικός ρεαλισμός θεμελιώνεται σε ορισμένες αρχές που αποτελούν τη φιλοσοφική αντίληψη για την εξήγηση και ερμηνεία της διεθνολογικής δράσης, στις οποίες και θα γίνει αναφορά.

2.2. Οι Βασικές Αρχές του Πολιτικού Ρεαλισμού

2.2.1. Διεθνής Αναρχία

Ακρογωνιαίος λίθος της θεώρησης του πολιτικού ρεαλισμού σχετικά με τη φύση του διεθνούς συστήματος και την εξέταση των διεθνών ζητημάτων είναι η διαπίστωση της έλλειψης μιας οργανωμένης υπερεθνικής αρχής, η οποία να ρυθμίζει τη δράση των κρατών και τις μεταξύ τους σχέσεις¹⁰. Η απουσία αυτής της αρχής, υπεράνω των κρατών, συνεπάγεται την ύπαρξη διεθνούς αναρχίας, που ανάγεται στην μη ομογένεια των δρώντων του συστήματος και δημιουργεί συνθήκες έντονου διακρατικού ανταγωνισμού¹¹. Ακόμη ο πόλεμος, η πιο μεγάλη παθογένεια του διεθνούς συστήματος είναι απόρροια της απουσίας μιας υπερεθνικής αρχής, καθώς σε ένα κόσμο που αποτελείται από ανεξάρτητες κυρίαρχες δυνάμεις ο πόλεμος είναι το κυρίαρχο μέσο με το οποίο κάθε δύναμη μπορεί σε περίπτωση έσχατης ανάγκης να προασπίσει τα ζωτικά της συμφέροντα¹². Συνεπάγεται λοιπόν ότι λόγω της έλλειψης μιας κεντρικής αρχής, οι μονάδες που βρίσκονται σε κατάσταση αναρχίας και ειδικότερα τα κράτη, για να επιτύχουν τους αντικειμενικούς τους σκοπούς πρέπει να

---

⁸Keohane Robert O., "Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond", in Finifter W. Ada (ed.), *Political Science: The State of Discipline*, The American Political Science Association, Washington D.C., 1983, σελ 520.

⁹Sutch Peter – Elias Juanita, *International relations: the basics*, Taylor & Francis e-Library, 2007, σελ 43-44.

¹⁰Donnelly Jack, *Realism and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, σελ 43 και 81.

¹¹Waltz Kenneth N., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μτφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 221-249.

¹²Wight Martin, *Power Politics*, Bull Hedley (ed.), Penguin Books Publisher, Harmondsworth, 1979, σελ 104.

στηρίζονται σε ίδια μέσα (αρχή της αυτοβοήθειας) και να αναπτύσουν ρυθμίσεις προς το συμφέρον τους¹³, δηλαδή να αναζητούν ισχύ προκειμένου να εξασφαλίσουν την επιβίωση τους, μια πρακτική που μοιραία οδηγεί στον πόλεμο.

2.2.2.Κράτος και Κρατική Κυριαρχία

Βασική αρχή του πολιτικού ρεαλισμού είναι και η πρωτοκαθεδρία του κράτους ως κύριου δρώντος και βασικής μονάδας του διεθνούς συστήματος, το οποίο λόγω της έλλειψης μιας κεντρικής αρχής που να επιβάλλει την τάξη αποτελεί το βασικό παίκτη του διεθνούς συστήματος¹⁴. Δεν υπάρχει ένας μόνο κοινά αποδεκτός ορισμός του κράτους, εντούτοις υπάρχουν κάποια βασικά γνωρίσματα που είναι αναγκαία για τον προσδιορισμό της έννοιας και τα οποία είναι η ύπαρξη μιας εδαφικής περιοχής με διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα, μιας πληθυσμιακής ομάδας που είναι διεθνώς αναγνωρισμένη και εδρεύει μέσα σε αυτά τα σύνορα και μιας κυβέρνησης, δηλαδή μιας διεθνώς αναγνωρισμένης αρχής που κυβερνά¹⁵. Σύμφωνα με τον Waltz καθώς οι δομές ορίζονται με βάση τους πιο κύριους δρώντες και τα μεγάλα κράτη είναι οι κυριότεροι δρώντες, η δομή της διεθνούς πολιτικής προσδιορίζεται βάση αυτών¹⁶. Η πρωτοκαθεδρία του κράτους στη διεθνή σκηνή έρχεται σε άμεση συνάρτηση με την έννοια της κυριαρχίας που κατέχει, η οποία είναι μια νομική και πολιτική έννοια που δηλώνει τη δυνατότητα λήψης αποφάσεων στον υπέρτατο βαθμό χωρίς παρεμβολές και χωρίς περιορισμούς¹⁷ και που ορίζεται από τον Held: "...ως μία πολιτική εξουσία σε μία κοινότητα που έχει το αδιαμφισβήτητο δικαίωμα να καθορίζει το πλαίσιο των κανόνων και των ρυθμίσεων σε μια δοσμένη εδαφική επικράτεια και να κυβερνά ανάλογα..."¹⁸ Αντίθετα με άλλες θεωρήσεις που δίνουν μεγάλη έμφαση στη δράση μη κρατικών δρώντων ο ρεαλισμός επιμένει στην πρωτοκαθεδρία του κράτους και στην

---

¹³Waltz Kenneth N., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μφ.Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 238-239.

¹⁴Gilpin Robert, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, μφ.Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σελ 42-43.

¹⁵ Duncan Raymond W., Jancar-Webster Barbara and Switky Bob, *World Politics in the 21st Century*, Addison Wesley Longman Publisher, New York, 2002, σελ 48.

¹⁶Waltz Kenneth N., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μφ.Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 209.

¹⁷Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στη Πολιτική Επιστήμη και την Θεωρία της Πολιτικής*, Παπαζήση, Αθήνα, 1997, σελ 145.

¹⁸ Held David, *Political Theory and the Modern State*, Polity Press, Cambridge, 1989, σελ 215.

έννοια της ισχύος που επηρεάζει τη σχέση του με τους άλλους διεθνείς παίκτες του διεθνούς συστήματος¹⁹.

2.2.3. Αρχή του Ορθολογισμού

Τα κράτη δρούν ορθολογικά, δηλαδή σε κάθε απόφαση και δράση δύνανται να υπολογίζουν τη σχέση κόστους-οφέλους και να υιοθετούν τη στρατηγική που μεγιστοποιεί το συμφέρον τους. Η ιεράρχηση των σκοπών ακολουθείται από ορθολογική απόφαση και δράση²⁰. Παράλληλα τα κράτη είναι ευαίσθητα σε κάθε μη σωστό υπολογισμό της σχέσης κόστους οφέλους καθώς το σύστημα τιμωρεί τα κράτη που προβαίνουν σε μη ορθολογικές κινήσεις που δεν διαφυλάττουν το συμφέρον τους²¹.

2.2.4. Εθνικό Συμφέρον

Κατά τους ρεαλιστές το συμφέρον του κράτους θεωρείται μια αντικειμενική πραγματικότητα, η οποία πρέπει να αποτελεί το πιο σημαντικό κριτήριο για τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους και αποτελεί τον υπέρτατο στόχο κάθε κρατικής πολιτικής²². Κατά τον Morgenthau ταυτίζεται το εθνικό συμφέρον με το κυνήγι της κρατικής ισχύος, η οποία αποτελεί οτιδήποτε σταθεροποιεί και διατηρεί τον έλεγχο του ενός κράτους πάνω στο άλλο²³ και πρέπει να αποτελεί το μόνιμο κριτήριο των στόχων της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους²⁴, αλλιώς η προσπάθεια επίτευξης της στρατηγικής θα έρχεται αντιμέτωπη με τους κινδύνους επιβίωσης του κράτους.

---

¹⁹ Krasner Stephen D., "State Power and the Structure of International Trade", *World Politics*, Vol. 28, No. 3, April 1976, σελ 343.

²⁰ Keohane Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2005, σελ 27.

²¹ Waltz Kenneth N., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 205.

²² Rosenau James N., "National Interest", *International Encyclopaedia of Social Science*, Macmillan and The Free Press, New York, Vol. 11, 1996, σελ 36.

²³ Morgenthau Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Brief Edition, Revised by Thompson Kenneth, Publisher McGraw-Hill Incorporation, New York, 1993, σελ 30-31.

²⁴ Morgenthau Hans J., *Dilemmas of Politics*, The University of Chicago Press, Chicago, 1958, σελ 50.

Για τα κράτη η κατοχύρωση της ασφάλειας και η επιβίωση στο άναρχο διεθνές σύστημα αποτελούν το μέγιστο στόχο και μόνο εφόσον εξασφαλισθεί η επιβίωση από τις απειλές που δέχονται μπορούν να αναζητήσουν κι άλλους στόχους όπως αυτοί της επιπρόσθετης δύναμης, της εσωτερικής σταθερότητας και των οικονομικών κερδών²⁵.

2.2.5. Δίλημμα Ασφαλείας

Η έλλειψη μιας υπερεθνικής αρχής δημιουργεί έντονα το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας και καθώς τα κράτη επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν την ασφάλειά τους προβαίνουν σε ενέργειες που πολλές φορές εκλαμβάνονται ως απειλητικές από τα άλλα κράτη²⁶. Μέσα στον ανταγωνισμό που επικρατεί στο διεθνές περιβάλλον η ανασφάλεια που δημιουργείται και η μη απόλυτη γνώση των προθέσεων των άλλων οδηγεί σε δίλημματα ασφαλείας και ως απόρροια του ανωτέρω φόβου αναμένεται να μην υπάρχει συνεργασία καθώς η αναζήτηση ασφαλείας από ένα κράτος συνεπάγεται ανασφάλεια για το άλλο κράτος²⁷. Το κεντρικό επιχείρημα της ρεαλιστικής σχολής σκέψης, δηλαδή η παρουσία διακρατικού ανταγωνισμού σε συνθήκες διεθνούς αναρχίας, όπως αναλύει ο Πλατιάς στο βιβλίο *Θουκυδίδης : Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική* διαπνέει όλο το έργο του Πατέρα των Διεθνών Σχέσεων για τον Πελοποννησιακό πόλεμο²⁸.

Ο Grieco επισημαίνει πως για την ρεαλιστική σχολή σκέψης «η διεθνής αναρχία συνεπάγεται τον ανταγωνισμό και τη σύγκρουση ανάμεσα στα κράτη και περιορίζει τη θέλησή τους για συνεργασία ακόμα και όταν μοιράζονται κοινά συμφέροντα»²⁹ καθώς ανησυχούν μήπως ένα άλλο κράτος ή συμμαχία κρατών αποκτήσουν τόση δύναμη, όση είναι επαρκής για να καταστεί επιβλαβής για την δική τους ασφάλεια. Σχετικά με τη διεθνή συνεργασία λοιπόν παρεμποδίζεται από την ανησυχία των κρατών σχετικά με την εξαπάτηση που μπορεί να υποστούν και για την απόκτηση σχετικών κερδών

---

²⁵Waltz Kenneth N., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μφ.Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 203 και 269.

²⁶ Forde Steven, "International Realism and the Science of Politics: Thucydides, Machiavelli and Neorealism", *International Studies Quarterly*, Vol. 39, No.2, June 1995, σελ 147.

²⁷Ηφαιστος Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Τέταρτη Έκδοση, Βιβλιοθήκη Ιστορίας, Θεωρίας και Πολιτικής Φιλοσοφίας των Διεθνών Σχέσεων No. 3, Ποιότητα, Αθήνα, 1999, σελ 66-67.

²⁸Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», Αθήνα, 2000, σελ 44.

²⁹Grieco Joseph M., «Anarchy and the Limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3, summer 1988, σελ 485.

από τα άλλα κράτη, παρά τα κοινά τους συμφέροντα³⁰. Είναι μάλιστα πολύ πιθανόν ακόμη και μια επιτυχής και κερδοφόρα συνεργασία ανάμεσα σε δύο ή και περισσότερα κράτη να λήξει επειδή το ένα τουλάχιστον από αυτά επωφελείται περισσότερο σε σχέση με τα άλλα³¹.

2.2.6.Επιδίωξη της Ισχύος

Επόμενη βασική αρχή και σημαντικός παράγοντας δόμησης της ρεαλιστικής προσέγγισης είναι η επιδίωξη ισχύος. Σύμφωνα με τον κλασικό ρεαλιστή Morgenthau η πολιτική αποτελεί ένα αγώνα για απόκτηση ισχύος καθώς ανεξάρτητα από το ποιος είναι ο επιδιωκόμενος σκοπός στη διεθνή πολιτική, το ενδιαφέρον για απόκτηση ισχύος είναι ο πρωταρχικός στόχος³² άρα το να ενεργεί κανείς ορθολογικά, δηλαδή να φροντίζει για το συμφέρον του, είναι το ίδιο με το να επιζητά την ισχύ.

Ο Παναγιώτης Κονδύλης επισημαίνει πως: « αν η αυτοσυντήρηση εννοηθεί συγκεκριμένα και δυναμικά, τότε σημαίνει αξίωση ισχύος, και μάλιστα όχι απλώς με την έννοια της συντήρησης της ισχύος, αλλά κυρίως με την έννοια μιας τέτοιας διεύρυνσης της ισχύος, ώστε να διασφαλίζεται η σχετική θέση ισχύος του εκάστοτε υποκειμένου απέναντι στη θέση ισχύος ανταγωνιστικών παραγόντων ικανών να προξενήσουν κατάσταση χρείας»³³. Σύμφωνα με τον Weber ισχύς αποτελεί η ικανότητα ενός ενεργούντος υποκειμένου να επιβάλει αυτό που επιθυμεί σε ένα άλλο δρώντα ακόμη κι αν αυτός προβάλλει αντιστάσεις³⁴, δηλαδή αποτελεί την ικανότητα χρήσης της ενυπάρχουσας δύναμης εις βάρος ενός άλλου δρώντος, τοιουτοτρόπως ώστε να αποδίδει κέρδη σε αυτόν που την χρησιμοποιεί.

---

³⁰Grieco Joseph M., *Cooperation among Nations: Europe, America, and Non- Tariff Barriers to Trade*, Cornell University Press, Ithaca and New York, 1990, σελ 28.

³¹Grieco Joseph M., «Anarchy and the Limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3, summer 1988, σελ 487.

³² Morgenthau Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Brief Edition, Revised by Thompson Kenneth, Publisher McGraw-Hill Incorporation, New York, 1993, σελ 29.

³³Κονδύλης Παναγιώτης, *Ισχύς και Απόφαση: Η Διαμόρφωση των Κοσμοεικόνων και το Πρόβλημα των Αξιών*, Στιγμή, Αθήνα, 2001, σελ 60-61.

³⁴ Weber Max, "Domination by Economic Power and by Authority" στο Lukes Steven (ed.), *Power*, New York University Press, New York, σελ 942.

Η επιδίωξη ισχύος ενώ για τον κλασικό ρεαλισμό αποτελεί αυτοσκοπό για το νεορεαλισμό ή δομικό ρεαλισμό αποτελεί μέσο επιβίωσης των κρατών λόγω της ύπαρξης τους μέσα στο άναρχο διεθνές σύστημα και σύμφωνα με τον αμυντικό δομικό ρεαλισμό και ειδικότερα όπως υποστηρίζει ο σύγχρονος θεωρητικός Kenneth Waltz, καθώς τα κράτη αποσκοπούν στη μεγιστοποίηση της ασφάλειας τους «το κύριο μέλημα των κρατών δεν είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους, αλλά η διατήρηση της θέσης τους στο σύστημα»³⁵ και ως εκ τούτου τα κράτη πρέπει να έχουν τη «σωστή δόση» ισχύος, ώστε να μην προκαλείται επιθετικότητα από την αδυναμία τους αλλά και για να μη συσπειρώνονται άλλα κράτη εναντίον τους από την υπερβολική τους δύναμη³⁶. Εν αντιθέσει ο επιθετικός δομικός ρεαλισμός αξιώνει ότι τα κράτη προκειμένου να κατοχυρώσουν την ασφάλεια τους χρειάζονται όλο και περισσότερη ισχύ και απώτερος σκοπός είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους.³⁷

2.2.7.Ο Ρόλος του Δικαίου και των Διεθνών Θεσμών

Αναγκαία είναι και η αναφορά στο ρόλο των διεθνών θεσμών. Η ρεαλιστική σχολή σκέψης καθορίζει τους θεσμούς ως αντανάκλαση της κατανομής ισχύος και ως εξαρτημένες μεταβλητές του διεθνούς συστήματος. Ο Joseph Grieco υποστηρίζει πως «οι διεθνείς θεσμοί είναι ανίκανοι να αναιρέσουν τα περιοριστικά αποτελέσματα που συνεπάγεται η διεθνής αναρχία και η φύση του διεθνούς συστήματος επί της διακρατικής συνεργασίας»³⁸. Σε αντίθεση με τον νεοφιλελευθερισμό που υποστηρίζει ότι υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ των διεθνών θεσμών και του αποτελέσματος δηλαδή της ειρήνης και του πολέμου, σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό δεν υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ των διεθνών θεσμών και αποτελέσματος (βλ. Σχ. 1.1 : σχέση γ), καθώς οι διεθνείς θεσμοί επηρεάζονται από τη δομή του διεθνούς συστήματος (βλ. Σχ. 1.1 : σχέση β) η οποία συνδέεται άμεσα με το αποτέλεσμα της ειρήνης και του πολέμου³⁹. (βλ. Σχ.1.1: σχέση α)

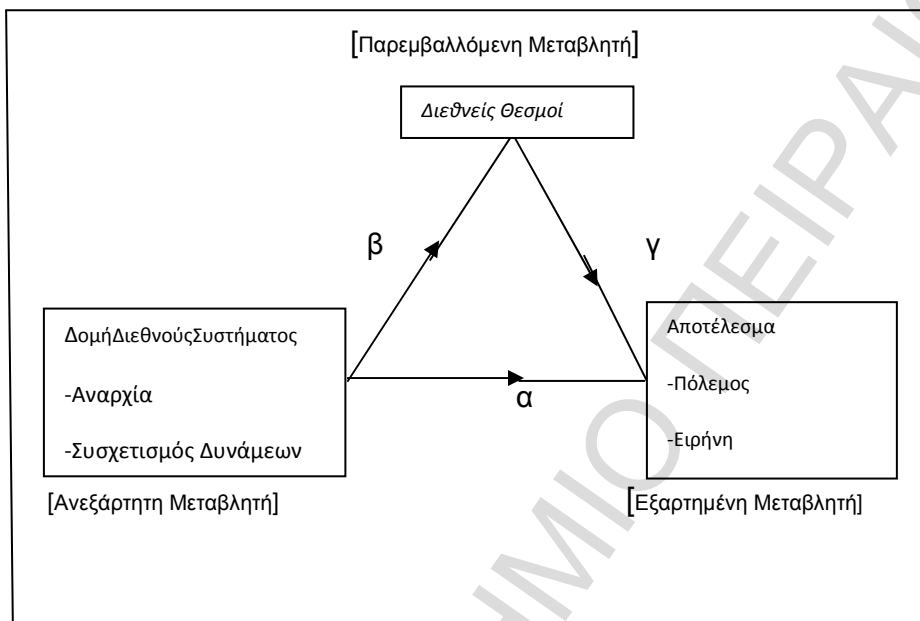
³⁵Waltz Kenneth N., *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, Boston, 1979, σελ. 126.

³⁶Waltz Kenneth N., «The Origins of War in Neorealist Theory» στο Rotberg Robert I. and Rabb Theodore K. (eds.), *The Origin and Prevention of Major Wars*, Cambridge University Press, 1989, σελ 40.

³⁷Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Powers Politics*, W.W.Norton and Company Publisher, New York, 2001, σελ 21.

³⁸Grieco Joseph, «Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3, Summer 1988.

³⁹Γλατιάς Αθανάσιος Γ., *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σελ 51.

ΣΧΗΜΑ 1.1.: ΟΡόλος και η Σημασία των Διεθνών Θεσμών

(Πηγή: Πλατιάς Αθανάσιος Γ., *Το Νεο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σελ 51.)

2.2.8. Ισορροπία ισχύος

Σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό υπό τις συνθήκες διεθνούς αναρχίας ο πιο κατάλληλος τρόπος διαφύλαξης των συμφερόντων των κρατών είναι η ισορροπία δυνάμεων και η διατήρησή της που συνεπάγεται και την εξισορρόπηση των αντιπάλων, η οποία μπορεί να έχει μορφή είτε εσωτερική, δηλαδή αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων εσωτερικών δομών και πόρων ενός κράτους, είτε εξωτερική, δηλαδή δημιουργία συμμαχιών λόγω σύγκλισης συμφερόντων. Η έννοια της εξωτερικής εξισορρόπησης είναι αυτή που μας ενδιαφέρει στην παρούσα εργασία.

Ο Hans Morgenthau επισημαίνει ότι η δημιουργία συμμαχιών είναι η αναγκαία λειτουργία της ισορροπίας δυνάμεων και πως όταν δύο κράτη ανταγωνίζονται προκειμένου να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα, μπορούν είτε να αυξήσουν τη δική τους ισχύ, είτε να προσθέσουν στη δική τους ισχύ αυτή των άλλων κρατών, είτε να κατακρατούν την ισχύ των άλλων κρατών από τον αντίπαλο, όπου στην πρώτη περίπτωση επιδίδονται ένα σε αγώνα εξοπλισμών, στην δεύτερη και τρίτη περίπτωση εισάγονται σε μια πολιτική συμμαχιών⁴⁰. Ένα κράτος επιλέγει αν θα δεχθεί να εισέλθει σε μια συμμαχία με βάση τις σκοπιμότητες και τα συμφέροντά του, δηλαδή θα αρνηθεί τη συμμετοχή του όταν θα είναι σίγουρο ότι μπορεί να ανταπεξέλθει σε οποιαδήποτε πρόκληση βασιζόμενο στις δικές του δυνάμεις ή όταν θα γνωρίζει ότι τα πλεονεκτήματα της συμμετοχής του δεν υπερτερούν των μειονεκτημάτων της δέσμευσης.

Εν τέλει θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε τον σύγχρονο πολιτικό ρεαλισμό στις εξής βασικές αρχές⁴¹:

- «1. Η έλλειψη ρυθμιστικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα (δηλαδή η ύπαρξη διεθνούς αναρχίας) παίζει καθοριστικό ρόλο στη συμπεριφορά των κρατών.
2. Καθώς απουσιάζει η υπερκρατική εξουσία, η οποία ρυθμίζει τον ανταγωνισμό, οι σχέσεις των κρατών είναι κατά βάση ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές.
3. Τα κράτη σε ένα τέτοιο σύστημα αντιμετωπίζουν ένα «δίλημμα ασφαλείας», αφού τα μέτρα που λαμβάνουν για να αυξήσουν την ασφάλειά τους μειώνουν την ασφάλεια των άλλων. Αυτό ανατροφοδοτεί την ανασφάλεια και τους ανταγωνισμούς.
4. Τα κράτη είναι οι βασικοί δρώντες στο διεθνές σύστημα, άρα και η βασική μονάδα ανάλυσης των διεθνών σχέσεων.
5. Τα κράτη επειδή είναι «ευαίσθητα στο κόστος» έχουν κάθε λόγο να συμπεριφέρονται ορθολογικά. Τα λάθη τιμωρούνται.
6. Κυρίαρχος στόχος κάθε κράτους είναι η κατοχύρωση της ασφαλείας του: επιβίωση, εδαφική κυριαρχία, ανεξαρτησία.
7. Τα κράτη, παράλληλα, επιδιώκουν τη διατήρηση ή την καλύτερευση της σχετικής τους θέσης στο διεθνές σύστημα.
8. Τα κράτη επιδιώκουν να αποκτήσουν ισχύ, η οποία είναι το κύριο «νόμισμα» της διεθνούς πολιτικής.

---

⁴⁰Morgenthau Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Brief Edition, Revised by Thompson Kenneth, Publisher McGraw-Hill Incorporation, New York, 1993, σελ 197.

⁴¹Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εστία, Αθήνα, σελ 57-58.

9. Τα κράτη έχουν κάθε κίνητρο να προσπαθούν να εξισορροπήσουν τους αντιπάλους τους και με αυτή τους τη συμπεριφορά συμβάλλουν στη δημιουργία ενός συστήματος ισορροπίας δυνάμεων.

10. Η ανάγκη επιβίωσης και εξυπηρέτησης συμφερόντων αναγκάζει τα κράτη να υποβαθμίζουν το ρόλο του «δικαίου» και της «ηθικής»

2.3.Οι Μορφές του Πολιτικού Ρεαλισμού

Εν κατακλείδι θα θέλαμε να προβούμε σε μια σύντομη αναφορά στις μορφές του πολιτικού ρεαλισμού και τις βασικές διαφορές τους. Επί του παρόντος οι δύο πιο σημαντικές μορφές του πολιτικού ρεαλισμού είναι ο κλασικός ρεαλισμός και ο δομικός ρεαλισμός ή νεορεαλισμός, που αν και έχουν την ίδια πηγή άντλησης της ανάλυσης τους, τη θουκυδίδεια ανάλυση, εντούτοις παρουσιάζουν κάποιες διαφορές μεταξύ τους.

Καταρχάς ο κλασικός ρεαλισμός εστιάζει την ανάλυση του στην εξέταση της ανθρώπινης φύσης ενώ ο νεορεαλισμός εστιάζει την ανάλυση του στην εξέταση της φύσης του διεθνούς συστήματος⁴². Οι κλασικοί ρεαλιστές όπως ο Machiavelli⁴³, ο Carr⁴⁴ και ο Morgenthau έχουν ως αφετηρία της προσέγγισης τους τον Θουκυδίδη, ο οποίος πρώτος στον Πελοποννησιακό Πόλεμο καταγράφει τη διεθνή πολιτική ως ένα ατέρμονο αγώνα ισχύος που έχει τις ρίζες του στην ανθρώπινη φύση, χωρίς όμως να περιορίζει την ανάλυση του μόνο στον ανθρώπινο παράγοντα καθώς συνδυάζει το ατομικό επίπεδο ανάλυσης με το κρατικό και το συστημικό. Επόμενη βασική διαφορά είναι ότι ο κλασικός ρεαλισμός θεωρεί την επιδίωξη ισχύος των κρατών ως αυτοσκοπό⁴⁵ ενώ ο νεορεαλισμός θεωρεί ότι αποτελεί μέσο επιβίωσης λόγω της έλλειψης μιας εξουσίας πάνω από τα κράτη και της ανασφάλειας που προκύπτει στο άναρχο διεθνές σύστημα⁴⁶ και κατά συνέπεια η ισορροπία ισχύος σύμφωνα με τους κλασικούς ρεαλιστές αποτελεί μια κατάσταση κατά την οποία οι μονάδες του διεθνούς συστήματος είναι ικανοποιημένες με την κατανομή της ισχύος ανάμεσα τους ενώ σύμφωνα με τον

⁴²Sutch Peter – Elias Juanita, *International relations: The Basics*, Taylor & Francis e-Library, 2007, σελ 46.

⁴³Machiavelli Niccholo, *The Prince*, Skinner Q. and Price R. (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, 1988.

⁴⁴Carr Edward, *The Twenty Years' Crisis 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Macmillan, London, 1939.

⁴⁵Elman Colin, "Realism" στο Griffiths Martin (editor), *International relations theory for the twenty-first century: an introduction*, Taylor & Francis e-Library, 2007.

⁴⁶Dunne Tim – Schmidt C. Brian, "Ρεαλισμός", στο Baylis John & Steve Smith, *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Υφαντής Κώστας, Τρίτη Έκδοση, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ 239.

νεορεαλισμό η κατανομή της ισχύος ανάμεσα στα κράτη είναι αυτή που διατηρεί την ισορροπία ισχύος ως αποτέλεσμα της δομής του συστήματος. Μια διαφορά μεταξύ του κλασικού ρεαλισμού και νεορεαλισμού είναι και οι αντικρουόμενες απόψεις τους σχετικά με την πηγή και το περιεχόμενο των προτιμήσεων των κρατών όπου σε αντίθεση με τον κλασικό ρεαλισμό, ο νεορεαλισμός αποκλείει την εσωτερική σύνθεση των διαφόρων κρατών και ενώ ο Morgenthau στηρίζεται στην υπόθεση ότι οι ηγέτες των κρατών έχουν ως κίνητρο τη δίψα τους για εξουσία, η θεωρία του Waltz αντιθέτως παραλείπει τα κίνητρα των ηγετών και τα χαρακτηριστικά του κράτους ως αιτιώδεις μεταβλητές για τα διεθνή αποτελέσματα, εκτός από την ελάχιστη παραδοχή ότι τα κράτη προσπαθούν να επιβιώσουν⁴⁷. Διαφορά υπάρχει και στη μεθοδολογία καθώς ενώ ο κλασικός ρεαλισμός στηρίζει την ανάλυση του στην εμπειρική συσσώρευση ιστορικών γεγονότων, ο νεορεαλισμός αντιστρέφει τη διαδικασία και δημιουργεί το δικό του θεωρητικό μοντέλο με βάση τη σύγχρονη μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών που εδράζεται στη φιλοσοφία της επιστήμης και με βάση αυτό το θεωρητικό μοντέλο προσπαθεί να ερμηνεύσει τη διεθνή πολιτική⁴⁸.

Ο νεορεαλισμός διακρίνεται επίσης σε δύο τύπους : τον αμυντικό και τον επιθετικό. Ο αμυντικός δομικός ρεαλισμός προτάσσει ότι απώτατος σκοπός της συμπεριφοράς των κρατών αποτελεί η μεγιστοποίηση της ασφάλειας τους και τα κράτη πρέπει να έχουν τη “σωστή δόση” ισχύος ενώ σύμφωνα με τον επιθετικό ρεαλισμό, η ασφάλεια των κρατών επιτυγχάνεται μέσω της απόκτησης όλο και περισσότερης ισχύος σε σχέση με τα άλλα κράτη και απώτατος σκοπός είναι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους, που δεν είναι απαραίτητα αυτο-αμυντική αλλά τα κράτη μπορούν να αποσκοπούν λογικά στην περιφερειακή ηγεμονία⁴⁹. Σύμφωνα με τον Mearsheimer: “...ο απώτατος στόχος του κράτους είναι να γίνει ηγεμόνας στο σύστημα...”⁵⁰

Στο παρόν στάδιο θα κάνουμε μια απλή αναφορά σε μια νέα θεωρία που προέκυψε από την κριτική του δομικού ρεαλισμού, τον νεοκλασικό ρεαλισμό ο οποίος δεν ξεφεύγει από τα κύρια ζητήματα που εισάγει ο ρεαλισμός αλλά προσθέτει κι άλλες

---

⁴⁷Elman Colin, ο.π., σελ 13.

⁴⁸Πλατιάς Αθανάσιος Γ., «Ο KennethWaltz και ο Πολιτικός Ρεαλισμός»(εισαγωγή) στο KennethWaltzN., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μτφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 26-27.

⁴⁹ElmanColin, ο.π., σελ 18.

⁵⁰Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Powers Politics*, W.W.Norton and Company Publisher, New York, 2001, σελ 21.

παραμέτρους , που είναι κυρίως η επίδραση των διεθνών θεσμών⁵¹, η πρόκριση των απόλυτων κερδών έναντι των σχετικών⁵² και η επιδίωξη βελτιστοποίησης κι άλλων πραγμάτων πέραν της ισχύος. Οι νεοκλασικοί ρεαλιστές εισηγούνται ότι οι ενέργειες των κρατών βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στις εσωτερικές επιλογές και επιμένουν ότι τα χαρακτηριστικά του κράτους και οι απόψεις των αρχηγών των κρατών για το πως θα χρησιμοποιηθεί η ισχύς παρεμβαίνουν μεταξύ των δομικών περιορισμών και της συμπεριφοράς των κρατών⁵³.

---

⁵¹Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Βιβλιοθήκη Θεωρίας Πολιτικής Φιλοσοφίας των Διεθνών Σχέσεων και Φιλοσοφίας του Δικαίου, Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σελ 77.

⁵²Στο ίδιο, σελ 77.

⁵³Elman Colin, ο.π., σελ 16.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΘΕΩΡΙΑ ΣΥΜΜΑΧΙΩΝ

3.1.Εισαγωγή

“Είναι αδύνατο να μιλήσουμε για Διεθνείς Σχέσεις χωρίς να αναφερθούμε στις συμμαχίες. Τα δύο συχνά συγχωνεύονται κάτω από το ίδιο όνομα. Για τον ίδιο λόγο μου είναι πάντα δύσκολο να αναφέρω πολλά στοιχεία που να προσιδιάζουν στις συμμαχίες, σε ένα επίπεδο γενικής ανάλυσης.”⁵⁴Με αυτό τον τρόπο ο Liska αναφέρεται στο πεδίο μελέτης της θεωρίας συμμαχιών, στην πρώτη παράγραφο του βιβλίου του για τις συμμαχίες.

Γενικότερα η μελέτη των διεθνών συμμαχιών, υπό το πρίσμα της ασφαλούς συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη αποτελούσε πάντοτε σημαντικό αντικείμενο μελέτης της θεωρίας διεθνών σχέσεων για τουλάχιστον τρεις λόγους. Καταρχάς οι συμμαχίες θεωρούνται κεντρικές μορφές διεθνούς συνεργασίας και ως εκ τούτου ορατοί δείκτες των δεσμεύσεων του ενός κράτους προς το άλλο⁵⁵. Επιπρόσθετα οι συμμαχίες θεωρούνται ως μέσο εξωτερικής πολιτικής και μερικές φορές ακόμη και ως η κύρια έκφραση των προτιμήσεων της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους⁵⁶ και τέλος οι συμμαχίες συχνά συνδέονται με την εμφάνιση, την πρόληψη, την εξάπλωση και τα αποτελέσματα του πολέμου και της διεθνούς σύγκρουσης⁵⁷. Εν ολίγοις για να

---

⁵⁴Liska George, *Nations in Alliances: The Limits of Interdependence*, John Hopkins University Press, Baltimore 1962, σελ 3.

⁵⁵Bennett, D. Scott: “Testing Alternative Models of Alliance Duration, 1816-1984” in *American Journal of Political Science*, Vol. 41, No. 3, Jul.1997, σελ 846-878.

⁵⁶Beres, Louis René: “Bipolarity, Multipolarity, and the Reliability of Alliance Commitments” in *The Western Political Quarterly*, Vol. 25, No. 4, Dec., 1972, σελ 702-710.

κατανοήσουμε πλήρως τη συνεργασία και τις διαστάσεις της σύγκρουσης στις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ των κρατών, πρέπει επίσης να κατανοήσουμε τις συμμαχίες.

Αρχικά για να ορισθεί η έννοια της συμμαχίας θα χρησιμοποιηθεί ο ορισμός του Walt ο οποίος ορίζει τη συμμαχία (alliance) και συμπαράταξη (alignment) ως «μια επίσημη ή ανεπίσημη σχέση συνεργασίας ασφαλείας ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κυρίαρχα κράτη⁵⁸.» Αυτοί οι δύο όροι, δεν έχουν πάντα την ίδια σημασία⁵⁹, αλλά για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας δεν εξυπηρετεί η διαφορετική χρησιμοποίησή τους και θα χρησιμοποιούνται και οι δύο όροι εναλλακτικά.

Τα κράτη που σχηματίζουν συμμαχίες έχουν ένα τουλάχιστον κοινό συμφέρον που συνήθως είναι η απειλή ενός κοινού εχθρού προς την ασφάλεια όλων των συμμάχων⁶⁰ και πολλά συγκρουόμενα ενώ ενδέχεται να αποβλέπουν και σε άλλους σκοπούς όπως η επιρροή της εξωτερικής πολιτικής άλλων κρατών ή η βελτίωση της διεθνούς θέσης τους στα πλαίσια της ισορροπίας ισχύος, όπως επίσης και στον αποκλεισμό των στενότερων σχέσεων του συμμαχικού κράτους με αντίπαλα κράτη⁶¹.

Σε αυτό το κεφάλαιο μέσα από την εξέταση της θεωρίας συμμαχιών θα αναλύσουμε εκτενώς τα κίνητρα που οδηγούν τα κράτη στη δημιουργία συμμαχιών και μια σειρά από άλλα σημαντικά ζητήματα όπως η διαχείριση της συμμαχίας, τα οφέλη και τα κόστη που μπορεί να έχει ένα κράτος από τη συμμετοχή του σε μια συμμαχία ενώ στο τέλος θα γίνει εκτενής αναφορά στις συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών, στο ρόλο τους στις συμμαχίες καθώς και στον τρόπο που αντιμετωπίζονται από τις μεγάλες δυνάμεις και στο πως επιλέγουν οι μεγάλες δυνάμεις ποια μικρά κράτη θα βοηθήσουν.

3.2. Παράγοντες δημιουργίας συμμαχιών

---

⁵⁷Βλ. Snyder Glenn H., *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y. 1997; Mearsheimer J. John, *The Tragedy of Great Powers Politics*, W.W. Norton and Company Publisher, New York, 2001.

⁵⁸ Walt Stephen M., *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, London, 1987, σελ. 1 (υποσημείωση)

⁵⁹Για τις διαφορές μεταξύ διάταξης και συμμαχίας βλ. Snyder Glenn, *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca N.Y., 1997, σελ. 4-10, 21-22.

⁶⁰Layne Christopher, "Offshore Balancing Revisited", in *The Washington Quarterly*, 25:2, spring 2002, σελ 233-248.

⁶¹ Snyder Glenn H., *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca N.Y., 1997.

3.2.1. Επίδραση της δομής του διεθνούς συστήματος στη δημιουργία συμμαχιών

Δημιουργία συμμαχιών προκύπτει και αποκλειστικά σε περιόδους ειρήνης και πηγάζει από την ίδια τη δομή του διεθνούς συστήματος και των συστημικών διαδικασιών που προκαλεί. Όπως ο Morgenthau υποστηρίζει: “οι συμμαχίες αποτελούν την απαραίτητη λειτουργία του διαχειρισμού της ισορροπίας ισχύος σε ένα πολυκρατικόσύστημα” ενώ σύμφωνα και με τον Gulick «η αντίληψη των ανισοτήτων στη κατανομή της διεθνούς ισχύος θα οδηγήσει στη διαμόρφωση συμμαχιών⁶².”

Ο Waltz επισημαίνει ότι τα κράτη στην ανάγκη εξασφάλισης της επιβίωσης τους καθίσταται απαραίτητο να συνάψουν συμμαχίες, οι οποίες δημιουργούνται από κράτη με κάποια κοινά συμφέροντα και το κοινό συμφέρον τους συνήθως είναι ο φόβος άλλων κρατών⁶³. Ο Waltz, ο οποίος θεωρεί ότι πρωταρχική έγνοια των κρατών είναι η ασφάλεια τους και η διατήρηση της θέσης τους στο σύστημα και όχι η μεγιστοποίηση της ισχύος τους, επισημαίνει ότι τα κράτη αναμένεται να συμπεριφερθούν με τέτοιους τρόπους που θα έχουν ως απόρροια τη δημιουργία ισορροπιών, δηλαδή δεν αναμένεται ότι οι ισχυροί θα συμμαχήσουν με τους ισχυρούς αλλά θα έρθουν σε αντιπαράθεση, αναζητώντας συμμάχους προς ενίσχυση(εξισορρόπηση της ισχύος) και ότι τα δευτερεύοντα κράτη εάν έχουν την ελευθερία να επιλέξουν θα προστρέξουν στην ασθενέστερη πλευρά, όπου και θα εκτιμηθούν περισσότερο, και θα είναι πιο ασφαλή, φτάνει όμως ο συνασπισμός στον οποίο θα ενταχθούν να κατέχει αρκετή αποτρεπτική δύναμη, ούτως ώστε να αποτραπούν οι αντίπαλοι από το να επιτεθούν⁶⁴.

Για τον Mearsheimer η εξωτερική εξισορρόπηση αποτελεί μια από τις στρατηγικές επιβίωσης των μεγάλων δυνάμεων. Με αυτή τη στρατηγική μια μεγάλη δύναμη προσπαθεί άμεσα να παρεμποδίσει έναν επιτεθέμενο από το να ανατρέψει την ισορροπία ισχύος και επιτυγχάνεται μέσω της δημιουργίας μιας αμυντικής συμμαχίας από τα απειλούμενα κράτη, τα οποία ενδιαφέρονται να αποκτήσουν συμμάχους

---

⁶²Gulick Edward Vose, *Europe's Classical Balance Of Power*, Norton, 1967, σελ 61-62.

⁶³WaltzKennethN.,*Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, ελληνική μφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 347.

⁶⁴Στοιχίο, σελ 267-270.

καθώς σε μια συμμαχία το κόστος της αναχαίτησης ενός επιτεθέμενου διαιρείται ανάμεσα στους συμμάχους και η στρατολόγηση συμμάχων αυξάνει την ποσότητα της δύναμης πυρός που αντιμετωπίζει ο επιτεθέμενος, γεγονός που λειτουργεί αποτρεπτικά για τον αντίπαλο⁶⁵.

Σύμφωνα με τον Snyder η αναρχία και η πολικότητα είναι τα συστατικά στοιχεία της δομής του συστήματος που καθορίζουν τις διαφόρων ειδών σχέσεις των κρατών μέσα στο διεθνές σύστημα δηλαδή τις συμπαρατάξεις, τα συμφέροντα, τον βαθμό ικανότητας των κρατών και αλληλεξάρτησης μεταξύ τους, τα οποία έπειτα είναι αυτά τα οποία οδηγούν και καθορίζουν τις διάφορες αλληλεπιδράσεις που συμπεριλαμβάνουν τον βαθμό ετοιμότητας καθώς και τη διπλωματία και τη δράση των κρατών. Κάθε δρών του διεθνούς συστήματος έχει συμφέρον να επιδιώκει την επιβίωση του, που σημαίνει ταυτόχρονα σύμφωνα με τον Snyder: « πρόληψη και καταστολή κάθε ενέργειας άλλου δρώντος που στοχεύει στην ηγεμόνευση του συστήματος, δηλαδή στον έλεγχο περισσότερου του μισού του συστήματος ή και κάθε προσπάθεια βελτίωσης της θέσης άλλου δρώντος στο σύστημα, η οποία να ενεργεί κατά αυτού⁶⁶».

Μέσα στο άναρχο διεθνές σύστημα, τα κράτη έχουν ανάγκη για βοήθεια και ταυτόχρονα ενδιαφέρονται το ένα για τις κινήσεις του άλλου. Η ανάγκη για βοήθεια είναι αποτέλεσμα της έντονης αβεβαιότητας του φόβου που ενυπάρχει αλλά και της ελλιπούς πληροφόρησης σχετικά με τις προθέσεις των κρατών, που αυξάνει τις πιθανότητες συγκρούσεων καθώς σύμφωνα και με τον Organski: “οι συμμαχίες διαμορφώνονται όταν η ισορροπία ισχύος απειλείται.” Ακόμη και μια συμμαχία σχετικά μικρού αριθμού συμμετεχόντων είναι ικανή να μειώσει την αβεβαιότητα λόγω των συμμαχικών δεσμεύσεων και των αμοιβαίων υποσχέσεων των κρατών καθώς οι δεσμεύσεις αυτές αυξάνουν τη βεβαιότητα ως προς την υπεράσπιση και τη βοήθεια των συμμάχων και μειώνει την πιθανότητα επιθετικών κινήσεων ανάμεσα στους συμμάχους. Όσον αφορά το ενδιαφέρον για τα άλλα κράτη, δεν πρόκειται για κάποια κίνηση αλληλεγγύης αλλά για το ενδιαφέρον περί των σχετικών κερδών και περί της πρόληψης απόκτησης περισσότερων πηγών ισχύος από τους άλλους δρώντες.

---

⁶⁵Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Powers Politics*, W.W. Norton and Company Publisher, New York, 2001, σελ 325-328.

⁶⁶Snyder Glenn, *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y. 1997, σελ 51-52.

Σύμφωνα με τον Snyder μια συμμαχία που δημιουργείται σε ειρηνική περίοδο στοχεύει περισσότερο στην αναγνώριση αρχικά των φίλων και των εχθρών και στη συνέχεια στη συγκέντρωση ισχύος⁶⁷. Το στρατηγικό συμφέρον που δημιουργείται από την αναγνώριση των φίλων και των εχθρών έγκειται στην έγκαιρη αντιμετώπιση ή και αντίσταση απέναντι σε κράτη που επιδιώκουν εις βάρος των άλλων συγκέντρωση και απόκτηση ισχύος και στην αντίστοιχη προάσπιση των συμφερόντων αυτών από τα φιλικά κράτη. Μια τέτοιου είδους αναγνώριση φίλων και εν δυνάμει αντιπάλων αυξάνει κατά συνέπεια το ενδιαφέρον για τα σχετικά κέρδη που δεν αφορούν τα μέρη που αποτελούν τη συμμαχία, δηλαδή τα σχετικά κέρδη των αντιπάλων και μειώνει το ενδιαφέρον για τα σχετικά κέρδη των μελών που συνιστούν τη συμμαχία⁶⁸. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, προϋποθέτει αυξημένη βεβαιότητα σχετικά με τη δέσμευση των συμμάχων και επομένως όσο πιο πολύ δεμένη είναι μια συμμαχία, τόσο περισσότερη αλληλεγγύη τη διακατέχει και τόσο περισσότερο τα μέλη της ενδιαφέρονται για τα κοινά τους κέρδη και όχι για τα σχετικά κέρδη έναντι των συμμάχων τους.

Μια δεύτερη κύρια λειτουργία της δημιουργίας συμμαχιών σύμφωνα με τον Snyder είναι να αυξάνει τις δυνατότητες των συμμάχων έναντι των αντιπάλων τους καθώς οι στρατιωτικοί πόροι που πρώτα παρατάσσονταν εναντίον των συμμάχων τώρα ανακατευθύνονται εναντίον των αντιπάλων τους και επιπρόσθετα ανταλλάσσονται από τους συμμάχους υποσχέσεις αμοιβαίας υποστήριξης, γεγονός που δημιουργεί ένα νέο συμφέρον για τους συμμάχους, δηλαδή το συμφέρον της παροχής της βοήθειας του συμμάχου προς την υπεράσπιση του, μέσω της διατήρησης των κινήτρων του για την εκπλήρωση των δεσμεύσεων της συμμαχικής σύμβασης⁶⁹.

Η εξισορρόπηση δεν είναι η μόνη ανταπόκριση των κρατών στις μεταβολές της διάχυσης της ισχύος αλλά πολλές φορές τα κράτη επιλέγουν να συστρατευθούν με την ισχυρότερη πλευρά, προκειμένου είτε να επωφεληθούν από τα λάφυρα της νίκης είτε για λόγους προστασίας. (συστράτευση με την ισχυρή πλευρά)

Η πρόσδεση στο άρμα του αντιπάλου, σύμφωνα με τον Mearsheimer, είναι μια στρατηγική που δεν ενδείκνυται για τις μεγάλες δυνάμεις καθώς η κατανομή της ισχύος θα μεταβληθεί υπέρ του ισχυρότερου κράτους και συνήθως δεν χρησιμοποιείται από αυτές εφόσον έχουν τα απαραίτητα μέσα και το κίνητρο

---

⁶⁷ Στο ίδιο, σελ 52-53.

⁶⁸ Στο ίδιο, σελ 53.

⁶⁹ Στο ίδιο, σελ 53-54.

προκειμένου να αντισταθούν ενώ αντίθετα αποτελεί μια στρατηγική των μικρών δυνάμεων που δεν έχουν άλλη επιλογή από το να υποκύψουν στον αντίπαλο καθώς είναι αδύναμες και απομονωμένες⁷⁰.

3.2.1.1.Ο Ρόλος της Πολικότητας στη Δημιουργία Συμμαχιών.

Εξετάζοντας την επίδραση της δομής του διεθνούς συστήματος στη δημιουργία συμμαχιών ο Glenn Snyder κάνει ιδιαίτερη αναφορά στο ρόλο της πολικότητας του διεθνούς συστήματος, δηλαδή της διάχυσης της ισχύος και του αριθμού των μεγάλων δυνάμεων⁷¹. Σε ένα διπολικό διεθνές σύστημα οι συμπαρατάξεις καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τη δομή του συστήματος, όπου οι δύο υπερδυνάμεις είναι πάντοτε αντίπαλες και τα πιο αδύναμα κράτη συμπαρατάσσονται είτε με τη μία είτε με την άλλη υπερδύναμη ενώ τα κράτη που δεν συμμαχούν βρίσκονται και πάλι υπό τη σκέπη προστασίας μία εκ των δύο δυνάμεων. Σε ένα πολυπολικό σύστημα υπάρχει πάντα ένας βαθμός αβεβαιότητας για το ποιος είναι φίλος και ποιος εχθρός καθώς οι συμμαχικές συμφωνίες μειώνουν την αβεβαιότητα αλλά δεν μπορούν να την εξαλείψουν και εκ τούτου η παρουσία εναλλακτικών επιλογών και η αβεβαιότητα της συμμαχίας δημιουργούν ένα κλίμα καχυποψίας ανάμεσα στους συμμάχους.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο Waltz οποίος επισημαίνει ότι: “Στα πολυπολικά συστήματα οι δυνάμεις παραείναι πολλές για να μπορέσει οποιαδήποτε από αυτές να χαράξει σαφείς και μόνιμες γραμμές μεταξύ συμμάχων και αντιπάλων και παραείναι λίγες για να διατηρηθούν χαμηλές οι συνέπειες της αποσκίρτησης. Με τρεις ή περισσότερες δυνάμεις η ευελιξία των συμμαχιών διατηρεί τις σχέσεις φιλίας και έχθρας ρευστές και καθιστά αβέβαιες τις εκτιμήσεις όλων σχετικά με τον παρόντα και τον μελλοντικό συσχετισμό δυνάμεων⁷²” Ενώ οι περισσότεροι κλασικοί ρεαλιστές όπως ο Morgenthau θεωρούν ότι η αβεβαιότητα που υπάρχει σε ένα πολυπολικό σύστημα αποτελεί παράγοντα σταθερότητας καθώς τα κράτη γίνονται πιο επιφυλακτικά⁷³ και ως εκ τούτου ένα διπολικό σύστημα είναι περισσότερο ασταθές και εκρήγνυται εύκολα, ο Waltz αντίθετα υποστηρίζει ότι σε ένα διπολικό σύστημα λόγω της μείωσης της αλληλεξάρτησης και της αβεβαιότητας, οι υπολογισμοί γίνονται

⁷⁰Mearsheimer John J., ο.π., σελ 339 -341.

⁷¹Snyder Glenn, ο.π., σελ 24-26.

⁷²Waltz Kenneth N., ο.π., σελ 350.

⁷³ Morgenthau Hans J., *The Purpose of American Politics*, Knopf, New York 1961.

ευκολότερα και το σύστημα καθίσταται πιο σταθερό⁷⁴. Επίσης ο Mearsheimer σημειώνει ότι σε ένα διπολικό διεθνές σύστημα η εφαρμογή της εξωτερικής εξισορρόπησης από δεν μπορεί παρά να είναι περιορισμένη καθώς δεν υπάρχουν δυνάμεις που να αποτελούν δυνητικούς συμμάχους, αλλά υπάρχει η δυνατότητα συμμαχίας με μικρές δυνάμεις⁷⁵.

3.2.2. Δημιουργία συμμαχιών στα πλαίσια αντιμετώπιση μιας απειλής

Εν αντιθέσει με τους περισσότερους θεωρητικούς της ισορροπίας ισχύος ο Stephen Walt εισηγείται ότι τα κράτη συμμαχούν για να αντιμετωπίσουν μια απειλή παρά μόνο μια δύναμη. Επίσης εξετάζει και τη σημασία άλλων παραγόντων στη δημιουργία συμμαχιών όπως η ιδεολογική σύγκλιση ανάμεσα στα κράτη καθώς και η εξωτερική βοήθεια και η διεθνική διείσδυση, δηλαδή ο έλεγχος της εσωτερικής πολιτικής δομής κάποιου άλλου κράτους και επιρροή πάνω σε αυτή⁷⁶.

Αναφορικά με τους παράγοντες⁷⁷ που θέτουν και επηρεάζουν το βαθμό απειλής ενός κράτους σύμφωνα με τον Walt πρώτος παράγοντας είναι η **συνολική ισχύς** που μπορεί να κατέχει ένα κράτος. Όσο περισσότερες είναι οι πηγές ισχύος ενός κράτους άρα και η αθροιστική ισχύς του, τόσο μεγαλύτερη είναι η απειλή που μπορεί να θέσει στα άλλα κράτη καθώς η δύναμη του μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο τρόπο που είτε να αποτελεί απειλή οπότε και να ωθεί τους υπόλοιπους σε εξισορρόπηση, είτε να αποτελεί μέσο επιβράβευσης οπότε και να ωθεί τα άλλα κράτη σε συστράτευση⁷⁸. Επομένως η συνολική ισχύς ενός κράτους, αυτό που οι περισσότεροι θεωρητικοί του δομικού ρεαλισμού θεωρούν ως τον βασικό παράγοντα που οδηγεί τα κράτη στη δημιουργία συμμαχιών για λόγους εξισορρόπησης, για τον Walt αποτελεί ένα από τα κριτήρια αλλά εισάγει και άλλους παράγοντες που καθιστούν σαφή τον διαχωρισμό εξισορρόπηση της απειλής με εξισορρόπηση της δύναμης.

⁷⁴ Waltz Kenneth N., ο.π., σελ 350-351.

⁷⁵ Mearsheimer John J., ο.π., σελ 327.

⁷⁶ Walt Stephen M., *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, London, 1987, σελ. 5-6.

⁷⁷ Στο ίδιο, σελ 21-26.

⁷⁸ Στο ίδιο, σελ 22-23.

Επόμενος παράγοντας που αναφέρει ο Walt είναι η **γεωγραφική εγγύτητα** καθώς όπως επισημαίνει η ικανότητα προβολής ισχύος αυξάνεται όσο πιο μικρή είναι η απόσταση ενώ μειώνεται όσο μεγαλύτερη είναι αυτή και ως εκ τούτου τα κράτη που γειτνιάζουν ή που βρίσκονται περισσότερο κοντά αποτελούν μεγαλύτερη απειλή το ένα για το άλλο και επομένως η γειτνίαση αυτή ή η μικρή απόσταση ανάμεσα σε κράτη δύναται να οδηγήσει σε δημιουργία συμμαχιών άλλων κρατών⁷⁹. Ανάλογα σε περιπτώσεις όπου η επικοινωνία είναι δύσκολη ενδέχεται οι δυνάμεις που τάσσονται στην ίδια μεριά να είναι αυτές που γειτνιάζουν αλλά σε αυτήν την περίπτωση δεν συμπεριλαμβάνονται οι καταστάσεις εκείνες στις οποίες συμμετέχουν γειτονικά κράτη τα οποία διεκδικούν σε μορφή ένωσης αιτήματα από άλλες δυνάμεις, και όπου ο συνασπισμός τους δεν έχει να κάνει με την απόσταση ανάμεσά τους αλλά περισσότερο με τα κοινά τους συμφέροντα στη συγκεκριμένη κατάσταση.

Σημαντικός παράγοντας που μπορεί να θέσει απειλή είναι η **επιθετική ισχύς** που μπορεί να διαθέτει ένα κράτος. Τα κράτη που διαθέτουν εμφανή επιθετική ισχύ είναι περισσότερο πιθανό να προκαλέσουν τη δημιουργία συμμαχίας παρά τα κράτη αυτά που για διάφορους λόγους δεν μπορούν να μετατρέψουν την ισχύ τους σε επιθετική και οι συνέπειες της προβολής επιθετικής ισχύος ποικίλουν καθώς μια άμεση απειλή μπορεί να οδηγήσει σε εξισορροπητικές συμπεριφορές τα υπόλοιπα κράτη, ωστόσο η αμεσότητα της απειλής και η αναγκαιότητα γρήγορης αντίδρασης μπορεί να στερήσει την ελπίδα αντίστασης από τα άλλα κράτη και επομένως να προσφύγουν σε συμπεριφορές bandwagoning εφόσον η άμεση βοήθεια πιθανών συμμάχων δεν είναι εφικτή και οι συμμαχίες εξισορρόπησης δεν φαίνονται βιώσιμες⁸⁰.

Τελευταίος παράγοντας που επιτείνει το αίσθημα απειλής είναι οι **επιθετικές διαθέσεις** των κρατών εφόσον τα κράτη που επιτρέπουν να φανεί πως διαθέτουν επιθετικές προθέσεις συχνά προκαλούν την δημιουργία συμμαχιών κι ακόμη και αν διαθέτουν σχετικά λιγότερες ικανότητες οι προθέσεις τους μπορεί να προκαλέσουν αντιδράσεις συσπείρωσης⁸¹.

Αναφορικά με την δημιουργία συμμαχιών στο πλαίσιο της αντιμετώπισης μιας απειλής υπάρχουν δύο διακρίσεις ως προς τη δημιουργία της συμμαχίας με την πρώτη να

---

⁷⁹ Στο ίδιο, σελ 23.

⁸⁰ Στο ίδιο, σελ 24-25.

⁸¹ Στο ίδιο, σελ 25-26.

συνίσταται στη λογική της εξισορρόπησης της απειλής (balancing) και τη δεύτερη στη λογική της συμπαράταξης με την απειλή (bandwagoning)⁸².

3.2.2.1.Εξισορρόπηση της απειλής

Η λογική της εξισορρόπησης της απειλής είναι βασισμένη στην παραδοσιακή θεωρία ισορροπίας ισχύος όπου σύμφωνα με τη θεωρία αυτή τα κράτη συμμετέχουν σε μια συμμαχία προκειμένου να εξισορροπήσουν μια άλλη δύναμη ή ένα συνασπισμό δυνάμεων, του οποίου η ισχύς απειλεί την ασφάλεια και επιβίωσή τους.

Σύμφωνα με τον Walt οι λόγοι που τα κράτη ακολουθούν την επιλογή της εξισορρόπησης είναι οι ακόλουθοι. Καταρχάς μέσω της εξισορρόπησης επιλέγουν να μη θέσουν σε κίνδυνο την επιβίωσή τους και να συγκρατήσουν τον εν δυνάμει ηγεμόνα πριν γίνει επικίνδυνα ισχυρός και στην περίπτωση αυτή η πιο ασφαλής στρατηγική είναι να μη συμμαχήσουν με την κυρίαρχη δύναμη, προκειμένου να μην βρίσκονται συνεχώς υπό την κυριαρχία της αλλά ενδείκνυται να ταχθεί το κράτος στο πλευρό του πιο αδύναμου πιθανού συμμάχου καθώς με αυτό τον τρόπο αυξάνεται η επιρροή του μέσα στο νέο αυτό συνασπισμό και είναι βέβαιο ότι οι σύμμαχοι του δεν θα ηγεμονεύσουν εντός της συμμαχίας⁸³. Ακόμη και μέσα σε μια συμμαχία, όπου υπάρχουν κοινά συμφέροντα και στη βάση των οποίων αυτή έχει δημιουργηθεί, εξακολουθεί να υπάρχει η ανασφάλεια για την απόκτηση περισσότερων πλεονεκτημάτων και κερδών από τους συμμάχους.

Όπως επισημαίνει και ο Waltz αν ένα κράτος είναι ελεύθερο να επιλέξει, προτιμά να συμμαχήσει με την ασθενέστερη πλευρά καθώς η ισχυρότερη πλευρά τα απειλεί ενώ με την πιο αδύνατη πλευρά θα είναι πιο ασφαλές και εκτιμημένο, φυσικά εφόσον ο συνασπισμός που θα δημιουργηθεί επιτυγχάνει ικανοποιητική αποτρεπτική δύναμη για να αποθαρρύνει τους αντιπάλους να επιτεθούν⁸⁴. Αποτέλεσμα αυτής της λογικής είναι πως όταν η κύρια τάση στο σύστημα είναι αυτή της εξισορρόπησης τότε η ισχύς των κρατών θα αποτελεί από μόνη της πρόκληση για τα κράτη με λιγότερη ισχύ και σε έναν κόσμο εξισορρόπησης τα ισχυρά κράτη θα παρουσιάζονται ως σημαντικοί σύμμαχοι εφόσον θα έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν πολλά, αλλά παράλληλα θα πρέπει να περιορίζουν την ισχύ τους σε τέτοιο βαθμό που να μην τα καθιστά

⁸² Αναλύεται η θεωρία balancing - bandwagoning όπως αναπτύσσεται στο βιβλίο του Walt M Stephen, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, London, 1987.

⁸³ Στο ίδιο, σελ 18-19.

⁸⁴ Waltz Kenneth N., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley Publishing, 1979, σελ 126 -127.

επικίνδυνα για τα υπόλοιπα κράτη του συστήματος καθώς κάθε δρων αποτελεί και ένα εν δυνάμει αντίπαλο δεδομένου του άναρχου διεθνούς συστήματος.

Τα κράτη που τείνουν στην πολιτική της εξισορρόπησης είναι συνήθως τα ισχυρότερα κράτη καθώς η επιρροή τους, όπως και η προσφορά τους στους συμμάχους είναι μεγάλη, και επιπλέον μπορούν να επηρεάσουν την αποτελεσματικότητα μιας συμμαχίας αλλά και τη δομή της. Όπως επισημαίνει ο Walt «τα ισχυρά κράτη μπορούν να μετατρέψουν μια συμμαχία από ηττημένη σε νικήτρια»⁸⁵. Επίσης τα αδύνατα κράτη αναμένεται να επιλέξουν την πολιτική της εξισορρόπησης όταν απειλούνται από κράτη με αυστηρά ίσες δυνατότητες⁸⁶.

Σύμφωνα με τον Walt η διαθεσιμότητα, επίσης, των συμμάχων στο σύστημα, μπορεί να επηρεάσει τις συμμαχικές του επιλογές. Τα κράτη αναμένεται να τείνουν περισσότερο στην πολιτική της εξισορρόπησης όταν είναι σίγουρα πως η βοήθεια των συμμάχων θα είναι άμεση και διαθέσιμη και αυτό συνεπάγεται πως θα πρέπει να υπάρχει ένα δίκτυο ολοκληρωμένης και αποτελεσματικής διπλωματικής επικοινωνίας, τέτοιο που να καθιστά ευχερή τη κατανόηση των κοινών σκοπών, την διαθεσιμότητα των συμμαχικών κρατών και την από κοινού δέσμευση σε οποιαδήποτε συμφωνία⁸⁷. Η αποτελεσματική διπλωματία δύναται να διευκολύνει τα κράτη, ή και να τα πείσει να αντιληφθούν τα κοινά τους συμφέροντα. Εντούτοις η υπέρμετρη βεβαιότητα για τη συμμαχική υποστήριξη και την διαθεσιμότητα αυτής, μπορεί να οδηγήσει στο φαινόμενο όπου αδύνατα κράτη μπορεί να συμμαχήσουν με άλλα ισχυρότερα αυτών, στηριζόμενα στις προσπάθειες των άλλων και στην ισχύ τους για την παραγωγή ασφάλειας, χωρίς ωστόσο τα πρώτα να προσφέρουν την αναμενόμενη ανταπόδοση στους όρους της συμμαχικής δέσμευσης⁸⁸. Αντίστοιχα, ανάμεσα στα ισχυρά κράτη είναι πιθανό να παρουσιασθεί το φαινόμενο του buck-passing⁸⁹, δηλαδή της μετατόπισης του φορτίου του αγώνα από τα απειλούμενα κράτη στους συμμάχους τους⁹⁰ και σε αυτή την κατάσταση μπορεί να βρεθεί ένα κράτος το οποίο δεν έχει κάνει σαφείς τις προθέσεις του και τις δεσμεύσεις του μέσα στη συμμαχία.

---

⁸⁵ Walt Stephen M., ο.π., σελ. 29.

⁸⁶ Στο ίδιο, σελ 30.

⁸⁷ Στο ίδιο, σελ 30.

⁸⁸ Στο ίδιο, σελ 30-31.

⁸⁹ Βλ. Mearsheimer John J., ο.π, σελ 333.

⁹⁰ Walt Stephen M., ο.π., σελ 31.

Επιπρόσθετα είναι πιο πιθανό τα κράτη να τείνουν στην πολιτική εξισορρόπηση σε περιόδους ειρήνης ή στα αρχικά στάδια μιας σύγκρουσης, καθώς επιθυμούν να αποτρέψουν τις δυνάμεις που θέτουν τη μεγαλύτερη απειλή. Καθώς όμως το αποτέλεσμα διαφαίνεται ότι αυτό θα είναι αρνητικό είναι πιθανό τα κράτη τα οποία το έχουν ήδη αντιληφθεί να αποχωρήσουν από την μελλοντικά ηττημένη πλευρά⁹¹. Τα κράτη εισέρχονται σε μια συμμαχία ικανοποιώντας έτσι τα κίνητρα και τους στόχους που έχουν θέσει για τη μεγιστοποίηση των συμφερόντων τους και ως εκ τούτου η παραμονή τους ή η αποχώρησή τους από αυτή εξαρτάται και πάλι από το συμφέρον και όχι από κάποια ηθική αξιολόγηση των καταστάσεων. Η εξισορρόπηση έχει μεγάλο κόστος καθώς είτε θα πρέπει να αποσπαστούν πόροι για να επιτευχθεί εσωτερική εξισορρόπηση είτε να μειωθεί η ανεξαρτησία της εξωτερικής πολιτικής μέσω μίας συμμαχίας. Βεβαίως, αυτά τα κόστη μπορεί να είναι ανεκτά, καθώς θα υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να διατηρηθεί η πολιτική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα του κράτους. Αν και η διαρκής απειλή πολέμου εναντίον των κρατών δρα υπέρ της τάσης εξισορρόπησης των απειλών, ένα κράτος μπορεί να επιλέξει να συμπλεύσει με την απειλητική δύναμη.

3.2.2.2. Συστράτευση με την απειλή

Η δεύτερη διάκριση, όπως προαναφέρθηκε σχετικά με την αντιμετώπιση εξωτερικής απειλής, είναι αυτή του bandwagoning που ως τρόπος δράσης είναι περισσότερο συχνός σε κράτη των οποίων οι ηγεσίες θέλουν να δικαιολογήσουν στρατιωτικές κυρίως αναμειξεις και υψηλούς στρατιωτικούς προϋπολογισμούς και η λογική που ακολουθείται είναι η ακόλουθη: Τα κράτη έλκονται από την ισχύ και όσο εμφανέστερη είναι η ισχύς ενός κράτους και όσο πιο πολύ αυτό την επιδεικνύει τόσο πιο πιθανό είναι τα άλλα κράτη να θέλουν και να επιδιώκουν να συμμαχήσουν μαζί του. Στη λογική της συστράτευσης οδηγούν δύο κίνητρα. Το ένα κίνητρο έχει αμυντική χροιά και υποδηλώνει μια μορφή κατευνασμού και μια προσπάθεια διαφύλαξης της ασφάλειας καθώς συμμαχώντας με ένα ισχυρό κράτος, ο σύμμαχος ελπίζει ότι θα αποφύγει κάποια επίθεση από αυτό, τουλάχιστον για όσο διάστημα η συμμαχία δεσμεύει τα κράτη και το άλλο κίνητρο έχει επιθετική χροιά και πρόκειται για την επιδίωξη ενός κράτους, απόσπασης ενός μέρους από τα κέρδη που θα αποκομίσει το ισχυρό κράτος σε μια συμπλοκή, τασσόμενο υπέρ αυτού σε καιρό πολέμου⁹².

---

⁹¹ Στο ίδιο, σελ 31.

⁹² Στο ίδιο, σελ 19.

Συνήθως σε μια τέτοια περίπτωση το ρίσκο και η αβεβαιότητα που μπορεί να εμπεριέχει μια τέτοια κίνηση είναι ορθολογικά υπολογισμένη, καθώς θα πρέπει εκ των προτέρων να έχει υπολογισθεί και το ενδεχόμενο ήττας του ισχυρού κράτους άρα και συμμετοχής σε κάθε κόστος των συμμάχων αυτού⁹³. Επομένως, μια τέτοια συμμαχία εμπεριέχει μεγαλύτερο βαθμό βεβαιότητας ως προς τη μελλοντική θέση των συμμαχικών μερών. Η λογική αυτή οδηγεί στην αύξηση του ανταγωνισμού και της επιθετικότητας καθώς σε έναν κόσμο που κυριαρχεί η λογική του bandwagoning οι ισχυρές δυνάμεις θα έχουν κίνητρο να φαίνονται και να δρουν ως επιθετικές, εφόσον συνεπάγεται ότι θα επωφεληθούν μέσω της προσέλκυσης περισσότερων συμμάχων και επομένως αν οι ηγεσίες των κρατών πιστεύουν πως η λογική αυτή κυριαρχεί θα είναι περισσότερο διατεθειμένες να χρησιμοποιήσουν βία.

Ως προς το ποια κράτη τείνουν περισσότερο στη λογική του bandwagoning, αυτά είναι τα λιγότερο ισχυρά καθώς τα αδύνατα κράτη δεν είναι εύκολο να επηρεάσουν το αποτέλεσμα μιας σύγκρουσης και έτσι τείνουν να συμμαχούν με την πιο ισχυρή πλευρά ενώ στο ενδεχόμενο που η συμμετοχή τους σε μια συμμαχία μπορεί να επηρεάσει το αποτέλεσμα, είναι ορθολογικό να συμμετάσχουν στην αδύνατη πλευρά⁹⁴. Επιπλέον η αμεσότητα της ισχύος αλλά και της απειλής επηρεάζει τα αδύνατα κράτη περισσότερο από τα ισχυρά και ως εκ τούτου τείνουν στην εξισορρόπηση όταν απειλούνται από κράτη με σχεδόν ίσες δυνατότητες ενώ τείνουν στη συστράτευση όταν απειλούνται από μια μεγάλη δύναμη ή όταν η βοήθεια των συμμάχων δεν φαίνεται να είναι άμεσα διαθέσιμη⁹⁵.

3.2.3.Οι παράγοντες της ιδεολογικής σύγκλισης, της εξωτερικής βοήθειας και της εσωτερικής διείσδυσης στη δημιουργία συμμαχιών

Ο Stephen Walt πέραν από το κίνητρο της δημιουργίας συμμαχιών για την αντιμετώπιση μιας απειλής εξετάζει και κάποια άλλα κίνητρα και το βαθμό που μπορεί να συμβάλουν στη δημιουργία συμμαχιών, καταλήγωντας ωστόσο ότι αποτελούν δευτερεύοντα κίνητρα που μπορεί να ενισχύσουν τους συμμαχικούς δεσμούς καθώς το πρωταρχικό κίνητρο είναι η σύγκλιση συμφερόντων και ειδικότερα η αντιμετώπιση μιας απειλής.

A.Ιδεολογική Σύγκλιση

---

⁹³ Στο ίδιο, σελ 19.

⁹⁴ Στο ίδιο, σελ 29.

⁹⁵ Στο ίδιο, σελ 30.

Ένα κίνητρο που εξετάζεται από τον Walt για τη δημιουργία συμμαχιών αποτελεί και η κοινή ιδεολογία και κουλτούρα. Η ιδεολογική σύγκλιση έχει να κάνει με συμμαχίες που διαθέτουν κοινές πολιτικές, πολιτισμικές και άλλες αξίες και συναρτάται άμεσα με τις εσωτερικές τους δομές και λιγότερο με τα συμφέροντα που σχετίζονται με γεωστρατηγικούς παράγοντες. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, όσο περισσότερο κοινά στοιχεία διαθέτουν τα κράτη σε ιδεολογικό, πολιτικό, θρησκευτικό ή άλλο επίπεδο, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να δημιουργηθεί συμμαχία ανάμεσά τους⁹⁶. Ο Μαρξισμός-Λενινισμός είναι ίσως το πιο προφανές παράδειγμα της πιθανότητας να προδιαγεγραφεί μια συμμαχία μόνο από την ιδεολογία⁹⁷.

Ειρήσθω εν παρόδω, κράτη με αδύναμα καθεστώτα ενδέχεται να συμμαχήσουν με διαφορετικά ως προς την ιδεολογία κράτη, προκειμένου να τους δοθεί η ευκαιρία να κερδίσουν ένα μέρος νομιμότητας ενώ κράτη των οποίων τα καθεστώτα είναι επισφαλής μπορούν να συμμαχήσουν στη βάση ιδεολογικών κριτηρίων.⁹⁸ Στα πλαίσια αναζήτησης μεγαλύτερης εσωτερικής υποστήριξης είναι πιθανό οι συμμαχίες να παρουσιάζονται ότι στηρίζονται σε ιδεολογική βάση προκειμένου να απολαμβάνουν μεγαλύτερη νομιμοποίηση και αποδοχή τόσο από την κοινή γνώμη και τον πληθυσμό αυτών όσο και από τη διεθνή κοινή γνώμη, πράγμα που δύναται να επηρεάσει αντιλήψεις, αποφάσεις και συμπεριφορές ηγεσιών άλλων κρατών.

Όπως καταλήγει ο Walt σημασία που έχει η ιδεολογία ως προς τη δημιουργία συμμαχιών έγκειται κυρίως σε περιπτώσεις όπου ένα κράτος δεν αντιμετωπίζει κάποια άμεση εξωτερική απειλή, όταν οι απειλές είναι ίσα διανεμημένες και όταν ο ιδεολογικός παράγοντας αποτελεί μέρος της απειλής⁹⁹. Εν αντιθέσει όταν αντιμετωπίζει απειλή, η ασφάλεια υπερβαίνει την ιδεολογία και το κράτος μπορεί να συμμαχήσει με βάση άλλα κριτήρια πέρα από τα ιδεολογικά.

B.Εξωτερική βοήθεια

Ένα άλλο κίνητρο που εξετάζεται από τον Walt για την επιλογή συμμάχων είναι η εξωτερική βοήθεια που μπορεί να έχει οικονομική, στρατιωτική, τεχνολογική ή άλλη

---

⁹⁶Στο ίδιο, σελ 33.

⁹⁷Για περισσότερες πληροφορίες γύρω από το Μαρξισμό-Λενινισμό βλ. Lowenthal Richard, *World Communism: The Disintegration of a Secular Faith*, New York, 1964.

⁹⁸Walt Stephen M., ο.π., σελ 39.

⁹⁹Στο ίδιο. σελ 217.

μορφή και σύμφωνα με αυτή τη λογική η εξωτερική βοήθεια δύναται να δημιουργήσει πολύ δυνατούς συμμάχους και αντίστοιχα πολύ ισχυρές και δεμένες συμμαχίες, επειδή εισάγει ευνοϊκές προθέσεις εκ μέρους του δότη και εμπεριέχει αισθήματα ευγνωμοσύνης, ανταπόδοσης και εξάρτησης από τον αποδέκτη της βοήθειας¹⁰⁰. Η υπόθεση εδώ είναι πως όσο περισσότερη είναι η βοήθεια, τόσο ισχυρότερη είναι η συμμαχία. Άλλωστε, πολλές φορές, η εξωτερική βοήθεια προσφέρεται αποκλειστικά για την επιτάχυνση της διαδικασίας δημιουργίας συμμαχιών. Με άλλα λόγια η εξωτερική βοήθεια, είτε αυτή είναι οικονομική, υλική, στρατιωτική ή και πολλές φορές διπλωματική μπορεί να αποτελεί ταυτόχρονα λόγο δημιουργίας συμμαχιών και λόγο σταθερότητας και διάρκειας των συμμαχιών.

Η εξωτερική βοήθεια επίσης συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην πολιτική επιρροή του αποδέκτη από τον δότη για τη δημιουργία συμμαχίας, κυρίως όταν ο δότης διαθέτει το μονοπώλιο στην παροχή βοήθειας και όταν ο δέκτης μόνος του αντιμετωπίζει απειλή, οπότε και η εξάρτηση των μερών είναι ασύμμετρη καθώς και όταν τα κίνητρα για τα οποία ο δότης προσφέρει τη βοήθεια δε διαφέρουν από τα κίνητρα για τα οποία ο δέκτης την αποδέχεται και τέλος όταν η διαδικασία λήψης αποφάσεων του δότη είναι περισσότερο συγκεντρωμένη και όχι διάχυτη σε διάφορα επίπεδα και ομάδες¹⁰¹.

Στην περίπτωση όπου ο δότης κατέχει το μονοπώλιο στην παροχή βοήθειας, όσο μεγαλύτερη αξία έχει η βοήθεια αυτή, τόσο πιο αποτελεσματική είναι ως εργαλείο επιρροής στην εσωτερική πολιτική δομή του κράτους που την αποδέχεται. Η ένταση της επιρροής βασίζεται στο γεγονός πως όταν η προσφερόμενη βοήθεια είναι μεγάλης αξίας και δεν υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές ως προς τον δότη, τότε ο δέκτης είναι περισσότερο εξαρτημένος και πρόθυμος να ακολουθήσει τις προτιμήσεις και προσαγές του δότη¹⁰². Εν παραδείγματι ένα κράτος που δέχεται οικονομική βοήθεια από ένα άλλο έχει ως μόνη πηγή βοήθειας το δεύτερο, η βοήθεια που του παρέχεται είναι μεγάλης αξίας και η μόνη ανάγκη που αντιμετωπίζει είναι αυτή, τότε είναι πολύ πιθανό παρά τις ιδεολογικές ή άλλες διαφορές που χωρίζουν τα δύο κράτη το πρώτο να είναι απόλυτα προσηλωμένο στις αποφάσεις του δεύτερου και οι αποφάσεις και δράσεις του να καθορίζονται από τον προμηθευτή του προς το συμφέρον της διατήρησης της οικονομικής βοήθειας. Επιπλέον, η επιρροή θα αυξάνει όταν η βοήθεια δεν δίνεται μόνο μια φορά αλλά είναι μια διαδικασία συνεχής και

---

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σελ 41.

¹⁰¹ Στο ίδιο, σελ 43-44.

¹⁰² Στο ίδιο, σελ 43.

επαναλαμβανόμενη τακτικά, και ταυτόχρονα εάν καλύπτει ακριβώς τον τομέα στον οποίο το κράτος αποδέκτης αντιμετωπίζει πρόβλημα, για παράδειγμα, όταν το κράτος αντιμετωπίζει μια απειλή που μπορεί να οδηγήσει σε σύγκρουση και η βοήθεια που του παρέχεται είναι στρατιωτική.

Στην περίπτωση της ασύμμετρης εξάρτησης, σημαίνει πως το κράτος που δέχεται τη βοήθεια βρίσκεται σε δυσχερή θέση σε σχέση με τον δότη και είναι πιο εύκολο να δεχθεί επιρροή ως προς την εσωτερική του πολιτική και τα συμφέροντά του. Εάν όμως και τα δύο κράτη αντιμετωπίζουν απειλή τότε η επιρροή μειώνεται εφόσον επιδιώκουν τον συγχρονισμό των ενδιαφερόντων και δράσεών τους καθώς είναι πιο πιθανό να γίνονται συμβιβασμοί και παραχωρήσεις ως προς τα κέρδη και από τα δύο μέρη¹⁰³. Στην περίπτωση της συμμετρίας κινήτρων, σημαίνει πως όταν ο δέκτης χρειάζεται βοήθεια για την αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου ζητήματος, η επιρροή που μπορεί να έχει ο προμηθευτής της βοήθειας αυξάνει, όσο περισσότερο η βοήθειά του καλύπτει την συγκεκριμένη ανάγκη. Η ανάγκη του δέκτη αν είναι περιορισμένη σε συγκεκριμένους τομείς επίσης, μειώνει και τα περιθώρια του δότη για παροχή βοήθειας και έτσι και την ικανότητά του για επιρροή. Αν για παράδειγμα, η ανάγκη ενός κράτους είναι στον τομέα της οικονομίας και η βοήθεια που του παρέχεται είναι καθαρά στρατιωτική τότε η εξάρτησή του μειώνεται και κατά συνέπεια μειώνεται και η επιρροή που μπορεί να έχει ο προμηθευτής της βοήθειας πάνω σε αυτό.

Αναφορικά με το θέμα των εσωτερικών δομών των κρατών και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και την επιρροή που μπορεί να έχει ο δότης στον δέκτη, αυτή αυξάνει αυξάνει όταν το πολιτικό σύστημα του πρώτου είναι τέτοιο που του επιτρέπει να έχει τον έλεγχο των αποφάσεων μια μικρή ομάδα σχετικά με την παροχή εξωτερικής βοήθειας¹⁰⁴. Όσο περισσότερο διάχυτη είναι η διαδικασία λήψης αποφάσεων, όταν δηλαδή σε αυτή έχουν λόγο η πολιτική ηγεσία, διάφορες ελίτ και άλλοι, τότε είναι δυσκολότερη η σύμπλευση των αποφάσεων άρα και η παροχή βοήθειας. Ωστόσο εδώ υπάρχουν εξαιρέσεις που έχουν να κάνουν με την επιρροή ελίτ και λόμπι που σε πολλές περιπτώσεις έχουν πρώτο λόγο στη λήψη πολιτικών αποφάσεων και που έχουν την ικανότητα να επηρεάζουν όχι μόνο τις ηγεσίες αλλά και μεγάλες μάζες πληθυσμών. Ακόμη θα πρέπει να σημειωθεί πως η παροχή βοήθειας αποτελεί και μια ευνοϊκή ένδειξη των καλών προθέσεων του κράτους που την παρέχει. Ωστόσο μπορεί να αποδειχθεί επικίνδυνη ή και αυτοκαταστροφική όταν δίνει τη δυνατότητα στο

---

¹⁰³ Στο ίδιο σελ 43.

¹⁰⁴ Στο ίδιο σελ 44.

κράτος που την αποδέχεται να στραφεί εναντίον άλλων κρατών ακόμη και εναντίον του κράτους που αρχικά το βοήθησε.

Γ. Διακρατική διείσδυση

Τελευταίο κίνητρο δημιουργίας συμμαχιών που εξετάζει ο Walt είναι η διείσδυση δηλαδή η προσπάθεια χειρισμού του εσωτερικού πολιτικού συστήματος ενός άλλου κράτους ή πολλών άλλων κρατών και που μπορεί να προκληθεί μέσω της πολιτικής ηγεσίας η οποία μπορεί να έχει συμφέρον και να εισπράττει ανταλλάγματα από μια τέτοια ενέργεια, μέσω των διαφόρων λόμπι που δρουν μέσα στο πολιτικό σύστημα και το επηρεάζουν αλλά και μέσω προπαγάνδας που σκοπό έχει να πείσει και να μεταστρέψει τις αντιλήψεις τόσο των μαζών όσο και των πολιτικών ελίτ¹⁰⁵.

Στην περίπτωση αυτή, η διείσδυση είναι ευκολότερη όταν πρόκειται για ανοικτές κοινωνίες, όταν δηλαδή οι πολίτες και οι ελίτ είναι πιο προσιτοί και πιο επιρρεπείς στη προπαγάνδα, αλλά και όταν η εξουσία είναι διάχυτη οπότε και έχουν λόγο σε αυτή λόμπι που εκφράζουν διάφορα συμφέροντα¹⁰⁶. Επιπλέον μια τέτοια κατάσταση είναι περισσότερο εμφανής σε κράτη με περισσότερες της μιας πολιτισμικής ταυτότητας, δηλαδή σε κράτη στα οποία έχουν αφομοιωθεί διάφορες ομάδες με διαφορετικές κουλτούρες, παραδόσεις και πολιτικές αντιλήψεις.

Όπως καταλήγει ο StephenWalt τα δύο τελευταία αυτά κίνητρα δεν αποτελούν από μόνα τους αποτελεσματικά κίνητρα δημιουργίας συμμαχιών απλά μπορούν να ενδυναμώσουν συμμαχίες κρατών με κοινά συμφέροντα και να βοηθήσουν τα μέλη της συμμαχίας να επιτύχουν πιο αποτελεσματικά τους σκοπούς τους¹⁰⁷.

3.2.4. Σύμπλευση προς αποκόμιση κέρδους

Αναλύοντας τους παράγοντες που οδηγούν τα κράτη στη δημιουργία συμμαχιών δώσαμε περισσότερη έμφαση στην θεωρία εξισορρόπησης ισχύος όπως αναλύεται από τους θεωρητικούς του δομικού ρεαλισμού και ιδιαίτερα στην μετεξέλιξη της στην θεωρία εξισορρόπησης της απειλής από τον StephenWalt. Κρίνεται χρήσιμο να

---

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σελ 47.

¹⁰⁶ Στο ίδιο σελ 47-48.

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σελ 260-61.

παρατεθεί και η κριτική που της ασκήθηκε από τον RandallSchweller, του οποίου οι απόψεις εδράζονται στο νεοκλασικό ρεαλισμό και ο οποίος αφενός αναγνωρίζει τη συνεισφορά του StephenWalt στην επέκταση της ρεαλιστικής εξήγησης της συμπεριφοράς των κρατών, αφετέρου αμφισβητεί τις βασικές παραδοχές του StephenWalt, όσο και του θεωρητικού του νεορεαλισμού KennethWaltz.

Σύμφωνα με την άποψη του Schweller¹⁰⁸ τόσο ο Waltz όσο και ο Walt υποθέτουν ότι τα κράτη ενεργούν για να διαφυλάξουν τα κέρδη που ήδη κατέχουν, ότι όλα τα κράτη έχουν καθορισμένο statusquo και ότι σύμφωνα με τον Waltz κύρια αιτία πολέμου είναι η ανασφάλεια των κρατών που προκύπτει από τη διεθνή αναρχία και ο εσφαλμένος υπολογισμός κόστος οφέλους.

Για τον Schweller ωστόσο είναι σαφές ότι κάποια κράτη είναι αναθεωρητικά και αναζητούν όλο και περισσότερη ισχύ και επίσης διαφωνεί με την ερμηνεία που δίνεται από τον νεορεαλισμό στη συστράτευση(bandwagoning) ως τον αντίθετο τρόπο συμπεριφοράς της εξισορρόπησης στα πλαίσια της αναζήτησης ασφάλειας εκ μέρους των κρατών, καθώς πιστεύει ότι με αυτό τον τρόπο παρουσιάζεται η συστράτευση σαν μια στρατηγική που επιτυγχάνει την ασφάλεια μέσω παράδοσης στην απειλή παρά παρεμποδισμού της απειλής και σε αντίθεση ισχυρίζεται ότι ο σκοπός της εξισορρόπησης είναι να διατηρηθούν από τα ίδια τα κράτη τα ήδη υπάρχοντα κέρδη τους και σκοπός της συστράτευσης είναι η αυτόεπέκταση και η απόκτηση των επιθυμητών κερδών¹⁰⁹.

Ένα δεύτερο επιχείρημα που προβάλλει ο Schweller κατά του Walt είναι το κίνητρο του διαμοιρασμού των λαφύρων της νίκης που δε συνάδει με τον ισχυρισμό του Waltότι η εξισορρόπηση και η συστράτευση είναι απαντήσεις στις απειλές και όχι εξισορροπήσεις της ισχύος ενώ επεκτείνει ακόμη περισσότερο την πρόταση του τοποθετώντας διάφορες αποχρώσεις της συστράτευσης:

α)«JackalBandwagoning»:Ακριβώς όπως το λιοντάρι προσελκύει τσακάλια,ένα αναθεωρητικό ισχυρό κράτοςήσυνασπισμόςπροσελκύειαναθεωρητικέςδυνάμεις.Ο

---

¹⁰⁸Βλ. Schweller Randall L., "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In.", *International Security*, Vol. 19, No. 1, σελ 72-107.

¹⁰⁹Στο ίδιο, σελ 74.

στόχος της «συστράτευσης του τσακαλιού» είναι το κέρδος. Συγκεκριμένα, τα αναθεωρητικά κράτη συστρατεύονται για να μοιραστούντα λάφυρα της νίκης¹¹⁰.

β) Μια άλλη περίπτωση συστράτευσης συμβαίνει όταν το αποτέλεσμα ενός πολέμου έχει ήδη καθορισθεί και τα κράτη τυπικά συστρατεύονται με το νικητή για να διεκδικήσουν ένα μερίδιο μη δεδουλευμένων λαφύρων¹¹¹.

γ) "Wave of the future" : Απόφαση συστράτευσης ενός έμπειρου πολιτικού αρχηγού ενός κράτους με την ισχυρότερη πλευρά, επειδή πιστεύει ότι αντιπροσωπεύει το «κύμα του μέλλοντος»¹¹².

δ) The contagion or domino effect: Η θεωρία του ντόμινο τοποθετεί τις επαναστάσεις ως ουσιαστικά εξωτερικά γεγονότα που εξαπλώνονται γρήγορα, επειδή οι χώρες σε μια περιοχή συνδέονται στενά και επειδή οι επαναστάσεις επιδιώκουν ενεργά να εξαγάγουν τις ίδιες. Ομοίως το αποτέλεσμα της θεωρίας του ντόμινο προτείνει τοπικές διασυνδέσεις και επικαλυπτόμενες συμμαχίες ως εξηγήσεις για την εξαπλώση του πολέμου¹¹³.

Ακόμη για να εξηγήσει γιατί ορισμένα κράτη έχουν την τάση να συστρατεύονται, ενώ άλλα έχουν την τάση να εξισορροπούν, ο Schweller προτείνει τη θεωρία εξισορρόπησης συμφερόντων που έχει διπλή έννοια, ένα σε επίπεδο μονάδας και ένα σε συστημικό επίπεδο, όπου στο επίπεδο της μονάδας αναφέρεται στο κόστος που είναι πρόθυμο ένα κράτος να καταβάλει για να προασπίσει τα κέρδη του, σε σχέση με το κόστος που είναι πρόθυμο να καταβάλει για να διευρύνει τα κέρδη του¹¹⁴ και στο συστημικό επίπεδο, αναφέρεται στη σχέση των κρατών status quo και στα αναθεωρητικά κράτη. Κατά την ανάπτυξη της θεωρίας της ισορροπίας συμφερόντων ο Schweller παρουσιάζει μια γραμμική κλίμακα για να αντιληφθούμε το εύρος των συμφερόντων του κράτους και προχωρεί ορίζοντας μια "ζωολογία κρατών" όπου και

---

¹¹⁰ Στο ίδιο, σελ 93.

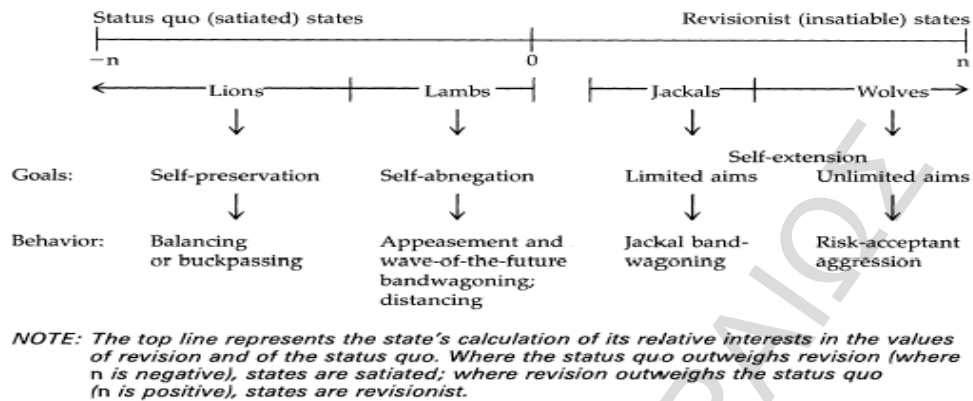
¹¹¹ Στο ίδιο, σελ 95

¹¹² Στο ίδιο, σελ 96

¹¹³ Στο ίδιο, σελ 98-99.

¹¹⁴ Στο ίδιο, σελ 99.

παρομοιάζει τα κράτη με λιοντάρια, αρνιά, τσακάλια και λύκους ανάλογα με τη στάση τους σε σχέση με τα δύο επίπεδα που αναφέραμε προηγουμένως¹¹⁵.

Σχήμα 1.2: Διάγραμμα υπολογισμού του εύρους των συμφερόντων των κρατών σύμφωνα με τον Randall Schweller (Πηγή: Schweller Randall L., “Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In.”, *International Security*, Vol. 19, No. 1)

3.3. Οφέλη και Κόστη συμμαχίας

Δύο ή και περισσότερα κράτη δημιουργούν ή συμμετέχουν σε συμμαχίες όταν στη βάση κοινών συμφερόντων υπολογίζουν πως τα οφέλη της συμμετοχής τους θα είναι μεγαλύτερα από το κόστος αυτής, υπολογίζοντας ως προς τα οφέλη και πέρα από τον κάθε συγκεκριμένο σκοπό που μπορεί να τεθεί στα πλαίσια της συμμαχίας, την ασφάλειά τους ενώ για το κόστος εξετάζουμε τον βαθμό αυτονομίας που απολαμβάνουν στη συμμαχία¹¹⁶.

Τα οφέλη που ένα κράτος μπορεί να έχει από τη συμμετοχή του σε μια συμμαχία είναι πολλά και διαφορετικά ανάλογα με τον λόγο δημιουργίας αυτής. Στη συγκεκριμένη εργασία ωστόσο θα πάρουμε ως δεδομένο πως πρωταρχικός σκοπός του κράτους είναι η ασφάλεια και επιβίωσή του και τα οφέλη ασφαλείας που μπορεί να αποκομίσει από τη συμμετοχή του στη συμμαχία καθορίζονται από τρεις κυρίως παράγοντες, με τον πρώτο να αποτελεί την ανάγκη του κράτους να συμμετάσχει σε

¹¹⁵ Στο ίδιο, σελ 100-103.

¹¹⁶ Snyder Glenn, ο.π., σελ 43.

μια συμμαχία, έπειτα τον βαθμό στον οποίο ο εν δυνάμει σύμμαχος ικανοποιεί την ανάγκη αυτή καθώς και τους τελικούς όρους και δεσμεύσεις της συμμαχίας¹¹⁷.

Επομένως τα οφέλη αρχικά που μπορεί να έχει ένα κράτος είναι τα ακόλουθα. Καταρχάς η αύξηση της ισχύος του καθώς είναι επόμενο πως όταν δύο ή και περισσότερα κράτη συνεργάζονται μέσα σε ένα ανταγωνιστικό και συγκρουσιακό περιβάλλον, και τα δύο θα αποσκοπούν στη σχετική αύξηση της ισχύος τους μέσα από τη συνεργασία τους και μέσα από τη συμφωνία των συμμαχικών μερών και τη θέλησή τους προκύπτει και το μέγεθος της βοήθειας. Συνεπώς μέσω μιας συμμαχίας αυξάνεται η δυνατότητα πρόληψης μιας επίθεσης λόγω της βοήθειας του ενός κράτους προς το άλλο αλλά και λόγω της θέσης που μπορεί να έχει ένα από τα συμμαχικά μέρη μέσα στο σύστημα και επιπρόσθετα δημιουργείται αυξημένη ικανότητα άμυνας σε επίθεση ενός τρίτου μέρους, εφόσον μέσω της συμμαχίας αυξάνεται η δυνατότητα για βοήθεια από τα συμμαχικά μέρη αλλά και αυξάνεται η πιθανότητα επιτυχίας της αμυντικής πολιτικής, όταν η βοήθεια των συμμάχων είναι άμεση¹¹⁸. Επιπλέον επειδή πολλές φορές μια συμμαχία δημιουργείται προκειμένου να ελέγχεται ένα από τα μέρη, κέρδος θεωρείται και η αυξημένη ικανότητα πρόληψης μιας επίθεσης από ένα από τα κράτη της συμμαχίας, εφόσον αυτό μπορεί να ελεγχθεί και επίσης αποκλείεται το ενδεχόμενο ένα από τα κράτη της συμμαχίας να βρεθεί στο πλευρό του αντιπάλου, είτε αυτό είναι ένα κράτος είτε πρόκειται για συνασπισμό κρατών, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα¹¹⁹.

Τα κυριότερα αντίστοιχα, κόστη από τη συμμετοχή σε συμμαχία είναι τα ακόλουθα. Μεγαλύτερο πιθανότατα κόστος είναι η δέσμευση την οποία αποδέχονται τα μέρη που σημαίνει ότι εν μέρει εγκαταλείπουν την αυτονομία τους ως προς τη λήψη αποφάσεων, τουλάχιστον επί συγκεκριμένων ζητημάτων, που αφορούν τη γενικότερη πολιτική που ακολουθεί η συμμαχία ή ίσως να σχετίζονται με συμβιβασμούς που στην περίπτωση ανεξάρτητης δράσης δεν θα γίνονταν¹²⁰. Αντίστοιχα με το όφελος που σημειώθηκε πιο πάνω ως προς το ότι μειώνονται οι πιθανότητες ένας σύμμαχος να βρεθεί στην πλευρά του αντιπάλου, έτσι και εδώ το κόστος είναι ότι το κράτος δεσμεύεται στην συμμαχία και το ίδιο πρέπει να

---

¹¹⁷ Στο ίδιο, σελ 45.

¹¹⁸ Στο ίδιο, σελ 43-44.

¹¹⁹ Στο ίδιο, σελ 44.

¹²⁰ Στο ίδιο, σελ 44.

αποκλείσει εναλλακτικές επιλογές συμμάχων¹²¹. Ακόμη ένα επιπλέον κόστος είναι το γεγονός πως πιθανόν οι σύμμαχοι να γίνονται περισσότερο επιθετικοί προς τους άλλους δρώντες του διεθνούς συστήματος, εφόσον δεν υπολογίζουν μόνο στην δική τους ισχύ αλλά και στη σίγουρη βοήθεια των συμμάχων και επομένως στην αθροιστική τους ισχύ ενώ επιπρόσθετα ως κόστος μπορεί να υπολογισθεί και η έλλειψη δυνατότητας μη εμπλοκής των συμμάχων σε περιπτώσεις όπου ένα από τα κράτη του συνασπισμού είναι αντιμέτωπο με κάποια απειλή και ως εκ τούτου είτε θα πρέπει αναγκαστικά να δοθεί βοήθεια στους συμμάχους, που σε άλλη περίπτωση, δηλαδή στην περίπτωση όπου δεν θα υπήρχε η συμμαχική δέσμευση, δεν θα δινόταν, είτε εμπλοκή σε σύγκρουση διπλωματική ή ακόμη και σε πολεμική αναμέτρηση¹²².

Επίσης σύμφωνα με τον Mearsheimer παρά τα οφέλη της εξωτερικής εξισσορόπησης υπάρχει το αρνητικό στοιχείο της αναποτελεσματικότητας καθώς η γρήγορη σύμπληξη συνασπισμών και η διασφαλισή της ομαλής λειτουργίας τους είναι μια χρονοβόρα διαδικασία, που προκύπτει λόγω της συχνής διαφωνίας αναφορικά με το πως πρέπει να κατανεμηθούν τα βάρη μεταξύ των μελών μιας συμμαχίας καθώς τα κράτη ως δρώντες που μεριμνούν για το συμφέρον τους έχουν κίνητρο να προσπαθήσουν να μειώσουν το κόστος που υφίστανται για την αναχαίτηση του αντιπάλου, γεγονός που ενισχύεται από την παρόρμηση των μελών να μεταφέρουν τα βάρη στα άλλα μέλη¹²³.

3.4. Διαχείριση Συμμαχίας

3.4.1. Συμμαχικές Διαπραγματεύσεις

Από τη στιγμή που δημιουργείται μια συμμαχία, το βάρος έγκειται στη διαχείρισή της, δηλαδή στη διαμόρφωση και στον έλεγχο της ώστε να αυξάνονται τα καθαρά κέρδη των μελών της και να ελαχιστοποιείται το κόστος από τη συμμετοχή τους και η διαχείριση μπορεί να έχει συνεργατική μορφή, ούτως ώστε να επιδιώκεται η μεγιστοποίηση των κοινών κερδών ή μονομερή δηλαδή να αποσκοπεί στην ελαχιστοποίηση του κόστους κάθε μεμονωμένου μέλους της συμμαχίας¹²⁴.

---

¹²¹ Στο ίδιο, σελ 44.

¹²² Στο ίδιο, σελ 44.

¹²³ Mearsheimer John J., ο.π., σελ 328-329.

¹²⁴ Snyder Glenn H., Alliance Politics, Ithaca, N.Y., Cornell University Press, 1997, σελ 165

Η διαδικασία αυτή σημαίνει διαπραγμάτευση τόσο επί των κοινών συμφερόντων (με κυριότερο αυτό της διατήρησης της συμμαχίας), όσο και επί των συγκρουόμενων (με κυριότερο αυτό του ελέγχου και της επιρροής των συμμάχων), εφόσον μέσα στις συμμαχίες υπάρχουν και οι δύο αυτές τάσεις καθώς αν και αρχικά τα κοινά συμφέροντα φαίνονται επαρκή για τη σύσταση της συμμαχίας, τα συγκρουόμενα αποτελούν απειλή για τη διάλυσή της¹²⁵.

Η διαχείριση που θα αποφέρει όφελος στα κράτη είναι συνάρτηση της διαπραγματευτικής τους ισχύος, της ικανότητάς τους δηλαδή, να προωθούν τα συμφέροντά τους με τέτοιο τρόπο ώστε να αυξάνεται το όφελος και να μειώνεται το κόστος και η οποία εξαρτάται από τρεις παράγοντες, «ο πρώτος είναι η εξάρτηση των μερών από τη συμμαχία, ο δεύτερος είναι η δέσμευσή τους σε αυτή και ο τρίτος είναι το συμφέρον τους για το εκάστοτε ζήτημα που αποτελεί αντικείμενο προς διαπραγμάτευση»¹²⁶.

Ο βαθμός εξάρτησης ενός κράτους από τη συμμαχία υπολογίζεται μέσω της σύγκρισης των οφελών συμμετοχής του σε αυτή και των οφελών μη συμμετοχής δηλαδή υπολογίζεται με βάση το κόστος ευκαιρίας από τη συμμετοχή του στη συμμαχία¹²⁷. Έξαρτιέται λιγότερο από τη συμμαχία ένα κράτος όταν σε αυτό προσφέρονται αξιόλογες εναλλακτικές επιλογές, οι οποίες μπορεί να προέρχονται είτε από το ίδιο, είτε από τη διπλωματική του δράση, δηλαδή τη συμμετοχή του σε άλλον συνασπισμό κρατών, ή συμφωνία με την αντίπαλη πλευρά. Η εξάρτηση των μελών από τη συμμαχία είναι ευαίσθητη στις διάφορες αλλαγές που προκύπτουν μέσα σε αυτή και μεταβάλλεται ανάλογα με τις ανάγκες τους για παροχή βοήθειας, με την εμφάνιση νέων εναλλακτικών πηγών παροχής βοήθειας, την είσοδο στη συμμαχία νέων μελών, την αποχώρηση κάποιου από τα μέλη ή την αλλαγή της δομής του συστήματος και των σχέσεων τρίτων μερών με τη συμμαχία ή με ένα από τα μέλη αυτής¹²⁸. Επομένως οι κύριοι λόγοι που έχουν οδηγήσει σε μεγάλη εξάρτηση μπορεί να αλλάξουν και κατά συνέπεια να αλλάξει η συμπεριφορά των εξαρτώμενων μελών. Συνεπάγεται ως εκ τούτου ότι η εξάρτηση των μελών

---

¹²⁵ Στο ίδιο, σελ 165.

¹²⁶ Στο ίδιο, σελ 166

¹²⁷ Στο ίδιο, σελ 166.

¹²⁸ Στο ίδιο, σελ 167-168.

από τη συμμαχία υπολογίζεται στο σύνολο των παροχών που αυτή προσφέρει, στο σύνολο των αναγκών των κρατών αλλά και σε συνάρτηση με το γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο η συμμαχία έχει δημιουργηθεί και δρα.

Μια άλλη μεταβλητή που υπολογίζεται για την διαπραγματευτική ικανότητα των συμμαχικών μερών είναι η δέσμευσή τους στη συμμαχία που μπορεί να αποδοθεί ως η υποχρέωση του κράτους να εκπληρώσει τις υποσχέσεις και συμφωνίες του στα πλαίσια της συμμαχίας και ορίζεται από τον Snyder «ως μια συμφωνία, διακανονισμό αξιών που ρυθμίζει τις δράσεις κάποιου με έναν συγκεκριμένο τρόπο»¹²⁹. Όσο μεγαλύτερη είναι η δέσμευση του κράτους τόσο λιγότερα περιθώρια διαπραγμάτευσης αυτό έχει.

Τέλος η διαπραγματευτική ισχύς καθορίζεται και από τα συμφέροντα πάνω στα οποία γίνεται η διαπραγμάτευση, τα οποία μπορεί να είναι αμοιβαία οπότε και η εξάρτηση των κρατών να είναι όμοια από τη συμμαχία, ή μπορεί να είναι συγκρουόμενα και να χρειάζονται προσφορές και ζητήσεις στη διαπραγματευτική διαδικασία οπότε και η διαπραγματευτική ικανότητα των κρατών εξαρτάται από το τι πραγματικά διακυβεύεται¹³⁰.

Σε καταστάσεις διαπραγμάτευσης είναι προς το συμφέρον των μερών η διευθέτηση των ζητημάτων με μια συμφωνία που να ικανοποιεί κάθε πλευρά και με μέγιστο κοινό συμφέρον την αρμονία της λειτουργίας της συμμαχίας και κατά συνέπεια τη συνέχειά της. Καθώς η αμοιβαία εξάρτηση μειώνεται, οι σύμμαχοι θα είναι περισσότερο προσηλωμένοι στα σχετικά κέρδη ανάμεσά τους και ενώ κατά την αντιμετώπιση μιας απειλής θα ενδιαφέρονται για τα σχετικά κέρδη της συμμαχίας ως προς αυτά της αντίπαλης πλευράς, όταν η απειλή υποχωρεί η αμοιβαία εξάρτηση θα μειώνεται και θα αρχίζουν να αντιμετωπίζουν αλλήλους ως αντιπάλους με συνέπεια το ενδιαφέρον για τη μείωση των σχετικών κερδών του καθενός και την αύξηση αυτών προς όφελος του κάθε μέρους μεμονωμένα. Έτσι θα γίνεται

---

¹²⁹ Στο ίδιο, σελ 169

δυσκολότερη η διαπραγμάτευση και μια κοινή συμφωνία θα είναι δύσκολο να βρεθεί¹³¹.

Οι λόγοι για τους οποίους τα συμμαχικά μέρη οδηγούνται στη διαπραγμάτευση μετά από τη δημιουργία της συμμαχίας και κατά τη λειτουργία αυτής μπορούν να εντοπισθούν σε τέσσερις τύπους διαπραγματεύσεων, αρχίζοντας από την επαναδιαπραγμάτευση των όρων της συμμαχίας, που σημαίνει αναδιανομή των μακροπρόθεσμων συμμαχικών οφελών, όπου τα μέρη που προχωρούν σε διαπραγματεύσεις τέτοιου τύπου επιδιώκουν μεν την αύξηση των κοινών κερδών της συμμαχίας αλλά και την αύξηση των προσωπικών τους κερδών με συνέπεια να καταφεύγουν σε διαπραγματεύσεις που να συνιστούν άμεσα ή έμμεσα απειλή για αποχώρηση από τη συμμαχία, προσδοκώντας επιρροή στην εξάρτηση των συμμάχων τους από τη συμμαχία¹³².

Επόμενος τύπος διαπραγμάτευσης είναι με την συμμετοχή ενός νέου μέλους στη συμμαχία όπου αρχικά η διαπραγμάτευση μπορεί να είναι ως προς το ποιο κράτος θα μπορέσει να αποτελέσει μέλος της συμμαχίας, στη συνέχεια σχετικά με τους όρους εισαγωγής του σε αυτή και τέλος σχετικά με τη νέα κατανομή οφελών¹³³. Ειδικά για την κατανομή των οφελών η διαπραγμάτευση μπορεί να οδηγήσει είτε σε μια εκ νέου συμφωνία ή συνθήκη είτε σε μια ξεχωριστή ανάμεσα στα παλαιότερα μέλη και το καινούργιο.

Άλλος τύπος διαπραγματεύσεων είναι σχετικά με την υιοθέτηση μιας συγκεκριμένης στάσης των συμμαχικών μερών απέναντι σε μια απειλή ή σε έναν αντίπαλο που σχετίζεται με ένα από τα συμμαχικά μέρη δηλαδή με την υιοθέτηση μιας κοινής πολιτικής απέναντι σε αυτόν που να μην αυξάνει το ρίσκο των χωρών και να μη μειώνει το καθαρό όφελος από την συμμετοχή τους στη συμμαχία και η διαπραγμάτευση μπορεί να αφορά είτε σε περιόδους διεθνούς κρίσης είτε όχι, όπου η διαπραγμάτευση διεξάγεται υπό συνθήκες χαμηλής έντασης και οι σύμμαχοι δεν έχουν να αξιολογήσουν τις πιθανότητες πολέμου ως αποτέλεσμα των εναλλακτικών τους θέσεων και είναι πιο εύκολο να φθάσουν σε συμβιβασμό¹³⁴. Εν κατακλείδι η σύγκρουση που να οδηγεί σε διαπραγμάτευση μπορεί να αφορά μόνο στο

---

¹³¹ Στο ίδιο, σελ 173

¹³² Στο ίδιο, σελ 177.

¹³³ Στο ίδιο, σελ 178.

¹³⁴ Στο ίδιο σελ 178.

εσωτερικό της συμμαχίας, δηλαδή να σχετίζεται με τη διαμάχη ανάμεσα σε δύο ή και περισσότερα μέλη της συμμαχίας¹³⁵.

3.4.2. Δίλημμα ασφαλείας της συμμαχίας

Τα κράτη μέσα σε μια συμμαχία αντιμετωπίζουν δύο φόβους που συγκρούονται, τον φόβο της εγκατάλειψης από κάποιον σύμμαχο και τον φόβο της παγίδευσης μέσα στη συμμαχία και οι δύο αυτοί φόβοι αποτελούν αυτό που ο Snyder ονομάζει “Δίλημμα Ασφαλείας της Συμμαχίας”. (Alliance Security Dilemma)

Σύμφωνα με τον Snyder “η αποφυγή της εγκατάλειψης από ένα συμμαχικό μέρος είναι το ίδιο με το να επιδιώκει κανείς τη διατήρηση της συμμαχίας και η συνηθέστερη αντίδραση για την αποφυγή αυτής της πιθανότητας είναι η προσπάθεια στενότερης προσέγγισης του εταίρου που μπορεί να εγκαταλείψει προσδοκώντας να ενδυναμωθεί η αντίληψή του σχετικά με την πιστότητα του συμμάχου και αναμένοντας να αυξηθεί η προσδοκία του για οφέλη και να μειωθεί η επιθυμία του για εγκατάλειψη της συμμαχίας¹³⁶. ” Παρόλα αυτά αποθαρρύνοντας κανείς την εγκατάλειψη του συμμάχου δε σημαίνει απαραίτητα υιοθέτηση πιο αυστηρής στάσης απέναντι στον αντίπαλο του συμμάχου αλλά υιοθέτηση μιας πιο στενής στάσης υπέρ των συμφερόντων και των προτιμήσεών του¹³⁷.

Ο φόβος της παγίδευσης αναφέρεται στην αποδοχή των δεσμεύσεων ως προς την προστασία και υποστήριξη του συμμάχου που μπορεί να οδηγήσει ακόμη και σε πόλεμο με έναν αντίπαλο που σε άλλη περίπτωση δεν θα συνέβαινε και η πιο συνηθισμένη αντίδραση σε αυτή την περίπτωση είναι η απομάκρυνση από το συμμαχικό μέρος, η μείωση της δέσμευσης ή η απειλή για μη υποστήριξη ούτως ώστε ο σύμμαχος να αισθάνεται λιγότερο σίγουρος και συνεπώς να λειτουργεί λιγότερο προκλητικά, να είναι πρόθυμος να συμβιβασθεί και να ακολουθήσει μια υποδεικνυόμενη πολιτική από τη συμμαχία¹³⁸.

Η δριμύτητα του διλήμματος ασφαλείας της συμμαχίας είναι ανάλογη και πάλι των τριών παραγόντων που είναι τα βασικά στοιχεία της διαπραγματευτικής ισχύος,

---

¹³⁵ Στο ίδιο, σελ 178.

¹³⁶ Στο ίδιο, σελ 183-184.

¹³⁷ Στο ίδιο, σελ 185.

¹³⁸ Στο ίδιο, σελ 185.

δηλαδή των συμφερόντων, της εξάρτησης και της δέσμευσης¹³⁹. Επομένως το δίλημμα είναι ήπιο όταν υπάρχει μεγάλη αναλογία κοινών συμφερόντων στη σχέση τους και ως εκ τούτου δεν υπάρχει μεγάλος φόβος εγκατάλειψης και παγίδευσης. Επίσης όταν ο αντίπαλος είναι κοινός, ο κίνδυνος εγκατάλειψης και παγίδευσης μειώνεται εν αντιθέσει με την περίπτωση που οι σύμμαχοι απειλούνται απο διαφορετικούς αντιπάλους ή έχουν διαφορετικές διενέξεις με τον ίδιο αντίπαλο, όπου και το δίλημμα ασφαλείας γίνεται πιο έντονο, όπως και στην περίπτωση που τα συμφέροντα των κρατών αλλάζουν¹⁴⁰. Αναφορικά με το ζήτημα της εξάρτησης, όταν η αμοιβαία εξάρτηση μεταξύ των συμμάχων είναι χαμηλή τότε το δίλημμα ασφαλείας είναι ήπιο, ενώ όταν η αμοιβαία εξάρτηση είναι υψηλή και συμμετρική τότε ο φόβος της εγκατάλειψης και ο φόβος της παγίδευσης μεγαλώνουν καθώς οι σύμμαχοι χρειάζονται τη βοήθεια ο ένας του άλλου, ενώ ταυτόχρονα γνωρίζουν ότι δύσκολα μπορούν να αρνηθούν την υποστήριξη ενός συμμαχικού μέρους σε μια κρίση, υπό τον φόβο της αποστασίας του συμμάχου¹⁴¹. Επιπρόσθετα το δίλημμα ασφαλείας της συμμαχίας επηρεάζεται από τον βαθμό της δέσμευσης των συμμάχων, που απορρέει όχι μόνο από τη συμμαχική σύμβαση αλλά και από τα μεταξύ τους συμφέροντα στο να βοηθήσουν ο ένας τον άλλο και αυξομειώνεται κατά τη διάρκεια ισχύος της συμφωνίας, καθώς όσο πιο πολύ δεσμευμένοι είναι οι σύμμαχοι, τόσο πιο λίγο αντιμετωπίζουν τον φόβο της εγκατάλειψης αλλά τόσο πιο πολύ αντιμετωπίζουν τον φόβο της παγίδευσης¹⁴².

Εν κατακλείδι τα κράτη μέσα σε μια συμμαχία, προσπαθώντας να μειώσουν τον κίνδυνο της εγκατάλειψης με το να προσφέρουν περισσότερη υποστήριξη σε ένα σύμμαχο, αυξάνουν τον κίνδυνο της παγίδευσης στις διενέξεις του συμμάχου με τον αντίπαλο του και αντίστροφα, δηλαδή στην προσπάθειά τους να μειώσουν τον κίνδυνο της παγίδευσης με το να απομακρυνθούν από ένα σύμμαχο μπορεί να προκαλέσουν τον σύμμαχο να αποχωρήσει από τη συμμαχία¹⁴³. Το κόστος της εγκατάλειψης από ένα συμμαχικό μέρος σημαίνει κόστος ως προς την ασφάλεια και το κόστος της παγίδευσης σημαίνει κόστος ως προς την αυτονομία.

---

¹³⁹Στο ίδιο, σελ 186.

¹⁴⁰Στο ίδιο, σελ 187.

¹⁴¹Στο ίδιο, σελ 187-188.

¹⁴²Στο ίδιο, σελ 188.

¹⁴³Στο ίδιο, σελ 307.

3.5.Οι συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών

Στο παρόν σημείο της εργασίας και αφού αναλύσαμε τις βασικές αρχές λειτουργίας του διεθνούς συστήματος σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό και σημαντικές πτυχές της θεωρίας συμμαχιών κρίνεται αναγκαίο να εστιάσουμε στις συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών, το ρόλο τους στις συμμαχίες και τον τρόπο που αντιμετωπίζονται από τις μεγάλες δυνάμεις.

Ο όρος μικρό ή αδύναμο κράτος χρησιμοποιείται ευρέως στη βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων από πολλούς αναλυτές, οι οποίοι πολλές φορές είτε δε δίνουν ένα κατάλληλο ορισμό, είτε δεν προσπαθούν να ορίσουν την έννοια και ως εκ τούτου δεν υπάρχει ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός του μικρού κράτους.

Για να οριστεί το μικρό κράτος συνήθως λαμβάνονται υπόψη τα μεγέθη της επικράτειας, της έκτασης, του πληθυσμού, της στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος, όπου το μικρό κράτος μειονεκτεί σε σύγκριση με άλλα κράτη ενώ ορισμένοι αναλυτές επισημαίνουν ότι οποιοδήποτε αντικειμενικό κριτήριο πρέπει να συμπληρώνεται από τη ψυχολογική διάσταση, δηλαδή από την αντίληψη που έχουν τα ίδια τα κράτη, όσο και οι υπόλοιποι δρώντες σχετικά με τις ικανότητες και τον ρόλο τους στη διεθνή ιεραρχία¹⁴⁴. Συγκεκριμένα ο Rothstein υποστηρίζει ότι: «Μια μικρή δύναμη είναι ένα κράτος που αναγνωρίζει ότι δεν μπορεί να κατοχυρώσει την ασφάλεια του πρωτίστως από τη χρήση των δικών του δυνατοτήτων και γι' αυτό πρέπει να στηρίζεται θεμελιωδώς στη βοήθεια άλλων κρατών, οργανισμών, διαδικασιών ή αναπτύξεων για να το επιτύχει. Η πίστη μιας μικρής δύναμης στην ικανότητα της να μπορεί να στηρίζεται στα δικά της μέσα πρέπει να αναγνωρίζεται επίσης και από τα άλλα κράτη που εμπλέκονται στη Διεθνή Πολιτική¹⁴⁵». Παρομίως ο Keohane επισημαίνει ότι: «Μια μικρή δύναμη είναι ένα κράτος του οποίου οι ηγέτες θεωρούν ότι ποτέ δεν μπορεί, είτε ενεργεί μόνο του είτε σε μια μικρή ομάδα, να ασκήσει μια σημαντική επίδραση στο σύστημα¹⁴⁶». Από την άλλη πλευρά ο Handel υποστηρίζει ότι η αξιολόγηση της σχετικής θέσης των κρατών στο διεθνές σύστημα δεν πρέπει να στηρίζεται σε καθαρά ποσοτικά κριτήρια και να αγνοούνται κάποια ποιοτικά

¹⁴⁴ Hey Jeanne A.K., "Introducing Small State Foreign Policy", in Hey Jeanne A. K., *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner Publishers, United States of America and United Kingdom 2003, σελ 3.

¹⁴⁵ Rothstein Robert L., *Alliances and Small Powers*, Columbia University Press., New York 1968, σελ 29.

¹⁴⁶ Keohane Robert O., "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics", *International Organization*, Spring 69, Vol 23, Issue 2, σελ 296.

χαρακτηριστικά που σε ορισμένες περιπτώσεις είναι πολύ σημαντικά¹⁴⁷.

Το γεγονός ότι οι αποφάσεις των μικρών κρατών περιορίζονται από εξωτερικές δυνάμεις και από τις περιορισμένες εσωτερικές τους δυνατότητες δεν σημαίνει ότι τα μικρά κράτη δεν έχουν επιλογές¹⁴⁸ αλλά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η επιβίωση των μικρών κρατών έρχεται σε άμεση συνάρτηση με τα στρατηγικά συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων και κυρίως αυτών που μέσα στους στρατηγικούς τους σχεδιασμούς εμπλέκεται το μικρό κράτος και ως εκ τούτου τα μικρά κράτη, πρέπει να προβαίνουν σε σωστή αξιολόγηση των διεθνών συσχετισμών ισχύος, κατανοώντας την αδύναμη θέση τους ως μικρές κρατικές μονάδες και να χαράττουν την βέλτιστη στρατηγική για αυτά που θα τους εξασφαλίζει την επιβίωση τους, αλλιώς η επιβολή της αντίπαλης μεγάλης δύναμης που επιθυμεί να διατηρήσει τη γενική ισορροπία ισχύος πρέπει να θεωρείται βέβαιη. Σύμφωνα με τον Morgenthau η προστασία των συμφερόντων ενός μικρού κράτους εξαρτάται από την ισορροπία δυνάμεων όπως αυτή εκφράζεται σε εκείνη τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο¹⁴⁹, πράγμα που σημαίνει ότι τα μικρά κράτη επιδιώκουν να αποκτήσουν αποτρεπτική ισχύ μέσα από τις ισορροπίες ισχύος που διατηρούνται από άλλα ισχυρότερα αλλά αντίπαλα μεταξύ τους κράτη.

Τα μικρά κράτη καθώς είναι στρατιωτικά ανίσχυρα και η συμμετοχή σε μια συμμαχία συνεπάγεται κόσμη, όταν δεν αντιμετωπίζουν μια άμεση απειλή στην κυριαρχία τους αναμένεται ότι δεν θα συμμαχήσουν καθώς προτιμούν να εξισορροπηθεί ο δυνητικός ηγεμόνας από μια άλλη μεγάλη δύναμη, πράγμα που επιτρέπει στο μικρό κράτος να απολαμβάνει τα συλλογικά οφέλη που προσφέρονται από την ισορροπία των συνασπισμών χωρίς καθόλου κόσμη¹⁵⁰. Όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν, ένα μικρό κράτος, το οποίο επιλέγει να μην συμμαχήσει, μπορεί να λαμβάνει τα οφέλη της συμμετοχής σε μια συμμαχία χωρίς να πληρώνει το κόσμη της δέσμευσης σε αυτή καθώς όταν η επιβίωση και η ανεξαρτησία ενός αδύναμου κράτους έχουν μεγάλη σημασία για μια μεγάλη δύναμη, τότε το αδύναμο κράτος θα λαμβάνει την απαραίτητη προστασία ακόμη και αν δεν έχει συμμαχήσει, πράγμα που

---

¹⁴⁷ Handel Michael I., *Weak States in the International System*, Frank Cass Publisher, London, 1981, σελ 40-51.

¹⁴⁸ Väyrynen Raimo, "Small States : Persisting Despite Doubts", Inbar Efraim and Sheffer Gabriel (editors) , *The National Security of Small States in a Changing World.*, Frank Cass, London and Portland 1997, σελ 44-45.

¹⁴⁹ Morgenthau Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Brief Edition, Revised by Thompson Kenneth, Publisher McGraw-Hill Incorporation, New York, 1993, σελ 192.

¹⁵⁰ Platias Athanassios G., *High Politics in Small Countries: An Inquiry into the Security Policies of Greece, Israel and Sweden*, Ph.D, Cornell University, August 1986, σελ 92.

χαρακτηριστικά έχουμε δει στην περίπτωση της Σουηδίας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου¹⁵¹. Επιπλέον ένα αδύναμο κράτος προσδοκά να επωφεληθεί από τις τεταμένες σχέσεις και συγκρούσεις των μεγάλων δυνάμεων καθώς ανάλογα με τη στρατηγική αξία που έχει γι' αυτές το αδύναμο κράτος μπορεί να παρασυρθεί να ανταγωνιστούν για όφελος του μικρού κράτους, είτε αυτό είναι σύμμαχο, είτε ουδέτερο¹⁵².

Τα μικρά κράτη πολλές φορές αναζητούν ισχυρούς συμμάχους και συμμετέχουν σε συμμαχίες επειδή μόνα τους δεν μπορούν να εξασφαλίσουν τα βασικά τους συμφέροντα, κυρίως αυτό της επιβίωσης και σε παγκόσμιο επίπεδο η προσκόλληση σε μία μεγάλη δύναμη αποτελεί την πιο σταθερή επιλογή που προβαίνουν τα μικρά κράτη, τα οποία επιλέγουν συνήθως να συστρατευθούν με την ισχυρότερη πλευρά που αναμένεται να είναι και η νικητήρια καθώς αυτό θα τους επιφέρει κέρδη¹⁵³. Η συμμαχία βέβαια αυτή προϋποθέτει ότι το μεγάλο κράτος που θα παρέχει ασφάλεια στο μικρό θα μπορεί να επωφελείται στρατηγικών πλεονεκτημάτων από τη συμμαχία αυτή και η επιτυχία διεκπεραίωσης των στόχων των μικρών κρατών εξαρτάται πιο πολύ από την ισχύ και την αξιοπιστία των μεγάλων προστατών τους¹⁵⁴. Ακόμη στις περιπτώσεις όπου το μικρό κράτος επιλέγει τη συμπόρευση με μια απειλητική μεγάλη δύναμη βασίζεται στην ελπίδα ότι μια τέτοια κίνηση θα μετριάσει την επιθετικότητα της απειλητικής δύναμης¹⁵⁵ και εμπεριέχει κινδύνους που μπορούν να αποβούν μοιραίοι για την επιβίωση του μικρού κράτους καθώς με την επιλογή της συμπόρευσης με έναν ισχυρό αντίπαλο, το μικρό κράτος γίνεται δέσμιος των επιλογών της αντίπαλης δύναμης και διακυβεύει την υπόστασή του στο ενδεχόμενο που το εθνικό συμφέρον της μεγάλης δύναμης δεν απαιτεί την προστασία του μικρού κράτους.

Συμμαχώντας με μια μεγάλη δύναμη το μικρό κράτος μπορεί να εξασφαλίσει τα οφέλη της προστασίας και της προώθησης των συμφερόντων του λόγω της

---

¹⁵¹ Στοίδιο, σελ 30.

¹⁵² Handel Michael I., *Weak States in the International System*, Frank Cass Publisher, London 1981, σελ 181.

¹⁵³ Rothstein Robert L., ο.π., σελ 11.

¹⁵⁴ Krebs Ronald, "Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict", *International Organization*, Vol. 53, No. 2, 1999, σελ 350.

¹⁵⁵ Walt Stephen M., *The Origins of Alliance*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1987, σελ 176.

επίδρασης που μπορεί να ασκεί η συμμετοχή του στη συμμαχία¹⁵⁶ καθώς και οικονομικά οφέλη, διαδραματίζοντας το ρόλο του κράτους “free-rider”, όπου επιτυγχάνει την προστασία που επιθυμεί μειώνοντας παράλληλα τα δικά του αμυντικά έξοδα¹⁵⁷. Τα οικονομικά κίνητρα που έχουν τα μικρά κράτη για συμπόρευση με μια μεγάλη δύναμη καταδεικνύονται και από το γεγονός ότι το ελεύθερο εμπόριο διεξάγεται κυρίως ανάμεσα στα μέλη μιας συμμαχίας παρά με την αντίπαλη συμμαχία, ειδικά σε ένα διπολικό διεθνές σύστημα, καθώς το εμπόριο με ένα σύμμαχο παρέχει και θετικές επιπτώσεις ασφαλείας, εν αντιθέσει με τη διεξαγωγή εμπορίου με έναν αντίπαλο, όπου τα αποτελέσματα όσον αφορά την ασφάλεια καθίστανται αρνητικά¹⁵⁸. Τα πολιτικά, στρατιωτικά και οικονομικά οφέλη μπορεί να συνοδεύονται και από ψυχολογικά πλεονεκτήματα, κυρίως από την ενίσχυση του κύρους του μικρού κράτους¹⁵⁹.

Από την άλλη πλευρά οι μεγάλες δυνάμεις αντιμετωπίζουν τα μικρά κράτη και τη συμμαχία με αυτά ως όργανα εξυπηρέτησης των συμφερόντων τους και σύμφωνα με τον Πλατιά τα κίνητρα που οδηγούν τις μεγάλες δυνάμεις στον συνεταιρισμό με τα μικρά κράτη αποτελούν κυρίως η παρεμπόδιση της προσθήκης του μικρού κράτους στην αντίπαλη σφαίρα επιρροής, η εξασφάλιση εδαφικής επικράτειας για εγκατάσταση βάσεων και επίσης η παρέμβαση στο εσωτερικό του μικρού κράτους¹⁶⁰.

Επομένως η συμμαχία με μια μεγάλη δύναμη επιφυλάσσει κινδύνους και κόστη καθώς η εξάρτηση από τη μεγάλη δύναμη μπορεί να εξαναγκάσει το μικρό κράτος να ακολουθεί μια εσωτερική ή/και εξωτερική πολιτική συμφέρουσα των επιδιώξεων της μεγάλης δύναμης και ως εκ τούτου το μικρό κράτος πρέπει να μεριμνά όχι μόνο για το πώς θα διαχειριστεί τις εξωτερικές απειλές αλλά και το μεγάλο του σύμμαχο¹⁶¹ ενώ σε μερικές ακραίες περιπτώσεις η άνιση σχέση που διατηρεί το μικρό κράτος με τη μεγάλη συμμαχική δύναμη μπορεί να καταστεί πιο επικίνδυνη από την αρχική απειλή. Επιπρόσθετα το μικρό κράτος διακινδυνεύει πάντα να αναμειχθεί στους

---

¹⁵⁶Rothstein Robert L., ο.π., σελ 23.

¹⁵⁷Russett Bruce M., *What Price Vigilance?: Burdens of National Defense*, Yale University Press, New Haven 1970, σελ 97.

¹⁵⁸Väyrynen Raimo, ο.π., σελ 47.

¹⁵⁹Platias Athanassios G., ο.π., σελ 24.

¹⁶⁰Στοιίδιο, σελ 24.

¹⁶¹ Singer Marshall R., *Weak States in a World of Powers: The Dynamics of International Relationships*, Free Press, New York, 1972, σελ 306-309.

πολέμους της μεγάλης δύναμης κυρίως λόγω της εγκατάστασης βάσεων στην επικράτεια του μικρού κράτους¹⁶² ενώ σε πολλές περιπτώσεις, όχι μόνο δεν επωφελείται οικονομικά αλλά μπορεί να είναι δεσμευμένο να προσφέρει ένα μεγάλο ποσό για την επίτευξη των στόχων της συμμαχίας, δυσανάλογο της ισχύος του, αλλιώς η υλική συνεισφορά του στη συμμαχία θα θεωρείται ανύπαρκτη¹⁶³.

Τα μικρά κράτη καθώς επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τα δεδομένα και τις συνθήκες στο περιφερειακό τους περιβάλλον λαμβάνουν περισσότερο υπόψη τις περιφερειακές πιυχές και συσχετισμούς και σε περιφερειακό επίπεδο αναμένεται ότι θα επιλέξουν να εξισορροπήσουν τις απειλές προς την κυριαρχία τους. Όπως επισημαίνει ο Rothstein "...οι Μεγάλες Δυνάμεις συμμαχούν εξαιτίας των απειλών στην ισορροπία του διεθνούς συστήματος ενώ οι μικρές δυνάμεις συμμαχούν εξαιτίας των απειλών στην κυριαρχία τους¹⁶⁴".

Οι επιλογές των μικρών κρατών και η ελευθερία επιλογής τους εξαρτώνται από τη θέση στην οποία βρίσκονται και από την πολικότητα του διεθνούς συστήματος καθώς όταν κάποιο μικρό κράτος περιλαμβάνεται στη σφαίρα επιρροής μιας μεγάλης δύναμης, που αντλεί την επιρροή της από την ισχύ και την εγγύτητα της, σε ένα «σφιχτό» διπολικό σύστημα, η ελευθερία επιλογής της μικρής κρατικής δύναμης μειώνεται και αναμένεται ότι θα ακολουθήσει τις επιταγές της ηγεμονικής δύναμης που ελέγχει την περιοχή της¹⁶⁵ καθώς η ηγεμονική δύναμη μπορεί να παρέμβει προκειμένου να διασφαλίσει την συμπαράταξη του μικρού κράτους, όπως συνέβηκε στην περίπτωση της παρέμβασης της ΕΣΣΔ στην Τσεχοσλοβακία και των ΗΠΑ στη Δομινικανή Δημοκρατία¹⁶⁶. Σε ένα χαλαρό διπολικό σύστημα και κυρίως σε ένα πολυπολικό σύστημα η ελευθερία επιλογής στις αποφάσεις των μικρών κρατών αυξάνεται¹⁶⁷, ενώ στο πολυπολικό σύστημα η αποσκίρτηση γίνεται επίσης πιο εύκολα ανεχτή¹⁶⁸.

---

¹⁶²MathisenTrygve, *The Fuctions of Small States in the Strategies of Great Powers*, Universitetsforlaget, Oslo, 1971, σελ 150-153.

¹⁶³Rothstein Robert L., ο.π., σελ 58.

¹⁶⁴Στο ίδιο, σελ 177.

¹⁶⁵HandelM. I., ο.π., σελ 188.

¹⁶⁶Για μια αναλυτική περιγραφή της επιρροής των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική και της ΕΣΣΔ στην Ανατολική Ευρώπη βλ. Kaufman Edy, *The Superpowers and their Spheres of Influence: The United States and the Soviet Union in Eastern Europe and Latin America*, Croom Helm, London 1976.

¹⁶⁷VäyrynenRaimo, ο.π., σελ 48.

¹⁶⁸Στο ίδιο, σελ 46.

Εν κατακλείδι καταλήγουμε ότι τα μικρά κράτη προκειμένου να επιτύχουν τα συμφέροντα τους στο διεθνές σύστημα, με πρώτιστο αυτό της επιβίωσης επιλέγουν να συμμαχήσουν, γεγονός που συνεπάγεται οφέλη αλλά και κόστη. Τα μικρά κράτη όταν δεν αντιμετωπίζουν κάποια άμεση απειλή στην κυριαρχία τους συνήθως δεν συμμαχούν ενώ όταν επιλέγουν να συμμαχήσουν επιλέγουν την εξισορρόπηση της απειλής σε τοπικό επίπεδο και τη συστράτευση με κάποια μεγάλη δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Σκιαγράφηση του Διεθνούς Περιβάλλοντος κατά τη Ψυχροπολεμική Περίοδο (1947-1989)

4.1. Εισαγωγή

Μετά την ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου της εργασίας μεταβαίνουμε από το θεωρητικό σε ένα περισσότερο εμπειρικό τρόπο ανάλυσης. Πριν προχωρήσουμε στην περιγραφή και εξέταση της πολιτικής συμμαχιών της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και των σχετικών πτυχών επί του θέματος με τη βοήθεια των θεωρητικών εργαλείων που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα δύο κεφάλαια, κρίνεται αναγκαίο να σκιαγραφηθεί το διεθνές πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή διαμορφώθηκε.

4.2. Η διαμόρφωση του ψυχροπολεμικού κλίματος

Το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου άφησε την Ευρώπη αποδομημένη και τη διεθνή τάξη, μετά την παρακμή των ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων και την ήττα του φασισμού, πολύ διαφορετική από ότι προηγουμένως, με τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση να προβάλλουν ως οι κυρίαρχες δυνάμεις της ηπείρου και τον Ψυχρό Πόλεμο που εκδηλώθηκε μεταξύ τους να διαιρεί την ήπειρο¹⁶⁹. Με το τέλος του πολέμου ο αγώνας των ευρωπαϊκών κρατών για εξασφάλιση της επιβίωσης και της ανοικοδόμησης τους έπρεπε να γίνει μέσα σε ένα διαφορετικό διεθνές πλαίσιο από το προπολεμικό καθώς το διεθνές σύστημα μεταβλήθηκε σε διπολικό από πολυπολικό .

Οι ΗΠΑ είχαν θέσει ως βασική αρχή της Διάσκεψης Ειρήνης, την κατά το δυνατόν περιορισμένη αλλαγή των συνόρων, αποσκοπώντας στην αποτροπή μελλοντικών επιθέσεων, με το να γίνει πλέον ξεκάθαρο ότι ακόμα και ένας καθολικός πόλεμος δε θα απέδιδε παρά ελάχιστα γεωπολιτικά κέρδη · πράγμα που δεν αφορούσε μόνο τους ηττημένους, αλλά και τους νικητές καθώς οι ΗΠΑ δεν ενσωμάτωσαν νέα εδάφη, η Βρετανία και η Γαλλία απεμπόλησαν την αποικιακή τους δύναμη ενώ η Σοβιετική Ένωση, με αξίωμα την θωράκιση από μελλοντικές απειλές, έθεσε υπό τον έλεγχο της την Ανατολική Ευρώπη, όσο διαρκούσε ακόμα ο Πόλεμος¹⁷⁰. Οι ΗΠΑ το αποδέχθηκαν προκειμένου να αποφευχθεί ένας νέος πόλεμος καθώς με την έντονη διεκδίκηση του Στάλιν στην διαπραγμάτευση για την Πολωνία στη Γιάλτα, έγινε σαφές ότι ο Στάλιν θεωρούσε τον έλεγχο της Ανατολικής Ευρώπης, τόσο ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα της ΕΣΣΔ, ώστε να διακινδυνεύει ανοικτή ρήξη με τους συμμάχους¹⁷¹.

¹⁶⁹Young John W., *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991: Πολιτική Ιστορία*, μτφ. Δεμερτζίδης Γιώργος, έβδομη έκδοση, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούνιος 2009, σελ 20-22.

¹⁷⁰Μπότσιου Κατερίνα Ε., «Σχεδιάζοντας την ειρήνη: Η επιρροή των «Τριών Μεγάλων» στη διαμόρφωση του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950» στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ.), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*., Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2012, σελ 25.

¹⁷¹ Sainsbury Keith, *The Turning Point: Roosevelt, Stalin, Churchill and Chiang Kai-shek, 1943: The Moscow, Cairo and Teheran Conferences*, Oxford University Press, Oxford 1985.

Η αμερικανική στάση απέναντι στην ΕΣΣΔ άλλαξε ολοκληρωτικά, όταν η Σοβιετική Ένωση επεχείρησε περισσότερες γεωπολιτικές αλλαγές στη διάρκεια και κυρίως μετά την ολοκλήρωση των Συνθηκών Ειρήνης στο Παρίσι¹⁷². Οι ΗΠΑ και η Βρετανία δεν αντέδρασαν στην ένταξη των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης, δεν μπορούσαν όμως να αφήσουν τον σοβιετικό έλεγχο να επεκταθεί σε περιοχές όπου υπήρχαν μείζονα δυτικά συμφέροντα, από τις οποίες η Μόσχα δεν είχε απειληθεί στο πρόσφατο παρελθόν και που δεν είχαν απελευθερωθεί από τον Σοβιετικό Στρατό. Τον Μάρτιο 1947 οι Αμερικανοί προσπάθησαν αρχικά με το Δόγμα Τρούμαν να αναχαιτίσουν τις σοβιετικές πιέσεις στο λεγόμενο «Βόρειο Διάζωμα» (Ελλάδα, Τουρκία, Ιράν), με την προσφορά οικονομικής και πολιτικής βοήθειας στην Ελλάδα και την Τουρκία μαζί με μια ιδεολογική διακήρυξη σύμφωνα με την οποία οι ΗΠΑ θα αντιστέκονταν απέναντι σε κάθε πρωτοβουλία που θα υπονόμει ή παραβίαζε τη σταθερότητα¹⁷³.

Ολοφάνερο είχε γίνει το μεγάλο χάσμα που χώριζε την Ανατολή με τη Δύση, όταν στις 5 Ιουνίου 1947 ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ George Marshall εξήγγειλε το ομώνυμο σχέδιο το οποίο θα χρηματοδοτούσε ένα πρόγραμμα αποκατάστασης που θα αναδομούσε την Ευρώπη και το οποίο υποτίθεται απευθυνόταν προς όλους τους Ευρωπαίους, πράγμα που δεν έγινε αποδεκτό από τη Μόσχα καθώς οι όροι που έθεταν οι ΗΠΑ για την παροχή βοήθειας Μάρσαλ στηρίζονταν και προωθούσαν το δικό τους συγκριτικό πλεονέκτημα, τη διαπεραστικότητα του οικονομικού φιλελευθερισμού¹⁷⁴. Η Μόσχα αρνήθηκε να λάβει τη βοήθεια Μάρσαλ, παρότι αντιμετώπιζε μεγάλο πρόβλημα ανασυγκρότησης καθώς ο Στάλιν θεωρούσε ότι το σχέδιο Μάρσαλ αποτελούσε το μέσο για την ανασυγκρότηση υπό αμερικανική εποπτεία και την κατάρρευση του σοβιετικού συστήματος και έτσι προώθησε στο τμήμα της Ευρώπης που τέθηκε υπό σοβιετικό έλεγχο την εναλλακτική μορφή ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που προσέφερε το Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (COMECON)¹⁷⁵. Οι Σοβιετικοί ανέπτυξαν ένα σχέδιο αυτάρκειας απομονωμένο από το διεθνές οικονομικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα¹⁷⁶ και στην

---

¹⁷²Μπότσιου Κατερίνα Ε., ο.π., σελ 26.

¹⁷³ Gaddis John Lewis, *The United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947*, Columbia University Press, σελ 361· Jones Howard, *A New Kind of War: America's Global Strategy and the Truman Doctrine in Greece*, Oxford University Press, Oxford 1989.

¹⁷⁴Milward Alan S., *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, Routledge, London, 2003.

¹⁷⁵Μπότσιου Κατερίνα Ε., ο.π., σελ 27.

¹⁷⁶Schaefer W. Henry, *COMECON and the Politics of Integration, 1932-1985*, Praeger, New York 1972.

Ανατολή η εδραίωση της κυριαρχίας της Σοβιετικής Ένωσης έγινε υπό την επιβολή κομμουνιστικής διοίκησης από αστυνομικά κράτη και δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη δημιουργία βαριάς βιομηχανίας κρατικής ιδιοκτησίας ενώ οι Αμερικανοί και οι Άγγλοι προώθησαν τη φιλελεύθερη δημοκρατία στις περιοχές που απελευθέρωσαν¹⁷⁷. Επιπρόσθετα με την ίδρυση του NATO το 1949 οι Αμερικανοί προσέφεραν στην Ευρώπη την αμυντική προστασία που χρειαζόταν και με την μακροπρόθεσμη προστασία που προσέφεραν, η ακεραιότητα της Ευρώπης αναδείχθηκε σε δικό τους ζωτικό συμφέρον¹⁷⁸ ενώ μετά τον πόλεμο της Κορέας εξελίχθηκε σε ολοκληρωμένη στρατιωτική συμμαχία¹⁷⁹.

Από την προεδρία Τρούμαν και έπειτα καθιερώθηκε η πολιτική της ανάσχεσης που στόχευε στον περιορισμό της Σοβιετικής Ένωσης, ως αντιπαράθεση στην εδαφική επεκτατικότητα και στην επιλεκτική στήριξη του διεθνούς συστήματος εκ μέρους της Μόσχας¹⁸⁰ και σύμφωνα με την Μπότσιου «αποτελούσε μια καινοφανή πολιτική σύλληψη που ισορροπούσε ανάμεσα στην ειρήνη και στον πόλεμο και εκκινούσε από τη διάγνωση ότι η συνεργασία ΗΠΑ-ΕΣΣΔ ήταν αδύνατη λόγω της ιδεολογικής και πολιτικής τους ασυμβατότητας¹⁸¹». Η νίκη της Δύσης εν τέλει στον Ψυχρό Πόλεμο με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης προερχόταν κυρίως από την δυνατότητα της να αντιμετωπίσει προκλήσεις που απέρρεαν, όχι τόσο από την ίδια την ισχύ της Σοβιετικής Ένωσης, όσο «από την κληρονομιά της Παγκόσμιας Κρίσης και τους δύο παγκοσμίους πολέμους, καθώς και από τη δομή του διεθνούς συστήματος.¹⁸²»

4.3. Τα στρατηγικά αίτια του Ψυχρού Πολέμου

Αναφορικά με τα στρατηγικά αίτια του Ψυχρού Πολέμου, σύμφωνα με τον Χατζηβασιλείου : « στην Ευρώπη, αναπτυσσόταν μια κατάσταση που αποτελεί στη

---

¹⁷⁷Young John W., ο.π.,σελ 21.

¹⁷⁸Heller Francis, Gillingham John R. (ed.), *NATO: The Founding of An Alliance and the Integration of Europe*, St Martin's Press, New York 1992.

¹⁷⁹Για την επίδραση του πολέμου της Κορέας στον Ψυχρό Πόλεμο βλ. McLellan S. David, "Dean Acheson and the Korean War", *Political Science Quarterly*, Vol. 83, No. 1, 1968, σελ 16-39 ; Jervis Robert, "The Impact of the Korean War on the Cold War", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 24, No. 4, 1980, σελ 563-592.

¹⁸⁰Μπότσιου Κατερίνα Ε., σελ 35-36.

¹⁸¹Μπότσιου Κατερίνα Ε., ο.π.,σελ 38.

¹⁸²Leffler Melvyn P., «Bringing It Together», στο Westad Odd Arne (επιμ.), *Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations, Theory*, Frank Cass, London, 2000, σελ 57.

θεωρία κλασικό προοίμιο πολέμου: δύο Μεγάλες Δυνάμεις (οι Σοβιετικοί και οι Αμερικανοί) είχαν φθάσει στο σημείο στο οποίο κανείς από τους δύο δεν αισθανόταν ότι θα μπορούσε να υποχωρήσει, ειδικά στο ζήτημα της Γερμανίας, χωρίς να αποδεχθεί ταυτόχρονα ότι είχε χάσει έναν πόλεμο χωρίς να πολεμήσει.¹⁸³» Το γεγονός ότι δεν εξερράγη, τούτο οφείλεται σε μια σειρά από λόγους: την προηγούμενη εμπειρία του 1914 και των συνεπειών του πολέμου που γινόταν αντιληπτό από όλους ότι έπρεπε να αποφευχθούν, την κούραση από τον πόλεμο του 1939-45 καθώς και την ύπαρξη πηρυνικών δυνατοτήτων¹⁸⁴. Επομένως ένοπλη σύγκρουση δεν έγινε αλλά ξεκίνησε ο Ψυχρός Πόλεμος ενώ η σύγκρουση πυροδοτήθηκε όταν τέθηκαν επί τάπητος ζητήματα ελέγχου της Γερμανίας, της Ευρώπης, της Ευρασίας που ήγειραν την αίσθηση της άμεσης απειλής και για τους Σοβιετικούς και για τους Αγγλοαμερικανούς και σε ένα τόσο εκρηκτικό περιβάλλον η ιδεολογική διαφορά επενέργησε με έναν ιδιαίτερα επιβαρυντικό τρόπο¹⁸⁵.

Όπως ο Λίτσας τονίζει «ο Ψυχρός Πόλεμος είναι απότοκο του διλήμματος ασφάλειας¹⁸⁶ που δημιουργείται μεταξύ των δυο νικητριών δυνάμεων μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και όχι το αποτέλεσμα ιδεολογικής ετερότητας που εμφανίζεται στον πυρήνα της ύπαρξης των δυο υπερδυνάμεων.»¹⁸⁷ Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η διάσταση της ιδεολογίας πρωταγωνιστεί ως μέσο προώθησης και εδραίωσης των πολιτικών στόχων και σκοπών των δυο υπερδυνάμεων. Η μη δυνατότητα εκφοράς άμεσου πολεμικού πλήγματος στον αντίπαλο δημιουργεί το φαινόμενο του διηγμονισμού στον οποίο αναδεικνύεται η διατήρηση των πολιτικών πρωτείων των δυο υπερδυνάμεων στους δυο πόλους που διηύθυναν ως μέγιστος στόχος υψηλής στρατηγικής¹⁸⁸. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η ιδεολογία διεκπεραιώνει ρόλο διατήρησης του διηγμονισμού, στρεφόμενη προς το εσωτερικό

---

¹⁸³Χατζηβασιλείου Ευάνθης, «Για την πολυμορφία των κινήτρων: Ψυχρός Πόλεμος, στοχοθεσία κρατών και αίτια των συγκρούσεων» στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*., Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ 308.

¹⁸⁴Στο ίδιο.

¹⁸⁵Στο ίδιο, σελ 319.

¹⁸⁶Για το δίλημμα ασφάλειας βλ. Jervis Robert, "Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics*, vol. 30, no. 2 1978, σελ 167-214.

¹⁸⁷Λίτσας Σπυρίδων.Ν, "Τα αίτια της εκδήλωσης του Ψυχρού Πολέμου: μια αποιδεολογικοποιημένη θεωρητική προσέγγιση" στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*., Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ 324.

¹⁸⁸Στο ίδιο σελ 353

των δυο πόλων, επιδιώκοντας την πραγματοποίηση της εσωτερικής νομιμοποίησης σε πρώτο επίπεδο και της εξωτερικής νομιμοποίησης ακολούθως¹⁸⁹.

Σχήμα 1.3 : A map of the Cold War, demonstrating the “Iron Curtain”

(Πηγή: Resources for History Teachers

<https://resourcesforhistoryteachers.wikispaces.com/>)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Πολιτική Συμμαχιών της Ελλάδας κατά την περίοδο 1947-1974

5.1. Εισαγωγή

¹⁸⁹ Στο ίδιο σελ 354.

Η μεταβολή του διεθνούς συστήματος από πολυπολικό σε διπολικό μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου καθόρισε αναπόφευκτα και τη στρατηγική πορεία των μικρότερων κρατών, τα περισσότερα εκ των οποίων εντάχθηκαν σε ένα από τα δύο αντίπαλα συμμαχικά στρατόπεδα προκειμένου να εξασφαλίσουν το εθνικό τους συμφέρον. Στη παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με την πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε την πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας από τα τέλη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την ένταξη της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία μέχρι την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974, που οδήγησε στην αλλαγή της ιεράρχησης των απειλών που αντιμετώπιζε η χώρα.

Καταρχάς θα αναφέρουμε και θα εξηγήσουμε τους παράγοντες που οδήγησαν στην ένταξη της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία και έπειτα θα αναλύσουμε το ζήτημα της κατανομής του επιχειρησιακού ελέγχου ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία στα πλαίσια της συμμετοχής τους στη νοτιοανατολική πτέρυγα της Συμμαχίας που επηρέασε τον αμυντικό σχεδιασμό των δύο χωρών και επιπλέον θα αναλύσουμε τις διμερείς σχέσεις των δύο συμμάχων στο ΝΑΤΟ, Ελλάδας και Τουρκίας, τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια. Επιπρόσθετα θα αναλύσουμε την πορεία των σχέσεων της Ελλάδας με την Ατλαντική Συμμαχία και τις ΗΠΑ και την πολιτική που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις μέχρι την εισβολή στην Κύπρο. Ακόμη θα γίνει μια σύντομη ανασκόπηση του πιο ακανθώδους ζητήματος που είχε να αντιμετωπίσει η ελληνική διπλωματία, δηλαδή του Κυπριακού ζητήματος υπό το πρίσμα του ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων, όπως αυτό εξελίχθηκε από ένα αποικιακό ζήτημα σε μια πηγή έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ τριών μελών του ΝΑΤΟ. Τέλος θα περιγράψουμε και θα εξηγήσουμε τη στάση των ΗΠΑ στην τουρκική εισβολή, το ρόλο που διαδραμάτισε η Ατλαντική Συμμαχία στην προστασία και την ασφάλεια της Ελλάδας και τους λόγους της αποχώρησης της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας.

5.2. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία

Με τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα βρισκόταν σε μια κατάσταση πλήρους κατάρρευσης, που συνοδεύτηκε από μια περίοδο έντονης κοινωνικής και πολιτικής πόλωσης ενώ οι μεταπολεμικές συνθήκες που προέκυψαν στη χώρα ήταν

αποτέλεσμα της άμεσης επίδρασης των διεθνών εξελίξεων τόσο κατά τη διάρκεια όσο και αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η ευνοϊκή τροπή που είχε πάρει για τους Συμμάχους ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, είχε θέσει επί τάπητος τα στρατηγικά ζητήματα που σχετίζονταν με το μελλοντικό καθεστώς της Ελλάδας και ο ενισχυμένος ηγεμονικός ρόλος που απέκτησε η Βρετανία με το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου πάνω στην Ελλάδα ήταν το αναμενόμενο επακόλουθο της διμερούς συμφωνίας της Μόσχας (γνωστότερη ως Συμφωνία των Ποσοστών) μεταξύ του Churchill και του Stalin, τον Οκτώβριο του 1944, για τον καθορισμό των σφαιρών επιρροής στα Βαλκάνια, σύμφωνα με την οποία εξασφαλιζόταν η βρετανική πρωτοκαθεδρία στην Ελλάδα ως αντάλλαγμα της αναγνώρισης της σοβιετικής κυριαρχίας στη Ρουμανία¹⁹⁰.

Η Συμφωνία των Ποσοστών¹⁹¹ υπήρξε μια απτή απόδειξη της τεράστιας σημασίας που απέδιδαν και οι δύο πλευρές στην εξυπηρέτηση των μακροπρόθεσμων στρατηγικών τους συμφερόντων. Αφενός η Σοβιετική Ένωση, μια κατά βάση ηπειρωτική δύναμη ήταν φυσικό να ενδιαφέρεται πρωτίστως για τη δημιουργία αναχωμάτων απέναντι στο ενδεχόμενο μελλοντικής εισβολής στο σοβιετικό έδαφος και ως εκ τούτου θεωρούσε εξαιρετικά σημαντική την εμπέδωση του ελέγχου των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης ασφαλώς και της βαλκανικής ενδοχώρας¹⁹². Αφετέρου η Μεγάλη Βρετανία, μια κατεξοχήν ναυτική δύναμη προέκρινε την εδραίωση της θέσης της στην Ανατολική Μεσόγειο και επομένως επιθυμούσε να διατηρήσει την Ελλάδα εντός της βρετανικής σφαίρας επιρροής¹⁹³.

Επομένως ο Στάλιν τηρώντας τις συμμαχικές του δεσμεύσεις δεν αναμείχθηκε στον ολέθριο ελληνικό εμφύλιο¹⁹⁴ που ξέσπασε μετά το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου

---

¹⁹⁰Κλάψης Αντώνης, «Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος στο διεθνές σύστημα: ένας ιδεολογικός πόλεμος με στρατηγικό περιεχόμενο.» στο Ήφαιστος Παναγιώτης,Κολιόπουλος Κωνσταντίνος,Χατζηβασιλείου Ευάνθης(επιμ), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*., Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ 282

¹⁹¹Για τη Συμφωνία των Ποσοστών βλ. αναλυτικά Resis Albert, "The Churchill-Stalin Secret 'Percentages' Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944", *The American Historical Review*, Vol. 83, No. 2, 1978, σελ 68-87; Tsakaloyiannis Panos, "The Moscow Puzzle", *Journal of Contemporary History*, Vol. 21, No. 1, 1986, σελ 37-55.

¹⁹²Κλάψης Αντώνης, ο.π., σελ 282-283.

¹⁹³Στο ίδιο, σελ 283.

¹⁹⁴Για μια αναλυτική ενδοσκόπηση στα εμφυλιακά δρώμενα βλ. Tsoucalas Constantine, *The Greek Tragedy*, Penguin Books, Harmondsworth 1969, σελ 85-126 ; O'Ballance Edgar, *The Greek Civil War: 1944-1949*, Faber & Faber, London 1966, σελ 64-200.

μεταξύ της βασιλικής κυβέρνησης και του ΕΑΜ , σε αντίθεση με τη Βρετανία η οποία αναλαμβάνοντας πρωταγωνιστικό ρόλο είχε ισχυρή παρέμβαση στα ελληνικά μεταπολεμικά δρώμενα τόσο με τη στρατιωτική της παρουσία όσο και με οικονομικές, πολιτικές και διοικητικές υποδείξεις¹⁹⁵.

Με την αποδυνάμωση της βρετανικής δύναμης και την απόσυρση των δεσμεύσεων της από την περιοχή το 1947, η βρετανική παρέμβαση αντικαταστάθηκε από την αμερικανική παρέμβαση στα ελληνικά δρώμενα, με το δόγμα Τρούμαν και έτσι ο βρετανικός ηγεμονισμός έδωσε τη θέση του στον αμερικανικό ηγεμονισμό πάνω στην Ελλάδα¹⁹⁶. Η ανάμειξη της Βρετανίας και έπειτα των ΗΠΑ στα εσωτερικά ζητήματα της Ελλάδας επιβεβαιώνει την άποψη του δομικού ρεαλισμού που θέλει τις ηγεμονικές δυνάμεις να παρεμβαίνουν προκειμένου να παρεμποδίσουν την αποστασία μικρότερων κρατικών δυνάμεων που εδράζονται στη σφαίρα επιρροής τους και να διασφαλίσουν τη συστράτευση μαζί τους .

Πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι ΗΠΑ δε θεωρούσαν τη Μεσόγειο περιοχή ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα τους, εν αντιθέσει με την πολιτική τους στο τέλος της δεκαετίας του 1940, όπου άρχισαν να παρατάσσουν τις ναυτικές τους δυνάμεις στη Μεσόγειο, επί μόνιμου βάσεως · στρατηγική που προέκυψε κυρίως λόγω του φόβου από τον σοβιετικό επεκτατισμό καθώς επίσης και εξαιτίας της στρατηγικής θέσης της Μεσογείου, η οποία αποτελεί δίοδο προς τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής¹⁹⁷. Επιπρόσθετα σημαντικός παράγοντας επηρεασμού της αμερικανικής ναυτικής πολιτικής υπήρξε και η βρετανική προθυμία περί συνδιαχείρισης του ελέγχου στη Μεσόγειο Θάλασσα εξαιτίας της ανικανότητας της να διατηρήσει την κυριαρχία στη Μεσόγειο χωρίς την αμερικανική βοήθεια.

Το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για την Ελλάδα αυξήθηκε μετά το 1945 , ωστόσο η αντίδραση των ΗΠΑ στις πολυάριθμες προσπάθειες που διεξήγαγαν οι Έλληνες πολιτικοί προκειμένου να διασφαλίσουν αμερικανική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια υπήρξε χλιαρή καθώς η Ελλάδα θεωρείτο περιοχή βρετανικών συμφερόντων αλλά και λόγω του μεγάλου βαθμού δυσκολίας με τον οποίο το Κογκρέσο

---

¹⁹⁵ Πόλλις Αδαμαντία, «Ο αγώνας για αυτονομία : Ελληνο-Αμερικανικές Σχέσεις», μετάφραση Φιλίππου Πάολα, στο Κώνστας Δ.- Τσαρδανίδης Χ. (επίμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι. Ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1^{ος}, Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 147, σελ 151-152.

¹⁹⁶ Στο ίδιο, σελ 152-153..

¹⁹⁷ Couloumbis Theodore, *Greek Political Reaction to American and NATO Influences*, New Haven and London University Press, 1966, σελ 25.

παραχωρούσε μεγάλα χρηματικά ποσά οικονομικής βοήθειας σε έκαστη χώρα¹⁹⁸. Το 1947 όμως μετά την επιδείνωση της κυβερνητικής θέσης στον ελληνικό εμφύλιο και την ανακοίνωση του τερματισμού της παροχής της βρετανικής βοήθειας στην Ελλάδα, οι ΗΠΑ οδηγήθηκαν στην ανακοίνωση του Δόγματος Τρούμαν¹⁹⁹. Συγκεκριμένα στις 12 Μαρτίου 1947 ο Αμερικανός πρόεδρος ανακοίνωσε στο Κογκρέσο των ΗΠΑ την απόφαση της κυβέρνησής του να παρέχει 400 εκατομμύρια δολάρια ως οικονομική και στρατιωτική ενίσχυση προς την Ελλάδα και την Τουρκία για διάστημα ενός έτους και στη συνέχεια ακολούθησε στην Ελλάδα ολοένα και αυξανόμενη παροχή οικονομικής βοήθειας καθώς και τεχνικής υποστήριξης. Στις συνθήκες του Ψυχρού Πολέμου, ο φόβος της κομμουνιστικής επέκτασης οδηγούσε τις ΗΠΑ στην αποτροπή με κάθε μέσο της εξασφάλισης στρατηγικών πλεονεκτημάτων από τον αντίπαλο και επομένως η ενίσχυση των ελληνικών κυβερνητικών δυνάμεων ήταν απαραίτητη προκειμένου να υπερνικήσουν τους κομμουνιστές στον εμφύλιο πόλεμο και να εξασφαλισθεί η επιβίωση ενός φιλοδυτικού καθεστώτος. Επομένως ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος που έληξε το 1949 με την συντριβή του Κομμουνιστικού Δημοκρατικού Στρατού από τον Ελληνικό Εθνικό Στρατό μετά την αποφασιστική στρατιωτική και οικονομική βοήθεια που προσέφεραν στους τελικούς νικητές αρχικά η Μεγάλη Βρετανία και στη συνέχεια οι ΗΠΑ άφησε την Ελλάδα εκτός από πλήρως υλικά και ηθικά καταστραμμένη και εξαρτημένη σε μεγάλο βαθμό από τις ΗΠΑ²⁰⁰.

Ο χαρακτήρας του μεταπολεμικού πολιτικού καθεστώτος καθόρισε αναπόφευκτα και την εξωτερική του πολιτική. Η Ελλάδα συντάχθηκε πλήρως με το στρατηγικό σχέδιασμα των ΗΠΑ, συμμετείχε με εκστρατευτικό σώμα στον πόλεμο της Κορέας, εντάχθηκε επισήμως στο ΝΑΤΟ το 1952, πιστοποιώντας ουσιαστικά τον φιλοδυτικό προσανατολισμό της χώρας και υιοθέτησε το δόγμα του «από βορρά κινδύνου»²⁰¹.

Πέρα από το γεγονός της αμερικανικής εξάρτησης οι ελληνικές αυτές επιλογές αιτιολογούνται στην δεδομένη ιστορική συγκυρία και με βάση την κατάσταση στο περιφερειακό περιβάλλον της Ελλάδας καθώς ήταν αναμενόμενο ότι οι «Λαϊκές Δημοκρατίες» στα βόρεια των ελληνικών συνόρων θα αποτελούσαν το βασικό

---

¹⁹⁸Στο ίδιο, σελ 26.

¹⁹⁹Στο ίδιο, Σελ 27.

²⁰⁰Πόλλις Αδαμαντία, ο.π., σελ 154-155.

²⁰¹Χασιώτης Λουκιανός, «Η συμβολή του αντικομμουνισμού στον Ψυχρό Πόλεμο: η Ευρώπη και η Ελλάδα» στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια;*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ 208.

φόβητρο για τη μεταπολεμική Ελλάδα καθώς εκπροσωπούσαν ανταγωνιστικά με το ελληνικό πολιτικά καθεστώτα και επειδή οι σχέσεις των ίδιων κρατών με την Ελλάδα προπολεμικά ήταν κατά κανόνα τεταμένες και χαρακτηρισμένες από εκατέρωθεν καχυποψία και διαφορές για συνοριακούς ή μειονοτικούς λόγους²⁰². Πέρα από τις συνοριακές εκκρεμότητες (Ροδόπη) με τη Βουλγαρία και τις ανανεωμένες βουλγαρικές απαιτήσεις για έξοδο στο Αιγαίο αντιπαράθεση υπήρχε και με την Αλβανία, εξαιτίας κυρίως των ελληνικών βλέψεων στη Βόρεια Ήπειρο και λόγω της στάσης των Τσάμηδων κατά τη διάρκεια της Κατοχής και της εκδίωξής τους μετά την απελευθέρωση²⁰³. Με τη Γιουγκοσλαβία, η οποία υπήρξε ο σημαντικότερος υποστηρικτής της δράσης των ανταρτών του ΔΣΕ μέχρι και το 1949 τα πράγματα ήταν πιο πολύπλοκα καθώς από τη μια πλευρά η αρχική αλυτρωτική πολιτική του Τίτο έθετε υπό ανοιχτή αμφισβήτηση την ελληνική κυριαρχία στην ελληνική Μακεδονία και από την άλλη πλευρά η ρήξη του Τίτο με τον Στάλιν έπειτα έκανε αναγκαστική και για τις δύο χώρες τη μεταξύ τους συνεργασία και την παράβλεψη των διαφορών τους στο Μακεδονικό Ζήτημα²⁰⁴.

Συνοψίζοντας αντιλαμβανόμαστε ότι οι εξελίξεις στο διεθνές σύστημα, που καθόρισαν τις συνθήκες που διαμορφώθηκαν στην Ελλάδα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και κατά δεύτερο λόγο οι εξελίξεις στο περιφερειακό σύστημα της χώρας, οδήγησαν την Ελλάδα να συστρατευθεί με την ηγεμονική δύναμη που είχε υπό τον έλεγχο της την περιοχή της και να ενταχθεί στην Ατλαντική Συμμαχία αντιμετωπίζοντας την απειλή που προερχόταν από τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

5.3.Ο επιχειρησιακός ρόλος της Ελλάδας και της Τουρκίας στο NATO

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός πως η είσοδος της Ελλάδας στο NATO παρά την εξάρτηση της από τις ΗΠΑ δεν έγινε με την ίδρυση του οργανισμού, αλλά το 1952 επί κυβερνήσεως Νικολάου Πλαστήρα, δηλαδή τρία χρόνια μετά την ίδρυση του NATO, ταυτόχρονα με την τουρκική ένταξη στη Συμμαχία, εξαιτίας των αντιδράσεων που είχαν προκύψει στις τάξεις της Συμμαχίας τόσο από την πλευρά της Βρετανίας η οποία επιθυμούσε να δημιουργήσει ένα στρατηγείο στη Μέση Ανατολή, όσο και από χώρες

---

²⁰² Στο ίδιο, σελ 208.

²⁰³ Στο ίδιο, σελ 209.

²⁰⁴ Στο ίδιο, σελ 209.

της Βόρειας Ευρώπης που δεν επιθυμούσαν να δεσμευτούν ως προς την υποστήριξη μιας ιδιαίτερα ευάλωτης και απομακρυσμένης στρατηγικής περιφέρειας²⁰⁵.

Υπό το φως αυτής της αντίθεσης η Ελλάδα δεν άσκησε πιέσεις για την ένταξη της στη Συμμαχία σε αντίθεση με την Τουρκία που επιδόθηκε από τα τέλη της δεκαετίας του 1940 σε ένα ατέρμονο διπλωματικό αγώνα για την ένταξη της στη συμμαχία, μέσα στα πλαίσια μια σταθερής πολιτικής δυτικού προσανατολισμού που ακολούθησε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου, λόγω των αλλαγών στη δομή του διεθνούς συστήματος. Καταρχάς η μεταβολή του διεθνούς συστήματος από πολυπολικό σε διπολικό σύστημα ωθούσε τη Τουρκία στην επιλογή στρατοπέδου για την εξασφάλιση της επιβίωσης της ενώ η μετατροπή της ΕΣΣΔ σε υπερδύναμη, μέσα στις επιδιώξεις της οποίας περιλαμβάνονταν και εδαφικές διεκδικήσεις έναντι της Τουρκίας, οδήγησε την Τουρκία στην επιλογή του αντιπάλου συμμαχικού στρατοπέδου και στη συστράτευση με τη Δύση²⁰⁶.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και ύστερα από την αποτυχία της προσπάθειας για την ίδρυση ενός αμυντικού συνασπισμού στη Μέση Ανατολή λόγω της άρνησης της Τουρκίας, οι ΗΠΑ τάχθηκαν πλέον ξεκάθαρα υπέρ της ένταξης της Ελλάδας και της Τουρκίας στο ΝΑΤΟ με αποτέλεσμα το Φεβρουάριο του 1952 να γίνουν επίσημα μέλη της Ατλαντικής Συμμαχίας, γεγονός που εξυπηρετούσε τα ευρύτερα συμφέροντα της Συμμαχίας²⁰⁷. Σύμφωνα με τους διαμορφωτές της αμερικανικής αμυντικής πολιτικής, τα δεδομένα των δύο χωρών έπρεπε να συνεκτιμηθούν, εφόσον η Ελλάδα και η Τουρκία αποτελούσαν ενιαίο γεωπολιτικό χώρο που έπρεπε να τύχει “παράλληλου” χειρισμού καθώς και οι δύο χώρες ανέκοπταν την σοβιετική επέκταση στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής και γι’ αυτό ήταν σημαντικό για τα αμερικανικά εθνικά συμφέροντα να μην περιέλθει καμιά υπό τον σοβιετικό έλεγχο²⁰⁸.

---

²⁰⁵ Βαληνάκης Γιάννης Γ., Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988, Δ΄ Έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 48.

²⁰⁶ Aydin Mustafa, *Turkish Foreign Policy: Framework and Analysis*, Center for Strategic Studies, SAM Papers No. 1, Ankara, 2004, σελ 49.

²⁰⁷ Αλεξανδρής Αλέξης, “Το Ιστορικό Πλαίσιο των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων: 1923-1955”, στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα 1988, σελ. 122.

²⁰⁸ Τσιτσόπουλος Γιώργος – Βερέμης Θάνος, “Οι Ελληνοτουρκικές Αμυντικές Σχέσεις : 1945-1987.” στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση & ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 179.

Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1940 οι Αμερικανοί στρατηγικοί αναλυτές συγκρίνοντας τις δύο χώρες, είχαν αποδώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στηγεωστρατηγική αξία της Τουρκίας καθώς “επιπροσθέτως δεσπάζει επί των μεγάλων διαδρόμων, αέρος, θαλάσσης και ξηράς της Σοβιετικής Ένωσης προς την περιοχή Καΐρου- Διώρυγας Σουέζ και τις πετρελαιοπηγές της Μέσης Ανατολής” και το ζητούμενο από την Τουρκία ήταν η δημιουργία ενός ικανού στρατεύματος που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει μια σοβιετική επίθεση ενώ για την Ελλάδα, που βρισκόταν στη δίνη του εμφυλίου πολέμου, προείχε η δημιουργία ενός στρατού ικανού να αποτρέψει την κομμουνιστική κυριαρχία και να διατηρήσει την εσωτερική ασφάλεια, ρόλος που ενισχύθηκε μετά την ειρήνευση στο εσωτερικό μέτωπο, με την ανάληψη της ευθύνης πρόκλησης κάποιας καθυστέρησης των σοβιετικών δυνάμεων σε περίπτωση παγκόσμιας σύρραξης και στην ενίσχυση της πολεμικής προσπάθειας²⁰⁹. Αναφορικά με την κατανομή του επιχειρησιακού ελέγχου, μπορεί να επισημανθεί ότι η Τουρκία είχε τον επιχειρησιακό ρόλο της άμυνας των Στενών και της υπεράσπισης των θαλάσσιων και χερσαίων συνόρων της με την ΕΣΣΔ ενώ η Ελλάδα στα πλαίσια του ρόλου της ως συνδετικού κρίκου μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας, είχε την ευθύνη της άμυνας του Αιγαίου (πλην φυσικά των χωρικών υδάτων της Τουρκίας) και των συνόρων της με τη Βουλγαρία, αποτελώντας και οι δύο για το NATO ενιαίο αμυντικό χώρο καθώς στρατηγικά αλληλοσυμπληρώνονταν κατα τρόπο αναντικατάστατο²¹⁰.

Μέσα από τη διαχείριση των κρατών της Ελλάδας και της Τουρκίας από την αμερικανική εξωτερική πολιτική μεταπολεμικά, διαπιστώνουμε το ρόλο των μεγάλων δυνάμεων στον καθορισμό της πολιτικής των κρατών μικρότερης ισχύος, όπως ήταν η Τουρκία και η Ελλάδα και επιπρόσθετα παρατηρούμε ότι μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία προέβησαν στις στρατηγικές επιλογές, οι οποίες είχαν καθοριστεί από τη νέα δομή του διεθνούς συστήματος, λαμβάνοντας μέρος σε συστήματα συμμαχιών²¹¹ καθώς τα μικρά κράτη προσπαθούν μέσα από τις επιλογές των υπερδυνάμεων να αποκομίσουν οφέλη.

Οι στρατηγικές επιλογές των ΗΠΑ μπορεί να προωθούσαν τα αμερικανικά συμφέροντα, εντούτοις προσέφεραν τη δυνατότητα στα δύο κράτη να

---

²⁰⁹ Στο ίδιο, σελ 179-180.

²¹⁰ Στο ίδιο, σελ 183.

²¹¹ Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος Κ., *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση από την Κύπρω στα Ίμια τους S300 και το Ελσίνκι, 1955-2000: Η Οπτική του Τύπου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων Νο.13, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2000, σελ 65.

επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας, πράγμα που κατάφερε με καλύτερο τρόπο η Τουρκία από ότι η Ελλάδα, καθώς σε μια περίοδο που οι ΗΠΑ είχαν αρχίσει να σχηματίζουν αντίληψη για τη συμμαχική αξία των δύο εταίρων στην Εγγύς Ανατολή, η πολιτική αστάθεια της περιόδου 1946-52, η όξυνση των προσωπικών ανταγωνισμών των πολιτικών ανδρών της Ελλάδας, οι ουδετερόφιλες τάσεις που διατηρούνταν στην ελληνική κοινωνία μετεμφυλιακά και η έντονη ανάμειξη του Παλατιού στην πολιτική ζωή της Ελλάδας, δημιούργησαν στις αμερικανικές υπηρεσίες την εντύπωση ότι η Ελλάδα είναι ο λιγότερο αξιόπιστος εταίρος της νοτιοανατολικής πτέρυγας της ατλαντικής συμμαχίας²¹². Ακόμη η ελληνική διπλωματία δεν κατάφερε να προβάλει στους νατοϊκούς και αμερικανικούς κύκλους, στο βαθμό που θα έπρεπε, τη γεωστρατηγική αξία του ελληνικού χώρου, η οποία πηγάζει από την κάλυψη που προσφέρει η νησιωτική Ελλάδα στα Στενά και την προφύλαξη που προσφέρει η ηπειρωτική Ελλάδα στο «μαλακό υπογάστριο» της Ευρώπης, ενδυναμώνοντας την προβληματική ασφάλεια της «έκκεντρης» Τουρκίας²¹³.

Σε αντίθεση με την Ελλάδα που δεν μπόρεσε να προβάλει επαρκώς τα πλεονεκτήματα της Ελλάδας για την Ατλαντική Συμμαχία, η Τουρκία από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, μετέφερε το βάρος της διπλωματικής της δραστηριότητας από την Άγκυρα στο Παρίσι, όπου εδραζόταν η Γραμματεία της Ατλαντικής Συμμαχίας και εξαπέλυσε ένα ορθά οργανωμένο πρόγραμμα προβολής της στρατηγικής αξίας της Τουρκίας, η οποία έδινε στους δυτικούς μια εικόνα σταθερότητας εξαιτίας και της απουσίας ενός αριστερού κινήματος στην Τουρκία στη μεταπολεμική περίοδο²¹⁴.

Οι ΗΠΑ με βάση αυτές τις εκτιμήσεις άρχισαν σταδιακά να καταργούν την πολιτική «ίσων αποστάσεων» απέναντι στην Ελλάδα και την Τουρκία που είχε καθιερωθεί με το Δόγμα Τρούμαν²¹⁵ και να εφαρμόζουν μια πολιτική διακριτικής προτίμησης της Τουρκίας, μια πολιτική που καθιερωνόταν σιγά σιγά ως αδιαφιλονίκητος παράγοντας του δυτικού συνασπισμού και κεντρικός άξονας της αμερικανικής πολιτικής διεύρυνσης του αμυντικού συστήματος στη Μέση Ανατολή²¹⁶. Η Τουρκία κατάφερε να επωφεληθεί των πλεονεκτημάτων που της προσέφερε η συνεργασία με τις ΗΠΑ

---

²¹² Αλεξανδρής Αλέξης, ο.π., σελ 124.

²¹³ Στο ίδιο, σελ 125.

²¹⁴ Στο ίδιο, σελ 125.

²¹⁵ Psomiades Harry J., "American Images of Greece and Turkey since 1945." στο συλλογικό έργο Couloumbis Theodore A. -Iatrides J. O. (επίμ), *Greek American Relations: A Critical View*, Νέα Υόρκη, 1980, σελ 104-105.

²¹⁶ Αλεξανδρής Αλέξης, ο.π., σελ 125.

καθώς η ανάγκη για αξιοποίηση της Τουρκίας από την πολιτική των ΗΠΑ προσέδιδε στην Τουρκία τη δυνατότητα να διαχειρίζεται τα θέματα που άπτονταν των εθνικών της συμφερόντων με ένα σημαντικό βαθμό αυτονομίας ενώ σύμφωνα με την αμερικανική σκέψη στη δεκαετία του 1950 η Ελλάδα θα περιοριζόταν σε ένα επικουρικό ρόλο²¹⁷. Οι συνέπειες αυτής της πολιτικής για την Ελλάδα με την πάροδο των ετών γίνονταν όλο και πιο εμφανείς.

Αναφορικά με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, αυτές ήταν άμεσα επηρεασμένες από τις διεθνείς συγκυρίες. Το 1945 η Τουρκία μετά την επιδείνωση των σχέσεων της με τη Σοβιετική Ένωση επεδίωξε να αποσπάσει τη βοήθεια των Αγγλοαμερικανών οι οποίοι στην αρχή φάνηκαν δισταχτικοί. Μετά τις εξελίξεις στην Εγγύς Ανατολή, τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο και την κρίση του Ιράν το Μάρτιο του 1946, οι ΗΠΑ αντιλήφθηκαν την ανάγκη επέμβασης σε αυτή την περιοχή και ως εκ τούτου το 1947 άρχισε μια προσπάθεια αναθέρμανσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων με την παρότρυνση των Αγγλοαμερικανών, μέσα στο πλαίσιο της οποίας εντάσσονται η ίδρυση ειδικής επιτροπής για την προώθηση της ελληνοτουρκικής συνεργασίας στην Αθήνα δύο μήνες μετά την εξαγγελία του δόγματος Τρουμαν και ο διάλογος που άρχισαν τα επιτελεία των δύο χωρών σε θέματα κοινής άμυνας υπό την στενή παρακολούθηση των Αγγλοαμερικανών καθώς και η οικονομική συμφωνία που υπογράφηκε μεταξύ των δύο χωρών τον Οκτώβριο του 1948, μαζί με την παράλληλη αύξηση των πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ τους²¹⁸. Το 1950 η άνοδος του Adnan Menderes στην εξουσία έδωσε νέα ώθηση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και στις αρχές Ιουνίου του 1950 αποφασίστηκε από τα δύο κράτη ο εγκαινιασμός μιας αποτελεσματικής και στενής ελληνοτουρκικής συνεργασίας σε όλους τους τομείς²¹⁹.

Οι φιλικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι οποίες ήταν επηρεασμένες από τις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα καθώς είχαν ενταχθεί και οι δύο στο NATO και αντιμετώπιζαν πλέον μια κοινή απειλή, αυτή του σοβιετικού κινδύνου, διήρκησαν περίπου δέκα χρόνια και δεν άργησαν να διακοπούν με την αναζωπύρωση του Κυπριακού ζητήματος²²⁰, το οποίο έφερε στο φως τις διαφορές που χώριζαν τις δύο χώρες που δεν είχαν εξαλειφθεί αλλά είχαν απλά επισκιαστεί από τις διεθνείς συνθήκες και αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα

²¹⁷ Στο ίδιο, σελ 126.

²¹⁸ Αλεξανδρής Αλέξης, ο.π., σελ 119.

²¹⁹ Στο ίδιο, σελ 120.

²²⁰ Για περισσότερες πληροφορίες γύρω από το Κυπριακό ζήτημα βλ. το υποκεφάλαιο 5.5.

όχι μόνο για την εξέλιξη των διμερών σχέσεων των δύο χωρών αλλά και για τη διαμόρφωση των εξωτερικών σχέσεων των δύο χωρών με τις ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ και αργότερα την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

5.4.Σχέσεις Ελλάδας με ΝΑΤΟ και ΗΠΑ κατά την περίοδο 1947-1974

Ηπολιτική που ακολούθησε η Ελλάδα μέχρι την τουρκική εισβολή στην Κύπρο(με εξαίρεση σε κάποιο βαθμό το διάστημα 1963-1966)ήταν ανάλογη της σταθερής προσήλωσης της στη Δύση και στην Ατλαντική Συμμαχίακαι της επίτευξης των συμμαχικών σκοπών ενώ βασική απειλή που αντιμετώπιζε η χώρα θεωρούνταν «ο από βορρά κίνδυνος».

Η μεγάλη οικονομική στήριξη που λάμβανε η Ελλάδα από τις ΗΠΑ οδήγησε στην καθιέρωση ενός είδους “πελατειακών σχέσεων” και στη σημαντική επιρροή των Αμερικανών σε πολλά διεθνή και εσωτερικά ζητήματα της χώρας, στα οποία έπρεπε να έχουν τον τελευταίο λόγο, όπως π.χ. στη σημαντική αύξηση ή μείωση του αριθμού των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, σε οποιαδήποτε ενέργεια των Αμερικανών αντιπροσώπων που σχετιζόταν με μια αλλαγή στην Ελληνική Κυβέρνηση,σε οποιοδήποτε σημαντικό ζήτημα αφορούσε τις σχέσεις της Ελλάδας με τα Ηνωμένα Έθνη ή κάποιο άλλο ξένο κράτος εκτός των ΗΠΑ καθώς και σε όποιο ζήτημα περιελάμβανε την διεξαγωγή εκλογών στην Ελλάδα²²¹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η παρέμβαση των Αμερικανών στο εκλογικό ζήτημα που προέκυψε στην Ελλάδα το Μάρτιο του 1952, με την υπόδειξη του Αμερικανού πρεσβευτή στην Ελλάδα JohnPeurifoy, ο οποίος τάχτηκε εναντίον του απλού αναλογικού συστήματος που υποστήριζαν τα κυβερνώντα κεντρώα κόμματα και υπέρ του πλειοψηφικού εκλογικού συστήματος που υποστήριζε η συντηρητική παράταξη²²², η οποία κατάφερε εν τέλει να κερδίσει τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1952, αξιοποιώντας με αποτελεσματικό τρόπο την ανησυχία των ψηφοφόρων σχετικά με το μέγεθος και το είδος της οικονομικής βοήθειας που θα παρεχόταν από τις ΗΠΑ και προβάλλοντας τον ισχυρισμό ότι θα μπορούσε να διασφαλίσει μεγαλύτερο ποσοστό οικονομικής βοήθειας από τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ απ’ ότι τα κεντρώα κόμματα²²³.

---

²²¹PlatiasAthanasiosG., ο.π., σελ 134-135.

²²²Coulombis Theodore A., *Greek Political Reaction to American and NATO Influences*, New Haven and London University Press, 1966, σελ 53-60.

²²³Στο ίδιο, σελ 69-76.

Όπως αναφέραμε προηγουμένως στην εξέταση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων της συμμαχίας ενός μικρού κράτους με μια μεγάλη δύναμη, η ασυμμετρία της ισχύος και η εξάρτηση του μικρού κράτους δίνει τη δυνατότητα στη μεγάλη δύναμη να εξαναγκάζει πολλές φορές το μικρό κράτος να προβαίνει στις επωφελούτες για τη μεγάλη δύναμη επιλογές. Οι Ελληνοαμερικανικές σχέσεις, όπως είχαν διαμορφωθεί με το τέλος του εμφυλίου πολέμου, είναι ένα τυπικό παράδειγμα μιας τέτοιου είδους παρέμβασης.

Η Ελλάδα ακολούθησε όπως αναμενόταν μια αυστηρά φιλοδυτική πολιτική και η οργανική ένταξη της χώρας στο δυτικό στρατόπεδο επισφραγίστηκε με μια σειρά διπλωματικών ενεργειών. Μετά την ένταξη της χώρας στο ΝΑΤΟ το Φεβρουάριο του 1952, ακολούθησε η σύναψη διμερούς αμυντικής συμφωνίας με τις ΗΠΑ τον Οκτώβριο του 1953, σύμφωνα με το κείμενο της οποίας προβλεπόταν το δικαίωμα των ΗΠΑ για από κοινού με την ελληνική κυβέρνηση χρησιμοποίηση και βελτίωση ορισμένων αεροδρομίων και ναυτικών εγκαταστάσεων της χώρας και ακόμη έδινε τη δυνατότητα στις ΗΠΑ να διατηρούν στρατιωτικές δυνάμεις στην Ελλάδα²²⁴. Ο αμερικανικός εξοπλισμός εξαιρούνταν από οποιανδήποτε φορολόγηση, και ακόμη οι ΗΠΑ είχαν το δικαίωμα να αποσύρουν όλες τις εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό τους και η ελληνική κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη να αποζημιώσει τις ΗΠΑ για τις εγκαταστάσεις που δεν μετακίνησαν ενώ το αμερικανικό προσωπικό και οι οικογένειές τους είχαν το δικαίωμα της ετεροδικίας, καθώς τους είχε χορηγηθεί ασυλία από τη δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων²²⁵.

Μετά την υπογραφή της διμερούς αμυντικής στρατιωτικής συμφωνίας ακολούθησε η υπογραφή μιας σειράς ειδικών συμφωνιών που οδήγησαν στην εγκατάσταση στην Ελλάδα ενός μακροσκελούς δικτύου στρατιωτικών βάσεων των ΗΠΑ στην Ελλάδα με κυριότερες τις βάσεις του Ηρακλείου Κρήτης (1954), του Ελληνικού (1955), της Σούδας (1959) και της Νέας Μακρής (1963) καθώς και στην εγκατάσταση σε όλη τη χώρα αμερικανικών πυρηνικών όπλων σε ειδικές τοποθεσίες αποθήκευσης πυρομαχικών²²⁶. Η εγκατάσταση των βάσεων στην Ελλάδα συνίστατο στην επιχειρησιακή υποστήριξη του έκτου στόλου στη Μεσόγειο και την επίβλεψη του

---

²²⁴ Στο ίδιο, σελ 77.

²²⁵ Στο ίδιο, σελ 78.

²²⁶ Για μια αναλυτική εξέταση των συμφωνιών βλ. Σαζανίδης Χρήστος, *Ξένοι, Βάσεις και πυρηνικά στην Ελλάδα. Η Ελλάδα και οι σχέσεις της με τις Μεγάλες Δυνάμεις (1821-1981)*, Θεσσαλονίκη 1985.

σημαντικού στρατηγικά κόμβου του Αιγαίου²²⁷.

Επιπρόσθετα τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία μετά από αμερικανική υπόδειξη επεδίωξαν την προώθηση των σχέσεων τους με τη Γιουγκοσλαβία, η οποία εκείνη την εποχή είχε έρθει σε ρήξη με την Σοβιετική Ένωση και το Φεβρουάριο του 1953 υπέγραψαν στην Άγκυρα το τριμερές βαλκανικό σύμφωνο μη επίθεσης και φιλίας, του οποίου ακολούθησε η υπογραφή της «Συνθήκης Συμμαχίας, πολιτικής συνεργασίας και αμοιβαίας βοήθειας» στο Μπλέντ της Γιουγκοσλαβίας καθώς και μια τρίτη συμφωνία περί της δημιουργίας «Συμβουλευτικής Βαλκανικής Συνέλευσης» με συμμετοχή μελών των εθνικών κοινοβουλίων των τριών χωρών, ενέργειες που επεδείκνυαν την επιθυμία δημιουργίας μιας ουσιαστικής συμμαχίας καθιέρωσης ενός συλλογικού αμυντικού συστήματος στα Βαλκάνια²²⁸. Παρόλα αυτά το Βαλκανικό Σύμφωνο ατόνησε πολύ γρήγορα καθώς είχε στηριχτεί μόνο στον άξονα του σοβιετικού κινδύνου γι' αυτό και όταν μετά το θάνατο του Στάλιν το 1953 εμφανίστηκε μια αλλαγή στην εξωτερική πολιτική της Μόσχας από τη νέα σοβιετική ηγεσία, η οποία διακήρυξε ότι δεν τρέφει πλέον εδαφικές αξιώσεις εις βάρος της Τουρκίας και ακόμη επεδίωξε τη ρωσογιουγκοσλαβική προσέγγιση, το 1955 το Βαλκανικό Σύμφωνο έχανε πλέον κάθε σημασία για τη Γιουγκοσλαβία και σε συνδιασμό με την αναζωπύρωση του Κυπριακού ζητήματος οδήγησε στην κατάρρευση του Συμφώνου²²⁹. Η συμμετοχή της Ελλάδας στη προσπάθεια δημιουργίας ενός βαλκανικού άξονα το 1952-1954, υπό την προστασία της Δυτικής Συμμαχίας καθώς και η αναθέρμανση των σχέσεων της με την Τουρκία το διάστημα 1950-1954, εντάσσονταν στο πλαίσιο της πολιτικής της Ελλάδας που εξυπηρετούσε πάνω απ' όλα τα ευρύτερα συμμαχικά συμφέροντα και κυρίως της Αμερικής.

Οι σχέσεις της Ελλάδας με το NATO υπήρξαν άριστες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1960, με τη χώρα να παρουσιάζεται συνεπής στις υποχρεώσεις της στην Ατλαντική Συμμαχία. Εξαίρεση σε αυτό το διάστημα υπήρξε η περίοδος όπου η Ελλάδα υπό τη κυβερνητική εξουσία του στρατάρχη Παπάγου τάχθηκε υπέρ του αγώνα της Κύπρου για ένωση με την Ελλάδα και προσπάθησε να αποφύγει μια λύση του Κυπριακού ζητήματος στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας υποβάλλοντας το ζήτημα στα Ηνωμένα Έθνη, γεγονός που προκάλεσε εντάσεις ανάμεσα στα τρία εμπλεκόμενα νατοϊκά μέλη Ελλάδα, Αγγλία και

²²⁷ Τσιτσόπουλος Γιώργος –Βερέμης Θάνος, ο.π., σελ 185.

²²⁸ Αλεξανδρής Αλέξης, ο.π., σελ 122-123.

²²⁹ Στο ίδιο, σελ 123.

Τουρκία, η οποία με αφορμή το Κυπριακό ζήτημα άρχισε να εκδηλώνει τις πρώτες της επεκτατικές βλέψεις εναντίον της Ελλάδας, με την πραγματοποίηση επιθετικών ενεργειών εναντίον της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη, που παρέμεινε εκεί μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης²³⁰. Οι ΗΠΑ που φοβούνταν μήπως η Σοβιετική Ένωση καταφέρει να εκμεταλλευτεί τη διένεξη και της επιδράσεις της στη συμμαχική αλληλεγγύη αντιδρούσαν στη διεθνοποίηση του Κυπριακού ζητήματος και πίεζαν για μια ήσυχη ειρηνική επίλυση του ζητήματος στα πλαίσια της Ατλαντικής Συμμαχίας, γεγονός που είχε προκαλέσει κρίση στις σχέσεις της Ελλάδας με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ²³¹. Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 η αυστηρά συμβιβαστική στάση που αποφάσισε να ακολουθήσει η Ελλάδα στο Κυπριακό ζήτημα και η αποδοχή της προτεινόμενης λύσης των Συμφωνιών Ζυρίχης Λονδίνου, οδήγησε στη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και ΝΑΤΟ²³².

Επιπρόσθετα στις αρχές της δεκαετίας του 1960 το ενδιαφέρον της Ελλάδας που στράφηκε στη σύνδεση της χώρας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα θεωρήθηκε ένας τρόπος για την ακόμα πιο σταθερή πρόσδεση της Ελλάδας στο δυτικό άρμα ενώ καθ'όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 ο φόβος του κομμουνισμού οδήγησε στη διατήρηση των σχέσεων της Ελλάδας με τις κομμουνιστικές χώρες στον ελάχιστο βαθμό και γενικά μέσα στα πλαίσια της υιοθέτησης μιας ισχυρής φιλονατοϊκής στρατηγικής η Ελλάδα παρέμεινε πλήρως δεσμευμένη στους δυτικούς στόχους στην περιοχή.

Αναφορικά με τις διεθνείς εξελίξεις κατά τη δεκαετία του 1960, η ανθρωπότητα μετά την κρίση της Κούβας το 1962 εισήλθε σε μια ιστορική περίοδο που ονομάστηκε «ύφεση», όπου ο φόβος ενός τρίτου παγκοσμίου πολέμου άρχισε σταδιακά να υποχωρεί καθώς η παγκόσμια κοινότητα άρχισε να ασκεί πιέσεις στις δύο υπερδυνάμεις για περιορισμό του ανεξέλεγκτου ανταγωνισμού τους αλλά και οι ίδιες οι υπερδυνάμεις άρχισαν να αντιλαμβάνονται τους κινδύνους από την ανεξέλεγκτη

---

²³⁰Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986.», στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 220.

²³¹ Στο ίδιο, σελ 218. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την κρίση στις σχέσεις Ελλάδας – ΗΠΑ βλ. Coufoudakis-PetroussisEvangelos, "International Organizations and Small State Conflicts: The Greek Experience", Dissertation, University of Michigan, 1972, σελ 245-329.

²³²PlatiasAthanasios G., ο.π., σελ 182.

κλιμάκωση του οπλοστασίου τους ενώ η παρουσία νέων πυρηνικών δυνάμεων (Κίνας, Γαλλίας) επέτεινε την ανησυχία για το μέλλον και οδήγησε τις δύο υπερδυνάμεις στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για τον περιορισμό των στρατηγικών τους όπλων²³³.

Η στάση της ελληνικής πλευράς απέναντι στο NATO και τις ΗΠΑ διαφοροποιήθηκε σε κάποιο βάθος μετά το 1963 συμβαδίζοντας με τις διεθνείς εξελίξεις, καθώς με την αλλαγή της κυβερνητικής εξουσίας στην Ελλάδα παρόλο που συνεχίστηκε ο φιλοδυτικός προσανατολισμός, έγινε μια προσπάθεια ανάπτυξης μιας πιο ισότιμης σχέσης²³⁴ με το NATO και τις ΗΠΑ.

Η Ελλάδα προσπάθησε αφενός να τηρήσει τις συμμαχικές της δεσμεύσεις και έτσι συναίνεσε στη δημιουργία ενός Πεδίου Βολής στην Κρήτη που θα γινόταν χρήση από τις νατοϊκές χώρες, τηρώντας τις συμφωνίες που είχαν υπογραφεί για τη δημιουργία της βάσης της Νέας Μάκρης(1964) και την εγκαθίδρυση αμερικανικού δικτύου αμυντικών τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα²³⁵ και αφετέρου να μειώσει σε κάποιο βαθμό την ελληνική εξάρτηση από τις ΗΠΑ και ως εκ τούτου αρνήθηκε να συμμετάσχει σε πολλές νατοϊκές ασκήσεις, μείωσε το χρηματικό ποσό των στρατιωτικών δαπανών και απέσυρε μερικές δυνάμεις που είχαν ανατεθεί στο NATO για την άμυνα της Κύπρου²³⁶. Ακόμη στη τριετία 1963-1966, η βελτίωση των σχέσεων της Ελλάδας με τους βόρειους γείτονες της εντάσσονταν στην προσπάθεια μείωσης της έμφασης του εξωτερικού προσανατολισμού της χώρας προς τη Δύση²³⁷.

Μετά το 1967, στο αποκορύφωμα της ύφεσης του ανταγωνισμού ανάμεσα στις υπερδυνάμεις²³⁸ και ενώ η αμερικανική ηγεμονική δύναμη βρισκόταν σε πτώση, γεγονός που οδήγησε στην αύξηση της ελευθερίας πολλών μελών του NATO, η Ελλάδα επέστρεψε σε μια πολιτική πιστής συμμόρφωσης με τους συμμαχικούς σκοπούς, ακόμη κι όταν διακυβεύονταν τα εθνικά συμφέροντα, πράγμα που δεν

---

²³³Βαλινάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Δ΄ Έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ89-90.

²³⁴Στο ίδιο, σελ 98-99.

²³⁵Στο ίδιο, σελ 99.

²³⁶Platias Athanassios G., ο.π., σελ 184.

²³⁷Coulombis Theodore A., *Greek Political Reaction to American and NATO Influences*, New Haven and London University Press, 1966, σελ204.

²³⁸Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την περίοδο της ύφεσης ανάμεσα στις υπερδυνάμεις βλ. Garthoff Raymond L., *Detente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*, Brookings Institution Press, 1994.

αιτιολογείται από τις διεθνείς συνθήκες αλλά από το γεγονός της εξάρτησης του δικτατορικού καθεστώτος που ανήλθε στην εξουσία από τις ΗΠΑ. Η Ελλάδα κατά την περίοδο της δικτατορίας ακολούθησε μια ισχυρή φιλονατοϊκή πολιτική και μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η αύξηση των συμμαχικών ασκήσεων στην Ελλάδα κατά την περίοδο της δικτατορίας²³⁹. Η φύση του καθεστώτος, που είχε οδηγήσει πολλά μέλη του NATO να αμφισβητήσουν την καταλληλότητα της συμμετοχής της Ελλάδας τόσο στην Ατλαντική Συμμαχία όσο και σε άλλους ευρωπαϊκούς οργανισμούς, οδήγησε στο πάγωμα των σχέσεων με πολλά δυτικά κράτη και οργανισμούς, κυρίως με το Συμβούλιο της Ευρώπης και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και να στηριχθεί κυρίως στην αμερικανική υποστήριξη για τη συμμετοχή στο NATO²⁴⁰.

Αναφορικά με τη στάση των ΗΠΑ στο στρατιωτικό πραξικόπημα σημειώνεται η αρχική αντίδραση της αμερικανικής κυβέρνησης το Μάιο του 1967 με την αναστολή της αποστολής στην Ελλάδα βαρέος οπλισμού, γεγονός που δε διήρκησε μεγάλο χρονικό διάστημα καθώς ο πόλεμος των έξι ημερών μεταξύ Ισραηλινών και Αράβων²⁴¹ οδήγησε στην αναβάθμιση της στρατηγικής σημασίας των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα και χωρίς οποιαδήποτε επίσημη ανακοίνωση η εφαρμογή του εμπάργκο έλαβε τέλος²⁴². Σύμφωνα με τις ΗΠΑ η άνοδος στην εξουσία του στρατιωτικού καθεστώτος στην Ελλάδα, σε μια περίοδο όπου η Τουρκία ήταν ασταθής και ο σοβιετικός στόλος είχε κάνει την εμφάνιση του στη Μεσόγειο, οδήγούσε στη διασφάλιση της εσωτερικής σταθερότητας και στη διατήρηση της θέσης της Ελλάδας ως εξαρτημένου πελατειακού κράτους και ως εκ τούτου εξέφρασαν την υποστήριξη τους στο δικτατορικό καθεστώς με διπλωματική υποστήριξη, στρατιωτική βοήθεια καθώς και με την ενθάρρυνση των ιδιωτικών επενδύσεων παρακάμπτοντας τις επιφυλάξεις του State Department και την κατακαιρούς διαφωνία του Κογκρέσου²⁴³. Ακόμη εξακολουθούσαν να λειτουργούν οι αμερικανικές βάσεις στην Ελλάδα ενώ το 1969 η δικτατορία αποφάσισε να ανανεώσει για 10 ακόμα χρόνια τη συμφωνία Ελλάδας-ΗΠΑ για τη Φωνή της Αμερικής²⁴⁴.

---

²³⁹Μέσα στα επτά χρόνια της δικτατορίας έγιναν πέντε νατοϊκά γυμνάσια ενώ στην προηγούμενη επταετία είχαν γίνει μόνο δύο συμμαχικές ασκήσεις στη Θράκη. Βλ. Σαζανίδη Χ., *Ξένοι βάσεις και πυρηνικά στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη, 1985, σελ 360.

²⁴⁰Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Δ΄ Έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 109-11.

²⁴¹Για τον αραβοισραηλινό πόλεμο βλ. Laquer W., *The Road to Jerusalem: The Origins of the Arab-Israeli Conflict*, Mac Millan, London, 1968.

²⁴²Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Δ΄ Έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 111.

²⁴³Πόλλις Αδαμαντία, ο.π., σελ 156.

²⁴⁴Σαζανίδη Χ., ο.π., σελ 380.

Η πολιτική των ΗΠΑ προς την Ελλάδα άρχισε να γίνεται ακόμα πιο ευνοϊκή μετά το Σεπτέμβριο του 1969 εξαιτίας της απομάκρυνσης των αμερικανικών βάσεων μετά το πραξικόπημα στην Λιβύη και ως εκ τούτου λόγω της ανάγκης που παρουσιάστηκε για μεταφορά και πραγματοποίηση κάποιων δραστηριοτήτων των βάσεων, σε συνδιασμό με την επιτεινόμενη ανησυχία των ΗΠΑ για την αυξανόμενη παρουσία του σοβιετικού στόλου στην Μεσόγειο καθώς και την όξυνση των αμερικανοτουρκικών σχέσεων, ακολούθησε ανακοίνωση των ΗΠΑ το 1970 πως οι αποστολές στρατιωτικού υλικού προς την Ελλάδα θα συνεχιστούν κανονικά, με την αιτιολογία περί ανάγκης συνοχής του NATO και συμβολής της Ελλάδας στη δυτική άμυνα²⁴⁵.

Επίσης το Σεπτέμβριο του 1971 το υπουργείο ναυτικών των ΗΠΑ προέβαλε στην Ελλάδα το αίτημα περί παροχής λιμενικών διευκολύνσεων στον Έκτο Στόλο, ζήτημα που είχε εξεταστεί στο Κογκρέσο των ΗΠΑ, όπου και επικράτησαν τα στρατηγικά συμφέροντα με τη θερμή υποστήριξη του σχεδίου ελλιμενισμού του Έκτου Στόλου στην Ελευσίνα από τους Αμερικάνους στρατιωτικούς που προέβαλλαν την τοποθεσία ως ιδανική από κάθε άποψη ενώ το δικτατορικό καθεστώς ανέμενε από τον ελλιμενισμό του αμερικανικού ναυτικού την περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων του με τις ΗΠΑ²⁴⁶. Η ελληνική κυβέρνηση προκειμένου να αποφύγει τις πιέσεις από την πλευρά του Κογκρέσου²⁴⁷ λίγες μέρες μετά την υπογραφή της συμφωνίας εξήγγειλε με επίσημη ανακοίνωση ότι παραιτείται από τη δωρεάν στρατιωτική βοήθεια που της χορηγούσαν οι ΗΠΑ και αποφάσισε να τηρήσει ουδέτερη στάση στο νέοαραβοισραηλινό πόλεμο του ΓιομΚιπούρ λόγω των παραδοσιακών φιλικών σχέσεων με τις αραβικές χώρες και των μεγάλων οικονομικών συμφερόντων που είχε η Ελλάδα στην περιοχή²⁴⁸.

Η διαπίστωση της ελληνικής κυβέρνησης περιστατικών εξωσυμβατικής χρήσης των εγκαταστάσεων από τις ΗΠΑ ώθησε την ελληνική κυβέρνηση στο να ζητήσει την αναθεώρηση των σχετικών συμφωνιών²⁴⁹ ενώ μετά το 1973 και λόγω της

---

²⁴⁵Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Δ΄ Έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 112.

²⁴⁶Στο ίδιο, σελ114.

²⁴⁷Σαζανίδη Χ, ο.π., σελ 281.

²⁴⁸Kofas Jon V., *Under the Eagle's Claw: Exceptionalism in Postwar U.S. – Greek Relations*, Praeger Publishers, 2003, σελ120.

²⁴⁹Στο ίδιο, σελ 374-375.

αυξανόμενης επιρροής του Κογκρέσου στην αμερικανική εξωτερική πολιτική οι επιθέσεις κατά του δικτατορικού καθεστώτος αυξήθηκαν σε σημαντικό βαθμό²⁵⁰. Ας λεχθεί παρεμπιπτόντως ότι το στρατιωτικό καθεστώς, παρά τον έντονο αντικομμουνιστικό του χαρακτήρα επεχείρησε κάποια ανοίγματα προς τις βαλκανικές χώρες και τη Σοβιετική Ένωση, προκειμένου να περιορίσει την πολιτική και οικονομική απομόνωση του καθεστώτος κι όχι ως ένα μέσο αντικατάστασης των ισχυρών δεσμών της Ελλάδας με τη Δύση και την Ατλαντική Συμμαχία²⁵¹.

Το πιο ακανθώδες θέμα που αντιμετώπιζε η ελληνική χούντα στις σχέσεις της με τις ΗΠΑ ήταν το ζήτημα της Κύπρου. Οι ΗΠΑ ανέμεναν ότι οι Έλληνες στρατιωτικοί ηγέτες με ταχύτατες ενέργειες εφαρμογής μιας παραλλαγής του σχεδίου Acheson-Ball θα έλυναν το Κυπριακό ζήτημα, ενώ παρόλο που το καθεστώς ακολουθούσε μια πολιτική που προωθούσε τα συμμαχικά συμφέροντα και προσπαθούσε να διασφαλίσει τα συμφέροντα του ΝΑΤΟ στην Κύπρο, οι αποτυχημένες πενταετείς προσπάθειες του δικτάτορα Παπαδόπουλου για εξαναγκασμό της κυπριακής κυβέρνησης σε συμμόρφωση με τα σχέδια των ΗΠΑ, σε συνδιασμό με την αυξημένη εσωτερική δυσαρέσκεια και την υποθάλλουσα οικονομική κρίση, οδήγησαν σε αντιπραξικόπημα από τον Συνταγματάρχη Δημήτριο Ιωαννίδη με την υποστήριξη των ΗΠΑ, ο οποίος επιχείρησε να επιβάλει σταθερότητα στην Ελλάδα και να δώσει μια τελική λύση στο Κυπριακό²⁵². Τα γεγονότα που ακολούθησαν ήταν συνταρακτικά : πραξικόπημα στην Κύπρο, τουρκική εισβολή στο νησί και πτώση του δικτατορικού καθεστώτος στην Ελλάδα.

Παρατηρούμε ότι ενώ στα τέλη της δεκαετίας 1960 οι συνθήκες στο διεθνές σύστημα είχαν αλλάξει από τη δεκαετία 1950, καθώς περί τα τέλη της δεκαετίας 1960 η ύφεση του ανταγωνισμού ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις κορυφώθηκε και η ελληνική πολιτική θα έπρεπε να διεπτόταν από περισσότερη ελευθερία κινήσεων, εντούτοις η Ελλάδα επέστρεψε σε μια πολιτική πιστής συμμόρφωσης με τους συμμαχικούς σκοπούς. Η παροχή αμερικανικής στήριξης στο καθεστώς της Ελλάδας και η δημιουργία ασύμμετρης εξάρτησης ανάμεσα στις δύο συμμαχούς επηρέασαν την πολιτική της Ελλάδας που εναρμονίστηκε με την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της αμερικανικής ηγεμονικής δύναμης.

---

²⁵⁰ Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Δ΄ Έκδοση, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 116.

²⁵¹ Platias Athanassios G., ο.π., σελ 189.

²⁵² Πόλλις Αδαμαντία, ο.π., σελ 157-158.

5.5. Το Κυπριακό ζήτημα υπό το πρίσμα του ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων, ως ενδοσυμμαχική διαφορά τριών μελών της Ατλαντικής Συμμαχίας

Το Κυπριακό ζήτημα αποτέλεσε αδιαμφισβήτητο το πιο ακανθώδες θέμα με το οποίο έπρεπε να ασχοληθεί η ελληνική διπλωματία μετά τη δεκαετία του 1950, πηγή έντονης αντιπαράθεσης μεταξύ τριών μελών του ΝΑΤΟ : της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Αγγλίας και ένα ζήτημα στο οποίο θεωρείται ότι η Ελλάδα θυσιάσε τα συμφέροντα της εξαιτίας της προσήλωσης της στην Ατλαντική Συμμαχία. Επομένως επιβάλλεται μια σύντομη ανασκόπηση του Κυπριακού ζητήματος, όπως αυτό αναδύθηκε έντονα στις αρχές της δεκαετίας του 1950 μέχρι και την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, με την οποία διασαλεύθηκαν οι άριστες σχέσεις που διατηρούσε μέχρι πρότινος η Ελλάδα με το ΝΑΤΟ και οδήγησε στον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων της Ελλάδας με την Ατλαντική Συμμαχία.

Καταρχάς πρέπει να επισημανθεί ότι πηγή δημιουργίας του Κυπριακού ζητήματος ήταν αφενός η έντονη επιθυμία της συντριπτικής πλειοψηφίας του Κυπριακού Ελληνισμού για Ένωση με την Ελλάδα και αφετέρου η παράλληλη εναντίωση σε αυτό το αίτημα τόσο της Αγγλίας όσο και της Τουρκίας²⁵³. Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την έναρξη μιας έντονης ενωτικής δραστηριοποίησης από τους Κυπρίους άρχισε και μέσα στην Ελλάδα το Κυπριακό να παίρνει νέες διαστάσεις και ενώ για τον ελληνικό λαό παρέμενε ένα πρόβλημα αλυτρωτικό, για το οποίο παρέμενε ως μόνη λύση η Ένωση, οι ελληνικές κυβερνήσεις που ήταν δεσμευμένες από τις βρετανικές υποχρεώσεις και μετά το 1947 από τις αμερικανικές δεν είχαν περιθώρια άλλα ούτε ίσως και διάθεση να προωθήσουν αλυτρωτικά αιτήματα ενάντια σε συμμάχους²⁵⁴.

Επιπρόσθετα αν και η βρετανική στάση κατεδείκνυε ότι οι διαπραγματεύσεις μαζί της ήταν ανώφελες, οι ελληνικές κυβερνήσεις της περιόδου συνέχιζαν τις διαπραγματεύσεις προσπαθώντας να κρατήσουν το θέμα στα πλαίσια διμερών «φιλικών» συζητήσεων, ενώ στα πλαίσια του διεθνούς περιβάλλοντος αρκούσαν

---

²⁵³Platias Athanassios G., ο.π., σελ 150

²⁵⁴Ξυδά Α. Γ , «Το ψυχολογικό πλέγμα» στο Ξυδά, Α, Λιναρδάτου Σ., Χατζηαργύρη Κ., *Ο Μακάριος και οι Σύμμαχοι του*, Εκδόσεις Gutenberg, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα Ιούλιος 1974, σελ 22.

στην υπενθύμιση της ύπαρξης του Κυπριακού ζητήματος με μνείες στις Γενικές Συνελεύσεις των Ηνωμένων Εθνών, που έγιναν το 1951, 1952 και 1953, στις οποίες οι Άγγλοι αντιπαρέβαλλαν συνεχώς το Άρθρο 2 παρ. 7 του χάρτη των Ηνωμένων Εθνών που αποκλείει την επέμβαση στα εσωτερικά χωρών μελών του Οργανισμού²⁵⁵.

Περισσότερη αποφασιστικότητα επί του θέματος άρχισε να επιδεικνύεται επί κυβερνήσεως Αλέξανδρου Παπάγου σε μια περίοδο όπου λάμβανε χώρα η διαδικασία της αποαποικιοποίησης σε όλο τον κόσμο. Ο Έλληνας πρωθυπουργός μετά την διαπίστωση της αρνητικής στάσης των Βρετανών για δημόσιο διάλογο με την Ελλάδα αποφάσισε να προσφύγει στον ΟΗΕ τον Απρίλιο του 1954, προσπαθώντας να διεθνοποιήσει το ζήτημα και προβάλλοντας ως αίτημα την εφαρμογή υπό την αιγίδα του ΟΗΕ της αρχής της αυτοδιάθεσης των λαών στον πληθυσμό της Κύπρου²⁵⁶. Καθώς όμως το αίτημα που προβαλλόταν από την Ελλάδα σχεδόν σε όλες τις δημόσιες εκδηλώσεις και στο έγγραφο προσφυγής στον ΟΗΕ ήταν αυτό της Ένωσης δημιουργήθηκε διεθνώς η εντύπωση, χάρη και στην υπόσκαψη Βρετανών και Τούρκων, ότι επιδίωξη της Ελλάδας ήταν η προσάρτηση ξένου εδάφους, γεγονός που προκάλεσε τη ξένη ανησυχία και τις επιθετικές αντιδράσεις καθώς στο χρονικό διάστημα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κάθε προσπάθεια εδαφικής διεκδίκησης ήταν ανεπιθύμητη²⁵⁷. Σύμφωνα με τον Ξυδή: «ο συνδιασμός Ελληνικής αδεξιότητας, Αγγλικής υποουλότητας και Τουρκικού κυνισμού συντέλεσε στο να διαβληθούν οι Ελληνικές προσπάθειες σε πολλά από τα νέα μέλη των Η.Ε²⁵⁸». Κατάφεραν λοιπόν οι σύμμαχοι της Ελλάδας στο NATO, Βρετανοί και Τούρκοι, να παρουσιάσουν τις ελληνικές προσφυγές σαν επεκτατικές νέο-αποικιακές επιδιώξεις εξυπηρετώντας τα στρατηγικά τους συμφέροντα. Η πρώτη προσφυγή στον ΟΗΕ παρόλο που δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα για την ελληνική πλευρά, καθώς αποφασίστηκε να μην ληφθεί απόφαση «επί του παρόντος» εντούτοις το αποτέλεσμα είχε θετική ερμηνεία από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές, με την Ελλάδα να υποστηρίζει πως το Κυπριακό αναγνωρίστηκε πλέον ως διεθνές πρόβλημα και ότι είχε καταρριφθεί το επιχείρημα των Βρετανών περί αναρμοδιότητας του ΟΗΕ κι ακόμη παρά την δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης θεωρήθηκε ότι οι προσπάθειες έπρεπε να συνεχιστούν

---

²⁵⁵ Ξυδή Α. Γ., ο.π.,σελ 23

²⁵⁶ Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Δ΄ Έκδοση, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 62-63.

²⁵⁷ Στο ίδιο, σελ 63.

²⁵⁸ Ξυδή Α. Γ., ο.π.,σελ 24.

αποφασιστικά²⁵⁹.

Και ενώ ο αγώνας των Κυπρίων συνεχίστηκε από το 1955 με δυναμικότερο τρόπο, με την έναρξη του ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, η Βρετανία προκειμένου να εξασφαλίσει την κυριαρχία της στο νησί και να υποβαθμίσει την πολιτική πίεση που δέχονταν αποφάσισε να εφαρμόσει τη συνήθη ταχτική του «διαίρει και βασίλευε» εντάσσοντας και την Τουρκία στο «παιχνίδι» των διεκδικήσεων ώστε με την εμπλοκή της Τουρκίας στο Κυπριακό ζήτημα να μπορεί να παρουσιάζεται πλέον ως διαμεσολαβητής και κηδεμόνας της Κύπρου. Η συμμετοχή της Ελλάδας στη τριμερή διάσκεψη του Λονδίνου που προκάλεσε η Αγγλία το καλοκαίρι του 1955 υπήρξε μέγα σφάλμα της ελληνικής διπλωματίας καθώς με τη συνάντηση τοποθετήθηκε το Κυπριακό στο πλαίσιο της δυτικής στρατηγικής στην Ανατολική Μεσόγειο και αναγνωρίστηκε η Τουρκία ως ισότιμο μέλος στη διευθέτηση του Κυπριακού που από αποικιακό ζήτημα μετατράπηκε σε ελληνοτουρκική διαφορά²⁶⁰. Το γεγονός ότι η Μεγάλη Βρετανία ενέπλεξε την Τουρκία στο Κυπριακό ζήτημα προκειμένου να περιορίσει τις ελληνικές αξιώσεις στο νησί και οδήγησε στην ένταξη του Κυπριακού στο πεδίο της στρατηγικής της Ατλαντικής Συμμαχίας στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής καταδεικνύει ότι η πορεία των μικρών κρατών γίνεται πολλές φορές υποχείριο των στρατηγικών αποφάσεων των μεγάλων δυνάμεων.

Η τουρκική κυβέρνηση παρουσίασε αδιαλλαξία για την επίλυση του ζητήματος και επιζητούσε είτε την συνέχιση της αγγλικής κυριαρχίας ή την επιστροφή της Κύπρου στην Τουρκία ενώ μοναδική άλλη λύση ήταν η διχοτόμηση²⁶¹. Στη διάσκεψη λοιπόν όπου η Τουρκία παρουσίασε για πρώτη φορά ολοκληρωμένα την επιχειρηματολογία της υποστήριξε ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών υποχωρεί μπροστά στις ανάγκες ασφάλειας των γειτονικών κρατών κι αν ακόμη εφαρμοστεί η αρχή της αυτοδιάθεσης στην Κύπρο θα πρέπει να γίνει χωριστά για τους Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους²⁶². Η ελληνική μειονότητα και το πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης υπέστησαν πρώτοι τις συνέπειες της κυπριακής διαμάχης με

---

²⁵⁹Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Δ΄ Έκδοση, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 63.

²⁶⁰Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις, 1960-1986», στο Αλεξανδρή Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Γιάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ.Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 220.

²⁶¹Στο ίδιο, σελ 220.

²⁶²Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Δ΄ Έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 73.

τους διωγμούς που υπέστησαν στην Κωνσταντινούπολη και την Σμύρνη²⁶³ ενώ η κατάσταση επιτάθηκε με τις κρίσεις του 1963-64 και το 1974, με αποτέλεσμα η ανατροπή της ισορροπίας μεταξύ των προστατευόμενων μειονοτήτων της Δυτικής Θράκης και της Κωνσταντινούπολης να αυξήσει την ανασφάλεια της ελληνικής κυβέρνησης για τα μακρόπνοα σχέδια της Τουρκίας όχι μόνο στην Κύπρο αλλά και στην Δυτική Θράκη²⁶⁴. Οι διώξεις που πραγματοποίησε ο τουρκικός όχλος μαζί με την αποτυχία της διάσκεψης και γενικά τη στάση των Δυτικών δημιούργησαν ένα κλίμα κατακραυγής στην Ελλάδα με έντονη την δυσαρέσκεια του ελληνικού λαού απέναντι στους Δυτικούς και το NATO ενώ οι προσφυγές της ελληνικής διπλωματίας στον ΟΗΕ παρόλη την αποτυχία της πρώτης προσφυγής συνεχίστηκαν²⁶⁵.

Η αμερικανική στάση στη διεθνοποίηση του Κυπριακού ζητήματος ήταν ανάλογη της εξυπηρέτησης των αμερικανικών συμφερόντων στην Κύπρο που μπορούν να προσδιοριστούν με βάση δύο κύριους άξονες : Α) την μετά το 1954 εποχή, όπου όπως προαναφέραμε η Κύπρος έγινε επίσημα το επίκεντρο μιας διεθνούς διένεξης που αφορούσε 3 μέλη του NATO και Β) τα ευρύτερα συμφέροντα ασφάλειας των ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή. Οι Αμερικανοί αντιδρούσαν στην διεθνοποίηση του Κυπριακού και προσπαθούσαν να προωθήσουν την επίλυση του ζητήματος μέσα στο πλαίσιο της Ατλαντικής Συμμαχίας, καθώς η διένεξη γύρω από το Κυπριακό ζήτημα έθιγε τα αμερικανικά συμφέροντα με ποικίλους τρόπους²⁶⁶. Καταρχάς το Κυπριακό ζήτημα σαν ενδοσυμμαχική διένεξη αποτελούσε απειλή για τη συνοχή της Δυτικής Συμμαχίας και ακόμη υπέσκαπτε την ενεργό στρατιωτική και πολιτική συνεργασία κυρίως της Ελλάδας και έπειτα της Τουρκίας με τις ΗΠΑ. Επιπρόσθετα η διένεξη για το Κυπριακό Ζήτημα παράλληλα με την βελτίωση των Γιουγκοσλαβοσοβιετικών σχέσεων και την υποστήριξη της κυπριακής υπόθεσης από την Γιουγκοσλαβία ουσιαστικά οδηγούσε στην κατάργηση του τριμερούς Βαλκανικού Συμφωνου. Επίσης η οξύτητα της διαμάχης Ελλήνων και Τούρκων γύρω από την Κύπρο οδηγούσε σε απειλή πολέμου μεταξύ δύοσυμμαχών του NATO προκαλώντας ανεπανόρθωτη ζημιά στην νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO και διακινδυνεύοντας

²⁶³Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις.1960-1986.» στο ΑλεξανδρήςΑλέξης, Βερέμης Θάνος, ΚαζάκοςΠάνος, ΚουφουδάκηςΒαγγέλης, ΡοζάκηςΛ.Χρήστος και ΤσιτσόπουλοςΓιώργος, *Οι ΕλληνοτουρκικέςΣχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα 1988, σελ 220.

²⁶⁴Μπίτσιος Δημήτρης, *Πέρα από τα Σύνορα, 1974-1977*, Εστία,Αθήνα 1982, σελ 110-117.

²⁶⁵Βαλνιάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Δ΄ Έκδοση, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 73-74.

²⁶⁶Κουφουδάκης Βαγγέλης, « Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και το Κυπριακό ζήτημα» στο Κουλουμπής Θ. και HicksS. (επιμ.), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα και την Κύπρο*, Παπαζήση, Αθήνα,1976, σελ 250.

πιθανή σοβιετική εμπλοκή. Επιπρόσθετα το Κυπριακό ζήτημα επηρέαζε την εσωτερική κατάσταση των τριών εταίρων και ιδιαίτερα της Ελλάδας, όπου προς το τέλος της δεκαετίας του 1950 απειλούσε να ανοικοδομήσει τόσο το εξαρτημένο από τις ΗΠΑ ελληνικό πολιτικό σύστημα όσο και τις υποχρεώσεις της Ελλάδας στο δυτικό σύστημα ασφαλείας ενώ παράλληλα επιβάρυνε τη θέση του δυτικού συνασπισμού στον ΟΗΕ αποτελώντας αντικείμενο εκμετάλλευσης της σοβιετικής προπαγάνδας. Εκ των ων ουκ άνευ ήταν και το ζήτημα της ύπαρξης του ΑΚΕΛ στην Κύπρο, ενός καλά οργανωμένου και ανερχόμενου κομμουνιστικού κόμματος, γεγονός που δημιουργούσε ανησυχία στις ΗΠΑ και ενδιαφέρον προς εξουδετέρωση της κομμουνιστικής επιρροής στο νησί.

Γενικά η Κύπρος αποτελούσε πρόβλημα για την εξυπηρέτηση των αμερικανικών συμφερόντων στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή που αποσκοπούσαν από το 1945 στη συγκράτηση του σοβιετικού επεκτατισμού στο νότιο τμήμα των Βαλκανίων και τη βόρεια πλευρά της Μέσης Ανατολής· στόχος που απέκτησε ακόμη μεγαλύτερη σημασία κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 και έπειτα λόγω του μεταβαλλόμενου συσχετισμού δυνάμεων στην περιοχή που προέκυπτε από το γεγονός της επανεκτίμησης από το 1956 του βρετανικού στρατηγικού ρόλου στην περιοχή, τη νέα σοβιετική επέκταση προς την Αίγυπτο και την Ανατολική Μεσόγειο μετά το 1955, τον κίνδυνο που αποτελούσε για τα άλλα φιλοδυτικά κράτη η άνοδος του αραβικού εθνικισμού, τη διαρκή διένεξη των αραβοισραηλινών καθώς και την ανάγκη διασφάλισης των οδών ανεφοδιασμού του μεσανατολικού πετρελαίου²⁶⁷. Το Κυπριακό ζήτημα λοιπόν υπέσκαπτε το πρώτιστο αμερικανικό συμφέρον της συγκράτησης των Σοβιετικών με τη διαταραχή της ισορροπίας στη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ, τον περιορισμό της δυνατότητας χρησιμοποίησης της Κύπρου σαν βάση για επιχειρήσεις από κοινού με τη Βρετανία στην σημαντική αυτή περιοχή και τον περιορισμό των βρετανικών και αμερικανικών πολιτικών επιλογών στην περιοχή μετά και από τη θεώρηση της Τουρκίας από τον Τζών Φόστερ Ντάλλας το 1953 ως αναπόσπαστου συστατικού παράγοντα της άμυνας της Ανατολικής Μεσογείου και της προώθησης των Δυτικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Με την ολοκλήρωση του σχηματισμού του CENTO το 1955 η σημασία της Τουρκίας για τους Αμερικανούς γραφειοκράτες της εθνικής ασφάλειας εδραιώθηκε και ως εκ τούτου το Κυπριακό ζήτημα έπρεπε να επιλυθεί σύμφωνα με τους Αμερικανούς με τρόπο που δε θα διακινδύνευε την αποξένωση της Τουρκίας και δε θα διέλυε αυτές τις συμφωνίες ασφαλείας.

---

²⁶⁷ Στο ίδιο, σελ 242.

Οι Αμερικανοί παρόλο που δεν κατάφεραν να μεταπείσουν την Ελλάδα να μην προωθήσει το ζήτημα στα Ηνωμένα Έθνη εντούτοις επεχείρησαν να μετριάσουν τις ελληνικές προσφυγές και πέτυχαν να αναγνωριστεί η αθόρυβη διπλωματική οδός ως μέσο επίλυσης της διένεξης από τον ΟΗΕ²⁶⁸ που μετά την διεξαγωγή μυστικών διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας οδήγησε στην υπογραφή των Συμφωνιών της Ζυρίχης και του Λονδίνου το 1959 . Σύμφωνα με τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου το 1959 η Κύπρος γινόταν ανεξάρτητη Δημοκρατία μέσα στα πλαίσια της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, η Βρετανία εξασφάλισε την επικυριαρχία της σε δύο περιοχές της Κύπρου με την εγκατάσταση στρατιωτικών βάσεων ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία έγιναν μαζί με τη Βρετανία συνεγγυητές των συμφωνιών και απέκτησαν το δικαίωμα να σταθμεύουν στρατιωτικές μονάδες στο νησί²⁶⁹. Με τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου έγινε η αρχή για την ενίσχυση των αναθεωρητικών αξιώσεων της Τουρκίας εις βάρος της Κύπρου καθώς με τις Συμφωνίες αναγνωρίστηκε η Τουρκία ως εγγυήτρια δύναμη και απέκτησε δικαιώματα επέμβασης όπως επίσης και την δυνατότητα επιστροφής του Τουρκικού Στρατού στην Κύπρο μετά το 1878²⁷⁰.

Οι Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, που όχι μόνο δεν έλυσαν το πρόβλημα της Κύπρου αλλά το κατέστησαν πλέον ξεκάθαρα πρόβλημα ισχύος και ισορροπίας δυνάμεων, άφησαν σαφώς ικανοποιημένες την τουρκική και τουρκοκυπριακή πλευρά καθώς πέραν των προαναφερθέντων δικαιωμάτων που απέκτησε η Τουρκία στο νησί, με τις διατάξεις του κυπριακού συντάγματος αποδιδόταν δυσανάλογη ισχύς στην τουρκοκυπριακή μειονότητα στο νησί, της οποίας η ηγεσία απέκτησε το δικαίωμα της αρνησικυρίας σε σημαντικά εξωτερικά και εσωτερικά ζητήματα ενώ προκάλεσαν απογοήτευση στην ελλαδική και ιδιαίτερα στην ελληνοκυπριακή πλευρά καθώς δεν εκπληρώθηκε η βαθύτατη επιθυμία και μακροχρόνιος στόχος της Ένωσης και παράλληλα παραχωρήθηκε δυσανάλογη αύξηση δικαιωμάτων στην τουρκική

---

²⁶⁸ Στο ίδιο, σελ 257.

²⁶⁹ Βερέμης Θάνος, «Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις – Το Κυπριακό Πρόβλημα», στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ. 9.

²⁷⁰ Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986.», στο Αλεξανδρή Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ. 221.

μειονότητα του νησιού και ως εκ τούτου η πλειοψηφία έβλεπε το σχέδιο ως κάτι που της επιβλήθηκε από τις μεγάλες δυνάμεις και υπονόμει τα δικαιώματα της²⁷¹.

Δεν αργησαν να ανακύψουν δυσκολίες στην εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων που οδήγησαν στην κρίση του 1963 και τις εχθροπραξίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων, γεγονός που επηρέασε άμεσα τις ελληνοτουρκικές σχέσεις δημιουργήσε τον κίνδυνο επέμβασης της Τουρκίας και την άμεση κινητοποίηση των Αμερικανών και του NATO για την αποσόβηση του κινδύνου²⁷². Ανάλογη στάση επέδειξαν οι ΗΠΑ και στην ενδοκοινοτική κρίση του 1967 με την άμεση επέμβαση και αποτροπή των εξωθεν σχεδίων έναντι της Κύπρου όχι γιατί υποστήριζαν την Κύπρο αλλά επειδή υπολόγιζαν και το σοβιετικό παράγοντα²⁷³, που επιζητούσε να αποκτήσει στρατηγικά πλεονεκτήματα στην Ανατολική Μεσόγειο, γεγονός που έθετε σε κίνδυνο τα αμερικανικά συμφέροντα. Για τις ΗΠΑ ήταν αναγκαία η διαμεσολαβητική τους παρουσία στην ελληνοτουρκική διαμάχη και στην επίτευξη του μεταξύ τους συμβιβασμού εφόσον αυτή επηρέαζε τη γενικότερη στρατηγική των ΗΠΑ στον Ψυχρό Πόλεμο και ήταν απαραίτητη η συμβολή και των δύο χωρών, γεγονός που καταδεικνύει τον κανόνα που θέλει τα κράτη να υπερασπίζονται άλλα κράτη όταν το εθνικό τους συμφέρον το απαιτεί και όχι γιατί οι χώρες μπορούν να αναπτύξουν φιλικές σχέσεις μεταξύ τους χωρίς την απόλαυση οφελών από αυτές.

Οι ΗΠΑ στα πλαίσια της προσπάθειας τους να επιλύσουν την κυπριακή διένεξη, μετά τις ταραχές που προέκυψαν το 1963, ανέλαβαν μια σειρά ανεπιτυχών διπλωματικών πρωτοβουλιών, ενώ μετά την κρίση του 1967 αποφάσισαν να αναθεωρήσουν την πολιτική τους και να στραφούν σε μια πιο πρακτική, παρά ιδανική λύση, που απέβλεπε στη δημιουργία μιας νέας ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας μέσα από τη διαδικασία των δικαιοδικών συνομιλιών, λόγω της μη συμβιβαστικής στάσης που επεδείκνυε η κυπριακή ηγεσία καθώς και λόγω του μεταβαλλόμενου συσχετισμού δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και της γενικής αστάθειας στη Μέση Ανατολή, που επέτειναν τη στρατηγική σημασία της Κύπρου και την ανάγκη για ειρήνη και

---

²⁷¹Platias Athanassios G., ο.π., σελ 153-154.

²⁷²Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986.», στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 221-22.

²⁷³Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού :1960-1986» στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ 77.

σταθερότητα στο νησί²⁷⁴.

Σημαντική παράμετρος του Κυπριακού ζητήματος μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960 υπήρξε και η μη συγκλιση των πολιτικών απόψεων μεταξύ κυπριακής και ελλαδικής κυβέρνησης καθώς η κυπριακή κυβέρνηση αποφάσισε να ακολουθήσει μια διαφορετική πορεία πλεύσης στην εξωτερική πολιτική από την ελλαδική καθώς η Κύπρος επιδίωξε να ισχυροποιήσει την ανεξαρτησία και την κυριαρχία της μέσα από τη συμμετοχή της σε διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ και παράλληλα να διεθνοποιήσει το Κυπριακό ζήτημα με την πεποίθηση ότι τέτοιες δράσεις νομιμοποιούσαν την κυβέρνηση και την κυριαρχία της έναντι των τουρκικών διεκδικήσεων²⁷⁵. Ακόμη η κυπριακή κυβέρνηση αρνήθηκε τη συμμετοχή της Κύπρου στο ΝΑΤΟ, εν αντιθέσει με όσα όριζε μια «Συμφωνία Κυριών» μεταξύ του Έλληνα Πρωθυπουργού Καραμανλή και του Τούρκου Πρωθυπουργού Menderes με την πεποίθηση ότι μια λύση του Κυπριακού στα πλαίσια του ΝΑΤΟ θα ήταν ασύμφορη για την Κύπρο, συμφωνα και με τη στάση που επέδειξε το ΝΑΤΟ στον κυπριακό ανταρτοκρατικό αγώνα και προτίμησε τη συμμετοχή της Κύπρου στο Κίνημα των Αδεσμεύτων²⁷⁶. Καθώς μάλιστα η Κύπρος συντάχθηκε με τα Κράτη του Τρίτου Κόσμου από νωρίς, αποφασίζοντας να επιδείξει μια πολιτική ουδετερότητας απέναντι στις Μεγάλες Δυνάμεις, σε πολλές διεθνείς διασκέψεις η τοποθέτηση της διέφερε από την αντίστοιχη τοποθέτηση της Ελλάδας, γεγονός που είχε δυσάρεστη απήχηση στην ελλαδική πλευρά, η οποία επιθυμούσε την υποστήριξη της Κύπρου σε ζητήματα όπου οι δυτικές χώρες βρίσκονταν αντιμέτωπες με τα ανατολικά κράτη. Το 1963 στην ενδοκοινοτική κρίση η Ελλάδα έλαβε διάφορα μέτρα για να προστατεύσει τα συμφέροντά της στην Κύπρο έναντι της Τουρκίας και της κυπριακής ηγεσίας²⁷⁷ με την αποστολή στρατιωτικών μονάδων στην Κύπρο που πέρα από την ενίσχυση της αμυντικής ικανότητας της Κύπρου λειτουργούσε και ως αντίβαρο στην πολιτική του Μακαρίου, ενώ ακολούθως το 1967 σημειώθηκε έντονη διαμάχη μεταξύ των κυβερνήσεων Ελλάδας και Κύπρου για την πορεία των ενδοκοινοτικών

---

²⁷⁴Κουφουδάκης Βαγγέλης, « Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και το Κυπριακό ζήτημα» στο Κουλουμπής Θ. και Hicks S. (επιμ.), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα και την Κύπρο*, Παπαζήση, Αθήνα, 1976, σελ 280.

²⁷⁵Coufoudakis Vangelis, "The Cyprus Question: International Politics and the Failure of Peacemaking", in Couloumbis Theodore A., Kariotis Theodore and Bellou Fotini (editors), *Greece in the Twentieth Century*, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Frank Cass Publishers, London and Portland, 2003, σελ 113.

²⁷⁶Ευρυβιάδης Μάριος, «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό: Ερμηνευτική Προσέγγιση» στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα και ΙΚομοτηνή, 1989, σελ 100-101.

²⁷⁷Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986.», στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 228.

συνομιλιών καθώς ενώ η κυπριακή κυβέρνηση αποσκοπούσε σε μια ενιαία ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία, η δράση της ελληνικής δικτατορικής κυβέρνησης εκείνη την περίοδο στόχευε κατά κύριο λόγο στη «διπλή ένωση»²⁷⁸. Με τις ενδοκοινοτικές συγκρούσεις του 1967 και την απόσυρση των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων από το νησί η Τουρκία, η οποία επιθυμούσε να ανατρέψει την κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Κύπρο μετά το 1963, πήρε το μήνυμα πως η Ελλάδα δεν επιθυμούσε ή δεν είχε την ικανότητα να υπερασπιστεί την Κύπρο²⁷⁹ ενώ οι συγκρουσιακές σχέσεις ελλαδικής και κυπριακής κυβέρνησης έφθασαν στο αποκορύφωμα με το πραξικόπημα του 1974 που έδωσε το πρόσχημα στην Τουρκία να πραγματοποιήσει τα σχέδια της για στρατιωτική επέμβαση και κατάληψη τμήματος του νησιού²⁸⁰.

Σχετικά με την πολιτική της Τουρκίας από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 και έπειτα διαφαίνεται ο επεκτατικός χαρακτήρας της πολιτικής της, ιδιαίτερα μετά τα γεγονότα της κρίσης στην Κύπρο των ετών 1963- 1964, όπου η Τουρκία έχοντας επίγνωση ότι δεν υπάρχει μόνιμη ταύτιση των δυτικών συμφερόντων με τα δικά της συμφέροντα²⁸¹ και εκμεταλλευόμενη την ύφεση στις σχέσεις Ανατολής και Δύσης στη δεκαετία του 1960 αναζήτησε νέα ερείσματα στο διεθνή χώρο και προχώρησε στην αναθέρμανση των σχέσεων της με τη Σοβιετική Ένωση προσδοκώντας στην αποκόμιση οικονομικών οφελών²⁸² και παράλληλα προσέγγισε τις ισλαμικές αραβικές χώρες με την παρουσία της το 1969 ως ιδρυτικό μέλος του Οργανισμού Ισλαμικής Διάσκεψης, αποσκοπώντας να διασφαλίσει τη ροή πετρελαίου, με τα ανάλογα οικονομικά

---

²⁷⁸ Στο ίδιο, σελ 230.

²⁷⁹ Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού :1960-1986» στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ 75.

²⁸⁰ Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986», στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 253.

²⁸¹ Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος Κ., *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο ως τα Ίμια τους S300 και το Ελσίνκι, 1955-2000: Η Οπτική του Τύπου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων Νο. 13, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2000.

²⁸² Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986», στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 223.

οφέλη²⁸³. Η προαναφερθείσα πρακτική της Τουρκίας καταδεικνύει ότι η επιλογή των συμμάχων γίνεται με κριτήριο τη διαφύλαξη και προώθηση των εθνικών συμφερόντων και πως όταν οι σύμμαχοι δεν ικανοποιούν της προσδοκίες ενός κράτους αυτό αποτρέπει σε άλλα κράτη για να συνεργαστεί.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 διαφαίνεται όλο και περισσότερο μια πολυδιάστατη κατεύθυνση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία προσπάθησε να εκμεταλλευτεί την ύφεση ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις προκειμένου να αναβαθμίσει τη γεωστρατηγική της αξία της και θέλησε να επεκτείνει αποφασιστικά την επιρροή της στην Κύπρο και το Αιγαίο²⁸⁴. Το 1973 με την τουρκική διεκδίκηση του δικαιώματος να διεξάγει έρευνες στο Αιγαίο σε τμήματα που η Ελλάδα υποστήριζε ότι αποτελούσαν μέρος της υφαλοκρηπίδας της η ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις αυξήθηκε και έφτασε στο αποκορύφωμα της το καλοκαίρι του 1974 με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο, μετά το πραξικόπημα που πραγματοποίησε η κυβέρνηση του δικτατορικού καθεστώτος έναντι της νόμιμης κυπριακής κυβέρνησης, το οποίο θεωρήθηκε ως έμμεση επέμβαση της Ελλάδας στα εσωτερικά ενός ανεξάρτητου κράτους, έδωσε την αφορμή για την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο και την κατάληψη του 37 τοις εκατόν του εδάφους της που κατέχει μέχρι σήμερα, άλλαξε συλλήβδην τη φύση και τις διαστάσεις του Κυπριακού ενώ ταυτόχρονα άνοιξε μια καινούργια σελίδα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις²⁸⁵.

Η Τουρκία υποστήριξε την εισβολή της στην Κύπρο προβάλλοντας ως νομική βάση την Συνθήκη Εγγυήσεως της Κυπριακής Δημοκρατίας²⁸⁶ και παρέβλεψε το Χάρτη του ΟΗΕ που απαγορεύει τις ένοπλες παρεμβάσεις, ενώ επέμβηκε στρατιωτικά χωρίς προηγουμένως να επιχειρήσει την ειρηνική διευθέτηση του ζητήματος καταδεικνύοντας

---

²⁸³Ρούσσος Σωτήρης, «Η Ελληνική Πολιτική στη Μέση Ανατολή:Μεταξύ «Επιχειρησιακής Νοοτροπίας», «Εσωτερικής Πολιτικής» και Νέων Προκλήσεων» στο Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος– Μαριλένα Κόππα (επιμέλεια), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-2004*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2005, σελ 89.

²⁸⁴Βερέμης Θάνος, «Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις – Το Κυπριακό Πρόβλημα», στο Κώνστας Δημήτρης και ΤσαρδανίδηςΧαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989,σελ 10.

²⁸⁵ΚουφουδάκηςΒαγγέλης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού :1960-1986» στο Κώνστας Δημήτρης και ΤσαρδανίδηςΧαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989,σελ 77-78.

²⁸⁶Μπιράντ Μεχμέτ-Αλί, *Απόφαση-Απόβαση*, Εκδότης Φλώρος Ιωάννης, Αθήνα, 1984.

τους πραγματικούς στόχους της Τουρκίας που ήταν η εδαφική επέκταση και επιβεβαιώνοντας τη θέση του πολιτικού ρεαλισμού που υποστηρίζει ότι το διεθνές δίκαιο δε διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στις διακρατικές σχέσεις και πως όταν ένα κράτος έχει τη δυνατότητα να μεταβάλει με την ισχύ των όπλων μια κατάσταση προς όφελος του θα παραβλέψει οποιοσδήποτε νόμους ή συνθήκες και θα το πράξει.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι συγκυρίες στο διεθνές σύστημα ευνοούσαν εκείνη την περίοδο την τουρκική εισβολή καθώς η τουρκοσοβιετική προσέγγιση που πραγματοποιήθηκε στην περίοδο ύφεσης στις σχέσεις μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων εξασθένησε τις πιθανότητες μιας αμερικανοσοβιετικής σύγκρουσης, σε περίπτωση μονόπλευρης τουρκικής επέμβασης στην Κύπρο²⁸⁷.

5.6. Η στάση των ΗΠΑ στην τουρκική εισβολή και ο ρόλος της Ατλαντικής Συμμαχίας στην ασφάλεια της Ελλάδας

Η αδρανής στάση των ΗΠΑ τόσο πριν όσο και μετά την εισβολή, θεωρήθηκε από τον ευρύτερο ελληνικό πολιτικό χώρο ως μεροληπτικά ευνοϊκή υπέρ της Τουρκίας. Σύμφωνα με τον Σταύρου οι ΗΠΑ ακολούθησαν κατά την κυπριακή κρίση μια νέα μέθοδο διπλωματίας για την αντιμετώπιση των κρίσεων που θα μπορούσε να ονομαστεί ως «η πρακτική του να στρέφεται προς την κατεύθυνση του φανερού ή πιθανότερου νικητή σε μια διεθνή αναμέτρηση» και με τον τρόπο που εφαρμόστηκε αυτό το είδος διπλωματίας αποσκοπούσε στο να εξασφαλίσει στις ΗΠΑ την ευκαιρία να διατηρούν με τις ελάχιστες δυνατές απώλειες κάποιας μορφής σχέση με την νικήτρια πλευρά²⁸⁸. Το πραξικόπημα μπορούσε και να προβλεπτεί και να αποτραπεί ωστόσο ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ Κίσινγκερ αποφάσισε να ακολουθήσει την πιο ριψοκίνδυνη οδό για όλους επιλέγοντας να τηρήσει στάση αναμονής, η οποία ευνόησε το νέο καθεστώς στο νησί και παρείχε το πρόσχημα για την τουρκική εισβολή ενώ μετά την τουρκική εισβολή οι επίσημες δηλώσεις του State Department χάραζαν μια ευνοϊκή στροφή υπέρ της τουρκικής εισβολής και στις συνομιλίες της Γενεύης που άρχισαν μετά την κατάπαυση του πυρός δε συγκράτησαν τους Τούρκους που λίγο αργότερα εξαπέλυσαν μια δεύτερη βάρβαρη εισβολή στο νησί.

---

²⁸⁷ΚουφουδάκηςΒαγγέλης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού :1960-1986» στο Κώνστας Δημήτρης και ΤσαρδανίδηςΧαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989,σελ 73.

²⁸⁸Stavrou Nikolaos A., "Kissinger's Tilt on Cyprus: The New Style of Crisis Diplomacy", on Coulombis A. Theodore and Hicks M. Sallie, *U.S Foreign Policy Toward Greece and Cyprus*, Center for Mediterranean Studies, 1975.

Σύμφωνα με τον Κουφουδάκη οι ΗΠΑ κατάφεραν να μετατρέψουν την κρίση σε ευκαιρία ακολουθώντας συνειδητά τη ριψοκίνδυνη οδό με σκοπό την οριστική επίλυση του Κυπριακού²⁸⁹. Με τη μη εμπλοκή στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο, την ανοχή των παραβιάσεων στην κατάπαυση του πυρός και της διεύρυνσης της τουρκικής εκστρατευτικής δύναμης ο συσχετισμός δυνάμεων είχε αμετάκλητα μεταβληθεί για κάθε μελλοντική διαπραγμάτευση γύρω από την Κύπρο και τώρα ήταν οι Ελληνοκύπριοι αυτοί που έπρεπε να προβούν σε παραχωρήσεις²⁹⁰. Οι ενέργειες της πολιτικής αυτής κατά την κρίση του 1974 θα πρέπει να θεωρηθούν συνεπείς με την ψυχροπολεμική πολιτική των ΗΠΑ που προσπαθούσε να προωθήσει τα συμφέροντα των σημαντικότερων για αυτήν συμμάχων, Βρετανίας και Τουρκίας θυσιάζοντας έστω και απρόθυμα τα συμφέροντα του πιο αδύναμου συμμάχου, της Ελλάδας.

Με την απόφαση της Τουρκίας να επιβάλει μονομερώς στρατιωτική επίλυση του Κυπριακού, ενός ζητήματος με ύψιστη εθνική σημασία και για την Ελλάδα και για την Τουρκία, αποδείχτηκε ελάχιστης αξίας η πολυετής αφοσίωση της Ελλάδας στο NATO και στην προάσπιση της δυτικής άμυνας²⁹¹. Η Ελλάδα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είχε στηρίξει την ασφάλεια της στο ευρύτερο πλαίσιο των στρατηγικών σχεδιασμών της Ατλαντικής Συμμαχίας στην περιοχή. Το NATO είχε μεγάλη εμπλοκή κυρίως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 στον αμυντικό σχεδιασμό της χώρας, που είχε δομηθεί σύμφωνα με την εκτίμηση ότι το βασικό πρόβλημα ασφάλειας της Ελλάδας ήταν εσωτερικής φύσης και πήγαζε από την ανάγκη να αποφευχθεί η κομμουνιστική κυριαρχία²⁹². Σε μια πιθανή επίθεση από κάποια χώρα του Συμφώνου της Βαρσοβίας οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις ήταν υπεύθυνες απλά για την καθυστέρηση του εχθρού ενώ οι ΗΠΑ και το NATO είχαν αναλάβει την παροχή ενίσχυσης σε μια τέτοια περίπτωση²⁹³. Αποτέλεσμα αυτής της κατανομής ρόλων και της επακόλουθης οργάνωσης των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων ήταν η ανικανότητα της Ελλάδας να

---

²⁸⁹Κουφουδάκης Βαγγέλης, « Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και το Κυπριακό ζήτημα» στο Κουλουμπής Θ. και Hicks S. (επιμ.), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα και την Κύπρο*, Παταζήση, Αθήνα, 1976, σελ 298.

²⁹⁰Στοϊδίο, σελ 297.

²⁹¹Κώνστας Δημήτρης, « Οι Στόχοι της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-1986» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περιγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 19.

²⁹²RoubatisYannis, "The United states and the Operational Responsibilities of the Greek Armed Forces, 1947-1987", *Journal of Greek Diaspora*, Vol 6, Spring 1973, σελ 41-49.

²⁹³Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, «Η Ελληνική Αμυντική Πολιτική μετά το 1974», στο Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος- Κόππα Μαριλένα(επιμέλεια), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-2004*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2005, σελ 218.

αμυνθεί από μόνη της, πράγμα που αποδείχθηκε στην τουρκική εισβολή το 1974.

Η Ατλαντική Συμμαχία δεν κατάφερε να προστατέψει την Ελλάδα από την τουρκική απειλή και έγινε πλέον σαφές στην ελληνική πολιτική ηγεσία ότι η Ελλάδα πλήρωνε το κόστος της εξάρτησης χωρίς να απολαμβάνει τα οφέλη της προστασίας και της ασφάλειας. Τα κράτη μέσα από μια συνεργασία επιδιώκουν την εξασφάλιση του εθνικού συμφέροντος ενώ ενδιαφέρονται και για τα σχετικά κέρδη και ως εκ τούτου η Ελλάδα μετά την τουρκική εισβολή και την ήττα σε μια πολεμική αναμέτρησή που δημιουργήθηκαν και σχετικά κέρδη υπέρ της Τουρκίας αποφάσισε να αποχωρήσει από το στρατιωτικό σκέλος του NATO εφόσον είχαν θιγεί τα εθνικά της συμφέροντα, καθώς όχι μόνο δεν απόλαυσε το όφελος της προστασίας και της ασφάλειας από τη συμμετοχή της στη Συμμαχία αλλά και ο αντίπαλος της αποκόμισε σχετικά κέρδη εις βάρος της. Η απόφαση της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας για την απόσυρση της χώρας από το στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας σύμφωνα και με τον πρωθυπουργό Καραμανλή δεν αποτελούσε μόνο επίδειξη πολιτικής διαμαρτυρίας για την αδρανή στάση της Δυτικής Συμμαχίας στη τουρκική εισβολή, αλλά αποτελούσε και μια προσπάθεια άσκησης πίεσης προς το NATO για την ανάληψη ενός πιο ενεργού ρόλου άσκησης πίεσης προς την Τουρκία ενώ η αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος του οργανισμού είχε και την πρακτική χρησιμότητα της οργάνωσης της άμυνας της Ελλάδας, εκτός ενός στρατιωτικού μηχανισμού που ήταν προσανατολισμένος προς άλλη κατεύθυνση²⁹⁴.

Τα γεγονότα καταδεικνύουν την άποψη του Κονδύλη σύμφωνα με την οποία: «...καμιά προστασία και καμιά συμμαχία δεν κατασφαλίζει τελειωτικά όποιον βρίσκεται μαζί της σε σχέση μονομερούς εξάρτησης. Η αξία μιας συμμαχίας για μιαν ορισμένη πλευρά καθορίζεται από το ειδικό βάρος της πλευράς αυτής μέσα στο πλαίσιο της συμμαχίας. Ισχυροί σύμμαχοι είναι άχρηστοι σ' όποιον δε διαθέτει ο ίδιος σεβαστό ειδικό βάρος, εφ' όσον ανάλογα με τούτο εδώ αυξομειώνεται το ενδιαφέρον των ισχυρών. Ίσως να θεωρεί κανείς «απάνθρωπα» και λυπηρά αυτά τα δεδομένα αν όμως ασκεί εθνική πολιτική αγνοώντας τα, αργά ή γρήγορα θα βρεθεί σε μια κατάσταση όπου τη λύπη για την ηθική κατάπτωση των άλλων θα τη διαδεχθεί ο θρήνος για τις δικές του συμφορές²⁹⁵...» Η συμμετοχή ενός κράτους σε μια

²⁹⁴ Βαληνάκης Γιάννης Γ., «Οι Σχέσεις της Ελλάδας με το NATO :1974-1987» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989,σελ 178.

²⁹⁵ Κονδύλης Παναγιώτης, *Προϋποθέσεις, Παράμετροι και Ψευδαισθήσεις της Ελληνικής Εθνικής Πολιτικής*
<http://kondylis.wordpress.com/2010/08/02/illusions/>
Τελευταία προσπέλαση:2/4/2014

συμμαχία δεν αποτελεί εγγύηση της προστασίας και της ασφάλειας του αλλά μόνο ενίσχυση μπορεί να προσφέρει, η οποία σίγουρα δεν είναι δεδομένη και δεν μπορεί να υπάρξει αν το κράτος δεν έχει λειτουργήσει αποτελεσματικά στην πολιτική – διπλωματική αρένα.

Με την τουρκική εισβολή έκλεισε ένας μακροχρόνιος κύκλος στην ελληνική εξωτερική πολιτική που χαρακτηριζόταν από την πλήρη αφοσίωση της Ελλάδας στη Δυτική Συμμαχία, έγινε σαφές πως η Ελλάδα έπρεπε να επανακαθορίσει τις σχέσεις της με την Ατλαντική Συμμαχία και τις ΗΠΑ και άρχισε ένας νέος κύκλος μιας περισσότερο ανεξάρτητης ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1 : Αμυντικές Δαπάνες ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Παράγοντας Κόστους)

(Πηγή: NATO webpage

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_1974_12/20100830_1974-014.pdf)

Country	1970	1971	1972	1973	1974(a)
Belgium	3.3	3.2	3.1	3.0	3.1
Denmark	2.8	3.0	2.8	2.5	2.6
France	4.7	4.5	4.2	4.0	3.8
Fed. Rep. of Germany (b)	3.7	3.8	3.9	3.9	4.1
Greece	5.6	5.5	5.2	4.6	5.0
Italy	3.0	3.3	3.4	3.3	3.0
Luxemburg	0.9	0.9	1.0	1.0	0.9
Netherlands	3.8	3.9	3.8	3.6	3.8
Norway	4.1	4.0	3.9	3.8	3.8

Portugal	7.9	8.3	8.0	6.9	6.4
Turkey	4.7	4.9	4.7	4.5	4.1
United Kingdom	5.6	5.8	5.9	5.6	5.8
Total Europe	4.2	4.3	4.3	4.1	4.1
Canada	2.8	2.7	2.5	2.4	2.4
United States	8.7	7.7	7.3	6.6	6.6
Total NATO	6.7	6.2	5.9	5.3	5.3

Footnotes: a. Preliminary estimates,

b. These percentages have been calculated without taking into account the expenditures on Berlin;

if these expenditures were included, the percentages would be

as follows: 1970 : 4.3   1972 : 4.7   1974 : 4.9

1971 : 4.5   1973 : 4.

Αυτός ο πίνακας χρησιμοποιείται στο παρόν στάδιο για να προβάλει το μεγάλο ποσοστό των αμυντικών δαπανών της Ελλάδας στο NATO κατά τα τελευταία έτη πριν την τουρκική εισβολή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Πολιτική Συμμαχιών της Ελλάδας κατά την περίοδο 1974-1989

6.1. Εισαγωγή

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οι διεθνείς και οι επηρεαζόμενες εσωτερικές εξελίξεις είχαν οδηγήσει στην ένταξη της Ελλάδας στο δυτικό στρατόπεδο, στη συμμετοχή της στη νοτιοανατολική πτέρυγα της Ατλαντικής Συμμαχίας και στην υιοθέτηση του δόγματος του «από βορρά κινδύνου». Η Ελλάδα είχε εναποθέσει σε απόλυτο βαθμό την ασφάλειά της στο ευρύτερο πλαίσιο των σχεδιασμών της Συμμαχίας στην περιοχή

μέχρι που η τουρκική εισβολή στην Κύπρο κατέδειξε ότι η Ελλάδα πλήρωνε το κόστος της εξάρτησης χωρίς να απολαμβάνει το όφελος της προστασίας και της ασφάλειας και κατέστησε σαφές ότι η Ελλάδα έπρεπε να επανακαθορίσει τις σχέσεις της με την Ατλαντική Συμμαχία και τις ΗΠΑ και να αναδιοργανώσει την εξωτερική και την αμυντική της πολιτική.

Το κυριότερο πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει η Ελλάδα μετά το 1974 ήταν η τουρκική επιθετική αναθεωρητική πολιτική. Η Ελλάδα προσπάθησε να αντιμετωπίσει την τουρκική απειλή αποδίδοντας έμφαση στην εσωτερική εξισορρόπηση της απειλής ενώ οι συνθήκες που επικρατούσαν στο διπολικό διεθνές σύστημα παράλληλα με την τουρκική απειλή καθιστούσαν αναγκαία την επιστροφή της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος της Ατλαντικής Συμμαχίας, σε ένα διαφορετικό πλαίσιο από αυτό που υπήρχε πριν από την τουρκική εισβολή. Ακόμη οι ελληνικές κυβερνήσεις προσπάθησαν να περιορίσουν την εξάρτηση από τις ΗΠΑ και να αναπτύξουν μια πιο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική και μέσα σε αυτό το πλαίσιο δόθηκε έμφαση στον προσανατολισμό της χώρας προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, προωθήθηκαν οι σχέσεις με τις γειτονικές βαλκανικές χώρες και πραγματοποιήθηκε «άνοιγμα» προς τις αραβικές χώρες.

Αναφορικά με τις σχέσεις της Ελλάδας με την Ατλαντική Συμμαχία, η ανοχή της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο και η στάση που υιοθέτησαν το NATO και οι ΗΠΑ απέναντι στο δικτατορικό καθεστώς δημιούργησαν την εικόνα ενός μη αξιόπιστου και ικανού συμμάχου για την προστασία της χώρας από εξωτερική απειλή ενώ το σύνολο σχεδόν των πολιτικών δυνάμεων της χώρας είχε αντιληφθεί ότι δεν υπήρχε απόλυτη ταύτιση των συμφερόντων της Ελλάδας, εξαιτίας του Κυπριακού και της ελληνοτουρκικής διαμάχης με τα συμφέροντα των ΗΠΑ και του NATO²⁹⁶. Η τουρκική απειλή παρόλο που δημιουργούσε προβλήματα στη νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO δε διατάρασσε την γενικότερη ισορροπία στις σχέσεις Ανατολής - Δύσης στην περιοχή και έτσι, όπως ο Rothstein επισημαίνει, αν μια τοπική απειλή προς το κράτος μέλος μιας συμμαχίας δεν επιδρά καταλυτικά στην ευρύτερη ισορροπία των δυνάμεων τότε η απειλή αυτή αγνοείται από τα ισχυρότερα μέλη μιας συμμαχίας²⁹⁷. Όμως στην ελληνική πλευρά είχε γίνει αντιληπτό ότι η αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής ήταν ένα πολύ πιο σοβαρό ζήτημα για την Ελλάδα από ότι η αντιμετώπιση

²⁹⁶Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, «Το Ζήτημα της Προσαρμοστικότητας της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 118.

²⁹⁷Rothstein Robert L., ο.π., σελ 62.

της αόριστης απειλής των δυνάμεων του Συμφώνου Βαρσοβίας και επομένως εφόσον δεν υπήρχε πλέον μεγάλη ταύτιση των προτεραιοτήτων και των συμφερόντων της Ελλάδας με τα υπόλοιπα μέλη της Συμμαχίας, χρειαζόταν επαναπροσδιορισμός των σχέσεων της χώρας με το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ²⁹⁸.

Οι εξελίξεις στο διεθνές και στο περιφερειακό σύστημα της Ελλάδας κατά τη δεκαετία 1970 παρείχαν τη δυνατότητα στην Ελλάδα να προσδώσει ένα πιο ανεξάρτητο χαρακτήρα στην εξωτερική της πολιτική που θα συνέβαλλε στην απομάκρυνση της από την μονομερή προσκόλληση στις ΗΠΑ. Αναφορικά με τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον παρατηρούμε ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1970 το διεθνές σύστημα μεταβάλλεται σε χάλαρο διπολικό από αυστηρό διπολικό που ήταν δύο δεκαετίες προηγουμένως και στο οποίο όπως φάνηκε τα μικρά κράτη ήταν αναγκασμένα σε μεγάλο βαθμό να συμμαχήσουν με μια από τις δύο δυνάμεις και να συμμετέχουν σε αμοιβαία αποκλειστικές, ιδεολογικού χαρακτήρα συμμαχίες, με περιορισμένη την ελευθερία δράσης τους που επηρεαζόταν από τις υπερδυνάμεις²⁹⁹. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 με την ανάδειξη της Κίνας ως σημαντικής δύναμης στο διεθνές προσκήνιο, την μεγάλη οικονομική ανάπτυξη της Ιαπωνίας, την ύπαρξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ως οικονομικής και πολιτικής δύναμης και την ανάδειξη του ΟΡΕC σε σημαντικό τομέα της διεθνούς πολιτικής το διεθνές σύστημα άρχισε να διαμορφώνεται σε χαλαρό διπολικό, μέσα στα πλαίσια του οποίου τα μικρά κράτη όπως η Ελλάδα κατάφεραν να υιοθετήσουν μια πιο ευέλικτη και περισσότερο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική³⁰⁰.

Επιπρόσθετα πέραν από τις εξελίξεις στη δομή του διεθνούς συστήματος στη δεκαετία του 1970 σημειώθηκαν και ουσιώδεις μεταβολές στο περιφερειακό σύστημα της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης και της Ανατολικής Μεσογείου. Καταρχάς η ανάδειξη των αραβικών χωρών και κυρίως των πετρελαιαγωγών χωρών σε σημαντικό παράγοντα της διεθνούς πολιτικής, η πετρελαιακή κρίση του 1973 και η τεράστια άνοδος της τιμής του πετρελαίου οδήγησαν την Ελλάδα στο να προωθήσει περαιτέρω τις σχέσεις με τις αραβικές χώρες και αποσκοπούσε στο να συνεχιστεί η απρόσκοπτη προμήθεια πετρελαίου, η διασφάλιση της υποστήριξης των αραβικών κρατών στο

²⁹⁸Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, Το Ζήτημα της Προσαρμοστικότητας της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 118 -119.

²⁹⁹HandelM., ο.π., σελ 188.

³⁰⁰Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, Το Ζήτημα της Προσαρμοστικότητας της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 116.

Κυπριακό, η προσέλκυση αραβικών επενδύσεων στην Ελλάδα και η άνοδος στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών προς τις αραβικές χώρες³⁰¹. Επομένως η Ελλάδα προσπαθούσε πολλές φορές να διαφοροποιήσει τη θέση της από αυτήν των δυτικών συμμάχων της στο Μεσανατολικό ζήτημα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η συμμετοχή της χώρας στο δυτικό σύστημα δεν επηρέαζε την ελληνική στάση στον ΟΗΕ.

Επίσης μια σημαντική εξέλιξη που παρουσιάστηκε στο περιφερειακό περιβάλλον της Ελλάδας υπήρξε το κλίμα ύφεσης και συνεργασίας που δημιουργήθηκε στα Βαλκάνια κατά τη δεκαετία του 1970, που σε συνδυασμό με την ανησυχία των βαλκανικών χωρών για τις συνέπειες της ελληνοτουρκικής διαμάχης στην προσπάθεια άμβλυνσης των ενδοβαλκανικών αντιθέσεων, προσέφερε το κατάλληλο υπόβαθρο για την προώθηση της βαλκανικής πολιτικής της Ελλάδας, η οποία μπορούσε να επιφέρει σημαντικά στρατηγικά πλεονεκτήματα, ιδιαίτερα όσον αφορά τη διαμάχη της με την Τουρκία³⁰².

Εκ των οποίων ουκ άνευ ήταν και η ανάδειξη της Ευρωπαϊκής Κοινότηταςσε σημαντικό παράγοντα της διεθνούς σκηνής, η συμμετοχή της Ελλάδας στην οποία θα οδηγούσε στην ενίσχυση της διεθνούς διαπραγματευτικής της ικανότητας και ισχύος³⁰³. Οι συνθήκες στο διεθνές και περιφερειακό περιβάλλον της Ελλάδας τη δεκαετία του 1970 παρείχαν τη δυνατότητα στην Ελλάδα να περιορίσει την προσκόλληση της στις ΗΠΑ και την Ατλαντική Συμμαχία, πράγμα που επιχειρήθηκε χωρίς να διαμορφωθεί ωστόσο ένας χαρακτήρας ρήξης των παραδοσιακών σχέσεων με τη Δύση.

Στη συνέχεια αυτού του κεφαλαίου θα αναλύσουμε ενδελεχώς πτυχές της πολιτικής συμμαχιών της Ελλάδας όπως διαμορφώθηκε μετά το 1974 μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.Καταρχάς θα αναδείξουμε τον παράγοντα τουρκική απειλή και θα αναλύσουμε πως τα συγκρουόμενα συμφέροντα των δύο συμμάχων στην Ατλαντική Συμμαχία και η αίσθηση απειλής που ένιωθε η Ελλάδα από την Τουρκίαεπηρέασαν τη συμμετοχήτης Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία.Θα αναλύσουμε τους παράγοντες που οδήγησαν στην επανένταξη της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος της Ατλαντικής Συμμαχίας, την πορεία των σχέσεων της Ελλάδας με την Ατλαντική Συμμαχία και τις ΗΠΑ μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμουκαθώς επίσηςκαι τις προσπάθειες

---

³⁰¹ Στο ίδιο, σελ 116.

³⁰² Στο ίδιο, σελ 117.

³⁰³ Στο ίδιο, σελ 117.

περιορισμού της εξάρτησης από την αμερικανική ηγεμονική δύναμη που πραγματοποίησε η Ελλάδα στην Ευρώπη, τα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή, πάντοτε μέσα στο περιοριστικό πλαίσιο του διπολικού διεθνούς συστήματος.

6.2. Η Απειλητική Σύμμαχος Τουρκία: Σχέσεις Ελλάδας- Τουρκίας κατά το διάστημα 1974-1989

Οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχαν επηρεαστεί καταλυτικά από τις εξελίξεις στο διεθνές σκηνικό, που είχαν οδηγήσει στη συμμετοχή τους στην Ατλαντική Συμμαχία και την αντιμετώπιση της κοινής σοβιετικής απειλής, γεγονός που διήρκησε μέχρι την ανάδειξη του Κυπριακού ζητήματος που έφερε στο φως τις αναθεωρητικές επιδιώξεις της Τουρκίας και τις διαφορές μεταξύ των δύο συμμάχων στο ΝΑΤΟ.

Μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο οι σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας είχαν οξυνθεί σε μεγάλο βαθμό ενώ η Ελλάδα έμπαινε σε ρόλο αμυνόμενου μπροστά στις συνεχείς τουρκικές διεκδικήσεις που απέρρεαν από τη νίκη της Τουρκίας και την αυξημένη αυτοπεποίθηση της που ωθούσε σταθερά σε νέες διεκδικήσεις καθώς η εισβολή πλήγωσε την αμυντική αξιοπιστία της Ελλάδας³⁰⁴. Καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση της εξωτερικής και της αμυντικής πολιτικής της Ελλάδας μετά την μεταπολίτευση υπήρξε ο παράγοντας «άμυνα έναντι της Τουρκίας» και η αντιμετώπιση «της εξ ανατολών απειλής» που επηρέασε σαφέστατα τις σχέσεις της Ελλάδας με την Ατλαντική Συμμαχία και τις ΗΠΑ. Είναι επομένως αναγκαίο να προβούμε σε μια σύντομη επισκόπηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων της περιόδου ώστε να αναδείξουμε τον παράγοντα τουρκική απειλή και να εξετάσουμε πως επηρέασε τις στρατηγικές κινήσεις της Ελλάδας και ειδικότερα τη συμμετοχή της στην Ατλαντική Συμμαχία.

Καταρχάς πρέπει να αναφέρουμε ότι μετά την εισβολή η προσέγγιση της Ελλάδας έναντι της Κύπρου διαφοροποιήθηκε, οι προσδοκίες για Ένωση έπαψαν να υπάρχουν και υιοθετήθηκε η στάση υποστήριξης των επιλογών της Κύπρου ενώ οι συνεχείς πιέσεις της Τουρκίας για μια νέα στρατιωτική επιχείρηση στο νησί οδήγησαν σε μια σειρά συνεχών ελληνικών υποχωρήσεων³⁰⁵. Αναφορικά με το Κυπριακό ζήτημα,

³⁰⁴Βερέμης Θάνος, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων: 1453-1998*, Κείμενα Εργασίας, Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 1998, σελ 122.

³⁰⁵Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986.», στο

μετά την εισβολή η Κύπρος προσπάθησε να επιλύσει το ζήτημα μέσω της διεθνοποίησης του και της εφαρμογής των αποφάσεων του ΟΗΕ, γεγονός στο οποίο αντιδρούσαν οι ΗΠΑ υποστηρίζοντας ότι οι ενέργειες αυτές θα επέτειναν την τουρκική αδιαλλαξία³⁰⁶ και που ήταν ενδεικτικό της σημασίας που είχε η Τουρκία για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ΗΠΑ στην περιοχή.

Πέρα από την ελληνοτουρκική διαμάχη στο Κυπριακό οι ελληνοτουρκικές σχέσεις είχαν ενταθεί εξαιτίας των αυξανόμενων τουρκικών επιδιώξεων στην περιοχή του Αιγαίου, καθώς στην αρχική διαμάχη που είχε ξεσπάσει το 1973 για την οριοθέτηση των υφαλοκρηπίδων Ελλάδας και Τουρκίας στο Αιγαίο, μετά το 1974 προστέθηκαν μια σειρά από άλλα ζητήματα. Καταρχάς η Τουρκία αντέδρασε στην ισχυρή οχύρωση των νησιών του Αιγαίου, στην οποία προέβη η Ελλάδα μετά την τουρκική εισβολή κάνοντας χρήση του δικαιώματος της χώρας για αυτοάμυνα, που προβλέπεται από τον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ³⁰⁷.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 το ενδιαφέρον τους για το θαλάσσιο υπέδαφος του Αιγαίου και την αποκόμιση οικονομικών οφελών από την ανεύρεση πηγών ενέργειας επέτεινε τη σύγκρουση ενώ προβλήματα υπήρχαν και στο ζήτημα του ελέγχου της εναέριας κυκλοφορίας στο Αιγαίο καθώς η Τουρκία δεν αναγνώριζε το υφιστάμενο καθεστώς και δεν αποδεχόταν το θεωρητικό δικαίωμα της Ελλάδας για επέκταση των χωρικών υδάτων της από τα 6 στα 12 ναυτικά μίλια, κηρύσσοντας την ενέργεια ως «casus belli» επειδή θα απέκλειε την Τουρκία από το Αιγαίο. Η Ελλάδα προσπαθούσε να εξισορροπήσει την Τουρκία τόσο με την εσωτερική εξισορροπητική πολιτική όσο και μέσω της εξωτερικής εξισορρόπησης που πραγματοποιείται με τη δημιουργία συμμαχιών, γι αυτό ανέπτυξε μια σειρά ενεργειών που στόχευαν στον προσεταιρισμό των βαλκανικών κρατών. Η συνεχής όξυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων οδήγησε στο οξύμωρο φαινόμενο της διατήρησης από την Ελλάδα φιλικότερων σχέσεων με τη Βουλγαρία που άνηκε στο αντίπαλο σοβιετικό

Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 256.

³⁰⁶Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού :1960-1986» στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ. 82.

³⁰⁷Τσιτσόπουλος Γιώργος- Βερέμης Θάνος, ο.π., σελ 195.

στρατόπεδο από ότι με τη σύμμαχο στο NATO, Τουρκία³⁰⁸. Η Ελλάδα προσπαθούσε να προσεταιριστεί τα βαλκανικά κράτη προκειμένου να αντιμετωπίσει ένα κοινό με αυτά εχθρό, γεγονός που καταδεικνύει ότι στην περίπτωση που δεν υλοποιείται το εθνικό συμφέρον ενός κράτους από τη συμμετοχή του σε μια συμμαχία το κράτος αυτό προσπαθεί να προσεταιριστεί άλλη συμμαχία.

Η Τουρκία το καλοκαίρι του 1976 επέδειξε για άλλη μια φορά την προκλητική της στάση με την αποστολή του πλοίου υποθαλάσσιων ερευνών MTA SISMIKI στην υπό αμφισβήτηση υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου και η Ελλάδα θέλησε να αντιμετωπίσει την τουρκική πρόκληση προσφεύγοντας στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ζητώντας παρέμβαση για την επιλυση της διαφοράς και τη μείωση της έντασης στο Αιγαίο³⁰⁹, καθώς το νομικό καθεστώς του Αιγαίου συναινούσε με τα ελληνικά συμφέροντα. Αναφορικά με τη στάση των διεθνών οργανισμών στην περίπτωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων πρέπει να αναφέρουμε ότι χαρακτηριζόταν από την παραπομπή των διαφορών στα εμπλεκόμενα κράτη για να τις διευθετήσουν με αμοιβαίες υποχωρήσεις, όπως έγινε και στην προαναφερθείσα κρίση στο Αιγαίο³¹⁰ και σπάνια προωθείτο έμπρακτα μια λύση που να στηρίζεται στις αρχές του διεθνούς δικαίου, γεγονός που αποβαίνει εις βάρος της ασθενέστερης εμπλεκόμενης πλευράς καθώς ο πιο ισχυρός εκ των δύο έχει τη δυνατότητα διεκδίκησης επί των δικαιωμάτων του πιο ασθενούς αναλόγως της ισχύος του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ανεπιτυχείς προσπάθειες του ΟΗΕ για εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό, που δεν τύγχαναν της υποστήριξης των μεγάλων δυνάμεων, πράγμα που η Τουρκία κατάφερε να εκμεταλλευτεί παρουσιάζοντας μια αδιάλλακτη στάση στο Κυπριακό και δημιουργώντας συνθήκες μιας defacto διχοτόμησης του νησιού³¹¹.

---

³⁰⁸ Βαληνάκης Γιάννης, «Οι Σχέσεις της Ελλάδας με το NATO :1974-1987» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 172.

³⁰⁹ Ροζάκης Χρήστος, «Το Διεθνές και Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Κρίση: Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα» στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 287-288 .

³¹⁰ Στο ίδιο, σελ 288-296.

³¹¹ Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού :1960-1986» στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ 84.

Η στάση των ΗΠΑ στην παρατεταμένη ελληνοτουρκική σύγκρουση φανέρωνε την προώθηση των τουρκικών θέσεων καθώς η Τουρκία έδειχνε να εξυπηρετεί με τον καλύτερο τρόπο τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή, γεγονός που μαρτυρείται το 1978 από την απόφαση των ΗΠΑ να άρουν το εμπάργκο οπλισμού που είχε επιβληθεί προς την Τουρκία και να προχωρήσουν στη νομοθέτηση της αναλογίας 7 προς 10 στη χορήγηση της αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα³¹². Η Ελλάδα, παρά την μη ικανοποίηση των θέσεων της που είχαν θιγεί από την τουρκική εισβολή και την οδήγησαν στην αποχώρηση από το στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίαςεπανήλθε στο NATO τονΟκτώβριο του 1980, καθώς θεωρήθηκε πως η διατήρηση των σχέσεων με τη Δύση μέσα στο πλαίσιο του διπολικού διεθνούς συστήματος ήταν απαραίτητη για την εξασφάλιση του εθνικού συμφέροντος³¹³ ενώ την ίδια εποχή εντάχθηκε και στην ΕΟΚ, τον μεγαλύτερο παγκόσμια οικονομικό συνασπισμό, επιλογές μέσα από τις οποίες πίστευε ότι θα αντλούσε πολιτική ισχύ που θα λειτουργούσε αποτρεπτικά στις τουρκικές προκλήσεις. Η επανένταξη της Ελλάδας στο NATO δεν επέλυσε τα προβλήματα που απασχολούσαν την Ελλάδα σχετικά με τις αναθεωρητικές επιδιώξεις της Τουρκίας στο Αιγαίο ενώ οι κακές σχέσεις των δύο χωρών λόγω των διμερών διαφορών σε καίρια στρατηγικά ζητήματα είχαν επιδεινωθεί το 1983, με τη μονομερή ανακήρυξη από την τουρκοκυπριακή συνέλευση τηςϊδρυσητης ανεξάρτητης«ΤουρκικήςΔημοκρατίαςτηςΒόρειας Κύπρου»,η οποία αναγνωρίστηκε επίσημα μόνο από την Τουρκία³¹⁴, που επιθυμούσε να διασφαλίσει τα τετελεσμένα της εισβολής και κατοχής.

Η επιθετική στάση της Τουρκίας που δημιουργούσε μια σειρά αλληπάληλων ελληνοτουρκικών κρίσεων οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση να διακηρύξει το 1984 ένα νέο αμυντικό δόγμα σύμφωνα με το οποίο η βασική απειλή της χώρας προερχόταν όχι από τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας αλλά από τη σύμμαχο της χώρας στο NATO Τουρκία³¹⁵ και προέβλεπε ότι η μελλοντικήανάπτυξητωνένοπλωνδυνάμεων τηςχώρας θα ήταν ανάλογη της τουρκικήςαπειλής, όπως αυτή επιδεικνυόταν

---

³¹²Τσιτσόπουλος - Βερέμης., ο.π., σελ 207.

³¹³Στο ίδιο, σελ 198.

³¹⁴CloggRichard, ο.π., σελ 204.

³¹⁵Στο ίδιο, σελ 204-205.

τόσο με την ανάπτυξη το 1975 της "Τουρκικής Στρατιάς του Αιγαίου" απέναντι από τα ελληνικά νησιά στην ακτή της Ανατολίας όσο και με την υιοθέτηση στις αρχές του 1978 από την Τουρκία ενός τουρκικού αμυντικού δόγματος που επιβουλεύεται τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα στα νησιά του Αιγαίου³¹⁶.

Η αίσθηση απειλής που ένιωθε η Ελλάδα από την τουρκική επιθετικότητα επιβεβαιώθηκε τρία χρόνια αργότερα όταν ξέσπασε μια νέα ελληνοτουρκική κρίση, με την απόφαση της Τουρκίας να αποστείλει το Μάρτιο του 1987 το ερευνητικό πλοίο SISMİK II με συνοδεία πολεμικών πλοίων προκειμένου να διεξάγει έρευνες στα αμφισβητούμενα ύδατα του Αιγαίου και που είχε ως πραγματικό στόχο να εξαναγκάσει την Ελλάδα να δεχθεί πολιτική διαπραγμάτευση για τη ρύθμιση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας, μετά από την άρνηση της Τουρκίας να αποδεχθεί την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για την επίλυση του νομικού αυτού ζητήματος, γεγονός που είχε οδηγήσει τις διαπραγματεύσεις σε αδιέξοδο³¹⁷. Η ελληνική κυβέρνηση θεώρησε την συγκεκριμένη ενέργεια, που προσέβαλλε τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα, ως αιτία πολέμου και αποφάσισε να απαντήσει δυναμικά παρατάσσοντας τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις στα ανατολικά σύνορα σε κατάσταση πλήρους ετοιμότητας, κλιμάκωση η οποία έκανε τον κίνδυνο του πολέμου ορατό και την αποτροπή αποτελεσματική, οδηγώντας την τουρκική πλευρά σε υποχώρηση³¹⁸. Η κρίση του Μαρτίου του 1987 ήταν πιο σοβαρή που είχε ξέσπασε ανάμεσα στις δύο χώρες και κατέδειξε την έκταση που μπορούσε να λάβει η ελληνοτουρκική διαμάχη και τον μεγάλο βαθμό δυσκολίας για την οριστική επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών ενώ η προσπάθεια διαμόρφωσης συνθηκών συνεργασίας με τη συμφωνία του Νταβός δεν τελεσφόρησε.

Συνοψίζοντας διαπιστώνουμε ότι υφίσταντο όλοι οι παράγοντες, οι οποίοι σύμφωνα με τον Walt επιτείνουν το αίσθημα απειλής μιας χώρας, δηλαδή εκτός από τη συνολική ισχύ, η γειτονική εγγύτητα, η επιθετική ισχύς και η επιθετική διάθεση, γεγονός που οδήγησε την Ελλάδα στην ανάπτυξη μιας σειράς εξισορροπητικών ενεργειών. Ακόμη παρατηρούμε ότι ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1950 η ταύτιση της ελληνικής

³¹⁶Κώνστας Δ., « Οι Στόχοι της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-1986 » στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπλωτικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 32.

³¹⁷Για την ελληνοτουρκική κρίση του 1987 βλ. Γιαλλουρίδης Χ., ο.π., σελ 281-292.

³¹⁸Βερέμης Θάνος, "Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις – Το Κυπριακό Πρόβλημα", στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ 32.

πολιτικής με τις δυτικές στρατηγικές επιδιώξεις είχε οδηγήσει στη δημιουργία φιλικών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, στην πορεία η ένταση στις μεταξύ τους σχέσεις μετά το 1955 και κυρίως μετά το 1974, έφερε τις δύο χώρες σε αντίθεση με τα δυτικά συμφέροντα στην περιοχή επηρεάζοντας την αποτελεσματικότητα και συνοχή της νότιας πτέρυγας του NATO³¹⁹, γεγονός που καταδεικνύει ότι τα κράτη ενδιαφέρονται πρωτίστως για την εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων και έπειτα για την επίτευξη των συμμαχικών σκοπών.

6.3. Επανακαθορισμός των σχέσεων της Ελλάδας με το NATO και τις ΗΠΑ: 1974-1989

Οι σχέσεις της Ελλάδας με τις ΗΠΑ μετά το 1974 ήταν σαφώς επηρεασμένες από την αυξανόμενη ελληνοτουρκική διαμάχη καθώς η εντατικοποίηση της σύγκρουσης μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας είχε δημιουργήσει μια κατάσταση όπου οι αμερικανικές παγκόσμιες επιδιώξεις είχαν επισκιαστεί από τις τοπικές διενέξεις μεταξύ των δύο μελών της νοτιανατολικής πτέρυγας του NATO.

Η πολιτική των ΗΠΑ συνέχισε σαφώς να καθορίζεται με γνώμονα τη διεθνή ισορροπία δυνάμεων και τη διατήρηση ή επέκταση της υπεροχής της απέναντι στη Σοβιετική Ένωση ενώ η ελληνοτουρκική διένεξη αποτελούσε ένα περιφερειακό εξωτερικό ζήτημα στον ανταγωνισμό μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, μια τοπική διένεξη μεταξύ δύο συμμάχων της Δυτικής Συμμαχίας, στην οποία η επίσημη θέση των ΗΠΑ αποτελούσε η ουδετερότητα και η επίμονη προσπάθεια για διμερείς σχέσεις και με τις δύο χώρες³²⁰. Παρά την διακήρυξη ουδετερότητας των ΗΠΑ, στην αντίληψη της αμερικανικής πολιτικής για τη συμμαχική αξία των δύο χωρών υπερεβίβασε η Τουρκία, εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων που αφορούσαν κυρίως την ενίσχυση της στρατηγικής σημασίας της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή μετά από μεταβολές που δημιουργήθηκαν στους περιφερειακούς συσχετισμούς καθώς επίσης και εξαιτίας του πιο αξιόπιστου ως συμμαχικού και εσωτερικά σταθερού της καθεστώτος, απόψεις που ενισχύθηκαν λόγω των τεταμένων σχέσεων με την Ελλάδα εξαιτίας της ελληνικής

---

³¹⁹Βερέμης Θάνος, "Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις – Το Κυπριακό Πρόβλημα", στο Κώνστας Δημήτρης και ΤσαρδανίδηςΧαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή1989, σελ 7.

³²⁰Πόλλις Αδαμαντία, ο.π., σελ 160.

αντιαμερικανικής ρητορικής κυρίως μετά την άνοδο της σοσιαλιστικής κυβέρνησης στην εξουσία το 1981³²¹.

Αναφορικά με την ελληνική πολιτική απέναντι στις ΗΠΑ μετά την μεταπολίτευση, χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια μείωσης των “πελατειακών” σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, μια διαδικασία που ξεκίνησε το 1974 με την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης για απόσυρση από το στρατιωτικό σκέλος του NATO, η οποία όχι μόνο δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα αλλά επιπρόσθετα η Τουρκία άρχισε να επωφελείται από το κενό που δημιουργήθηκε στη νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO και υπό τη σκιά της τουρκικής απειλής, η ελληνική κυβέρνηση γνωστοποίησε στο NATO τους όρους της επανένταξης και αρχικά αναπτύχθηκε ένας τύπος «ειδικής σχέσης» μεταξύ Ελλάδας και NATO³²².

Η Ελλάδα επανεντάχθηκε πλήρως στη Συμμαχία, με το σχέδιο Ρότζερς, τον Οκτώβριο του 1980 μετά από μια μακροχρόνια διαπραγματευτική διαδικασία καθώς η Ελλάδα έπρεπε να αντιμετωπίσει για την επανένταξη της στο NATO το εμπόδιο του ζήτηματος καθορισμού των περιοχών επιχειρησιακού ελέγχου, μετά την άρνηση της Τουρκίας να αποδεχτεί τους όρους που ίσχυαν πριν από το 1974³²³.

Το σχέδιο Ρότζερς, που προέβλεπε με περίτεχνες διατυπώσεις τους όρους της ελληνικής επανένταξης όριζε ρητά ότι αποτελούσε μια συμφωνία μόνο για σκοπούς NATO, χωρίς να προκρίνει και να προδικάζει τη διευθέτηση των ελληνοτουρκικών διαφορών και ακόμη όριζε ότι η Ελλάδα επανερχόταν στο στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας σύμφωνα με το καθεστώς που προουπήρχε ενώ δεν γινόταν ρητή μνεία του καθεστώτος του 1974 όπως επιθυμούσε η Ελλάδα³²⁴. Επιπρόσθετα σύμφωνα και με τις προβλέψεις του Σχεδίου Ρότζερς λίγες εβδομάδες μετά την ελληνική επανένταξη άρχισαν συνομιλίες ανάμεσα στο Στρατηγείο της Νεάπολης και τους δύο Έλληνες διοικητές, για την άρση των εκκρεμοτήτων στο θέμα της αεράμυνας, όπου και εκδηλώθηκαν οι πρώτες διαφωνίες καθώς οι προτάσεις που έγιναν στην ελληνική πλευρά, σχετικά με τις ζώνες ευθύνης στον εναέριο χώρο του Αιγαίου ήταν διαφορετικές από το πνεύμα της συμφωνίας Haig- Νταβού, που είχε αποτελέσει τη

---

³²¹ Στο ίδιο, σελ 160-161.

³²² Στο ίδιο, σελ 180.

³²³ Στο ίδιο, σελ 180-181.

³²⁴ Στο ίδιο, σελ 185.

βάση για την ελληνική επανένταξη³²⁵. Η συμφωνία επανένταξης, που δεν περιείχε σαφείς όρους, καθώς οι λεπτομέρειες είχε αποφασιστεί να εξεταστούν αργότερα, οδήγησε στη δυσκολία πλήρους εφαρμογής της και κυρίως του τμήματος για τον εναέριο έλεγχο του Αιγαίου³²⁶.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι καθώς η Ελλάδα είχε ως βασική αρχή της αμυντικής πολιτικής της μετά το 1974 την απόκτηση αυτόνομης πολιτικής ασφαλείας απέναντι στην Τουρκία, αποδίδοντας περισσότερη βαρύτητα στη στρατηγική της εσωτερικής εξισσορόπησης, δηλαδή της κινητοποίησης των δικών της δυνάμεων για την αντιμετώπιση του εξωτερικού κινδύνου, ως εκ τούτου προσπάθησε να αποκτήσει μια αυτόνομη αμυντική πολιτική μέσα στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, σύμφωνα με την οποία οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις που είχαν παραχωρηθεί στο ΝΑΤΟ θα μπορούσαν να επανακτηθούν όταν τα ζωτικά συμφέροντα της Ελλάδας το απαιτούσαν ενώ παράλληλα δημιουργήθηκαν δυνάμεις έξω από το πλαίσιο του ΝΑΤΟ και κάτω από αποκλειστική εθνική διοίκηση³²⁷.

Ακόμη όσον αφορά τη διμερή συνεργασία Ελλάδας –ΗΠΑ καθώς μετά το 1974 ο προσανατολισμός της ελληνικής πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας κατευθυνόταν προς την Τουρκία και την αντιμετώπιση των αναθεωρητικών της σχεδίων, ως εκ τούτου η διμερής στρατιωτική συνεργασία με τις ΗΠΑ αντιμετωπιζόταν υπό το πρίσμα των επιπτώσεων της συνεργασίας αυτής πάνω στις σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία και εντός αυτού του πλαισίου η αμυντική σχέση με τις ΗΠΑ είχε γίνει ουσιαστικά «τριγωνική»³²⁸. Στα διμερή θέματα μεταξύ Ελλάδας - ΗΠΑ, μετά την πτώση την τουρκική εισβολή περιλαμβάνονταν εκτός από τις διαπραγματεύσεις για την επιστροφή της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ και διαπραγματεύσεις για μια νέα αμυντική συμφωνία με τις ΗΠΑ καθώς και προσπάθειες εξασφάλισης εγγυήσεων από τις ΗΠΑ όσον αφορά τις τουρκικές απειλές κατά της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας καθώς και προσπάθειες για μια ικανοποιητική λύση του Κυπριακού³²⁹. Ακόμη μετά το 1974 ήταν ευδιάκριτη η τάση μείωσης των οικονομικών

---

³²⁵ Στο ίδιο, σελ 188.

³²⁶ Αδαμαντία Πόλλης, ο.π., σελ 163.

³²⁷ Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, «Η Ελληνική Αμυντική Πολιτική μετά το 1974», στο Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος- Κότσια Μαριλένα(επιμέλεια), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-2004*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2005, σελ 219-220.

³²⁸ Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική:1949-1988*, Δ έκδοση, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003(1988), σελ 265-266.

³²⁹ Στο ίδιο, σελ 162.

και άλλων δεσμών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη μείωση των ελληνικών εισαγωγών από τις ΗΠΑ την περίοδο 1974-1977, από 9,2% σε 5,1% του συνόλου, παρόλο που στον τομέα της αμυντικής συνεργασίας οι ΗΠΑ συνέχισαν να κατέχουν μια σημαντική θέση³³⁰.

Επιπρόσθετα το ζήτημα της παρουσίας στρατιωτικών εγκαταστάσεων των ΗΠΑ στο ελληνικό έδαφος, που είχε αποτελέσει ήδη από το 1953 επίκεντρο των ελληνοαμερικανικών σχέσεων, με την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης τον Αύγουστο του 1974 για αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας τέθηκε αυτόματα επί τάπητος, τόσο λόγω της γενικότερης απογοήτευσης της ελληνικής πλευράς στο Κυπριακό που έθεσε επί τάπητος το όλο πλέγμα των ελληνοαμερικανικών σχέσεων όσο και λόγω του ότι η παρουσία αυτών των βάσεων συνδεόταν με τους κοινούς στόχους των δύο κρατών στα πλαίσια της συμμαχίας³³¹.

Το 1974 οι ελληνικές κυβερνήσεις προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν και τον διπλωματικό ρόλο των βάσεων που αποτελούσε ένα μοχλό πίεσης για την εξασφάλιση αντίστοιχων αμερικανικών ανταλλαγμάτων, βεβαίως μέσα σε κάποια όρια ανάλογα με τον συσχετισμό δυνάμεων³³². Η απόφαση περί αναθεώρησης του καθεστώτος των αμερικανικών βάσεων αποσκοπούσε όχι μόνο στον εκσυγχρονισμό του απαρχαιωμένου νομικού καθεστώτος που αντανάκλούσε το επίπεδο των ελληνοαμερικανικών σχέσεων άλλων εποχών αλλά και στη χρησιμοποίηση των διαπραγματεύσεων για άσκηση πίεσης προς τις ΗΠΑ, με το ενδιαφέρον της ελληνικής πλευράς να στρέφεται στη διατήρηση από τις βάσεις «μόνον εκείνων που συνέβαλαν στις αμυντικές ανάγκες της Ελλάδος. Οι άλλες έπρεπε να πάψουν να λειτουργούν³³³».

Από την άλλη πλευρά η στάση των ΗΠΑ απέναντι στις δύο χώρες έδειχνε να προκρίνει ιτιςτουρκικές θέσεις στην παρατεταμένη διακρατική σύγκρουση Ελλάδας Τουρκίας και αυτό γιατί η Τουρκία έδειχνε ότι μπορούσε να εξυπηρετεί καλύτερα τα αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή, γεγονός που διαφαίνεται τόσο από την υπογραφή της αμερικανοτουρκικής αμυντικής συμφωνίας (DCA) σε μια περίοδο

---

³³⁰ Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: 1949-1988*, Δ έκδοση, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 267.

³³¹ Στο ίδιο, σελ 269 και 275-276.

³³² Στο ίδιο, σελ 269-270.

³³³ Στο ίδιο, σελ 276-277.

ισχύος του εμπάργκο οπλισμού που είχε επιβληθεί στην Τουρκία το 1975 μετά την τουρκική εισβολή, όσο και από την άρση του εμπάργκο οπλισμού το 1978 και τη νομοθέτηση της αναλογίας επτά προς δέκα στη χορήγηση αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία³³⁴.

Παρά τη μη ικανοποίηση των ελληνικών θέσεων που θίγηκαν με την εισβολή και οδήγησαν στην αποχώρηση της Ελλάδας από το ΝΑΤΟ, η ελληνική πλευρά συνέχισε να προωθεί τις συμμαχικές της σχέσεις με τη Δύση και το 1976 μετά και από τη δυσαρέσκεια από την υπογραφή της αμερικανοτουρκικής αμυντικής συμφωνίας, υπέγραψε το Κείμενο Αρχών που θα διείπαν μια μελλοντική ελληνοαμερικανική αμυντική συμφωνία ενώ το 1979 μπροστά στις αυξανόμενες δυσκολίες που αντιμετώπιζε η Ελλάδα για την επανένταξη της στο ΝΑΤΟ, η ελληνική κυβέρνηση συνέδεσε άμεσα και επίσημα την τύχη των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα με το ζήτημα της ελληνικής επανένταξης και την ίδια εποχή προχώρησε σε αναβάθμιση των σχέσεων της με τη Σοβιετική Ένωση, προσπαθώντας να αυξήσει ακόμη περισσότερο τις πιέσεις προς τις ΗΠΑ³³⁵.

Στις αρχές του 1980 η υπογραφή μιας νέας αμερικανοτουρκικής συμφωνίας οδήγησε την ελληνική πλευρά στην προσπάθεια επίσπευσης των διαπραγματεύσεων με τις ΗΠΑ, ωστόσο λόγω των εσωτερικών εξελίξεων στις ΗΠΑ και των επερχόμενων εκλογών στην Ελλάδα δεν παρατηρήθηκε ουσιαστική πρόοδος και δεν υπογράφηκε κάποια συμφωνία μέχρι και την άνοδο της σοσιαλιστικού κόμματος στην εξουσία τον Οκτώβριο του 1981³³⁶.

Τα κυριότερα θέματα που είχαν κυριαρχήσει στις διαπραγματεύσεις των ελληνικών κυβερνήσεων με τις ΗΠΑ το δεύτερο ήμισυ της δεκατίας του 1970 ήταν το θέμα της διοίκησης των βάσεων, η διατήρηση της αναλογίας 7 προς 10 στην παροχή αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία, η λειτουργία των βάσεων στα πλαίσια των σκοπών της Ατλαντικής Συμμαχίας καθώς και η εξασφάλιση εγγυήσεων απέναντι στην Τουρκία και μέχρι και τη στιγμή της αναστολής των διαπραγματεύσεων λόγω των επικείμενων ελληνικών εκλογών, είχαν επιτευχθεί κάποιες συμβιβαστικές διατυπώσεις που αφορούσαν τον περιορισμό των βάσεων σε

³³⁴ Μούτσογλου Βασίλης, *Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Από τη Συνάντησή στο Lancaster House στην Απόφαση του Ελσίνκι*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000.

³³⁵ Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: 1949-1988*, Δ έκδοση, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 278-282.

³³⁶ Πόλλις Αδαμαντία, ο.π., σελ 163.

νατοικές αποστολές αλλά με τη δυνατότητα επέκτασης σε άλλους ρόλους μετά από την έγκριση της Αθήνας, την κατοχύρωση της ισορροπίας στην στρατιωτική βοήθεια Ελλάδας Τουρκίας με ανταλλαγή επιστολών χωρίς να γίνεται ωστόσο ρητή μνεία της αναλογίας 7:10 και την παροχή ορισμένων εγγυήσεων με τη μορφή μονομερούς δηλώσης του Αμερικανού υπουργού εξωτερικών στο Κογκρέσο³³⁷.

Η ελληνική πλευρά διαφωνούσε στο θέμα του μεγέθους της παροχής σύγχρονου αμερικανικού υλικού στην Ελλάδα, σε μια περίοδο όπου η αντίστοιχη βοήθεια προς την Τουρκία ήταν πλουσιοπάροχη καθώς και στο θέμα της διοίκησης των βάσεων και της άρνησης των ΗΠΑ τόσο περί αποδοχής οποιουδήποτε έλεγχου στα διαμερίσματα των βάσεων που ασχολούνταν με την ηλεκτρονική επιτήρηση και καταγραφή πληροφοριών, όσο και περί προσωρινής αναστολής της λειτουργίας ακόμη και μόνο μίας βάσης, σε περίπτωση που τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα το απαιτούσαν³³⁸.

Παρατηρούμε ότι μετά την πτώση της δικτατορίας έγιναν προσπάθειες διαφοροποίησης προς το επίπεδο δέσμευσης των σχέσεων της Ελλάδας με την Ατλαντική Συμμαχία και τις ΗΠΑ και μείωσης του βαθμού εξάρτησης μέσα από διάφορες ενέργειες, όπως η διαμόρφωση αρχικά ενός τύπου «ειδικής σχέσης» με το ΝΑΤΟ, η προσπάθεια μείωσης του αριθμού των κυρίαρχων αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα και περιορισμού του βαθμού της ελευθερίας των βάσεων που παρέμεναν καθώς και η στροφή που πραγματοποιήθηκε στον εξωτερικό προσανατολισμό της χώρας από τις ΗΠΑ προς την Δυτική Ευρώπη μέσα από την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα αλλά και το «άνοιγμα» που πραγματοποιήθηκε προς τις γειτονικές βαλκανικές χώρες και η διατήρηση φιλικών σχέσεων με τις χώρες της Μέσης Ανατολής.

Από την άλλη πλευρά, καθώς έπρεπε να αντιμετωπίσει η τουρκική απειλή, οι ελληνικές κυβερνήσεις αντιλήφθηκαν πως δεν συνέφερε τη χώρα ούτε να απομονωθεί ούτε να διακόψει τις σχέσεις της με τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ αφήνοντας στην Τουρκία τη δυνατότητα να μονοπωλεί τα πλεονεκτήματα του πλήρους μέλους της Συμμαχίας και έτσι προσπάθησαν να επωφεληθούν από τις σχέσεις που συνέχισε να διατηρεί η χώρα με την υπερδύναμη μέσα από ενέργειες όπως η προσπάθεια απόσπασης εγγυήσεων από τις ΗΠΑ με τη μορφή επίσημης ανακοίνωσης για την παροχή βοήθειας σε περίπτωση τουρκικής επίθεσης, οι πιέσεις για τη διατήρηση του

³³⁷ Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: 1949-1988*, Δ έκδοση, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 284-290.

³³⁸ Στοίδιο, σελ 290-291.

εμπάργκο οπλισμού που είχε επιβληθεί από τις ΗΠΑ στην Τουρκία μετά την τουρκική εισβολή και στη συνέχεια η επίμονη προσπάθεια για να κατοχυρωθεί η αναλογία 7:10 της στρατιωτικής βοήθειας των ΗΠΑ προς την Ελλάδα και την Τουρκία.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 εξετάζοντας το γενικό πολιτικό πλαίσιο που επιδρούσε στις ελληνικές σχέσεις με τις ΗΠΑ παρατηρούμε ότι η Ελλάδα είχε να αντιμετωπίσει ένα αρκετά δυσμενές κλίμα για τα ελληνικά συμφέροντα καθώς μια σειρά εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή του Περσικού Κόλπου, κατά το διάστημα λίγο πριν από την άνοδο του σοσιαλιστικού κόμματος στην εξουσία τον Οκτώβριο του 1981, αύξησαν το στρατηγικό βάρος της Τουρκίας και έκαναν δυσχερέστερες τις ελληνικές προσπάθειες περί προσέλευσης ενδιαφέροντος για τη συμβολή της Ελλάδας στην κοινή δυτική άμυνα. Τον Φεβρουάριο του 1979 η ισλαμική επανάσταση στο Ιράν οδήγησε στην εξάλειψη ενός δυτικόφιλου καθεστώτος που προστάτευε τα δυτικά και παγκόσμια οικονομικά συμφέροντα της περιοχής και τον Δεκέμβριο του 1979 η εισβολή των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν επέκτεινε προς το νότο τη στρατιωτική παρουσία της ΕΣΣΔ στην περιοχή, αναβαθμίζοντας το ρόλο της περιοχής στις μελλοντικές εξελίξεις³³⁹ ενώ ο Περσο-ιρακινός πόλεμος που ξέσπασε τον Σεπτέμβριο του 1980, δηλαδή λίγους μήνες αργότερα, ενίσχυσε την ανασφάλεια στην περιοχή και τους φόβους για την εξάπλωση του ισλαμικού «φαντασματισμού» και την ανατροπή των υπολειμμάτων της δυτικής επιρροής στην περιοχή³⁴⁰. Κάτω από αυτές τις εξελίξεις η προτίμηση των Δυτικών προς την Τουρκία αυξήθηκε καθώς η Τουρκία αποτελούσε το «κράτος-κλειδί» που θα κάλυπτε το κενό του Ιράν και θα συγκρατούσε τόσο τον ισλαμισμό όσο και την σοβιετική επιρροή στην περιοχή³⁴¹ και εως εκ τούτου ο συνδυασμός της ανόδου στην εξουσία της κυβέρνησης Ρέηγκαν στις ΗΠΑ, μιας δυναμικής κυβέρνησης που επιθυμούσε να ανεβάσει την ισχύ και το γόητρο των ΗΠΑ και μιας στρατιωτικής κυβέρνησης στην Τουρκία, οδήγησε στην αναβάθμιση σε σημαντικό βαθμό των αμερικανοτουρκικών σχέσεων.

Το δυσμενές κλίμα για την Ελλάδα από την αναθέρμανση της αμερικανοτουρκικών σχέσεων συμπληρωνόταν κι από τη στάση που η Ελλάδα ακολουθούσε στα ζητήματα Ανατολής-Δύσης καθώς η ελληνική κυβέρνηση που ανήλθε στην εξουσία το 1981 προσπάθησε να ακολουθήσει μια πιο ανεξάρτητη στάση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα

---

³³⁹Βλ. Hanks Robert J., *The U.S Military Presence in the Middle East: Problems and Prospects*, Institute for Foreign Policy Analysis, Cambridge, 1982, σελ 57 και ακόλουθες.

³⁴⁰Κώνστα Δ., ο.π., σελ 46-47.

³⁴¹Στο ίδιο, σελ 47.

αποτελεί στις αρχές του 1982 η άρνηση της Ελλάδας στην επιβολή κυρώσεων κατά του καθεστώτος Zaruzelski στην Πολωνία καθώς και οι επιφυλάξεις της στο τελικό ανακοινωθέν του NATO με το οποίο εκφραζόταν η συναίνεση των μελών της Συμμαχίας στην ανάπτυξη σε ευρωπαϊκό επίπεδο των αμερικανικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς PershingII και Cruise³⁴². Σε αυτά προστίθεντο οι ελληνικές προσπάθειες για δημιουργία βαλκανικής απυρηνικής ζώνης και για απόσυρση των πυρηνικών όπλων από το ελληνικό έδαφος, οι θετικές αντιδράσεις της ελληνικής πλευράς στις προτάσεις αφοπλισμού του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η αίτηση από την ελληνική πλευρά για εξάμηνη αναβολή της ανάπτυξης νέων πυραύλων στην Ευρώπη ώστε να συνεχιστούν οι συνομιλίες ΗΠΑ - ΕΣΣΔ στην Γενεύη καθώς και η επιφυλαχτική στάση που επέδειξε η ελληνική κυβέρνηση τον Οκτώβριο του 1983 στο επεισόδιο της κατάρριψης του νοτιοκορεάτικου αεροσκάφους και η άρνηση της στην επιβολή κυρώσεων κατά της ΕΣΣΔ³⁴³.

Όλες αυτές οι ενέργειες αιτιολογούνταν από την ελληνική κυβέρνηση με όρους προώθησης της ύφεσης και του ελέγχου εξοπλισμών, προσπάθειες που ενισχύθηκαν με τη διακήρυξη της “Πρωτοβουλίας των έξι” η οποία ξεκίνησε στις 23 Μαΐου 1984 όταν οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων της Αργεντινής, Ελλάδας, Μεξικού, Ινδίας Σουηδίας και Τανζανίας καλούσαν τις πυρηνικές δυνάμεις να παγώσουν τις πυρηνικές δραστηριότητες και να μειώσουν τα αποθέματα τους και η κοινή αυτή δράση έδωσε την ευχέρεια στην ελληνική κυβέρνηση να συνεχίσει την πολιτική της υπέρ της διεθνούς ύφεσης με περισσότερο συμβολικούς τρόπους, μεταβολή που ευνοήθηκε και από τη μείωση της διεθνούς έντασης μετά το 1985³⁴⁴. Η στάση που αποφάσισε να επιδείξει η Ελλάδα στα ζητήματα Ανατολής – Δύσης στις αρχές της δεκαετίας 1980 δε συνάδει με τις εξελίξεις στο διεθνές σκηνικό και την αύξηση της έντασης και του ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων, γεγονός που καταδεικνύει ότι στην πολιτική που ακολουθούσε η Ελλάδα πέραν από τις εξελίξεις στο διεθνές σκηνικό επενεργούσαν και μια σειρά άλλοι εσωτερικοί παράγοντες, η μελέτη των οποίων δεν εντάσσεται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Αναφορικά με τις σχέσεις της Ελλάδας με το NATO και τη δραστηριοποίηση της χώρας στη Συμμαχία κατά τη δεκαετία του 1980, όπως προαναφέραμε η ένταξη της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας με το σχέδιο Ρότζερς άφησε κάποια

---

³⁴²Στο ίδιο, σελ 34.

³⁴³Στο ίδιο, σελ 34-35.

³⁴⁴Στο ίδιο, σελ 35.

ζητήματα άλυτα, τα οποία συνέχισαν να παρεμποδίζουν την πλήρη δραστηριοποίηση της Ελλάδας στα πλαίσια της Συμμαχίας. Στο ζήτημα του επιχειρησιακού ελέγχου λόγω των τουρκικών αμφισβητήσεων των ορίων που ίσχυαν προ της ελληνικής αποχωρήσεως και του καθορισμού των ορίων ευθύνης του στρατηγείου της Λάρισας, προστέθηκε το θέμα της Λήμνου, που σύμφωνα με την ταχτική του Γενικού Γραμματέα της Συμμαχίας Luns, η Συμμαχία καθιέρωσε να θεωρεί τη στρατικοποίηση της νήσου Λήμνου, πολιτική διαφορά Ελλάδας Τουρκίας και να αποκλείει τη νήσο από το σχεδιασμό ασκήσεων στην περιοχή³⁴⁵.

Η ελληνική κυβέρνηση τόνιζε πολλάκις την άρνηση της να αποδεχτεί μια ρύθμιση που θα σήμαινε την παράδοση της άμυνας των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου στην Τουρκία και γενικά οποιαδήποτε υποχώρηση σε κατοχυρωμένα ελληνικά δικαιώματα που θα στήριζε με έμμεσο τρόπο τις τουρκικές διεκδικήσεις στην περιοχή και μέσα σε αυτό το πλαίσιο η ελληνική πλευρά υπέβαλε υπόμνημα στο ΝΑΤΟ τον Ιανουάριο του 1982 με το οποίο πληροφορούσε το ΝΑΤΟ ότι η συμφωνία Rogers τηρούσε “υπό μερική αναστολή” κύριως όσον αφορά τα του επιχειρησιακού ελέγχου στο Αιγαίο, με τη διευκρίνιση ότι η αναστολή ήταν απαραίτητη λόγω της επιδίωξης της Τουρκίας να ερμηνεύει με αυθαίρετο τρόπο τα κείμενα της συμφωνίας³⁴⁶. Η «μερική αναστολή» της συμφωνίας επανένταξης δεν άλλαξε ουσιαστικά το καθεστώς που επικρατούσε, με την Ελλάδα να επιμένει για την επιστροφή στα όρια του 1974 και τις νατοϊκές αρχές να ευνοούν νέες ρυθμίσεις³⁴⁷.

Η κυβέρνηση προκειμένου να αποτρέψει τη δημιουργία καταστάσεων που μπορεί να υπονομεύσουν την εδαφική ακεραιότητα του κράτους και με ανοιχτό το θέμα του επιχειρησιακού ελέγχου, αποφάσισε να μην επιτρέψει τη συμμετοχή των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στις συμμαχικές ασκήσεις στο Αιγαίο εξαιτίας κυρίως της άρνησης του ΝΑΤΟ να συμπεριλάβει τη Λήμνο στις αεροναυτικές ασκήσεις της Συμμαχίας στο Αιγαίο υιοθετώντας έτσι με έμμεσο τρόπο την τουρκική θέση που αξίωνε συστηματικά μετά το 1974 την αποστρατικοποίηση της Λήμνου³⁴⁸.

---

³⁴⁵Κώνστας Δημήτρης, ο.π,σελ 29.

³⁴⁶Βαληνάκης Γιάννης, «Οι Σχέσεις της Ελλάδας με το ΝΑΤΟ :1974-1987» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπλωτικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 190.

³⁴⁷Στοιχίο, σελ 190.

³⁴⁸Στο ίδιο, σελ 191.

Η ελληνοτουρκική αντιπαράθεση στο προαναφερθέν ζήτημα δημιουργούσε προβλήματα στην λειτουργία της Συμμαχίας, με χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το 1984, για πρώτη φορά στην ιστορία του Οργανισμού, η Συμμαχία βρέθηκε χωρίς διαθέσιμες από την Ελλάδα και την Τουρκία δυνάμεις, μετά από την άσκηση του δικαιώματος αρνησικυρίας από την Τουρκία στην αποδοχή του ελληνικού κεφαλαίου που πρότεινε για πρώτη φορά τη διάθεση στο NATO των δυνάμεων που ήταν σταθμευμένες στη Λήμνο και έπειτα από την Ελλάδα στο αντίστοιχο τουρκικό³⁴⁹. Η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να μετατρέψει βαθμηδόν την αρχική έμφαση που δινόταν στις επιπτώσεις της τουρκικής πολιτικής επί της Ελλάδας σε μια πολιτική ευρύτερης απήχησης που αποδείκνυε τις αρνητικές επιπτώσεις της τουρκικής στάσης για τη “δεύτερη γραμμή άμυνας της Συμμαχίας” στο χώρο του Αιγαίου και που προέβαλλε με πειστικό τρόπο ιδιαίτερα τα επιχειρήματα που αφορούσαν τις τουρκικές επιδιώξεις για αποστρατικοποίηση της Λήμνου και των άλλων ελληνικών νησιών του Αιγαίου³⁵⁰.

Η συνέχιση της συμμετοχής στο NATO αιτιολογούνταν από την ελληνική κυβέρνηση τόσο με το επιχείρημα ότι παρεμποδίζεται η οικειοποίηση μονομερώς από την Τουρκία των πόρων της Συμμαχίας, όσο και από την συστηματική πρακτική να αναζητούνται από το NATO εγγυήσεις για την αποτροπή μιας νέας τουρκικής επιθετικής ενέργειας, που άρχισε στην πρώτη συμμετοχή του Έλληνα Πρωθυπουργού στην Επιτροπή Αμυντικού Σχεδιασμού, με την κατ’επανάληψη αξίωση του να εγυηθεί η Συμμαχία τα ανατολικά σύνορα της χώρας και που οδήγησε στην ματαίωση για πρώτη φορά στην ιστορία του Οργανισμού της έκδοσης τελικού ανακοινωθέντος της Επιτροπής³⁵¹.

Οι διεθνείς συνθήκες και κυρίως η τουρκική απειλή καθιστούσαν αναγκαία τη συμμετοχή της Ελλάδας στο NATO και όχι μόνο δεν έγινε καμιά ενέργεια από τον Έλληνα πρωθυπουργό για απόσυρση της χώρας από το NATO άλλα το 1987 τέθηκε το θέμα της ελληνικής συμμετοχής στο NATO σε νέες βάσεις, με τις δηλώσεις του Έλληνα πρωθυπουργού κατά τη διάρκεια ομιλίας του στη Βουλή όπου έκανε ξεκάθαρους τους εθνικούς λόγους που υποχρέωναν την Ελλάδα να παραμείνει στη

---

³⁴⁹Στοιχίο, σελ 192.

³⁵⁰Coufoudakis Vangelis, “The Eastern Mediterranean in the Defence of the West”, *NATO’s Sixteen Nations*, No. 31, Oct 1986, σελ 34-39.

³⁵¹Κώνστας Δημήτρης, ο.π., σελ 32.

Συμμαχία³⁵². Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η σύναψη της «Συμφωνίας Άμυνας και Συνεργασίας»(DECA) με τις ΗΠΑ το 1983 μετά από μια εννιάμηνη διαπραγματεύση, που ανανέωσε την παραμονή των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα για ένα πενταετές διάστημα και ενώ οι ΗΠΑ θεωρούσαν το έτος της λήξης της συμφωνίας ως απαρχή για νέες διαπραγματεύσεις³⁵³ και αμφισβητούσαν επίσης την υποχρέωση των ΗΠΑ για διατήρηση της αναλογίας 7 προς 10 στην στρατιωτική βοήθεια προς την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα³⁵⁴ η ελληνική κυβέρνηση είχε κάνει σαφές ότι επιζητούσε την επίτευξη μιας συμφωνίας οριστικής απομάκρυνσης των βάσεων από θέση ισχύος, με το ύψος των αντιπαροχών να αποτελεί το σημαντικότερο ίσως θέμα των διαπραγματεύσεων, ξεκαθαρίζοντας έτσι στην Ουάσιγκτον ότι η συμφωνία θα περιστρεφόταν και θα εξαρτιόταν γύρω από το ύψος των ανταλλαγμάτων³⁵⁵. Οι ΗΠΑ από την άλλη πλευρά είχαν συνδέσει διαπραγματευτικά το ύψος των παροχών προς την Ελλάδα με υποχώρηση της Αθήνας στο χρονοδιάγραμμα αποχώρησης και τον έλεγχο της λειτουργίας των βάσεων, χρησιμοποιώντας στα πλαίσια της ταχτικής αυτής διάφορους μοχλούς πίεσης μεταξύ των οποίων η προοπτική παραπέρα ενίσχυσης της Τουρκίας με τη μεταφορά των βάσεων που θα απομάκρυνε η Ελλάδα στην Τουρκία, η κατάσταση της εθνικής οικονομίας καθώς και η άμεση σύνδεση της συνέχισης της παροχής αμερικανικής βοήθειας προς την Ελλάδα με τη διατήρηση των εγκαταστάσεων τους στην Ελλάδα και τη συνέχιση της διμερούς αμυντικής συνεργασίας³⁵⁶.

6.3.1.Εξήγηση των λόγων επανένταξης και παραμονής της Ελλάδας στην Ατλαντική Συμμαχία

Παρά το γεγονός ότι η περίπτωση της συμμετοχής της Ελλάδας στο NATO κατέδειξε τις περισσότερες από τις αρνητικές πτυχές της συμμαχικής σχέσης μεταξύ ενός μικρού κράτους και μιας μεγάλης δύναμης όπως η παρέμβαση των ΗΠΑ στα εσωτερικά ζητήματα της Ελλάδας, η τοποθέτηση της εθνικής ασφάλειας της Ελλάδας

---

³⁵²Βαληνάκης Γιάννης, «Οι Σχέσεις της Ελλάδας με το NATO :1974-1987» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπλωτικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989,σελ 193.

³⁵³Πόλλις Αδαμαντία, ο.π., σελ 165.

³⁵⁴Laipson Ellen, *The Seven-Ten Ratio in Military Aid to Greece and Turkey*, Congressional Research Service, The Library of Congress, 15 Ιουνίου 1983, αναθεωρημένους 10 Απριλίου 1985,σελ 13-14.

³⁵⁵Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική:1949-1988*, Δ έκδοση, εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ 316-317.

³⁵⁶Στο ίδιο, σελ 312, 316.

σε υποδεέστερη θέση σε σχέση με αυτή της συμμαχίας και η αποδοχή αποφάσεων που πολλές φορές έρχονταν σε αντίθεση με τα συμφέροντα της χώρας, εντούτοις η Ελλάδα επανεντάχθηκε στο στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας και παρέμεινε μέλος του NATO.

Όπως είχαμε αναλύσει στο υποκεφάλαιο 3.5. αν ένα κράτος σε ένα διπολικό σύστημα περιλαμβάνεται στη σφαίρα επιρροής μιας υπερδύναμης είναι πολύ δύσκολο να αλλάξει πορεία και να σταματήσει να είναι ευθυγραμμισμένο με την ηγεμονική δύναμη που έχει υπό τον έλεγχο της την περιοχή της, καθώς ο ηγεμόνας μπορεί να παρέμβει προκειμένου να παρεμποδίσει την αποστασία του μικρού κράτους. Στην περίπτωση της Ελλάδας μετά το 1974, η παρέμβαση αναμενόταν να ήταν όχι άμεσα στρατιωτική αλλά θα έπαιρνε τη μορφή της υποστήριξης του αντιπάλου της Ελλάδας, δηλαδή της Τουρκίας εις βάρος της Ελλάδας.

Πολλές φορές οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν αυτό το μοχλό πίεσης προκειμένου να κρατήσουν την Ελλάδα στο NATO όπως για παράδειγμα το 1984, όπου σε μια περίοδο κρίσης στις ελληνοαμερικανικές σχέσεις η κυβέρνηση Ρέηγκαν αποφάσισε να δώσει το αεροσκάφος F5 που προοριζόταν για την Ελλάδα, στην Τουρκία³⁵⁷. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η Ελλάδα προτίμησε να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα εντός της Ατλαντικής Συμμαχίας παρά να μετατραπεί σε μια απομονωμένη πρώην σύμμαχο και να αφήσει στην Τουρκία την ευκαιρία να μονοπωλεί τα πλεονεκτήματα της πλήρους ένταξης στο NATO.

6.4. Οι προσπάθειες περιορισμού της εξάρτησης της Ελλάδας από τις ΗΠΑ και το NATO σε Ευρώπη, Βαλκάνια και Μέση Ανατολή

6.4.1. Οευρωπαϊκός προσανατολισμός της Ελλάδας

Μετά την τουρκική εισβολή η Ελλάδα στην προσπάθεια διαφοροποίησης της μεταπολεμικής εξάρτησης από τις ΗΠΑ, προώθησε τη στενότερη σύνδεση της χώρας με τη Δυτική Ευρώπη. Μέσα στο πλαίσιο της ύπαρξης του διπολικού διεθνούς συστήματος είχε γίνει σαφές στην ελληνική πλευρά ότι ήταν αναγκαία η συστράτευση της χώρας με τη Δύση, καθώς η αποξένωση της χώρας από τη Δύση οδηγούσε στην

³⁵⁷ <http://www.nytimes.com/1984/07/09/world/us-said-to-weigh-rebuff-to-greece-by-denying-planes.html>

Τελευταία προσπέλαση: (19/04/2014)

εξυπηρέτηση των τουρκικών συμφερόντων και ως εκ τούτου προκειμένου να διατηρηθούν οι δεσμοί με τη Δύση θεωρήθηκε αναγκαία η ενίσχυση των δεσμών της χώρας με τη Δυτική Ευρώπη και ο επανακαθορισμός των σχέσεων με τις ΗΠΑ³⁵⁸.

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα με ψήφο ισοδύναμη με τις μεγάλες χώρες της κοινότητας θεωρείτο ότι θα παρείχε ένα εναλλακτικό πλαίσιο δράσης της χώρας που θα εδραίωνε το αίσθημα ασφάλειας και θα επέτρεπε στην κυβέρνηση να χαλαρώσει τους δεσμούς της χώρας με τις ΗΠΑ και να απαλλάξει την Ελλάδα από τις μεγάλες εξαρτήσεις του παρελθόντος³⁵⁹. Ακόμη ανάγκη τερματισμού της διπλωματικής απομόνωσης που περιήλθε η χώρα κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και των δυσκολιών που προκαλούσε επέβαλε διπλωματικά ανοίγματα και νέες επαφές για εξασφάλιση συμμάχων και μέσα σε αυτά τα πλαίσια η ΕΟΚ αποτελούσε ένα ευρύ και σημαντικό πεδίο δράσης για την προώθηση των εθνικών απόψεων³⁶⁰.

Επίσης υπήρχε η προσδοκία ότι η παρουσία της Ελλάδας σε μια Κοινότητα που προωθούσε με ραγδαίο ρυθμό τις σχέσεις της με όλες τις χώρες του κόσμου, τόσο στον οικονομικό όσο και στον διπλωματικό τομέα, μέσα από τον μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας θα της εξασφάλιζε μια διαφορετική αντιμετώπιση από τα τρίτα κράτη και θα ενίσχυε τη διεθνή της θέση³⁶¹. Εκ των ων ουκ άνευ ήταν και ο ρόλος που θα μπορούσε να διαδραματίσει η Ελλάδα ως πολιτικός και οικονομικός σύνδεσμος τόσο μεταξύ της Ευρώπης και των αραβικών χωρών όσο και με τα βαλκανικά κράτη λόγω της οικοδόμηση ενός κλίματος εμπιστοσύνης που άρχισε να διαμορφώνεται μεταξύ της Ελλάδας και των βαλκανικών χωρών³⁶².

Κυρίαρχο ρόλο στα ενταξιακά κίνητρα της Ελλάδας κατείχε η προοπτική ισχυροποίησης της ελληνικής θέσης και άμυνας απέναντι στην Τουρκία λόγω της διπλής ενίσχυσης της ελληνικής διπλωματίας, τόσο με την δυνατότητα συχνής ενημέρωσης των Ευρωπαίων εταίρων για τα εθνικά αιτήματα όσο και με τη

---

³⁵⁸Κώνστα Δ., ο.π., σελ 22.

³⁵⁹Ιωακείμιδης Π., *Ο Διεθνής Ρόλος των Μικρών Κρατών και η Ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ*, Παπαζήση, Αθήνα, 1980, σελ 43.

³⁶⁰Βαληνάκης Γιάννης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Δ' Έκδοση, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 242.

³⁶¹Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, «Το Ζήτημα της Προσαρμοστικότητας της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής», στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987 : Δομές και Στόχοι*, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989,σελ 132.

³⁶²Στο ίδιο, σελ 133.

δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος αρνησικυρίας σε πιθανή μελλοντική αίτηση της Τουρκίας για ένταξη καθώς και λόγω της αποτρεπτικής ισχύος που θα δημιουργούσε η επίγνωση από την Άγκυρα ότι μια βίαιη αντιπαράθεση με ένα μέλος της Κοινότητας θα οδηγούσε σε σύγκρουση με την Ευρώπη και τις βασικές αρχές της διεθνούς διπλωματικής τάξης³⁶³.

Το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1970, σε μια περίοδο όπου η Ελλάδα βελτίωνε συνεχώς τις σχέσεις της με την Ευρώπη προβάλλοντας μια ιδιαίτερα φιλοευρωπαϊκή στάση, οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση είχαν περιέλθει σε μια περίοδο κρίσης εξαιτίας πολιτικών και οικονομικών παραγόντων³⁶⁴. Η ελληνική κυβέρνηση επιθυμούσε να χρησιμοποιήσει την ένταξη ως το κύριο μέσο με το οποίο σε μια μακροχρόνια προοπτική μπορεί να επηρεάσει τη σχετική θέση των δύο χωρών στο διεθνές σκηνικό³⁶⁵. Παρόλο που η κυβέρνηση δεν μπορούσε να προβάλει τον παράγοντα Τουρκία όσο θα επιθυμούσε για να μην έρθει σε αντίθεση με τις κοινοτικές χώρες που δεν θα ήθελαν να δουν να ανατρέπεται η ισορροπία στις σχέσεις Ελλάδας-Ε.Κ. -Τουρκίας ένεκα της ελληνικής ένταξης, ωστόσο υπήρξαν σαφείς δηλώσεις που κατεδείκνυαν τη σημασία που είχε ο παράγοντας «άμυνα έναντι της Τουρκίας» στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης³⁶⁶.

Πρέπει να επισημανθεί, ως προς το ζήτημα της εθνικής ασφάλειας, ότι πέρα από τα διπλωματικά, οικονομικά και θεσμικά οφέλη που θα μπορούσε η χώρα να εξασφαλίσει από την ένταξη, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν μπορούσε να κατοχυρώσει την εθνική ασφάλεια ειδικότερα έναντι της Τουρκίας. Σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό οι διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί αποτελούν όργανα των εθνικών κυβερνήσεων «υποταγμένα» στις προσπάθειες τους να μεγιστοποιήσουν τα συμφέροντα τους και ως εκ τούτου η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι εκ φύσεως αδύναμη ως διεθνής δρών, ικανή στην καλύτερη των περιπτώσεων σε περιορισμένη αυτόνομη δράση και

---

³⁶³Βαληνάκης Γιάννης Γ., Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988, Παρατηρητής, Δ΄ Έκδοση, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 244.

³⁶⁴Καζάκος Πάνος, « Η εξομάλυση των σχέσεων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων –Τουρκίας και η ελληνική εξωτερική πολιτική» στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ.Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 562.

³⁶⁵Στο ίδιο, σελ 570.

³⁶⁶Στο ίδιο, σελ 570-571.

κατ'εντολήν των Κρατών Μελών, ειδικά του πιο ισχυρού που διατηρεί τον τελικό έλεγχο³⁶⁷. Επιδεικνύεται ιδιαίτερη έμφαση στον σημαντικό παράγοντα της στρατιωτικής ισχύος όπου παρουσιάζεται έλλειψη ανεξαρτησίας και αυτονομίας δράσης σε ένα στρατηγικό περιβάλλον που κυριαρχείται από τις μεγάλες δυνάμεις³⁶⁸. Η επισήμανση αυτή είναι αναγκαία καθώς οποιαδήποτε παρανόηση των ορίων των δυνατοτήτων που μπορεί να προσδώσει μια στρατηγική επιλογή, μπορεί να αποβεί εις βάρος της εθνικής στρατηγικής της χώρας. Η ένταξη της χώρας σε ένα οργανισμό όπως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μπορεί να οδηγούσε στη βελτίωση των διπλωματικών ερεισμάτων της Ελλάδας και να λειτουργούσε αποτρεπτικά καθώς η Τουρκία θα γνώριζε ότι μια σύγκρουση με την Ελλάδα, ως ένα μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα οδηγούσε σε αντιπαράθεση και με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης³⁶⁹ αλλά δεν μπορούσε να λύσει αυτόματα τα προβλήματα ασφάλειας της χώρας ειδικά έναντι της Τουρκίας και ούτε να καταργήσει την ανάγκη μιας ανεξάρτητης πολιτικής ισχύος και μιας ολοκληρωμένης πολιτικής συμμαχιών.

Μετά τις πολυετείς διαπραγματεύσεις που πραγματοποιήθηκαν, στις οποίες κύρια επιδίωξη της ελληνικής πλευράς αποτελούσε η επίσπευση της υπογραφής της τελικής συμφωνίας λόγω της ανησυχίας που υπήρχε για πιθανή μεταστροφή των διαθέσεων των κοινοτικών χωρών προς την ελληνική υποψηφιότητα και λόγω της πιθανότητας ομαδοποίησης της ελληνικής υποψηφιότητας με της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, πράγμα που δεν ήταν προς το συμφέρον τη ελληνικής υποψηφιότητας³⁷⁰, η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα την 1η Ιανουαρίου 1981³⁷¹.

Κατά τα πρώτα χρόνια μετά το 1981 οι ενέργειες της ελληνικής πλευράς αποσκοπούσαν κυρίως στην προσπάθεια αναδιαπραγμάτευσης με την Κοινότητα κάποιων όρων που θεωρούνταν από την κυβέρνηση δυσμενείς για τα ελληνικά συμφέροντα ενώ στον τομέα που αφορούσε άμεσα την ελληνική εξωτερική

---

³⁶⁷ Wright Nick, "The European Union: What kind of International Actor?", *Political Perspectives*, Volume 5 (2), 2011, σελ 10 - 11.
http://www.politicalperspectives.org.uk/wp-content/uploads/PPVolume5-Issue2-2011-Wright-1_final.pdf
(Τελευταία προσπέλαση : 9/12/2013)

³⁶⁸ Στο ίδιο, σελ 11.

³⁶⁹ Βαληνάκης Γιάννης Γ., Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988, Παρατηρητής, Δ' Έκδοση, Θεσσαλονίκη 2003, σελ

³⁷⁰ Τσούκαλης Λουκάς, «Η Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987 : Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 207.

³⁷¹ Στο ίδιο, σελ 208.

πολιτική, δηλαδή το μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας, η προσπάθεια άσκησης μιας περισσότερο ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής από την νεοεκλεγείσα κυβέρνηση, η οποία έβλεπε με επιφυλακτικότητα τη συμμετοχή της Ελλάδας στην ΕΠΣ, οδήγησε στην μειωμένη αλληλεπενέργεια μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής της ΕΠΣ και της Ελλάδας και στην ελληνική διαφοροποίηση στην ΕΠΣ, κυρίως μέχρι το 1985³⁷².

Καταρχάστον Οκτώριο του 1981, η ελληνική κυβέρνηση εξέφρασε τις αντιρρήσεις της στην απο κοινού σχεδιαζόμενη στρατιωτική συμμετοχή τεσσάρων μελών της Κοινότητας στην ειρηνευτική δύναμη του Σινά για την αστυνόμευση της περιοχής, όπως προβλεπόταν από τις συμφωνίες του Camp David ενώ τον αμέσως επόμενο μήνα, η υποστήριξη που εκφράσθηκε στο καθεστώς της Λιβύης στη σύνοδο των υπουργών των εξωτερικών της Κοινότητας οδήγησε στο να μη κατονομασθεί ο συνταγματάρχης Qaddafi ως κύριος υπεύθυνος της εισβολής στο Τσανι³⁷³. Επιπρόσθετα η ελληνική κυβέρνηση διαφοροποιήθηκε στο ζήτημα της επιβολής κυρώσεων στην ΕΣΣΔ λόγω της σοβιετικής ανάμειξης στις πολιτικές εξελίξεις στην Πολωνία και στη συνέχεια στο ζήτημα της καταδίκης της ΕΣΣΔ για την κατάρριψη του νοτιοκορεάτικου «τζάμπο»³⁷⁴. Ακολούθως η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα που κατά τη Σύνοδο του Λουξεμβούργου στις 21 Απριλίου 1986 επιθυμούσε την επιβολή ηπιότερων κυρώσεων στη Λιβύη και έπειτα αρνήθηκε να συμπλεύσει με τους εταίρους της στην καταδίκη της Συρίας για την ανάμειξη της στην απόπειρα ανατίναξης του αεροσκάφους της ισραηλινής εταιρείας "El – Al" ενώ μειωμένα γενικότερα ήταν και η αλληλεπενέργεια μεταξύ Ελλάδας και ΕΠΣ στο πεδίο του ΟΗΕ, όπου η ελληνική πλευρά διαφοροποιήθηκε αρκετές φορές σε ψηφοφορίες που αφορούσαν κυρίως το Μεσανατολικό ζήτημα³⁷⁵.

Παράλληλα όμως με τα μειονεκτήματα που απέδιδε η ελληνική πολιτική ηγεσία στην ελληνική συμμετοχή στην ΕΠΣ, καθώς άρχισε να αντιλαμβάνεται τις πρακτικές δυνατότητες που μπορούσε να προσφέρει το βήμα αυτό στις ελληνικές θέσεις, επιδόθηκε σε καταγγελίες εναντίον της Τουρκίας και των επεκτατικών της

---

³⁷² Χριστοδουλίδης Θεόδωρος, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία: Ο διχόροπος εταίρος.» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 245-247.

³⁷³ Στο ίδιο, σελ 247-248.

³⁷⁴ Στο ίδιο, σελ 248-249.

³⁷⁵ Στο ίδιο, σελ 250-253.

βλέψεων και κατάφερε να εξασφαλίσει υποστήριξη μέσα από τους μηχανισμούς της ΕΠΣ μετά την ανακήρυξη του τουρκοκυπριακού ψευδοκράτους, όπου παρόλο που δεν έγινε πλήρης υιοθέτηση των ελληνικών αιτημάτων, η στάση των εταίρων αποτέλεσε ένα σημαντικό διπλωματικό έρεισμα στις πρώτες δύσκολες στιγμές μετά την ανακήρυξη³⁷⁶.

Η μεταβολή στην προσέγγιση του μηχανισμού της ΕΠΣ επήλθε σταδιακά, αποκρυσταλλώθηκε κατά τη διάρκεια του 1985 και ενισχύθηκε προς το τέλος της δεκαετίας του 1980 εφόσον η επιφυλακτικότητα άρχισε να δίνει τη θέση της σε μια προσπάθεια αξιοποίησης των μηχανισμών της ΕΠΣ ενώ σημαντική ήταν η παρέμβαση της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας σχετικά με το ζήτημα της επέκτασης της ΕΠΣ σε θέματα ασφαλείας καθώς όπως είχε δηλωθεί η Ελλάδα δεν ήταν αντίθετη φτάνει να αναγνωρίζονταν τα ειδικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν κράτη-μέλη, όπως η Ελλάδα.³⁷⁷

6.4.2. Η προσπάθεια προσεταιρισμού των βαλκανικών χωρών

Η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είχε επηρεαστεί από την ταύτιση της πολιτικής της χώρας με την Δυτική Συμμαχία και την προστασία της δυτικής ασφάλειας. Μετά το 1974 η Ελλάδα στο πλαίσιο της προσπάθειας αντιμετώπισης της τουρκικής απειλής, έκανε προσπάθειες προσεταιρισμού των Βαλκάνιων γειτόνων της, επιδιώκοντας να ομαλοποιήσει και να εντατικοποιήσει τις σχέσεις της μαζί τους και να δημιουργήσει συνθήκες συνεργασίας τόσο σε πολυμερές όσο και σε διμερές επίπεδο. Η πολιτική της Ελλάδας στα Βαλκάνια προσδιοριζόταν τη συγκεκριμένη περίοδο από την όξυνση της αντιπαράθεσης με την Τουρκία στην Κύπρο και στο Αιγαίο³⁷⁸.

6.4.2.1. Προώθηση πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας

---

³⁷⁶Βαλινάκης Γιάννης Γ., Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988, Παρατηρητής, Δ΄ Έκδοση, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 259-262.

³⁷⁷Στο ίδιο, σελ 260.

³⁷⁸Αλειφάντης Στέλιος, "Η Ελλάδα στο Βαλκανικό χώρο, 1974-1988", *Τα Βαλκάνια στο Σταυροδρόμι των Εξελίξεων*, Ροές, Αθήνα, 1988, σελ 369-450.

Η πολυμερής βαλκανική πολιτική της Ελλάδας εκδηλώθηκε με την πολιτική της «Διαβαλκανικής Συνεργασίας» που προωθήθηκε κατά την περίοδο 1974-1981 και έπειτα με την πολιτική της προώθησης μιας «Βαλκανικής Απύραυλης Ζώνης».

Η ελληνική πρωτοβουλία για τη Διαβαλκανική Συνεργασία απέβλεπε στην ανάπτυξη μιας πολυμερούς συνεργασίας σε ζητήματα οικονομικά, τεχνικά, τουριστικά και σύνδεσης μεταφορών που θα επέφεραν αμοιβαία οφέλη, με την πεποίθηση ότι οι επιτυχίες σε επιμέρους ζητήματα θα διαμόρφωναν ένα κλίμα εμπιστοσύνης στην κοινή γνώμη των βαλκανικών χωρών και την αντίληψη πως οι διάφορες μεταξύ τους είναι επιλύσιμες³⁷⁹.

Οι λόγοι που ώθησαν την ελληνική κυβέρνηση στην ανάληψη της πρωτοβουλίας για την προώθηση της διαβαλκανικής συνεργασίας εντοπίζονται καταρχάς στην ελληνοτουρκική διένεξη. Η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να επωφεληθεί από την ανησυχία των βαλκανικών χωρών για τις διαστάσεις που θα μπορούσε να προσλάβει η ελληνοτουρκική διαμάχη καθώς βασική μέριμνα της εξωτερικής τους πολιτικής ήταν η διατήρηση της διεθνούς ύφεσης και της σταθερότητας στην περιοχή και προσδοκούσε ότι η πολιτική των βαλκανικών χωρών θα μπορούσε να συμβάλει στην προστασία της ελληνικής εδαφικής ακεραιότητας, σε περίπτωση μιας μη αποφευκταίας ελληνοτουρκικής σύρραξης³⁸⁰. Σε μια τέτοια περίπτωση ακόμη και μια ουδέτερη στάση των βαλκανικών κρατών θα ήταν ευνοϊκή για την Ελλάδα καθώς η χώρα θα είχε τη δυνατότητα απόσυρσης πολύτιμου αριθμού στρατευμάτων από τα βόρεια σύνορα και δε θα περιπλεκόταν περισσότερο η κατάσταση από επιπρόσθετες αξιώσεις των βαλκανικών κρατών³⁸¹. Τα αποτελέσματα της επίσκεψης του Έλληνα πρωθυπουργού στη Βουλγαρία, Ρουμανία και Γιουγκοσλαβία λίγους μήνες μετά την εισβολή στην Κύπρο ήταν ικανοποιητικά σε σχέση με την ελληνοτουρκική διένεξη και ειδικότερα το Κυπριακό, ωστόσο τα βαλκανικά κράτη δίσταζαν να υιοθετήσουν μια θέση ολοκληρωτικά υπέρ της Ελλάδας και είχε γίνει αντιληπτό ότι προσπαθούσαν «σε

---

³⁷⁹ Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Ελλάδα και οι Βαλκανικοί Γείτονες, 1974-1979*, Αθήνα, Α. Σάκκουλας, 1986, σελ 52-53.

³⁸⁰ Τσαρδανίδης Χαράλαμπος-Αλειφάντης Στέλιος, «Η Ελλάδα και οι Βαλκανικές Χώρες, 1974-1987». στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 275-276.

³⁸¹ Παπαπολίτη Σ., «Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Ωρα Μηδέν» στο συλλογικό έργο *24 Ιουλίου 1974. Η Επιστροφή στη Δημοκρατία και τα Προβλήματα της*, Εστία, Αθήνα, 1995, σελ 83-84.

κάθε περίπτωση βελτίωσης και εμπάθυνσης των σχέσεων τους με την Ελλάδα, να προεκτείνουν ανάλογα τα οφέλη και προς την Τουρκία³⁸².»

Ακόμη η προώθηση των σχέσεων της Ελλάδας με τα Βαλκάνια συνδεόταν με την εκτίμηση της ελληνικής κυβέρνησης ότι μια συγκροτημένη βαλκανική πολιτική θα συμπλήρωνε την ευρωπαϊκή πολιτική της Ελλάδας και την πρωταρχική επιδίωξη της ένταξης της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και επίσης θεωρήθηκε ότι η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα συνιστούσε ένα είδος οικονομικού και πολιτικού συνδέσμου λόγω των στενών δεσμών με τις βαλκανικές χώρες, κάποιες από τις οποίες είχαν εκφράσει ενδιαφέρον για την προοπτική ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα³⁸³. Εξάλλου η ανάπτυξη της πολυμερούς συνεργασίας, όπως πρότεινε η Ελλάδα, πάνω σε τεχνοκρατική και όχι σε πολιτική βάση, χωρίς να αποκλείεται η τελευταία σε βάθος χρόνου, έκαμπε τις οποιοσδήποτε αντιρρήσεις από χώρες της Κοινότητας³⁸⁴.

Επιπρόσθετα η Ελλάδα επιθυμούσε για πολλούς λόγους να διατηρήσει η Γιουγκοσλαβία σταθερή την κρατική της υπόσταση και τον εξωτερικό αδέσμευτο της προσανατολισμό και με την προώθηση της πολυμερούς συνεργασίας στα Βαλκάνια υπήρχε η πεποίθηση ότι θα ενισχυόταν η αδέσμευτη πολιτική της Γιουγκοσλαβίας και συνεπώς δε θα μεταβαλλόταν η ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή και η σταθερότητα στα Βαλκάνια³⁸⁵.

Η ελληνική πρωτοβουλία ευνοήθηκε από το κλίμα που είχε δημιουργηθεί μετά την υπογραφή της τελικής πράξης της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη στο Ελσίνκι τον Αύγουστο του 1975 που διατύπωσε τις αρχές ύφεσης και συνεργασίας ανάμεσα σε κράτη με διαφορετικό πολιτικοοικονομικό σύστημα και ως εκ τούτου η βαλκανική συνεργασία αποτελούσε μια διεθνή πρωτοβουλία που είχε αναληφθεί σε εφαρμογή του πνεύματος της προαναφερθείσας συμφωνίας³⁸⁶.

---

³⁸²Ροζάκης Χ., «Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική:1974-1981» στο *Ελλάδα: Ιστορία, Πολιτισμός*, Τόμος 7: *Το Ελληνικό Κράτος: Η Πολιτική*, Εκδόσεις Μαλλιάρης-Παιδεία, Αθήνα, 1982, σελ 372.

³⁸³Τσαρδανίδης Χαράλαμπος-Αλειφάντης Στέλιος, «Η Ελλάδα και οι Βαλκανικές Χώρες, 1974-1987». στο Κώστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989,σελ 278.

³⁸⁴Στο ίδιο, σελ 279.

³⁸⁵Στο ίδιο, σελ 280.

³⁸⁶Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, «Η Πολυμερής Συνεργασία στα Βαλκάνια 1974-1982», *Δίκαιο και Πολιτική*, No. 2, 1982, σελ 142.

Η στάση των δύο υπερδυνάμεων ήταν ευνοϊκή απέναντι σε αυτή την πρωτοβουλία. Οι Σοβιετικοί έβλεπαν στη διαβαλκανική συνεργασία μια ευκαιρία να υποβοηθήσουν την Ελλάδα και την Τουρκία στις φυγόκεντρες τάσεις τους, μετά τη δυσαρέσκεια τους απέναντι στην πολιτική των ΗΠΑ που προκλήθηκε στην Ελλάδα λόγω της στάσης της αμερικανικής κυβέρνησης στο Κυπριακό και στην Τουρκία εξαιτίας του εμπόργκο οπλισμού που της επιβλήθηκε από το Κογκρέσο, μετά την εισβολή στην Κύπρο ενώ επίσης προσδοκούσαν να αναπτύξουν μέσω κυρίως της Βουλγαρίας ένα ουσιαστικότερο ρόλο στα ζητήματα ολόκληρης της Βαλκανικής χερσονήσου³⁸⁷. Οι ΗΠΑ προσέβλεπαν ότι μέσα από τη βαλκανική συνεργασία μπορούσε να δημιουργηθεί ένας εξισοροπητικός παράγοντας προς τις χώρες του Συμφώνου Βαρσοβίας και ότι δημιουργούνταν οι προϋποθέσεις για την έναρξη ενός ουσιαστικού διαλόγου επίλυσης των διαφορών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας³⁸⁸. Σύμφωνα με τον Σταύρου η ανοχή ή ευνοϊκή τοποθέτηση των ΗΠΑ μπορεί να αιτιολογηθεί από το γεγονός ότι και άλλες δυτικές χώρες είχαν ήδη προωθήσει τις σχέσεις τους με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, από τη βελτίωση που είχε επέλθει εκείνη την περίοδο στις αμερικανοσοβιετικές σχέσεις και από την απουσία σοβαρών ενδεικτικών στοιχείων απομάκρυνσης της ελληνικής κυβέρνησης από τα δυτικά πλαίσια³⁸⁹. Επίσης κάποια παρέμβαση από τις ΗΠΑ και την Σοβιετική Ένωση δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί εύκολα μετά την υπογραφή της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι και ως εκ τούτου τα βαλκανικά κράτη είχαν ένα μικρό περιθώριο ελιγμών και ανάληψης πρωτοβουλιών³⁹⁰.

Η πρώτη διαβαλκανική διάσκεψη πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα, παρουσία όλων των βαλκανικών χωρών εκτός της Αλβανίας και διήρκεσε έντεκα μέρες από τις 26 Ιανουαρίου έως τις 6 Φεβρουαρίου 1976 και μέσα σε ένα κλίμα συνεργασίας καταρτίστηκε ένας μακρύς κατάλογος 154 θεμάτων πολυμερούς βαλκανικής αντιμετώπισης που θα αποτελούσαν τη βάση επιλογής θεμάτων για τη δεύτερη διαβαλκανική διάσκεψη³⁹¹. Τελικά όμως οι διαβαλκανικές διασκέψεις

³⁸⁷Τσαρδανίδης Χαράλαμπος-Αλειφάντης Στέλιος, «Η Ελλάδα και οι Βαλκανικές Χώρες, 1974-1987». στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπλωτικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989,σελ 274.

³⁸⁸Στοιχίο, σελ 274.

³⁸⁹Stavrou. N.A., "Greek-American Relations and their Impact on Balcan Cooperation" in Couloumbis T. A. –Iatrides J. O., *Greek-American Relations: A Critical Review*, Pella Publ.Co, New York, 1980, σελ 165-166.

³⁹⁰Τσαρδανίδης Χ-Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 275.

³⁹¹Στο ίδιο, σελ 275.

αποδυναμώθηκαν και η ανάπτυξη της Διαβαλκανικής Συνεργασίας δεν μπόρεσε να ολοκληρωθεί λόγω της απόκλισης που διαπιστώθηκε στις απόψεις των βαλκανικών χωρών για την κατεύθυνση και το περιεχόμενο της Διαβαλκανικής Συνεργασίας, εξαιτίας της πορείας των ενδοβαλκανικών σχέσεων και της επανεμφάνισης των μειονοτικών προβλημάτων και λόγω της κλιμακούμενης έντασης στο διεθνές σκηνικό και της επιδείνωσης των σχέσεων ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης³⁹².

Παρόλα αυτά η νέα ελληνική κυβέρνηση που ανήλθε στην εξουσία το 1981 ανέλαβε μια νέα πρωτοβουλία στο βαλκανικό περιφερειακό σύστημα με την προώθηση της ιδέας της δημιουργίας αποπυρηνικοποιημένης ζώνης στα Βαλκάνια. Η προώθηση της πρότασης αυτής είχε ξεχωριστό ενδιαφέρον καθώς κατεδείκνυε τη ξεχωριστή σημασία που είχε ο βαλκανικός χώρος για την Ελλάδα, διέυρνε ουσιαστικά την “πολιτική βάση” των ελληνοβαλκανικών σχέσεων καθώς εισήγαγε στις σχέσεις αυτές την αντιμετώπιση περιφερειακών ζητημάτων της ευρωπαϊκής ασφάλειας, επεδίωκε την αποτροπή πυρηνικοποίησης της Βουλγαρίας ενώ ήταν μια πρωτοβουλία που παρά τον περιφερειακό της χαρακτήρα είχε ευρύτερη διεθνή σημασία, οδηγώντας την Ελλάδα σε μια παρέμβαση σε επίπεδο σχέσεων Ανατολής-Δύσης και απεδείκνυε την επιθυμία της ελληνικής κυβέρνησης να διαφοροποιείται από τις ανατολικές θέσεις, όταν θεωρούσε πως είναι απαραίτητο για τα ελληνικά συμφέροντα, προσπαθώντας να αποδείξει ότι ακολουθεί μια ανεξάρτητη πολιτική³⁹³.

Οι πρωτοβουλίες της ελληνικής κυβέρνησης για την ειρήνη και τον αφοπλισμό εντάσσονται στο πλαίσιο της υιοθέτησης μια ενεργούς πολιτικής που αποσκοπούσε σε ένα πλέγμα διεθνών διασυνδέσεων στους ζωτικούς για τα ελληνικά συμφέροντα χώρους της Ευρώπης, των Βαλκανίων και της Μεσογείου και εξέφραζαν τις προσπάθειες για αναβάθμιση της διεθνούς θέσης της χώρας σε επίπεδο σχέσεων Ανατολής-Δύσης³⁹⁴. Η προώθηση από την Ελλάδα της πρότασης για μια απύραυλη βαλκανική ζώνη, ανανέωσε παλιές προτάσεις σοσιαλιστικών κρατών που είχαν συναντήσει την άρνηση του NATO και των βαλκανικών συμμάχων σε αυτό, Ελλάδας και Τουρκίας³⁹⁵.

---

³⁹²Στο ίδιο, σελ 285- 290.

³⁹³Στο ίδιο, σελ 291-292.

³⁹⁴Στο ίδιο, σελ 293.

³⁹⁵Για το ιστορικό των προτάσεων βλ. Καίλα Δ., «Το Ιστορικό των Προτάσεων για Αποπυρηνικοποιημένη Ζώνη στα Βαλκάνια», *Νέος Κόσμος*, Νο.4,1962, σελ 438-441.

Το περιεχόμενο του καθεστώτος μιας αποπυρηνικοποιημένης ζώνης των Βαλκανίων αποτελούσε ένα σύνθετο πρόβλημα λόγω των συνθηκών ασφαλείας των Βαλκανίων στα πλαίσια των σχέσεων Ανατολής - Δύσης, καθώς ενώ η συμμετοχή σε μια τέτοια ζώνη δεν αντιτίθετο στη συμμετοχή σε στρατιωτικούς συνασπισμούς, ωστόσο θα μπορούσε να προυποθέτει ορισμένες τροποποιήσεις στην πυρηνική ταχτική των στρατιωτικών συνασπισμών στην περιοχή³⁹⁶, γεγονός που θα επηρέαζε την κατεύθυνση για την αντιμετώπιση περιφερειακών ζητημάτων ασφαλείας σε επίπεδο σχέσεων Ανατολής - Δύσης και σε ενδο-συμμαχικό επίπεδο για την πραγματοποίηση μεταβολών στα αμυντικά πλάνα που σχετίζονται με την περιοχή³⁹⁷.

Μετά τον απόηχο της πρώτης διάσκεψης της Αθήνας που πραγματοποιήθηκε τελικά σε δύο φάσεις από τις 8 έως 10 Ιανουαρίου και από τις 13 έως τις 19 Φεβρουαρίου του 1883, με τη συμμετοχή όλων των βαλκανικών χωρών εκτός της Αλβανίας και που δεν κατέληξε σε κάποια απόφαση, αλλά τα συμμετέχοντα κράτη είχαν αναλάβει τη δέσμευση να γνωστοποιήσουν τις θέσεις τους στην επόμενη διάσκεψη που θα συγκαλούσε η Ρουμανία, το ζήτημα της αποπυρηνικοποίησης άρχισε να περνάει σε δεύτερη μοίρα και σταδιακά αποδυναμώθηκε, πράγμα στο οποίο συνέλαβαν πολλοί παράγοντες³⁹⁸.

Καταρχάς μείζον θέμα αποτελούσε η διαφορετική στάση των δύο υπερδυνάμεων στο ζήτημα. Η Σοβιετική Ένωση αντιμετώπισε με ενθουσιασμό την ελληνική πρωτοβουλία, δηλώνοντας ότι είναι διατεθειμένη να υπογράψει με την Ελλάδα ειδική συμφωνία μη χρησιμοποίησης εναντίον της πυρηνικών όπλων εφόσον πρώτα η Ελλάδα δεσμευόταν να μην έχει στο έδαφος της πυρηνικά όπλα, ενώ οι ΗΠΑ αντίθετα πίστευαν ότι η ασφάλεια της Ευρώπης ήταν επιτεύξιμη μόνο μέσω μιας συμφωνίας που θα κάλυπτε όλη την Ευρώπη και επίσης το ΝΑΤΟ υποστήριζε ότι μια τέτοια θα ζώνη θα οδηγούσε σε μονομερή αφοπλισμό, καθώς οι υπόλοιπες βαλκανικές χώρες πέραν της Ελλάδας και της Τουρκίας δεν κατείχαν στο έδαφος τους πυρηνικό εξοπλισμό και σε αποδυνάμωση της εφαρμογής του δόγματός της ευέλικτης ανταπόδοσης του ΝΑΤΟ στο βαλκανικό χώρο, λόγω της μη δυνατότητας πρώτης χρήσης πυρηνικών όπλων³⁹⁹. Οι ΗΠΑ θεωρούσαν ότι η επιθυμία των χωρών του

---

³⁹⁶Βλ. Ιορδανίδης Κ., "Στρατηγική και Αποπυρηνικοποίηση στη Βαλκανική", στο Βαληνάκης Γ.-Κίτσος Π., *Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, σελ 171.

³⁹⁷Τσαρδανίδης Χ.-Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 296.

³⁹⁸Στο ίδιο, σελ 300-301.

³⁹⁹Στο ίδιο, σελ 302.

Συμφώνου της Βαρσοβίας για τη δημιουργία της αποπυρηνικοποιημένης ζώνης στα Βαλκάνια είχε στόχο να ενθαρρύνει τις δυτικοευρωπαϊκές ομάδες που εναντιώνονταν στην εγκατάσταση των πυραύλων Cruise και PersingII στην Ευρώπη και επιπρόσθετα υφίστατο ο κίνδυνος για τις ΗΠΑ καθιέρωσης κι άλλων αποπυρηνικοποιημένων ζωνών στην Κεντρική Ευρώπη και Σκανδιναβία⁴⁰⁰. Η εναντίωση των ΗΠΑ καθόρισε εξαρχής την προοπτική καθιέρωσης μιας αποπυρηνικοποιημένης ζώνης στα Βαλκάνια καθώς ήταν απαραίτητη η συναίνεση και εγγύηση των δύο υπερδυνάμεων για τη λειτουργικότητα μιας απυρηνικής ζώνης ενώ η βαθμιαία βελτίωση του διεθνούς κλίματος στις σχέσεις Ανατολής Δύσης και η επανέναρξη του διαλόγου ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις αποδυνάμωνε τον επείγοντα χαρακτήρα των προτάσεων για απυρηνικές ζώνες⁴⁰¹.

Επιπρόσθετα η Τουρκία εναντιωνόταν στην πρόταση δημιουργίας αποπυρηνικοποιημένης ζώνης καθώς θεωρούσε ότι η θέση της θα τίθετο σε αποδυνάμωση, εφόσον το γεγονός ότι συνορεύει με τη Σοβιετική Ένωση και τα ανατολικά της σύνορα θα έμεναν εκτεθειμένα λόγω της παρουσίας πυρηνικών στη Σοβιετική Ένωση δημιουργούσε ανησυχία στην τουρκική πλευρά, που ενισχυόταν λόγω του κινδύνου αποθαρρύνσεως των ΗΠΑ να αναλάβουν τις δεσμεύσεις τους για την υπεράσπιση της Τουρκίας στην περίπτωση που αποδεχόταν να απομακρύνει τα πυρηνικά όπλα από το έδαφός της, όπως επίσης και λόγω της έκρυθμης κατάστασης που επικρατούσε στον ευρύτερο χώρο του Περσικού Κόλπου⁴⁰². Επίσης η Τουρκία ήθελε να αποτρέψει τη δημιουργία μιας εν δυνάμει πολιτικής ομαδοποίησης των Βαλκανιών όπου η Ελλάδα θα αποκτούσε πρωταγωνιστικό και ακόμη δεν επιθυμούσε να εγκαταλείψει τα σχέδια της να καταστεί στο μέλλον μια πυρηνική δύναμη⁴⁰³. Η μη συμμετοχή της Τουρκίας στη δημιουργία απυρηνικής ζώνης αποδυνάμωνε την αξία της τελευταίας, για τη Ρουμανία και Βουλγαρία καθώς η πυρηνική παρουσία της Ατλαντικής Συμμαχίας στην περιοχή θα συνεχιζόταν⁴⁰⁴.

Μετά το 1985 τα βαλκανικά κράτη έστρεψαν το ενδιαφέρον τους και σε μια σειρά άλλων παράλληλων πρωτοβουλιών, γεγονός που αποδυνάμωσε περαιτέρω την

---

⁴⁰⁰ Στο ίδιο, σελ 302.

⁴⁰¹ Βαλινάκης Γιάννης Γ., *Εξωτερική Πολιτική και Εθνική Άμυνα 1974-1987*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987, σελ 216.

⁴⁰² Τσαρδανίδης Χ.-Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 301.

⁴⁰³ Στο ίδιο, σελ 302. Βλ. περισσότερα στο Πλατιάς Αθανάσιος, «Οι Πυρηνικές Επιλογές Ελλάδας και Τουρκίας» στο Βαλινάκης Γ.-Κίτσος Π., *Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα*, Παπαζήσης, Αθήνα., σελ 197-247.

⁴⁰⁴ Τσαρδανίδης Χ.-Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 302.

προσπάθεια για τη δημιουργία μιας απυρηνικής ζώνης στα Βαλκάνια καθώς η Ελλάδα ενδιαφέρθηκε σημαντικά για την ειρηνευτική πρωτοβουλία της ομάδας των έξι, η Βουλγαρία και Ρουμανία για τη δημιουργία μιας ζώνης στα Βαλκάνια απαλλαγμένης από τα χημικά όπλα και η Γιουγκοσλαβία για τη σύγκλιση μιας συνδιάσκεψης στρογγυλής τραπέζης των υπουργών εξωτερικών των βαλκανικών χωρών για την ανταλλαγή απόψεων γύρω από ένα ευρύ φάσμα θεμάτων που θα οδηγούσε στη βελτίωση της οικονομικής, τεχνολογικής και πολιτικής συνεργασίας⁴⁰⁵.

Οι προσπάθειες για τη δημιουργία της βαλκανικής ζώνης στα Βαλκάνια ήταν δύσκολο να επιτευχθεί τόσο εξαιτίας της ίδιας της έννοιας της αποπυρηνικοποίησης αλλά λόγω και των δυσκολιών που σχετίζονταν με τις πολιτικές και στρατηγικές ιδιαιτερότητες της περιοχής των Βαλκανίων. Με την ένταξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στο στρατιωτικό συνασπισμό του NATO και της Ρουμανίας και Βουλγαρίας στο Σύμφωνο Βαρσοβίας εντάχθηκαν στα στρατηγικά δόγματα των δύο συμμαχιών και ως εκ τούτου για να γίνουν τα Βαλκάνια απυρηνική ζώνη θα έπρεπε αρχικά να απομακρυνθούν οπτικά συστήματα που ήταν εγκαταστημένα για χρόνια και που εντάσσονταν σε μια ήδη διαμορφωμένη στρατηγική ισορροπία, γεγονός που διαφοροποιούσε τα Βαλκάνια από την Λατινική Αμερική ή την Ανταρκτική, περιοχές όπου επιτεύχθηκαν συμφωνίες για απυρηνικές ζώνες.

6.4.2.2. Προώθηση διμερούς συνεργασίας

6.4.2.2.1. Σχέσεις Ελλάδας και Αλβανίας

Με την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων των δύο χωρών το 1971 οι ελληνοαλβανικές σχέσεις άρχισαν να παρουσιάζουν βελτίωση και το 1976 φάνηκε ότι οι σχέσεις των δύο χωρών άρχισαν να εισέρχονται σε μια νέα περίοδο μέσω της ενδυνάμωσης των διμερών οικονομικών σχέσεων και της υπογραφής μιας σειράς εμπορικών συμφωνιών⁴⁰⁶. Εντούτοις οι ελληνοαλβανικές σχέσεις συνέχισαν να επηρεάζονται καθοριστικό από το βορειοηπειρωτικό πρόβλημα και ειδικά από το ζήτημα της προστασίας της ελληνικής μειονότητας της Βορείου Ηπείρου και παρά την αποκατάσταση των διπλωματικών τους σχέσεων τυπικά εξακολουθούσε να ισχύει το καθεστώς της εμπόλεμης κατάστασης, η άρση της οποίας ήταν άμεσα συνδεδεμένη από την ελληνική πλευρά με την απόσπαση αλβανικών εγγυήσεων για την ελληνική μειονότητα, με το θέμα των αποζημιώσεων των Ελλήνων που εγκατέλειψαν την

⁴⁰⁵ Στο ίδιο, σελ 303-304.

⁴⁰⁶ Στο ίδιο, σελ 306.

Αλβανία και των πολιτών που υπέστησαν καταστροφές από τις εχθροπραξίες και με το ζήτημα της χάραξης κοινής μεθοριακής γραμμής⁴⁰⁷.

Παρά την ομαλοποίηση των σχέσεων των δύο χωρών μετά την μεταπολίτευση, παρέμενε ένα κρίσιμο ερώτημα στις σχέσεις με την Αλβανία, για το αν θα έπρεπε η Ελλάδα να άρει το καθεστώς της εμπόλεμης κατάστασης, στο οποίο τελικά δόθηκε απάντηση από την ελληνική κυβέρνηση τον Αύγουστο του 1987 με την απόφαση της διακήρυξης της άρσης της εμπόλεμης κατάστασης με την Αλβανία⁴⁰⁸. Η ελληνική κυβέρνηση πίστευε ότι με την άρση της εμπόλεμης κατάστασης οι συνθήκες διαβίωσης του ελληνικού πληθυσμού της Αλβανίας θα βελτιώνονταν καθώς με την σύσφιξη των σχέσεων των δύο χωρών η Ελλάδα θα αποκτούσε τη δυνατότητα μιας πιο αποτελεσματικής παρέμβασης στο ζήτημα της προστασίας της ελληνικής μειονότητας⁴⁰⁹. Επίσης υπήρχε η πεποίθηση ότι με αυτό τον τρόπο θα ενισχυόταν η διαφαινόμενη πρόθεση της Αλβανίας να αποποιηθεί τις προγενέστερες πάγιες τοποθετήσεις της εξωτερικής της πολιτικής, όπως η άρνηση περί συμμετοχής της στις προσπάθειες για την επίτευξη μιας πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας και θα έδινε τη δυνατότητα της αποκατάστασης των διπλωματικών σχέσεων της Αλβανίας και με άλλες δυτικές χώρες ελαχιστοποιώντας την πιθανότητα μιας νέας αλβανοσοβιετικής προσέγγισης ενώ ταυτόχρονα θα απέτρεπε μια αλβανοτουρκική προσέγγιση που θα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα στην Ελλάδα⁴¹⁰. Καταδεικνύεται η άποψη που θέλει τα κράτη να προσπαθούν να προσεταιριστούν άλλα κράτη ώστε να αποτρέψουν μια ενδεχόμενη συμμαχία με τον αντίπαλο.

6.4.2.2.2. Σχέσεις Ελλάδας- Γιουγκοσλαβίας

Οι σχέσεις Ελλάδας Γιουγκοσλαβίας μεταπολιτευτικά στηρίχθηκαν στην κοινή επιδίωξη των δύο χωρών για τη διατήρηση της σταθερότητας στα Βαλκάνια, παρά τα διαφορετικά κίνητρα των δύο χωρών καθώς η Ελλάδα ενδιαφερόταν για την σταθερότητα και πολιτική υπόσταση της Γιουγκοσλαβίας και θεωρούσε την αδέσμευτη εξωτερική πολιτική της Γιουγκοσλαβίας ως τον κυριότερο σύνδεσμο της ισορροπίας δυνάμεων στα Βαλκάνια και ως μια σημαντική επιρροή στο Κίνημα των Αδεσμεύτων για την υποστήριξη των ελληνικών θέσεων για το Κυπριακό στον ΟΗΕ ενώ για την

---

⁴⁰⁷ Στο ίδιο, σελ 306-307.

⁴⁰⁸ Στο ίδιο, σελ 308.

⁴⁰⁹ Στο ίδιο, σελ 308.

⁴¹⁰ Στο ίδιο, σελ 309.

Γιουγκοσλαβία αντίστροφα ο δυτικός προσανατολισμός της Ελλάδας αποτελούσε ένα εξισορροπητικό στοιχείο ως προς τα τρία όμορα εξ ανατολών της κράτη που ανήκαν στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας⁴¹¹.

Μετά την κατάρρευση της δικτατορίας πραγματοποιήθηκε μια σειρά επαφών ανάμεσα στα δύο κράτη που οδήγησε στην ανάπτυξη της συνεργασίας και την πρόοδο των διακρατικών σχέσεων, με την ελληνική πολιτική να επιδιώκει την μονιμοποίηση του καθεστώτος καλών σχέσεων με την Γιουγκοσλαβία και τη γιουγκοσλαβική πλευρά να αποσκοπεί πέρα από την ύπαρξη της σταθερότητας στα νότια σύνορα της και μια ενεργότερη μορφή συμπαράστασης από την Ελλάδα σε περίπτωση «κρίσης»⁴¹².

Η επίσκεψη του πρωθυπουργού Καραμανλή στη Λιουμπλιάνα τον Ιούνιο του 1975 εγκαινίασε μια νέα εποχή στις ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις⁴¹³. Οι συνομιλίες Καραμανλή – Τίτο επικεντρώθηκαν στο Κυπριακό και τις ελληνοτουρκικές διαφορές όπου εκφράστηκε η ανησυχία και των δύο πλευρών για τη μη εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ για την Κύπρο, τονίστηκε η άποψη ότι η παράταση της κυπριακής κρίσης μπορεί να καταστεί επιζήμια για τη σταθερότητα της περιοχής και υπογραμμίστηκε η ανάγκη για γρήγορη και ειρηνική λύση με βάση τον σεβασμό της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας, της ανεξαρτησίας και της αδέσμευτης πολιτικής της Κυπριακής Δημοκρατίας⁴¹⁴. Η ελληνική κυβέρνηση επιζητώντας να εξασφαλίσει τη γιουγκοσλαβική συμπαράσταση για το Κυπριακό και τις ελληνοτουρκικές διαφορές προέβη στην άμεση υπογραφή συμφωνιών με τη Γιουγκοσλαβία για τη διεξαγωγή του διαμετακομιστικού εμπορίου της Γιουγκοσλαβίας μέσω Θεσσαλονίκης και την έναρξη εργασιών για την εκμετάλλευση των υδάτων του Αξιού⁴¹⁵.

Η ανακίνηση του «Μακεδονικού» ζητήματος αποτελούσε «αγκάθι» στις ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις. Η μεταπολεμική Γιουγκοσλαβία υιοθετώντας τις απόψεις ομάδας του παλαιού σλαβικού «μακεδονικού» κινήματος ισχυρίστηκε ότι « οι

---

⁴¹¹ Στο ίδιο, σελ 311.

⁴¹² Στο ίδιο, σελ 311-312.

⁴¹³ Σφέτας Σπυρίδων, «Σερβία και Γιουγκοσλαβία-Ελλάδα», στο Μέρτζος Ν.-Καραγιάννης Μ.-Σφέτας Σ.-Δορδανάς Σ.-Ζούκας Ι.-Σκουληδός Η., *Βαλκάνια 1913-2011: Εκατό Χρόνια Θύελλες και Χίμαιρες*, Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη, 2012, σελ 172.

⁴¹⁴ Στο ίδιο, σελ 172

⁴¹⁵ Στο ίδιο, σελ 171-172.

σλάβοι της Μακεδονίας αποτελούν ιδιαίτερο εθνικό κλάδο με εθνική εστία την Ομόσπονδη Δημοκρατία της Μακεδονίας που είναι μια από τις πέντε ομόσπονδες δημοκρατίες της Ομοσπονδιακής Γιουγκοσλαβίας και με ισχυρές μειονότητες που βρίσκονται στη Βουλγαρία, Αλβανία και Ελλάδα.⁴¹⁶» Σκόπια και Βελιγράδι επιχείρησαν να θεμελιώσουν την άποψη περί ύπαρξης «μακεδονικής» εθνικής μειονότητας στην ελληνική επικράτεια και σεβασμού των δικαιωμάτων τους από το ελληνικό κράτος με επιχειρήματα ιστορικά και επιστημονικά, τα οποία όσο και αν δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα αποτέλεσαν την υποδομή πάνω στην οποία διαμορφώθηκε η πολιτική της Γιουγκοσλαβίας και κυρίως των Σκοπίων⁴¹⁷.

Το Βελιγράδι αφενός επιζητούσε να διευρύνει και να βελτιώσει τις ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις αφετέρου δεν μπορούσε να αγνοήσει τα αιτήματα των Σκοπίων για το «Μακεδονικό», η ανακίνηση του οποίου εκτιμάται ως συνειδητή επιλογή της γιουγκοσλαβική ηγεσίας, όπως προκύπτει μάλιστα από την απόφαση του 11ου Συνεδρίου της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών, περί αναγόρευσης των δικαιωμάτων των μακεδονικών μειονοτήτων στις γειτονικές χώρες σε σημαντικό παράγοντα της βαλκανικής πολιτικής του Βελιγραδίου⁴¹⁸. Η ηγεσία των Σκοπίων διεκήρυξε ότι οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Γιουγκοσλαβία διέρχονταν από την αναγνώριση "μακεδονικής" μειονότητας ενώ η ομόσπονδη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση από την άλλη πλευρά δεν συσχέτιζε την εξέλιξη των διμερών ελληνογιουγκοσλαβικών σχέσεων με την αναγνώριση "μακεδονικής" μειονότητας από την Ελλάδα, παρόλο που στις επίσημες συναντήσεις πολιτικών ανδρών των δύο χωρών ανακινούσε το ζήτημα.⁴¹⁹ Σε ιδιωτική συνάντηση του πρωθυπουργού της Γιουγκοσλαβίας ΤζεμάλΜπίγιεντις με τον Καραμανλή τέθηκε το ζήτημα της «μακεδονικής» μειονότητας στην Ελλάδα αλλά ο Έλληνας πρωθυπουργός που είχε εν γνώσει ότι οι ομόσπονδες σοσιαλιστικές δημοκρατίες είχαν αποκτήσει ένα σημαντικό βαθμό αυτονομίας σε σχέση με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, γεγονός που έδινε στην κυβέρνηση των Σκοπίων την ευκαιρία να ανακινεί το ζήτημα και θεωρώντας ότι λόγω της νέας φάσης του Κυπριακού και των ελληνοτουρκικών σχέσεων ήταν πιθανόν η γιουγκοσλαβική κυβέρνηση να εξαρτήσει την υποστήριξή της προς την Ελλάδα με υποχωρήσεις της τελευταίας στο

---

⁴¹⁶Τσαρδανίδης Χ. - Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 313.

⁴¹⁷Στο ίδιο, σελ 313.

⁴¹⁸Στο ίδιο, σελ 314.

⁴¹⁹Στο ίδιο, σελ 313-314.

Μακεδονικό, αρνήθηκε να συζητήσει ένα θέμα που δε θα κατέληγε πουθενά και τήρησε από την αρχή σκληρή στάση⁴²⁰.

Η ελληνική πλευρά δεν αναγνώριζε την ύπαρξη της λεγόμενης «μακεδονικής εθνότητας» και επομένως του «μακεδονικού» ζητήματος και η στάση που ακολουθήθηκε ήταν η ανάλογη. Η θέση της Ελλάδας παρέμεινε σταθερή στην πορεία και τονίστηκε με έμφαση ότι αυτό το ζήτημα δεν θα έπρεπε να επηρεάζει την πρόοδο των σχέσεων των δύο χωρών, στο σημείο τουλάχιστον που η Γιουγκοσλαβία δεν επιζητούσε επίμονα να εισάγει το θέμα αυτό⁴²¹.

Το 1975 η ανανέωση της συμφωνίας για την γιουγκοσλαβική ελεύθερη ζώνη στη Θεσσαλονίκη για είκοσι έτη και η πορεία που ακολουθήθηκε οδήγησε στην ομαλή εξέλιξη των σχέσεων των δύο χωρών μέχρι τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας⁴²². Το Μακεδονικό τα επόμενα χρόνια εισχωρούσε στις συνομιλίες υψηλού επιπέδου, αλλά περισσότερο ως ζήτημα ακαδημαϊκού χαρακτήρα χωρίς να εξαρτάται η πρόοδος των διμερών σχέσεων των δύο χωρών από την αναγνώριση μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα⁴²³.

6.4.2.2.3. Σχέσεις Ελλάδας με Ρουμανία και Βουλγαρία

Οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία μετά τη δικτατορία παρουσίασαν πρόοδο και αναπτύχθηκαν οδοί συνεργασίας, ως απόρροια της βελτίωσης του κλίματος στο περιβάλλον των χωρών και των συνθηκών συνεργασίας που διαμορφώθηκαν στον ευρωπαϊκό χώρο.

Οι ελληνορουμανικές σχέσεις αναπτύχθηκαν ομαλά χωρίς να παρουσιαστούν ιδιαίτερα προβλήματα, πράγμα στο οποίο συνέβαλε η μη απόλυτα σύμφωνη πολιτική της Ρουμανίας με τα υπόλοιπα κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας καθώς και το γεγονός της ότι οι δύο χώρες δεν συνορεύουν μεταξύ τους και δεν είχαν να αντιμετωπίσουν πρότερα εκκρεμή ζητήματα, γεγονός που διευκόλυνε την υπογραφή

---

⁴²⁰ Σφέτας Σπυρίδων, ο.π., σελ 172.

⁴²¹ Τσαρδανίδης Χ.- Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 316.

⁴²² Σφέτας Σπυρίδων, ο.π., σελ 172.

⁴²³ Στο ίδιο, σελ 173.

το 1975 στο Βουκουρέστι μιας διακήρυξης αρχών, που αναφερόταν στη στάση των δύο χωρών απέναντι σε όλα τα διεθνή ζητήματα και που αποτέλεσε για την Ελλάδα το πλαίσιο ανάπτυξης των διμερών σχέσεων με τις Βαλκανικές χώρες⁴²⁴.

Τα δύο κράτη ήταν οπαδοί της πολύπλευρης διαβαλκανικής συνεργασίας εκφράζοντας συχνά την πεποίθηση ότι θα μπορούσε να αποβεί επωφελής για όλους τους βαλκανικούς λαούς και ως εκ τούτου συνεργάστηκαν για την προώθηση της ελληνικής πρότασης για τη διαβαλκανική συνεργασία, ενθάρρυναν σχετικά τις προσπάθειες για τη δημιουργία μιας αποπυρηνικοποιημένης ζώνης στα Βαλκάνια, συνεργάστηκαν στενά για την υπόθεση του διεθνούς αφοπλισμού ενώ επιπρόσθετα οι δύο χώρες προώθησαν τις μεταξύ τους οικονομικές δοσοληψίες και οι εμπορικές ανταλλαγές στα πλαίσια των συμφωνιών clearing πολλαπλασιάστηκαν⁴²⁵.

Αναφορικά με τις ελληνοβουλγαρικές σχέσεις παρατηρήθηκε ότι τα δύο κράτη απαλλάχτηκαν από τις προκαταλήψεις που τους είχαν επιφορτίσει οι παλαιότερες εθνικές αντιθέσεις και ανταγωνισμοί. Κατά την περίοδο 1974-1981 υπήρξε σημαντική πρόοδος στις σχέσεις των δύο χωρών, παρόλο που η Βουλγαρία επέμενε να μην θεωρεί εφικτή την πολυμερή συνεργασία και να δίνει προτεραιότητα στις διμερείς σχέσεις καθώς το γεγονός αυτό φαίνεται ότι δεν αποτέλεσε ουσιαστικό παράγοντα τριβής μεταξύ των δύο χωρών⁴²⁶. Ορόσημο στην εξέλιξη των ελληνοβουλγαρικών σχέσεων αποτέλεσε η επίσημη επίσκεψη του πρωθυπουργού Καραμανλή στη Σόφια τον Ιούλιο του 1975 κατά τις συνομιλίες των οποίων τέθηκαν ζητήματα διμερούς συνεργασίας, διαβαλκανικής συνεργασίας και διεθνούς πολιτικής και που είχαν θετική κατάληξη για τη διμερή ελληνοβουλγαρική συνεργασία. Ο Ζίφκωφ με την επιθυμία να τερματίσει οριστικά το κλίμα δυσπιστίας μεταξύ των δύο χωρών δήλωσε ότι η Βουλγαρία δεν έχει εδαφικές διεκδικήσεις ούτε πρόκειται να εγείρει μειονοτικά ζητήματα και διαβεβαίωσε ότι δεν θα εκμεταλλευτεί την ελληνοτουρκική διαφορά, αλλά θα τηρήσει μια ουδέτερη στάση και ότι δεν επιθυμεί να εμπλακεί σε πολεμικές περιπέτειες με άλλο βαλκανικό κράτος, γεγονός που προκάλεσε ικανοποίηση στον Έλληνα πρωθυπουργό.

Την περίοδο μετά το 1980 δόθηκε μια νέα διάσταση στις ελληνοβουλγαρικές σχέσεις λόγω της ταύτισης των θέσεων τους και των κοινών συμφερόντων τους σε διάφορα

---

⁴²⁴Τσαρδανίδης Χ.- Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 315- 316.

⁴²⁵Στο ίδιο, σελ 316.

⁴²⁶Στο ίδιο, σελ 318.

ζητήματα. Οι θέσεις των δύο χωρών ταυτίζονταν ως προς το Μακεδονικό, όπου η Βουλγαρία όπως και η Ελλάδα δεν αναγνώριζε την ύπαρξη του ζητήματος και προσπαθούσε να αποτρέψει στο έδαφος της την προπαγάνδα των Σκοπίων κι ακόμη οι δύο χώρες είχαν κοινό συμφέρον να μην εγείρονται ζητήματα μειονοτήτων που θα παρείχαν την ευκαιρία εκμετάλλευσης από την Τουρκία και επίσης ήταν και οι δύο βασικοί υπέρμαχοι της δημιουργίας αποπυρηνικοποιημένης ζώνης στα Βαλκάνια ενώ η Ελλάδα επιθυμούσε να προωθήσει τις σχέσεις της με τη Βουλγαρία, τη μοναδική χώρα μέλους του Συμφώνου της Βαρσοβίας που συνορεύει, πράγμα που θα μπορούσε να της εξασφαλίσει μεγαλύτερο βαθμό ευελιξίας στην εξωτερική της πολιτική καθώς θα είχε τη δυνατότητα να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στην αμυντική θωράκιση έναντι της Τουρκίας και παράλληλα να ενισχύσει το διαπραγματευτικό της βάρος προς τη Δύση⁴²⁷.

Ο χαρακτήρας της προωθημένης διμερούς σχέσης επιβεβαιώθηκε έμπρακτα με την υπογραφή της «Διακήρυξης φιλίας, καλής γειτονίας και συνεργασίας» στη Σόφια τον Σεπτέμβριο του 1986, η οποία προνοούσε μεταξύ άλλων, σύμφωνα με το άρθρο 5 της διακήρυξης ότι «εφόσον προκύψει κατάσταση, που κατά κοινή εκτίμηση μπορεί να δημιουργήσει κίνδυνο για την ειρήνη και την ασφάλεια της μιας εξ' αυτών, οι δύο χώρες θα έρχονται αμέσως σε επαφή προς ανταλλαγή απόψεων σχετικά με την αποτροπή του κινδύνου αυτού.»⁴²⁸ Το άρθρο αυτό ενεργοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της ελληνοτουρκικής κρίσης του Μαρτίου 1987 με την μετάβαση του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών στη Σόφια για διαβουλεύσεις, χωρίς την παράλληλη εκδήλωση ενδιαφέροντος εκ μέρους της ελληνικής πλευράς για σύγκληση του μηχανισμού αντιμετώπισης κρίσης που διέθετε η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία με την προφανή πρόθεση της κυβέρνησης να καταστήσει σαφές ότι σε περίπτωση που δεν διασφαλίζονται τα εθνικά συμφέροντα δεν θα δίσταζε να αναθεωρήσει την εξωτερική της πολιτική⁴²⁹.

Οι σχέσεις των δύο χωρών αναπτύχθηκαν στον τομέα των εμπορικών δραστηριοτήτων ενώ το μοναδικό πρόβλημα που παρέμενε ήταν το πρόβλημα της κατανομής των υδάτων του ποταμού Νέστου, στο οποίο η Βουλγαρία τηρούσε μια

---

⁴²⁷Τσαρδανίδης Χ.-Αλειφάντης Σ., ο.π., σελ 319.

⁴²⁸Στο ίδιο, σελ 319- 320.

⁴²⁹Στο ίδιο, σελ 320.

αναχρονιστική στάση⁴³⁰ χωρίς όμως να προκαλείται σοβαρή επίδραση στις διμερείς σχέσεις.

Παρατηρούμε ότι μετά το 1974 η προσπάθεια της Ελλάδας να αναπτύξει μια πιο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική από αυτή που ακολουθούσε αμέσως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο καθώς και η ανάγκη να εξισορροπηθεί η τουρκική απειλή οδήγησαν στην προώθηση των σχέσεων της χώρας με τους Βαλκάνιους γείτονες της, σε σημείο που η Ελλάδα έφθασε να διατηρεί φιλικότερες σχέσεις με τη Βουλγαρία που άνηκε στο αντίπαλο σοβιετικό στρατόπεδο από ότι με τη σύμμαχο στα πλαίσια του NATO Τουρκία, γεγονός που καταδεικνύει ότι τα εθνικά συμφέροντα μιας χώρας υπερβαίνουν τους συμμαχικούς σκοπούς και πως αν αυτά δεν εξασφαλίζονται πλήρως με τη συμμετοχή του κράτους σε μια συμμαχία αυτό προσπαθεί να προσεταιριστεί άλλα κράτη.

6.4.3. Το «άνοιγμα» της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή

Οι ελληνικές κυβερνήσεις μετά την μεταπολίτευση και κυρίως μετά τη δεκαετία του 1980 θέλησαν να ενισχύσουν τις φιλικές σχέσεις που διατηρούσε η Ελλάδα με τις αραβικές χώρες αποσκοπώντας στην ενίσχυση των οικονομικών δεσμών με τις αραβικές χώρες και στην εξασφάλιση της αραβικής διπλωματικής υποστήριξης για το Κυπριακό στα πλαίσια του ΟΗΕ, χωρίς ωστόσο να υπερβαίνουν τους περιορισμούς που έθετε το διεθνές σύστημα και χωρίς να θέτουν υπό αμφισβήτηση τις βασικές επιλογές των ΗΠΑ και των συμμάχων τους στην περιοχή⁴³¹.

Όπως αναλύσαμε και στην εισαγωγή του κεφαλαίου η τουρκική εισβολή στην Κύπρο οδήγησε στην αλλαγή της ιεράρχησης των απειλών μεταξύ των ΗΠΑ και της Ελλάδας, σε μια περίοδο ύφεσης του ανταγωνισμού μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων που είχε μεταβάλει την ευρωπαϊκή αντίληψη για την απειλή από ανατολάς και είχε οδηγήσει με έμμεσο τρόπο στην ανάπτυξη στενότερων οικονομικών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ Δύσης και Ανατολής, επηρεάζοντας και την αποτίμηση της σοβιετικής απειλής από την ελληνική πλευρά που προσπάθησε να μειώσει την γενική εξάρτηση της χώρας από τις ΗΠΑ και να μεταβάλει τον βαθμό και τον χαρακτήρα της εξάρτησης από την Ατλαντική Συμμαχία και μέσα σε αυτό το πλαίσιο ανέπτυξε πρωτοβουλίες για

⁴³⁰Ροζάκης Χ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Ελληνικών Ποταμών και Λιμνών*, Α. Σάκκουλας, Αθήνα, 1980, σελ 150-153.

⁴³¹Ρούσσος Σωτήρης, "Η Ελληνική Πολιτική στη Μέση Ανατολή : Μεταξύ "Επιχειρησιακής Νοοτροπίας", "Εσωτερικής Πολιτικής" και Νέων Προκλήσεων." στο Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος-Κόππα Μαριλένα, *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-2004*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2005, σελ 80.

μια στενότερη συνεργασία με τις βαλκανικές χώρες, τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, την ΕΣΣΔ και τις χώρες της Μέσης Ανατολής⁴³².

Προτεραιότητα των ΗΠΑ στη Μεσόγειο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ήταν η εξασφάλιση της διόδου από το Γιβραλτάρ στο Σουέζ, μέσω της αποτροπής του σοβιετικού στόλου από τη Δυτική Μεσόγειο, που είχε αποκτήσει το χαρακτήρα διαδρόμου για τα αμερικανικά συμφέροντα μέχρι και τέλος του Ψυχρού Πολέμου ενώ η Μέση Ανατολή λειτουργούσε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ως σύνορο μεταξύ δυτικού και κομμουνιστικού κόσμου⁴³³. Επιπρόσθετα η ανάγκη για πρόσβαση στο πετρέλαιο της περιοχής υποχρέωσε τις ΗΠΑ παρά την ανάπτυξη στενότερων σχέσεων με το Ισραήλ, να διατηρούν καλές σχέσεις με τους Άραβες του Κόλπου, το Ιράκ και την Αίγυπτο, να αποφύγουν συνολικές λύσεις του Μεσανατολικού και να υιοθετήσουν μια σταδιακή προσέγγιση μεταξύ του Ισραήλ και επιμέρους αραβικών κρατών⁴³⁴, μια στρατηγική που οδήγησε στις συμφωνίες του CampDavid και συνακολούθως στην δημιουργία συμμαχιών με τις μετριοπαθείς αραβικές χώρες, την Ιορδανία και τη Σαουδική Αραβία⁴³⁵.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις μετά το 1974 πραγματοποίησαν ένα σημαντικό “άνοιγμα” προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής, μέσω της εφαρμογής μιας πολιτικής που αποσκοπούσε στην ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων με τις χώρες της περιοχής και στην εξασφάλιση της υποστήριξης των ελληνικών-κυπριακών θέσεων στον ΟΗΕ, χωρίς ωστόσο να αμφισβητούν τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ⁴³⁶. Στο πολιτικό επίπεδο η κυβέρνηση Καραμανλή υπερψήφισε τα περισσότερα ψηφίσματα στο πλαίσιο του ΟΗΕ υπέρ των δικαιωμάτων των Παλαιστινίων, αλλά δεν αναγνώρισε επίσημα την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, δηλαδή από τη μια πλευρά αναγνώρισε την ΟΑΠ ως τον νόμιμο εκπρόσωπο των Παλαιστινίων και θεωρούσε ότι δεν μπορούσε να επιτευχθεί μια συνολική λύση χωρίς τη συμμετοχή

---

⁴³² Στο ίδιο, σελ 80-81.

⁴³³ Στο ίδιο, σελ 81.

⁴³⁴ Βλ. Για περισσότερες πληροφορίες επί του θέματος Quandt. W. B, *Camp David: Peacemaking and Politics*, Washington D.C, Brookings Institution, 1986, κεφ 4-6.

⁴³⁵ Ρούσσοσ Σωτήρης, ο.π., σελ 81-82.

⁴³⁶ Στο ίδιο, σελ 82.

των Παλαστινίων, από την άλλη όμως δεν επιθυμούσε να αναγνωρίσει στην Οργάνωση αυτή ένα βαθμό κρατικής υπόστασης⁴³⁷.

Επίσης η ελληνική κυβέρνηση είχε ταχθεί υπέρ των ειρηνευτικών συνομιλιών Ισραήλ-Αιγύπτου που οδήγησαν στην υπογραφή των συμφωνιών του CampDavid, κατά τη συνάντηση κορυφής των αρχηγών των δύο κρατών στο CampDavid των ΗΠΑ υπό τη διαιτησία του προέδρου των ΗΠΑ Carter και προέβλεπαν τη σύναψη της αιγυπτοισραηλινής συνθήκης ειρήνης τον Μάρτιο του 1979 αποτελώντας ένα πλαίσιο για την επίτευξη ειρήνης στην Μέση Ανατολή⁴³⁸. Οι δυτικές χώρες επιδοκίμασαν τις συμφωνίες αυτές, υποστηρίζοντας ότι εντάσσονταν στα πλαίσια ενός ειρηνευτικού διακανονισμού του Μεσανατολικού προβλήματος, παρόλο που είχαν αποκλειστεί από τις διαπραγματεύσεις οι Παλαιστίνιοι και αναγνωριζόταν με έμμεσο τρόπο η ισραηλινή κυριαρχία⁴³⁹. Η ελληνική κυβέρνηση, η οποία είχε δει με καχυποψία τον μη εποικοδομητικό ρόλο της ΕΣΣΔ στις ειρηνευτικές συνομιλίες Ισραήλ-Αιγύπτου, πιθανόν λόγω και της παροχής οικονομικής βοήθειας από την ΕΣΣΔ στην Τουρκία ύψους 7 δις. δολαρίων τον Δεκέμβριο του 1977⁴⁴⁰, τήρησε αποχή από τις καταδικαστικές αποφάσεις των Συμφωνιών στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ προκειμένου να μην ταχθεί εναντίον των ΗΠΑ σε ένα τόσο καίριο ζήτημα αλλά και να συμβαδίσει παράλληλα με τη στάση που κρατούσε σε παλαιότερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και με τα όσα είχε υποστηρίξει υπέρ των δικαιωμάτων των Παλαιστινίων⁴⁴¹.

Η ελληνική πολιτική αποσκοπούσε κυρίως στην ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων με τις χώρες της Μέσης Ανατολής ενώ υπήρχε η πεποίθηση ότι η χώρα αποτελεί “τριπλή γέφυρα μεταξύ της ΕΟΚ, των Βαλκανίων και του αραβικού κόσμου” και αναπτύχθηκε για την προώθηση της πολιτικής αυτής μια σημαντική ταξιδιωτική διπλωματική δραστηριότητα με την πραγματοποίηση μιας σειράς επισκέψεων τόσο από τους υπουργούς εξωτερικών όσο και από τον ίδιο τον πρωθυπουργό στην Αίγυπτο, Συρία,

---

⁴³⁷Χειλά Ειρήνη, «Οι Διεθνείς Κρίσεις στον ΟΗΕ (1974-1984) και η θέση της Ελλάδας», *Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική*, αρ 12., 1987.

⁴³⁸Ρούσσος Σωτήρης, ο.π., σελ 82

⁴³⁹Χειλά Ειρήνη, «Η Αραβοισραηλινή Διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 372-372.

⁴⁴⁰Ρούσσος Σωτήρης, ο.π., σελ 82 και υποσημείωση 11.

⁴⁴¹Χειλά Ειρήνη, «Η Αραβοισραηλινή Διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 373.

Σαουδική Αραβία και Ιρακ⁴⁴². Σε όλες τις επισκέψεις η ελληνική κυβέρνηση επιδίωξε να κρατήσει το στενά διμερές πλαίσιο και δεν ανέπτυξε πρωτοβουλίες που θα έφερνε την Ελλάδα στο κέντρο των ενδοαραβικών διενέξεων είτε εναντιωθείσα με τις κύριες επιδιώξεις της Δύσης στη Μέση Ανατολή.⁴⁴³ Η έντονη διπλωματική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε απέφερε ουσιαστικά αποτελέσματα κυρίως κατά τη τριετία 1979-1981 με τον πολλαπλασιασμό των ελληνικών εξαγωγών στις αραβικές χώρες και την ανάπτυξη ενός συμβατικού πλαισίου με το οποίο ρυθμίστηκαν οι οικονομικές συναλλαγές και τέθηκαν οι βάσεις για συνεργασία στο τομέα των μεταφορών όπως η γραμμή Βόλος Ταρτους και η σύνδεση της με το Ιράκ⁴⁴⁴.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που είχε καθορίσει την ελληνική πολιτική στην Μέση Ανατολή ήταν το Κυπριακό ζήτημα, στο πλαίσιο των χειρισμών του οποίου η ελληνική κυβέρνηση έτεινε προς την αντιμετώπιση των αραβικών κρατών ως ενιαίο σύνολο, από το οποίο προσδοκούσε ψήφο υποστήριξης κατά τις ψηφοφορίες στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ενώ στην πολιτική αυτή είχε επηρεάσει και η στάση της ελληνοκυπριακής πλευράς που θεωρούσε τον αραβικό κόσμο ως συνεχιστή του ανταρσιακού κινήματος και οιονεί σύμμαχο του Κινήματος των Αδεσμεύτων⁴⁴⁵.

Τα αραβικά κράτη κατά μεγάλη πλειοψηφία είχαν υπερψηφίσει τα ψηφίσματα του ΟΗΕ για την Κύπρο, αλλά υπήρχαν και περιπτώσεις αραβικών κρατών που είχαν επιλέξει την αποχή και την μη απομόνωση της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων, όπως η Σαουδική Αραβία η οποία δεν ψήφισε τις αποφάσεις 33/15 και 34/30 ενώ κράτη όπως η Τυνησία και το Μαρόκο είχαν ταχθεί υπέρ της παρουσίας των Τουρκοκυπρίων στη συζήτηση στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, το Νοέμβριο του 1977⁴⁴⁶. Μάλιστα η ΟΑΠ, η οποία το 1979 είχε ανοίξει γραφείο στην Άγκυρα προσπαθούσε να διατηρήσει μια πολιτική ίσων αποστάσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και ο Γιάσερ Αραφάτ απέφευγε να καταγγείλει την τουρκική εισβολή και κατοχή στην Κύπρο ενώ αναφερόταν στις διακοινοτικές συνομιλίες⁴⁴⁷.

---

⁴⁴²Ρούσσος Σωτήρης, ο.π., σελ 83.

⁴⁴³Στο ίδιο, σελ 83.

⁴⁴⁴Στο ίδιο, σελ 83.

⁴⁴⁵Στο ίδιο, σελ 84.

⁴⁴⁶Στο ίδιο, σελ 84.

⁴⁴⁷Στο ίδιο, σελ 84.

Οι προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού μέσω της διεθνοποίησης του Κυπριακού δεν είχαν επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα καθώς οι περιορισμοί του διπολισμού στο διεθνές σύστημα συνέχισαν να επηρεάζουν το Κυπριακό ενώ η επιμονή της ελληνικής και ελληνοκυπριακής πλευράς στη Γενική Συνέλευση συνέβαλε στην ενίσχυση της άποψης περί της σημασίας των αραβικών κρατών ως ενιαίο σύνολο στην ελληνική εξωτερική πολιτική και το Κυπριακό, οδηγώντας στον παραμερισμό της σχετικά αποτελεσματικής βάσης των διμερών επαφών και εδραιώνοντας μια συγκεκριμένη επιχειρησιακή νοοτροπία στο Υπουργείο Εξωτερικών που ανταποκρινόταν σε αυτή την αντίληψη και που ήταν άλλωστε και ένας από τους κύριους λόγους μη αναγνώρισης του Ισραήλ⁴⁴⁸.

Επιπρόσθετα κατά τη διάρκεια του 1970 η Τουρκία πραγματοποίησε μια ιδιαίτερη στροφή προς τον αραβικό κόσμο λόγω της όξυνσης της πετρελαϊκής κρίσης και της πλήρους εξάρτησης της από τους Άραβες καθώς και λόγω της δυσαρέσκειας από την πρώτη αντίδραση της Δύσης στην τουρκική εισβολή, γεγονός που οδήγησε την τουρκική διπλωματία εγγύτερα στα αραβικά κράτη, οξύνοντας τον ανταγωνισμό ανάμεσα στην ελληνική και τουρκική διπλωματία σε μια έντονη προσπάθεια προσέλκυσης του “αραβικού κόσμου”⁴⁴⁹.

Η αναβάθμιση του αραβικού κόσμου ως ενιαίο σύνολο έγινε μάλιστα σε μια περίοδο όπου τα ίδια τα αραβικά καθεστάτα έδιναν όλο και περισσότερη σημασία στον εγχώριο εθνικισμό, γεγονός που είχε ως συνέπεια την ενίσχυση των τάσεων των πολιτιστικών διαφορών μεταξύ των αραβικών κοινωνιών⁴⁵⁰ ενώ διάφοροι αναλυτές ανήγγειλαν το τέλος του Παναραβισμού⁴⁵¹ ως απόρροια της αλλαγής του περιβάλλοντος της Μέσης Ανατολής που προήλθε κυρίως λόγω της μείωσης του κύρους της Αιγύπτου, των ηγεμονικών τάσεων της Συρίας και της αυξημένης επιρροής της Σαουδικής Αραβίας στον οικονομικό τομέα⁴⁵². Η απουσία μιας κοινής πολιτικοοικονομικής και κοινωνικής δομής, η εσωτερική κατάσταση κάθε αραβικού κράτους επηρέαζαν την τοποθέτηση του στα διεθνή ζητήματα ανάλογα και με τα

---

⁴⁴⁸ Στο ίδιο, σελ 85.

⁴⁴⁹ Στο ίδιο, σελ 85-86.

⁴⁵⁰ Βλ. αναλυτικά Owen R., *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, Routledge, London, 2000, σελ 71-71.

⁴⁵¹ Βλ. Ajami Fouad, “The end of Pan-Arabism,” *Foreign Affairs*, 57/2, Winter 1978-1979.
<http://www.foreignaffairs.com/articles/30269/fouad-ajami/the-end-of-pan-arabism>
Τελευταία προσπέλαση : 19/04/2014

⁴⁵² Ρούσσοσ Σωτήρης, ο.π., σελ 86.

συμφέροντα και τις εξωτερικές δεσμεύσεις του⁴⁵³. Επίσης πολλές φορές δεν λαμβανόταν υπόψη ο σημαντικός ρόλος που διαδραμάτιζαν μη αραβικά κράτη στην περιοχή όπως το Ιράν, το Ισραήλ και η Τουρκία και οι σχέσεις ανταγωνισμού ή συμμαχίας των χωρών αυτών με τα αραβικά κράτη⁴⁵⁴. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση Άραβα διπλωμάτη: “ Μη γελιέσθε, δεν υπάρχει αυτό που λέτε αραβικός κόσμος. Υπάρχουν αραβικά κράτη, το καθένα με την πολιτική του, τους δικούς του προσανατολισμούς και τα δικά του συμφέροντα⁴⁵⁵”.

Μετά το 1981 ενισχύθηκε ο φιλοαραβικός χαρακτήρας της ελληνικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή, σε μια περίοδο που είχαν μεταβληθεί οι προτεραιότητες των ΗΠΑ στην περιοχή και η ΕΟΚ προσπαθούσε να διαμορφώσει μια διακριτή πολιτική για τη Μέση Ανατολή, μέσω της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας καθώς η Διακήρυξη της Βενετίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Κορυφής, τον Ιούνιο 1980 είχε λάβει θέση υπέρ της συμμετοχής της ΟΑΠ στις διαπραγματεύσεις για τη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας⁴⁵⁶.

Στην περίπτωση της κρίσης του Λιβάνου η ελληνική κυβέρνηση καταδίκασε με σφοδρότητα την ισραηλινή εισβολή και τάχθηκε κατά της παραβίασης των αποφάσεων του ΟΗΕ, χαρακτηρίζοντας τη δραστηριότητα των Ισραηλινών ως γενοκτονία εναντίον των Παλαιστινίων⁴⁵⁷ ενώ στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ζήτησε έκτακτη σύγκληση του Συμβουλίου Υπουργών Εξωτερικών της Ε.Κ, κατά τη διάρκεια της οποίας υιοθετήθηκε συμβιβαστική απόφαση καταδίκης του Ισραήλ⁴⁵⁸. Ουσιαστικά η εμπλοκή της Ελλάδας στην κρίση της Βηρυτού περιορίστηκε στον απεγκλωβισμό και την τελική αποχώρηση της παλαιστινιακής ηγεσίας από τη Βηρυτό, ενέργεια που βρισκόταν εντός των πλαισίων της αμερικανικής πολιτικής στην περιοχή, σε μια περίοδο όπου είχε ενισχυθεί ο διπολικός ανταγωνισμός και το ενδιαφέρον της αμερικανικής κυβέρνησης εστιαζόταν κυρίως στην αποφυγή

⁴⁵³ Χειλά Ειρήνη, «Η Αραβοισραηλινή Διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 376.

⁴⁵⁴ Ρούσσος Σωτήρης, ο.π., σελ 86.

⁴⁵⁵ Μπίτσιος Δ., *Πέρα από τα Σύνορα: 1974-1977*, 2η Έκδ., Εστία, Αθήνα, 1983, σελ 153.

⁴⁵⁶ Hunter R.E., “Western Europe and the Middle East since the Iran-Contra Affair”, στο Freedman R.O., *The Middle East from Iran-Contra Affair to the Intifada*, Syracuse University Press, NY, 1991, σελ 96-97.

⁴⁵⁷ Χειλά Ειρήνη, «Η Αραβοισραηλινή Διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 382.

⁴⁵⁸ Ρούσσος Σωτήρης, ο.π., σελ 87.

ενδεχόμενης αύξησης της σοβιετικής επιρροής στον Περσικό κόλπο, χωρίς να επιδεικνύεται καμία πρόθεση ανάληψης σημαντικής πρωτοβουλίας επίλυσης του Μεσανατολικού⁴⁵⁹. Η Ελλάδα προσφέρθηκε να λάβει μέρος σε πολυεθνική ευρωπαϊκή δύναμη για τον απεγκλωβισμό των Παλαιστινίων, εφόσον θα υπήρχαν εγγυήσεις από τις δύο υπερδυνάμεις, μια ενέργεια που βρισκόταν εντός του πλαισίου της αμερικανικής πολιτικής στην περιοχή καθώς οι ΗΠΑ είχαν επιδείξει ενδιαφέρον για τη μεσολάβηση χωρών της περιοχής και ιδιαίτερα της Ελλάδας προκειμένου να πειστούν οι Παλαιστίνιοι να αποχωρήσουν από τη Βηρυτό⁴⁶⁰. Τελικά η Ελλάδα με την αποστολή εμπορικών πλοίων συνέφερε στον απεγκλωβισμό των Παλαιστινίων ενώ η πολιτική που ακολούθησε η Ελλάδα και η φανατική υποστήριξη προς τους Παλαιστίνιους είχε δυσμενή επίδραση κάποιες κυβερνήσεις αραβικών κρατών, που είχαν διαφορετική πολιτική στο ζήτημα⁴⁶¹.

Η ελληνική κυβέρνηση πολλές φορές είχε υποστηρίξει διαφορετικές θέσεις από τους εταίρους της στην Ε.Κ σε ζητήματα αναφορικά με το Μεσανατολικό. Χαρακτηριστική ήταν η αντίθεση της ελληνικής πλευράς με την πρόθεση τεσσάρων χωρών της Κοινότητας να συμμετέχουν στην αποστολή ειρηνευτικής δύναμης στο Σινά για την άσκηση εποπτείας για την τήρηση της συνθήκης ειρήνης μεταξύ του Ισραήλ και της Αιγύπτου, υποστηρίζοντας ότι μια τέτοια ενέργεια θα μπορούσε να εμπλέξει την Ευρώπη σε καταστάσεις που αφορούσαν κυρίως τους Άραβες και επίσης ότι η πράξη αυτή συνεπαγόταν με πλήρη αναγνώριση των Συμφωνιών του CampDavid καθώς στη δήλωση των τεσσάρων χωρών-μελών της Ε.Κ δεν γινόταν καμία απολύτως μνεία στα δικαιώματα των Παλαιστινίων⁴⁶². Η δημιουργία της πολυεθνικής αυτής δύναμης, που πήγαζε ουσιαστικά από την προσπάθεια των ΗΠΑ για νομιμοποίηση της διαδικασίας του CampDavid με την ένταξη στρατιωτικών δυνάμεων από άλλες χώρες και ιδιαίτερα από τη Δυτική Ευρώπη καθώς και για αποτροπή μεταγενέστερων πρωτοβουλιών των δυτικοευρωπαϊκών κρατών, αντίθετων με την πολιτική του CampDavid όπως αυτών που εκδηλώθηκαν στη σύνοδο της Βενετίας, δεν έβρισκε σύμφωνους τους Άραβες που θεωρούσαν ότι ευνοούσε καθαρά το Ισραήλ και ως εκ τούτου η ελληνική κυβέρνηση, με την έντονη επιμονή που άσκησε στο ζήτημα,

---

⁴⁵⁹ Στο ίδιο, σελ 87.

⁴⁶⁰ Στο ίδιο, σελ 88.

⁴⁶¹ Στο ίδιο, σελ 88.

⁴⁶² Χειλά Ειρήνη, «Η Αραβοισραηλινή Διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Κώστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 378-379.

κατάφερε να εκδοθεί νέα ανακοίνωση των χωρών της Ε.Κ σύμφωνα με την οποία η ανάγκη για την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης συνδεόταν με την ανάγκη της πλήρους άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης από τους Παλαιστίνιους⁴⁶³. Την ίδια καταδικαστική στάση έναντι των συμφωνιών του CampDavid ακολούθησε η ελληνική κυβέρνηση και στον ΟΗΕ ενώ στις αποφάσεις που υιοθέτησε αργότερα η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού, μετά την υιοθέτηση του θεμελιώδους νόμου από το Ισραήλ και την απόφαση για εφαρμογή της ισραηλινής διοίκησης στα συριακά υψώματα του Γκολάν, σύμφωνα με τις οποίες γινόταν για πρώτη φορά αναφορά σε κυρώσεις κατά του Ισραήλ, διατήρησε την προηγούμενη πολιτική υποστήριξης προς τους Άραβες αλλά κράτησε επιφυλάξεις προς ορισμένες παραγράφους των αποφάσεων, οι οποίες αποδοκίμαζαν την πολιτική των ΗΠΑ στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ανέστειλαν κάθε συνεργασία των κρατών-μελών του Οργανισμού με το Ισραήλ και καλούσαν τα κράτη μέλη σε πλήρη παύση των διπλωματικών, εμπορικών και πολιτιστικών σχέσεων με το Ισραήλ⁴⁶⁴.

Η ελληνική κυβέρνηση αιτιολόγησε την υπερψήφιση των πιο πάνω αποφάσεων, με το γεγονός ότι η στάση της ήταν σύμφωνη με τον Χάρτη του ΟΗΕ και την Τελική Πράξη του Ελσίνκι αλλά κυρίως παραλληλίζοντας την υπόθεση των Παλαιστίνιων με αυτή της Κύπρου, που υπήρξε θύμα ένοπλης εισβολής και κατοχής μεγάλου εδαφικού τμήματος, υποστήριξε ότι είναι υπέρ μιας πολιτικής αρχών, θεμελιωμένης στην απόρριψη της χρήσεως βίας εναντίον της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας⁴⁶⁵. Αναφορικά με την επιφύλαξη της κυβέρνησης να υπερψηφίσει τις παραγράφους που καταδίκάζαν την στρατηγική συνεργασία ΗΠΑ και Ισραήλ, αλλά και το ίδιο το Ισραήλ αιτιολογείται από την πρόθεση της ελληνικής πλευράς να μην έλθει σε πλήρη αντίθεση με τα συμφέροντα των Δυτικών Συμμάχων και κυρίως των ΗΠΑ ενώ πιθανότατα επηρέασε και η ανάγκη να μη καταστεί το ισραηλινό lobby στις ΗΠΑ ακόμη πιο εχθρικό προς την Ελλάδα, γεγονός που θα επηρέαζε αρνητικά τη στάση των ΗΠΑ στις ελληνοτουρκικές σχέσεις⁴⁶⁶.

Η μεσανατολική πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων κατά τη δεκαετία του 1980 και κυρίως κατά τη διάρκεια της πρώτης τετραετίας αποσκοπούσε στην ενίσχυση και

---

⁴⁶³ Στο ίδιο, σελ 379.

⁴⁶⁴ Στο ίδιο, σελ 379-380.

⁴⁶⁵ Στο ίδιο, σελ 380.

⁴⁶⁶ Στο ίδιο, σελ 381.

σταθεροποίηση των σχέσεων με τα αραβικά κράτη, αποσκοπώντας πέραν από τη διπλωματική υποστήριξη στο Κυπριακό, την ανάπτυξη στενότερων οικονομικών σχέσεων ειδικά με χώρες όπως η Αλγερία, η Συρία και το Ιράκ ` προσδοκίες που δεν επαληθεύτηκαν στον προσδωκόμενο βαθμό λόγω κυρίως της πτώσης της τιμής του πετρελαίου που οδήγησε σε μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων και των προς επένδυση κεφαλαίων στις αραβικές χώρες, οδηγώντας στη μη υλοποίηση ή ολοκλήρωση συμφωνιών που είχαν συνομολογηθεί για κατασκευαστικά έργα ή και εξοπλιστικά προγράμματα⁴⁶⁷.

Στο Κυπριακό η στιγμή που Ελλάδα και Κύπρος χρειάστηκαν περισσότερο την αραβική υποστήριξη ήταν κατά την ανακήρυξη του Τουρκοκυπριακού ψευδοκράτους, τον Νοέμβριο του 1983, όπου η ελληνική κυβέρνηση απηύθυνε έκκληση προς τα αραβικά κράτη και τον Αραβικό Σύνδεσμο να μην αναγνωρίσουν το ψευδοκράτος.⁴⁶⁸

Εναντιθέσει με την Ελλάδα η Τουρκία τη δεκαετία του 1980 προσπάθησε να διατηρήσει ίσες αποστάσεις μεταξύ αραβικών χωρών και Ισραήλ ενώ η τουρκική πλευρά άρχισε να βλέπει με δυσπιστία τις προθέσεις των ριζοσπαστικών πλευρών του αραβικού κόσμου όπως η Συρία, το Ιράκ και οι ακραίες παλαιστινιακές ομάδες, μετά την ανάπτυξη του ένοπλου αγώνα του ΡΚΚ στη νοτιοανατολική Τουρκία και την ανάμειξη παλαιστινιακών ομάδων στο Λίβανο και τη Συρία⁴⁶⁹. Στο Κυπριακό η Τουρκία τη δεκαετία του 1980 δεν θεωρούσε ως σημαντικό πεδίο προώθησης των θεσεων της το πεδίο του ΟΗΕ και δεν ευελπιστούσε στην πολιτική και διπλωματική υποστήριξη των Αράβων ενώ είχε επικεντρώσει την προσπάθεια επίτευξης των σχεδίων της στην Ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή στην εξασφάλιση της υποστήριξης των ΗΠΑ και της Ε.Ε, μέσω της ανάδειξης της σε περιφερειακή δύναμη και επομένως σε πολύτιμο εταίρο για την προάσπιση των στρατηγικών συμφερόντων των Αμερικανών και των Ευρωπαίων συμμάχων της⁴⁷⁰.

Τα οφέλη που είχε η Ελλάδα από την ανάπτυξη των σχέσεων της με τις αραβικές χώρες κυρίως στο Κυπριακό δεν ήταν τα αναμενόμενα καθώς οι προσπάθειες επίλυσης μέσω της διεθνοποίησης του ζητήματος δεν απέδωσαν ενώ όπως προαναφέραμε κατέστη αρνητικό το γεγονός της αντιμετώπισης των αραβικών

---

⁴⁶⁷ Ρούσσοσ Σωτήρης, ο.π., σελ 89.

⁴⁶⁸ Στο ίδιο, σελ 89.

⁴⁶⁹ Στο ίδιο, σελ 89.

⁴⁷⁰ Στο ίδιο, σελ 91.

κρατών ως ένα ενιαίο σύνολο χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα και οι εξωτερικές δεσμεύσεις εκάστου κράτους καθώς και οι σχέσεις συνεργασίας και ανταγωνισμού που διατηρούσαν με μη αραβικά κράτη της περιοχής όπως το Ιράν, η Τουρκία και το Ισραήλ. Περαιτέρω ανάλυση όμως δεν εμπίπτει στα πλαίσια της παρούσας εργασίας καθώς στο υποκεφάλαιο αυτό επιθυμούσαμε απλά να αναλύσουμε τις προσπάθειες συνεργασίας που ανέπτυξε η Ελλάδα εκτός των πλαισίων του NATO στο πλαίσιο της προσπάθειας ανάπτυξης μιας περισσότερο ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής .

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Κεφάλαιο 7

Συμπεράσματα – Προτάσεις

7.1. Σύνοψη – Συμπεράσματα

Η συμμετοχή των κρατών σε συμμαχίες αποτελεί μια πρακτική που αρχίζει από την αρχαιότητα και συνεχίζεται ως σήμερα, συνιστώντας ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον αντικείμενο μελέτης των διεθνών σχέσεων που μας απασχόλησε και στην παρούσα εργασία, η οποία αποσκοπούσε να εξετάσει την πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας και τη δραστηριότητα αυτής και των συμμάχων της κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπό το πρίσμα του νεορεαλισμού. Αρχικά αναλύσαμε συνοπτικά τη θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού ως την κυρίαρχη θεωρία των διεθνών σχέσεων καθώς δίνει την πιο ισχυρή εξήγηση για τον πόλεμο ο οποίος αποτελεί την συνηθισμένη συνθήκη ζωής στο διεθνές σύστημα, ούτως ώστε ο αναγνώστης να εξοικειωθεί με τις βασικές έννοιες της άναρχης δομής του διεθνούς συστήματος, του κράτους ως βασικού δρώντος στο διεθνές σύστημα, της ισχύος, της εξισορρόπησης δυνάμεων, των διλημάτων ασφαλείας, του εθνικού συμφέροντος κτλ ενώ στη συνέχεια αναφερθήκαμε στις μορφές του πολιτικού ρεαλισμού και τις βασικές διαφορές τους. Έπειτα εστίασαμε στον τομέα της θεωρίας συμμαχιών και αναλύσαμε σημαντικές πτυχές του ζητήματος στη βάση των αρχών του ρεαλισμού όπως τα κίνητρα δημιουργίας συμμαχιών, τα οφέλη και τα κόστη από τη συμμετοχή των κρατών σε συμμαχίες, τις συμμαχικές διαπραγματεύσεις, το δίλημμα ασφαλείας εντός της συμμαχίας ενώ δώσαμε ιδιαίτερη έμφαση στις συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών, στο ρόλο που διαδραματίζουν τα μικρά κράτη στις συμμαχίες και στον τρόπο που αντιμετωπίζονται από τις μεγάλες δυνάμεις.

Ακολούθως περάσαμε από το θεωρητικό σε ένα περισσότερο εμπειρικό τρόπο ανάλυσης και θεωρήσαμε αναγκαίο προτού εξετάσουμε την πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου με τη βοήθεια των θεωρητικών εργαλείων που αναπτύξαμε, να σκιαγραφήσουμε το διεθνές σκηνικό κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ούτως ώστε να γίνει κατανοητό στον αναγνώστη σε ποιο πλαίσιο αυτή διαμορφώθηκε. Όπως καταγράψαμε με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη νίκη των συμμαχικών δυνάμεων η κατανομή της ισχύος μεταξύ των νικητών διαμόρφωσε ένα διπολικό σύστημα που επηρέασε τη διεθνή πολιτική για πέντε δεκαετίες και καθόρισε τις στρατηγικές επιλογές των μικρών κρατών τα οποία εντάχθηκαν σε ένα από τα δύο αντίπαλα συμμαχικά στρατόπεδα, προκειμένου να

εξασφαλίσουν την επιβίωση τους. Οι δύο υπερδυνάμεις αποσκοπούσαν μέσω της συμμαχίας τους με τα μικρότερα κράτη να αποτρέψουν την επέκταση του αντιπάλου και να αντιμετωπίσουν την απειλή της μεταβολής της ισορροπίας ισχύος στο διεθνές σύστημα ενώ τα μικρά κράτη μέσω της συμμαχίας τους με μία από τις δύο υπερδυνάμεις αποσκοπούσαν να αποκομίσουν κυρίως τα οφέλη της προστασίας και της ασφάλειας της κυριαρχίας τους.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια αναλύσαμε την πολιτική συμμαχιών που ακολούθησε η Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και τη δραστηριότητα αυτής και των συμμάχων της, χρησιμοποιώντας ως ορόσημο το έτος 1974 όπου η τουρκική εισβολή στην Κύπρο και τα συγκρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των δύο συμμάχων στο NATO οδήγησαν στην αλλαγή της ιεράρχησης των απειλών που αντιμετώπιζε η χώρα και επηρέασαν σαφέστατα τις σχέσεις της Ελλάδας με την Ατλαντική Συμμαχία και τις ΗΠΑ.

Οι διεθνείς εξελίξεις τόσο κατά τη διάρκεια όσο και με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου επηρέασαν τις εσωτερικές συνθήκες στην Ελλάδα καθώς η βρετανική παρέμβαση έδωσε στη συνέχεια τη θέση της στην αμερικανική παρέμβαση στα ελληνικά εσωτερικά δρώμενα με το Δόγμα Τρούμαν πιστοποιώντας την άποψη του νεορεαλισμού που θέλει τις ηγεμονικές δυνάμεις να παρεμβαίνουν προκειμένου να αποτρέψουν την αποστασία μικρότερων κρατικών δυνάμεων από τη σφαίρα επιρροής τους και να διασφαλίσουν τη συστράτευση μαζί τους. Η Ελλάδα με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ακολούθησε τις επιταγές του διεθνούς συστήματος, συστρατεύθηκε με την ηγεμονική δύναμη που είχε υπό τον έλεγχο της την περιοχή της και εντάχθηκε στην Ατλαντική Συμμαχία χωρίς εντούτοις να έχει διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη στρατηγική προώθησης των εθνικών της συμφερόντων εντός της Συμμαχίας ενώ είχε εναποθέσει σε απόλυτο βαθμό την προστασία και την ασφάλεια της στο πλαίσιο της ευρύτερης στρατηγικής της Συμμαχίας στην περιοχή. Η περίπτωση της συμμετοχής της Ελλάδας στο NATO κατέδειξε τις περισσότερες από τις αρνητικές πτυχές της συμμαχικής σχέσης μεταξύ ενός μικρού κράτους και μιας μεγάλης δύναμης όπως η παρέμβαση των ΗΠΑ στα εσωτερικά ζητήματα της Ελλάδας, η τοποθέτηση της εθνικής ασφάλειας της Ελλάδας σε υποδεέστερη θέση σε σχέση με αυτή της Συμμαχίας και η αποδοχή αποφάσεων που πολλές φορές έρχονταν σε αντίθεση με τα συμφέροντα της χώρας ενώ έγιναν πασιφανείς οι συνέπειες της ασύμμετρης μονομερούς εξάρτησης μιας μικρής χώρας από μια μεγάλη δύναμη και ο τρόπος αντιμετώπισης των μικρών κρατών από τις μεγάλες δυνάμεις ως όργανα εξυπηρέτησης των συμφερόντων τους. Η τουρκική εισβολή στην Κύπρο και η

ανικανότητα του NATO να προστατέψει την ασφάλεια της Ελλάδας κατέδειξε ότι η συμμετοχή ενός κράτους σε μια συμμαχία δεν αποτελεί εγγύηση της προστασίας και της ασφάλειας του και δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως τέτοια, αλλά μόνο ως ενίσχυση, η οποία δεν είναι δεδομένη αλλά εξαρτάται από τους αποτελεσματικούς πολιτικούς – διπλωματικούς χειρισμούς του κράτους και από το «ειδικό βάρος» που έχει το κράτος στο πλαίσιο της συμμαχίας.

Μετά το 1974 η αλλαγή στην ιεράρχηση των απειλών που αντιμετώπιζε η Ελλάδα και η μεταβολή της έμφασης από την αντιμετώπιση του «από βορρά κινδύνου» στην αντιμετώπιση της «εξ'ανατολών απειλής» καθιστούσε επιτακτική την ανάγκη επαναπροσδιορισμού των σχέσεων της με τις ΗΠΑ και την Ατλαντική Συμμαχία. Η Ελλάδα μετά το 1974 προσπάθησε να επαναπροσδιορίσει το πλαίσιο συμμετοχής της στην Ατλαντική Συμμαχία, να μειώσει την εξάρτηση της από την αμερικανική ηγεμονική δύναμη και να αναπτύξει μια πιο ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική και μέσα σε αυτό το πλαίσιο δόθηκε έμφαση στον προσανατολισμό της χώρας προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ενώ προωθήθηκαν σχέσεις συνεργασίας με τις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων, της Ανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής. Η σύγκρουση των συμφερόντων μεταξύ των δύο συμμάχων στο NATO, Ελλάδας και Τουρκίας κυρίως μετά το 1974, έφερε τις δύο χώρες σε αντίθεση με τα δυτικά συμφέροντα στην περιοχή και επηρέασε την αποτελεσματικότητα και συνοχή της νότιας πτέρυγας του NATO, επιβεβαιώνοντας τη θέση του ρεαλισμού που θέλει τα κράτη να ενδιαφέρονται πρωτίστως για την προώθηση των δικών τους συμφερόντων και έπειτα για την επίτευξη των συμμαχικών σκοπών. Επιπρόσθετα η προσπάθεια προσεταιρισμού από την Ελλάδα των γειτονικών βαλκανικών χωρών προκειμένου να αντιμετωπίσει ένα κοινό με αυτά εχθρό και η διατήρηση φιλικότερων σχέσεων με τη Βουλγαρία που άνηκε σε αντίπαλο συμμαχικό στρατόπεδο από ότι με τη Τουρκία, κατέδειξε την άποψη σύμφωνα με την οποία εάν τα εθνικά συμφέροντα ενός κράτους δεν εξασφαλίζονται με τη συμμετοχή του σε μια συμμαχία, αυτό προσπαθεί να προσεταιριστεί άλλα κράτη ή ομάδα κρατών.

Εν κατακλείδι οι δομικοί παράγοντες επηρέασαν καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου την πορεία της Ελλάδας καθώς στις συνθήκες ύπαρξης του διπολικού διεθνούς συστήματος ήταν αναγκαία η συμμετοχή της Ελλάδας στο NATO και η συστράτευση με τις ΗΠΑ για την προστασία των εθνικών της συμφερόντων, εντούτοις η πολιτική που ακολούθησε στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980 που δεν ήταν ανάλογη των διεθνών εξελίξεων και του βαθμού πόλωσης του διεθνούς συστήματος, κατέδειξε ότι και μια σειρά άλλοι εσωτερικοί

παράγοντες επιδρούσαν στη διαμόρφωση της πολιτικής που ακολουθούσε η Ελλάδα, η μελέτη των οποίων δεν εντάσσεται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

7.2. Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας εργασίας θα μπορούσαμε να διεξάγουμε έρευνα στις ακόλουθες κατευθύνσεις:

Στην παρούσα ερευνητική εργασία, μέσω της περιπτωσιολογικής μελέτης που αναλύσαμε, εστιάσαμε στην πολιτική συμμαχιών της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπό το πρίσμα του νεορεαλισμού σε μια περίοδο όπου η δομή του διεθνούς συστήματος ήταν διπολική. Θα ήταν χρήσιμο να ερευνηθεί αν και σε ποιο βαθμό επιδρά η δομή ενός μονοπολικού και ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος στις συμμαχικές επιλογές και την πολιτική ενός κράτους όπως η Ελλάδα. Επιπρόσθετα θα ήταν σημαντικό να εξεταστεί η θεωρία της εσωτερικής δομής και να ερευνηθούν οι παράγοντες που υφίσταντο στο εσωτερικό της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της περιόδου που εξετάσαμε στην παρούσα εργασία και τον βαθμό που επηρέασαν την πολιτική της χώρας στο πλαίσιο της συμμετοχής στην Ατλαντική Συμμαχία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Αλειφάντης Στέλιος, “Η Ελλάδα στο Βαλκανικό χώρο, 1974-1988”, στο Αλειφάντης Στέλιος και Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος (επιμ.), *Τα Βαλκάνια στο Σταυροδρόμι των Εξελίξεων*, Ροές, Αθήνα, 1988.

Βερέμης Θάνος, “Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις – Το Κυπριακό Πρόβλημα”, στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμ.), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ 7-20.

Βερέμης Θάνος, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων: 1453-1998*, Κείμενα Εργασίας, Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 1998.

Αλεξανδρής Αλέξης, “Το Ιστορικό Πλαίσιο των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων: 1923-1955”, στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ.Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 33-144.

Βαληνάκης Γιάννης Γ., «Οι Σχέσεις της Ελλάδας με το ΝΑΤΟ :1974-1987» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 169-193.

Βαληνάκης Γιάννης Γ., Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988, Δ΄ Έκδοση, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 2003.

Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος Κ., *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο ως τα Ίμια τους S300 και το Ελσίνκι, 1955-2000: Η Οπτική του Τύπου*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων Νο.13, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2000.

Ευρυβιάδης Μάριος, «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό: Ερμηνευτική Προσέγγιση» στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμ.), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις -Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ 91-115.

Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως Αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό: Διαδρομή, Αντικείμενο, Περιεχόμενο και Γνωσιολογικό Υπόβαθρο*, Βιβλιοθήκη Ιστορίας, Θεωρίας και Πολιτικής Φιλοσοφίας των Διεθνών Σχέσεων Νο. 9, Ποιότητα, Αθήνα, 2003.

Θουκυδίδης, *Θουκυδίδου Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου*, μτφ. Βλάχος Άγγελος Σ., Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 1998 [431 π.Χ. – 404 π.Χ]

Ιορδανίδης Κ., “Στρατηγική και Αποπυρηνικοποίηση στη Βαλκανική”, στο Βαληνάκης Γ.-Κίτσος Π., *Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1986.

Ιωακειμίδης Π., *Ο Διεθνής Ρόλος των Μικρών Κρατών και η Ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ*, Παπαζήση, Αθήνα, 1980.

Καζάκος Πάνος, « Η εξομάλυνση των σχέσεων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων –Τουρκίας και η ελληνική εξωτερική πολιτική» στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ.Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 553-660.

Καΐλα Δ., «Το Ιστορικό των Προτάσεων για Αποπυρηνικοποιημένη Ζώνη στα Βαλκάνια», *Νέος Κόσμος*, Νο.4,1962, σελ 438-441.

Κλάψης Αντώνης, «Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος στο διεθνές σύστημα: ένας ιδεολογικός πόλεμος με στρατηγικό περιεχόμενο.» στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης(επιμ.), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια;*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, σελ 279-296.

Κονδύλης Παναγιώτης, *Ισχύς και Απόφαση: Η Διαμόρφωση των Κοσμοεικόνων και το Πρόβλημα των Αξιών*, Στιγμή, Αθήνα, 2001.

Κουλουμπής Θεόδωρος Α., «Δομές και Διαμόρφωση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, 1974-1987», στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επίμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974 -1987: Δομές και Στόχοι. Ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1^{ος}, Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 57-78.

Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στη Πολιτική Επιστήμη και την Θεωρία της Πολιτικής*, Παπαζήση, Αθήνα, 1997.

Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Βιβλιοθήκη Θεωρίας Πολιτικής Φιλοσοφίας των Διεθνών Σχέσεων και Φιλοσοφίας του Δικαίου, Ποιότητα, Αθήνα, 2004.

Κουφουδάκης Βαγγέλης, « Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και το Κυπριακό ζήτημα» στο Κουλουμπής Θ. και Hicks S. (επιμ.), *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα και την Κύπρο*, Παπαζήση, Αθήνα, 1976.

Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις 1960-1986.» στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 215-268.

Κουφουδάκης Βαγγέλης, «Η Διεθνής διάσταση του Κυπριακού :1960-1986» στο Κώνστας Δημήτρης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμέλεια), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, Τόμος 2^{ος}, Σάκκουλα, Αθήνα και Κομοτηνή, 1989, σελ 69-90.

Κώνστας Δημήτρης, « Οι Στόχοι της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-1986» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 13-55.

Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, Τέταρτη Έκδοση, Βιβλιοθήκη Ιστορίας, Θεωρίας και Πολιτικής Φιλοσοφίας των Διεθνών Σχέσεων No. 3, Ποιότητα, Αθήνα, 1999.

Λίτσας Σπυρίδων Ν., "Τα αίτια της εκδήλωσης του Ψυχρού Πολέμου: μια αποϊδεολογικοποιημένη θεωρητική προσέγγιση" στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης(επιμ), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*;; Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2012, σελ 321-354.

Μπιράντ Μεχμέτ-Αλί, *Απόφαση-Απόβαση*, Εκδότης Φλώρος Ιωάννης, Αθήνα, 1984.

Μπίτσιος Δημήτρης, *Πέρα από τα Σύνορα, 1974-1977*, Εστία, Αθήνα, 1982.

Μπότσιου Κατερίνα Ε., «Σχεδιάζοντας την ειρήνη: Η επιρροή των «Τριών Μεγάλων» στη διαμόρφωση του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950» στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ.), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια*;; Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2012, σελ 14-41.

Μούτσογλου Βασίλης, *Η Τουρκία στο Μεταβαλλόμενο Διεθνές Περιβάλλον και οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Από τη Συνάντηση στο Lancaster House στην Απόφαση του Ελσίνκι*, Παπαζήση, Αθήνα, 2000.

Ξυδή Α. Γ., «Το ψυχολογικό πλέγμα» στο Ξυδη. Α, Λιναρδάτου Σ., Χατζηαργύρη Κ., *Ο Μακάριος και οι Σύμμαχοι του*, Εκδόσεις Gutenberg, Τρίτη Έκδοση, Αθήνα Ιούλιος 1974., σελ 13-40.

Παπαπολίτη Σ., "Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Ώρα Μηδέν" στο συλλογικό έργο *24 Ιουλίου 1974. Η Επιστροφή στη Δημοκρατία και τα Προβλήματα της*, Εστία, Αθήνα, 1995.

Πλατιάς Αθανάσιος, «Οι Πυρηνικές Επιλογές Ελλάδας και Τουρκίας» στο Βαληνάκης Γ.- Κίτσος Π., *Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1961, σελ 197-247.

Πλατιάς Αθανάσιος Γ., *Το Νεο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Παπαζήση, Αθήνα, 1995.

Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», Αθήνα, 2000.

Πλατιάς Αθανάσιος, «Η Ελληνική Αμυντική Πολιτική μετά το 1974», στο Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος- Κόππα Μαριλένα (επιμέλεια), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-2004*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2005, σελ 217-236.

Πλατιάς Αθανάσιος Γ., «Ο KennethWaltz και ο Πολιτικός Ρεαλισμός»(Εισαγωγή) στο KennethWaltzΝ., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μτφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σελ 9-30.

Πόλλης Αδαμαντία, «Ο αγώνας για αυτονομία : Ελληνο-Αμερικανικές Σχέσεις», μετάφραση Φιλιπποπούλου Πάολα, στο Κώνστας Δ.- Τσαρδανίδης Χ. (επίμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι. Ο Διπλωματικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1^{ος}, Αντ. Ν. Σακκούλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 146-167.

Ροζάκης Χ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Ελληνικών Ποταμών και Λιμνών*, Α. Σάκκουλας, Αθήνα, 1980.

Ροζάκης Χ., «Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική:1974-1981» στο συλλογικό έργο *Ελλάδα: Ιστορία, Πολιτισμός*, Τόμος 7: *Το Ελληνικό Κράτος: Η Πολιτική*, Εκδόσεις Μαλλιάρης-Παιδεία, Αθήνα, 1982.

Ροζάκης Χρήστος, «Το Διεθνές και Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Κρίση: Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα» στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης, Ροζάκης Λ. Χρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση και ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 269-492.

Ρούσσος Σωτήρης, «Η Ελληνική Πολιτική στη Μέση Ανατολή:Μεταξύ «Επιχειρησιακής Νοοτροπίας», «Εσωτερικής Πολιτικής» και Νέων Προκλήσεων» στο Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος – Μαριλένα Κόππα (Επιμ.), *Τριάντα Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής: 1974-2004*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2005, σελ 79-98 .

Σαζανίδης Χρήστος, *Ξένοι, Βάσεις και πυρηνικά στην Ελλάδα. Η Ελλάδα και οι σχέσεις της με τις Μεγάλες Δυνάμεις (1821-1981)*, Θεσσαλονίκη 1985.

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, "Η Πολυμερής Συνεργασία στα Βαλκάνια 1974-1982", *Δίκαιο και Πολιτική*, Νο. 2, 1982.

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Ελλάδα και οι Βαλκανικοί Γείτονες, 1974-1979*, Α. Σάκκουλας, Αθήνα, 1986.

Σφέτας Σπυριδων, «Σερβία και Γιουγκοσλαβία-Ελλάδα», στο Μέρτζος Ν.,Καραγιάννης Μ.,Σφέτας Σ.,Δορδανάς Σ.,Ζούκας Ι.,Σκουληδάς Η., *Βαλκάνια 1913-2011:Εκατό Χρόνια Θύελλες και Χίμαιρες*, Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη, 2012,σελ 127-179.

Τσαρδανίδης Χαράλαμπος, «Το Ζήτημα της Προσαρμοστικότητας της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(Επιμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 103-142.

Τσαρδανίδης Χαράλαμπος - Αλειφάντης Στέλιος, «Η Ελλάδα και οι Βαλκανικές Χώρες, 1974-1987». στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1989, σελ 269 – 323.

Τσιτσόπουλος Γιώργος –Βερέμης Θάνος, “Οι Ελληνοτουρκικές Αμυντικές Σχέσεις :1945-1987.” στο Αλεξανδρής Αλέξης, Βερέμης Θάνος, Καζάκος Πάνος, Κουφουδάκης Βαγγέλης,ΡοζάκηςΧρήστος και Τσιτσόπουλος Γιώργος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις:1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση & ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π., Αθήνα, 1988, σελ 173-214.

Τσουκάλης Λουκάς, «Η Ελλάδα και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ.(επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987 : Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989,σελ 195-220.

Χασιώτης Λουκιανός, «Η συμβολή του αντικομμουνισμού στον Ψυχρό Πόλεμο: η Ευρώπη και η Ελλάδα» στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης (Επιμ), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Αίτια;*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2012, σελ 196-210.

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, «Για την πολυμορφία των κινήτρων: Ψυχρός Πόλεμος, στοχοθεσία κρατών και αίτια των συγκρούσεων» στο Ήφαιστος Παναγιώτης, Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ.), *Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, 1941-1950: Στρατηγικά ή Ιδεολογικά Άιτια*, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2012, σελ 298-320.

Χριστοδουλίδης Θεόδωρος, «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία: Ο διχόρροπος εταίρος.» στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (Επιμ.), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987 : Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 221-265.

Χειλά Ειρήνη, «Οι Διεθνείς Κρίσεις στον ΟΗΕ (1974-1984) και η θέση της Ελλάδας», *Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική*, αρ 12., 1987.

Χειλά Ειρήνη, «Η Αραβισραηλινή Διένεξη και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική», στο Κώνστας Δ.-Τσαρδανίδης Χ. (επιμέλεια), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Δομές και Στόχοι, ο Διπολικός Διεθνής Περίγυρος*, τόμος 1ος, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989, σελ 372-383.

Clogg Richard, *Συνοπτική Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας: 1770-1990*, Εκδόσεις Ιστορητής, Αθήνα, 1995.

Dunne Tim– Schmidt C. Brian, “Ρεαλισμός”, στο Baylis John & Steve Smith, *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Υφαντής Κώστας, Τρίτη Έκδοση, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2007, σελ 229-256.

Gilpin Robert, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, μτφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Ποιότητα, Αθήνα, 2004.

Van Evera Stephen, *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης*, μτφ. Συλογίου Έλλη, Εκδόσεις Ποιότητα, Β΄ Έκδοση, Αθήνα, 2001.

Waltz Kenneth N., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, μτφ. Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011.

Young John W., *Η Ευρώπη του Ψυχρού Πολέμου, 1945-1991: Πολιτική Ιστορία*, μτφ.

Δεμερτζίδης Γιώργος, έβδομη έκδοση, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούνιος, 2009.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Aydin Mustafa, *Turkish Foreign Policy: Framework and Analysis*, Center for Strategic Studies, SAM Papers No. 1, Ankara, 2004, σελ 1-56.

Bennett, D. Scott: "Testing Alternative Models of Alliance Duration, 1816-1984" in *American Journal of Political Science*, Vol. 41, No. 3, Jul. 1997, σελ 846-878.

Beres, Louis René: "Bipolarity, Multipolarity, and the Reliability of Alliance Commitments" in *The Western Political Quarterly*, Vol. 25, No. 4, Dec., 1972, σελ 702-710.

Carr Edward, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Macmillan, London, 1939.

Coufoudakis-Petroussis Evangelos, "International Organizations and Small State Conflicts: The Greek Experience", Dissertation, University of Michigan, 1972.

Coufoudakis Vangelis, "The Eastern Mediterranean in the Defence of the West - The Case of Greece", *NATO's Sixteen Nations*, Vol. 31, No. 6, Oct 1986, σελ 34-39.

Coufoudakis Vangelis, "The Cyprus Question: International Politics and the Failure of Peacemaking", in Couloumbis Theodore A., Kariotis Theodore and Bellou Fotini (editors), *Greece in the Twentieth Century*, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy, Frank Cass Publishers, London and Portland, 2003, σελ 111-135.

Couloumbis Theodore, *Greek Political Reaction to American and NATO Influences*, New Haven and London University Press, 1966.

Donnelly Jack, *Realism and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000

Duncan Raymond W., Jancar-Webster Barbara and Switky Bob, *World Politics in the 21st Century*, Addison Wesley Longman Publisher, New York, 2002.

Elman Colin, "Realism" στο Griffiths Martin (editor), *International relations theory for the twenty-first century: an introduction*, Taylor & Francis e-Library, 2007, σελ 11-20.

Forde Steven, "International Realism and the Science of Politics: Thucydides, Machiavelli and Neorealism", *International Studies Quarterly*, Vol. 39, No. 2, June 1995, σελ 141-160.

Laquer W., *The Road to Jerusalem: The Origins of the Arab-Israeli Conflict*, Mac Millan, London, 1968.

Kofas Jon V., *Under the Eagle's Claw: Exceptionalism in Postwar U.S. - Greek Relations*, Praeger Publishers, 2003.

Garthoff Raymond L., *Detente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*, Brookings Institution Press, 1994.

- Gaddis John Lewis, *The United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947*, Columbia University Press, 1972.
- Grieco Joseph M., «Anarchy and the Limits of cooperation: a realist critique of the newest liberal institutionalism», *International Organization*, Vol.42, No.3, Summer 1988, σελ 485-507.
- Grieco Joseph M., *Cooperation among Nations: Europe, America, and Non - Tariff Barriers to Trade*, Cornell University Press, Ithaca and New York, 1990.
- Gulick Edward Vose, *Europe's Classical Balance Of Power*, Norton, 1967.
- Handel Michael I., *Weak States in the International System*, Frank Cass Publisher, London, 1981.
- Hanks Robert J., *The U.S Military Presence in the Middle East: Problems and Prospects*, Institute for Foreign Policy Analysis, Cambridge, 1982.
- Held David, *Political Theory and the Modern State*, Polity Press, Cambridge, 1989.
- Heller Francis, Gillingham John R. (ed.), *NATO: The Founding of An Alliance and the Integration of Europe*, St' Martin's Press, New York 1992.
- Hey Jeanne A.K., "Introducing Small State Foreign Policy", στο Hey Jeanne A. K., *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*, Lynne Rienner Publishers, United States of America and United Kingdom, 2003, σελ 1-12.
- Hunter R.E., "Western Europe and the Middle East since the Iran-Contra Affair", στο Freedman R.O, *The Middle East from Iran-Contra Affair to the Intifada*, Syracuse University Press, NY, 1991, σελ 95-118.
- Jervis Robert, "Cooperation Under the Security Dilemma", *World Politics*, vol. 30, no. 2, 1978, σελ 167-214.
- Jervis Robert, "The Impact of the Korean War on the Cold War", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 24, No. 4, 1980, σελ 563-592
- Jones Howard, *A New Kind of War: America's Global Strategy and the Truman Doctrine in Greece*, Oxford University Press, Oxford 1989.
- Keohane Robert O., "Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond", in Finifter W. Ada (ed.), *Political Science: The State of Discipline*, The American Political Science Association, Washington D.C., 1983, σελ 503-540.
- Keohane Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2005.
- Keohane Robert O., "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics", *International Organization*, Vol 23, Issue 2, Spring 1969, σελ 291-310.
- Krasner Stephen D., "State Power and the Structure of International Trade", *World Politics*, Vol. 28, No. 3, April 1976, σελ 317-347.
- Krebs Ronald, "Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict", *International Organization*, Vol. 53, No. 2, 1999, σελ 343-377.

- Laipson Ellen, *The Seven-Ten Ratio in Military Aid to Greece and Turkey: A Congressional Tradition*, Congressional Research Service, The Library of Congress, 15 Ιουνίου 1983, αναθεωρημένο στις 10 Απριλίου 1985.
- Layne Christopher, "Offshore Balancing Revisited", στο *The Washington Quarterly*, Vol. 25, No.2, Spring 2002, σελ 233-248.
- Leffler Melvyn P., «Bringing It Together», στο Westad Odd Arne (επιμ.), *Reviewing the Cold War: Approaches, Interpretations, Theory*, Frank Cass, London, 2000, σελ 43-63.
- Liska George, *Nations in Alliances: The Limits of Interdependence*, John Hopkins University Press, Baltimore 1962.
- Kaufman Edy, *The Superpowers and their Spheres of Influence: The United States and the Soviet Union in Eastern Europe and Latin America*, Croom Helm, London 1976.
- Machiavelli Niccholo, *The Prince*, Skinner Q. and Price R. (eds.), Cambridge University Press, Cambridge, 1988
- Mathisen Trygve, *The Functions of Small States in the Strategies of Great Powers*, Universitetsforlaget, Oslo, 1971.
- Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Powers Politics*, W.W.Norton and Company Publisher, New York, 2001
- Milward Alan S., *The Reconstruction of Western Europe 1945-51*, Routledge, London 2003.
- Morgenthau Hans J., *Dilemmas of Politics*, The University of Chicago Press, Chicago, 1958.
- Morgenthau Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Brief Edition, Revised by Thompson Kenneth, Publisher McGraw-Hill Incorporation, New York, 1993.
- Platias Athanassios G., *High Politics in Small Countries: An Inquiry into the Security Policies of Greece, Israel and Sweden, Ph.D, Cornell University, August 1986*.
- Psomiades Harry J., "American Images of Greece and Turkey since 1945." στο συλλογικό έργο Couloumbis Theodore A. –Iatrides J. O. (επίμ), *Greek American Relations: A Critical View*, Νέα Υόρκη, 1980, σελ 91-105.
- Rosenau James N., "National Interest", *International Encyclopaedia of Social Science*, Vol. 11, Macmillan and The Free Press, New York, 1968, σελ 34-40.
- Rothstein Robert L., *Alliances and Small Powers.*, Columbia University Press., New York, 1968.
- Russett Bruce M., *What Price Vigilance?: Burdens of National Defense*, Yale University Press, New Haven, 1970.
- Roubatis Yannis, "The United States and the Operational Responsibilities of the Greek Armed Forces, 1947-1987", *Journal of Greek Diaspora*, Vol 6, Spring 1973, σελ 39-57.
- Resis Albert, "The Churchill-Stalin Secret 'Percentages' Agreement on the Balkans, Moscow, October 1944", *The American Historical Review*, Vol. 83, No. 2, 1978, σελ 68-87.

- O'Ballance Edgar, *The Greek Civil War: 1944-1949*, Faber & Faber, London, 1966.
- Owen R., *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, Routledge, London, 2000.
- Sainsbury Keith, *The Turning Point: Roosevelt, Stalin, Churchill and Chiang Kai-shek, 1943: The Moscow, Cairo and Teheran Conferences*, Oxford University Press, Oxford, 1985.
- Schaefer W. Henry, *COMECON and the Politics of Integration, 1932-1985*, Praeger, New York, 1972.
- Schweller Randall L., "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In.", *International Security*, Vol. 19, No. 1, σελ 72-107.
- Singer Marshall R., *Weak States in a World of Powers: The Dynamics of International Relationships*, Free Press, New York, 1972.
- Snyder Glenn, *Alliance Politics*, Cornell University Press, Ithaca N.Y., 1997.
- Stavrou Nikolaos A., "Kissinger's Tilt on Cyprus: The New Style of Crisis Diplomacy", on Couloumbis A. Theodore and Hicks M. Sallie, *U.S Foreign Policy Toward Greece and Cyprus*, Center for Mediterranean Studies, 1975.
- Stavrou Nikolaos A., "Greek-American Relations and their Impact on Balcan Cooperation" in Couloumbis T. A. –Iatrides J. O., *Greek-American Relations: A Critical Review*, Pella Publ.Co, New York, 1980, σελ 149-168.
- Sutch Peter – Elias Juanita, *International relations: the basics*, Taylor & Francis e-Library, 2007.
- Tsakaloyiannis Panos, "The Moscow Puzzle", *Journal of Contemporary History*, Vol. 21, No. 1, 1986, σελ 37-55.
- Tsoucalas Constantine, *The Greek Tragedy*, Penguin Books, Harmondsworth, 1969.
- Väyrynen Raimo, "Small States : Persisting Despite Doubts", Inbar Efraim and Sheffer Gabriel (editors) , *The National Security of Small States in a Changing World.*, Frank Cass, London and Portland 1997, σελ 41-75.
- Walt Stephen M., *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Ithaca, London, 1987
- Waltz Kenneth N., "The Origins of War in Neorealist Theory" στο Rotberg and Rabb (eds.), *The Origin and Prevention of Major Wars*, Cambridge University Press, 1989, σελ 615-628.
- Weber Max, "Domination by Economic Power and by Authority" στο Lukes Steven (ed.), *Power*, New York University Press, New York, σελ 28-36.
- Wight Martin, *Power Politics*, Bull Hedley (ed.), Penguin Books Publisher, Harmondsworth, 1979.

Ιστοσελίδες

<https://resourcesforhistoryteachers.wikispaces.com/> (Resources for History Teachers Wikispaces)

<http://kondylis.wordpress.com/>(KondylisWordpress)

<http://www.nytimes.com/>(New York Times Journal)

<http://www.politicalperspectives.org.uk/>(Political Perspectives Graduate Journal)

<http://www.foreignaffairs.com/> (Foreign Affairs Magazine)

<http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>(NATO Website)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ